

STUDIA
UNIVERSITATIS BABEŞ-BOLYAI

SERIES SOCIOLOGIA

1971

C L U J

REDACTOR ȘEF: **Prof. ȘT. PASCU**, membru corespondent al Academiei

REDACTORI ȘEFI ADJUNCȚI: Acad. prof. **ȘT. PETERFI**, prof. **G.H. MARCU**,
prof. **A. NEGUCIOIU**

COMITETUL DE REDACȚIE AL SERIEI SOCIOLOGIE: Prof. **N. KALLOS** (redac-
tor responsabil), conf. **I. ALUAȘ**, conf. **A. MIHU**, conf. **A. ROTH**, conf.
G. TOMUȚA (secretar de redacție)

STUDIA

UNIVERSITATIS BABEȘ-BOLYAI

SERIES SOCIOLOGIA

Redacția : CLUJ, str. M. Kogălniceanu, 1 ● Telefon : 1 34 50

SUMAR — СОДЕРЖАНИЕ — SOMMAIRE — CONTENTS

50 DE ANI DE LA CREAREA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN ● 50-ЛЕТИЕ СОЗДАНИЯ РУМЫНСКОЙ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ ● 50 ANS DEPUIS LA CRÉATION DU PARTI COMMUNISTE ROUMAIN	
Partidul Comunist Român — generator și promotor al noului ● Румынская коммунистическая партия — творец и вдохновитель нового ● Le Parti Communiste Roumain — générateur et promoteur du nouveau (G.SZTRANYI-CZKI)	3
Partidul și tineretul ● Партия и молодёжь ● Le parti et la jeunesse (A. MARGA)	11
GÁLL E., Le rôle du dialogue dans le développement de la sociologie ● Rolul dialogului în dezvoltarea sociologiei ● Роль диалога в развитии социологии	15
Mobilitate socială — Общественная подвижность — Mobilité sociale — Social Mobility	
A. MINU, Premise și ipoteze în cercetarea flotanței ● Предпосылки и гипотезы в исследовании неустойчивости рабочей силы ● Premises and Hypotheses in Investigating the Flotancy	21
I. ALUAȘ, Phénomènes migratoires dans deux zones rurales de la Roumanie ● Феномены миграционные в двух сельских зонах Румынии ● Миграционные явления в двух сельских зонах Румынии	27
M. DEMETER, Rolul școlii în procesul mobilității sociale (Cercetare asupra tineretului din comuna Gîrbou-Sălaș) ● Роль школы в процессе социальной подвижности ● The Role of School in the Process of Social Mobility	35
P. ILUȚ, Nivel de cunoștințe generale la țărani din Gîrbou ● Уровень общих знаний у крестьян села Гырбоу ● General Knowledge Standard of the Peasants in Gîrbou	41
GH. CORDOȘ, Familia și fenomenul migratoriu ● Семья и миграционное явление ● La famille et le phénomène migratoire	47
A. NEMÉNYI, Lectura cărții în comuna Gîrbou ● Чтение книг в селе Гырбоу ● Reading in the Village of Gîrbou	55

T. ROTARIU, Structura' veniturilor locuitorilor din Gîrbou ● Структура доходов жителей села Гирбоу ● Structure des revenus des habitants de Gîrbou . . .	63
Sociologia sportului — [Социология спорта] — La sociologie du sport]	
A. ROTH, Reflecțiuni despre sport ● Размышления о спорте ● Reflections on Sport	73
G. TOMUȚA, Cîteva probleme privind educația fizică și sportul în mediul rural (Sondaj sociologic) ● Некоторые вопросы физкультуры и спорта в сельской среде (Социологический опрос) ● Quelques problèmes concernant l'éducation physique et le sport dans le milieu rural (Sondage sociologique)	81
Din istoria gîndirii sociale — Из истории общественной мысли — Chapitres de l'histoire de la pensée sociale — From the History of Social Thinking	
I. LEICU, Progresul României în concepția lui C. Dobrogeanu-Gherea ● Прогресс Румынии в концепции К. Доброджану-Гери ● Le progrès de la Roumanie dans la conception de C. Dobrogeanu-Gherea	89
G. EM. MARICA, Migrația populației din mediul rural. Istorical problemei la noi și premisele sale ● Миграция населения из сельской среды ● La migration de la population du milieu rural	103
Prezențe studentești — Научные работы студентов — La présence d'étudiants — Student's Contributions	
Intelectualul în mediul rural ● Интеллигент в сельской среде ● The Intellectual in Rural Environment (E. TIMIȘAN)	115
Note de lectură și recenzii — Заметки читателя и рецензии — Livres et revues lus — Reviews and Books	
Petre Andrei — Sociologie generală (A. BUDUȘAN)	123
Industrializare și urbanizare — Cercetări de psihosociologie concretă la Boldești (P. ILUȚ)	125
Procesul de urbanizare în România; zona Brașov (T. ROTARIU)	128
M. Cernea, Gh. Chepeș, V. Constantinescu, H. Ene, E.I. Gheorghie, M. Larionescu, Două sate. Structuri sociale și progres tehnic (G. EM. MARICA)	130
Procesul de urbanizare în R. S. România, zona Slatina-Olt (GH. CORDOȘ)	132
D. Gusti, Opere. Texte stabilite, comentarii, note de Ovidiu Bădina și Octavian Neamțu (G. EM. MARICA)	133
Tineretul factor de schimbare (V. LĂSCUȘ)	135
Tradițiile revoluționare și educația tineretului (V.L.)	136
O remarcabilă lucrare despre știința politică (S. MARICA)	137
Lucrări sovietice despre migrație (I. ALUAȘ)	138
Erwin Stengel, Selbstmord und Selbstmordversuch (A.R.)	141
Un politolog american despre societatea post-industrială (L. BIRÓ)	141
Cronică — Хроника — Chronique — Chronicle	
Al șaptelea Congres al Societății Europene de Sociologie Rurală (M. OLAH)	145

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN — GENERATOR ȘI PROMOTOR AL NOULUI

Rod al luptei eroice, consecvente și neobosite de cinci decenii pentru libertatea socială și națională a poporului, pentru făurirea României noi, socialiste, rolul Partidului Comunist Român de forță conducătoare a întregii societăți constituie garanția principală a înaintării neabătute a patriei noastre pe făgașul construirii multilaterale a societății socialiste și comuniste. În raportul Comitetului Central al P.C.R. la Congresul al X-lea se subliniază: „partidul nostru s-a afirmat ca singura forță politică în stare să conducă poporul pe calea socialismului și comunismului”¹. Înscrierea în constituția Republicii Socialiste România a rolului partidului ca forță conducătoare a societății consfințește, așadar, o realitate istorică, izvorită din lupta clasei muncitoare, a întregului nostru popor. Cucerindu-și și afirmându-și această calitate prin activitatea sa intensă și multilaterală de toate zilele, partidul își dezvăluie esența sa de forță motrice principală a întregii noastre societăți, de inspirator, inițiator, propulsator și organizator al realizărilor istorice îndeplinite în procesul de ridicare a țării noastre pe înaltele culmi ale progresului social.

Expresie concentrată a misiunii istorice a clasei muncitoare, partidul comunist mijlocește și controlează, asigură și preconizează — prin rolul său de forță conducătoare — transformarea legității istorice obiective în activitate liberă, conștientă. Prin intermediul liniei politice elaborate de partid, oamenii muncii acționează asupra propriilor lor relații sociale, determinând astfel schimbarea realității în direcția cerințelor legilor de dezvoltare a societății. Organizând și îndrumând procesul de transformare a necesității obiective într-o necesitate înțeleasă prin elaborarea și aplicarea unui program științific menit să orienteze și să conducă activitatea socială în concordanță optimă cu potențele și cerințele reale și cu modul istoric, specific, concret de afirmare a acestora, partidul marxist-leninist se impune drept pîrghia hotărîtoare a dezvoltării sociale socialiste. În acest sens, rolul conducător al partidului se afirmă ca un proces neîntrerupt, cu dimensiuni mereu crescînde, al cărui conținut rezidă în dialogul

---

¹ *Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român*, Ed. politică, București, 1960, p. 64.

permanent dintre partid și mase, dintre partid și societate, în confruntarea permanentă a politicii sale cu realitatea. Altfel spus, partidul comunist își întemeiază și realizează rolul său conducător printr-o activitate care reprezintă ridicarea practicii social-istorice la rangul de știință.

În articolul *Rolul conducător al partidului în etapa de desăvârșire a construcției socialismului*, tovarășul Nicolae Ceaușescu a dat o caracterizare concisă și profundă calității partidului nostru de forță motrice principală a dezvoltării societății socialiste, arătînd: „În cadrul societății noastre Partidul Comunist Român, exponentul concepției celei mai avansate despre lume și viață, forța socială cea mai revoluționară, îndeplinește rolul conducător de generator și promotor consecvent al noului”².

Calitatea partidului de forță motrice principală a dezvoltării societății noastre socialiste se definește, așadar, prin două laturi, respectiv, coordonate caracteristice, hotărîtoare: pe de o parte el se afirmă ca generator, pe de altă parte ca promotor al noului. Prima latură sau coordonată scoate în evidență esența științifică, creatoare a activității partidului, cea de a doua subliniază caracterul ei dinamic, militant, revoluționar. În unitatea lor indisolubilă, aceste două coordonate definitorii ale calității partidului de forță motrice principală a dezvoltării socialiste a societății noastre condiționează și determină esența rolului său de forță conducătoare a întregii activități sociale. Stabilind direcțiile fundamentale ale făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, elaborînd în acest scop un vast program de activitate pe toate sectoarele vieții sociale și de stat, Congresul al X-lea a reafirmat rolul Partidului Comunist Român de generator și promotor consecvent al noului.

*

Practica socială demonstrează că misiunea de forță politică conducătoare a societății, a întregului popor presupune și implică — drept condiție *sine qua non* — o vastă și permanentă activitate de studiere continuă, aprofundată a realității sociale, a legilor obiective de dezvoltare a societății, de sintetizare a experienței sociale, de stabilire în fiecare etapă dată a unui program științific de acțiune în vederea înaintării optime și neabătute pe calea progresului social. Transformarea în realitate a marilor posibilități de care dispune socialismul pentru făurirea conștientă a noii orînduiri nu poate avea loc altfel decît în funcție de calitatea și conținutul reflectării, mai bine zis, de realizarea unei reflectări științifice a realității obiective, întemeiată pe un studiu profund, atent al fenomenelor cu care se confruntă societatea în fiecare etapă istorică. Evident, prezența unei astfel de reflectări echivalează doar cu posibilitatea generării noului, fără a fi identică cu ea. În realitate, procesul de generare a noului se prezintă ca o activitate extrem de complexă, fără precedent, cu dimensiuni radical noi atît în extensiune,

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste*, Ed. politică, București, 1968 p. 273.

cît și în intensitate, atît pe planul informației, cît și pe planul acțiunii. Chintesența propriu-zisă a acestei activități o constituie aplicarea crea-tore a științei marxiste la condițiile social-istorice specifice, concrete. Pentru realizarea imperativului istoric, ca activitatea socială să se desfășoare la nivelul unei practici cu adevărat științifice, nu este suficientă asimilarea teoretică a învățaturii marxiste; de altfel, o astfel de asimilare nici nu poate fi de esență marxistă. „Dacă studiarea comunismului — scria Lenin — ar consta numai în însușirea a ceea ce este expus în lucrările, cărțile și broșurile comuniste, atunci foarte ușor am obține niște fanfaroni sau bucheri comuniști, ceea ce ne-ar aduce numai prejudicii și neajunsuri pentru că acești oameni, după ce vor fi învățat și citit ceea ce este expus în cărțile și broșurile comuniste, s-ar dovedi neputincioși să lege laolaltă toate aceste cunoștințe și n-ar ști să acționeze așa cum într-adevăr o cere comunismul”³. În măsura în care marxism—leninismul, adică comunismul — prin însăși esența sa — nu poate fi decît un nou tip de activitate practică, una cu adevărat științifică, în accepțiunea deplină a termenului, partidul nu-și poate îndeplini misiunea decît dezvoltînd neconținut această știință, îmbogățînd-o permanent cu noi și noi adevăruri. Iată de ce activitatea de generare a noului exprimă însuși modul de existență a partidului comunist, viabilitatea lui. Practica social-politică-ideologică, prin care partidul soluționează cerințele fundamentale ale revoluției și construcției socialiste din țara dată creează noul nu numai în sensul edificării unei societăți calitativ superioare, radical deosebite față de cea anterioară, ci și în sensul modalității proprii de pregătire, de abordare, de desfășurare, de soluționare a acestui act istoric de edificare.

Așa cum demonstrează cu prisosință experiența partidului nostru, o asemenea activitate presupune o interacțiune organică neîntreruptă — la un nivel mereu mai înalt — între partid și societate, partid și popor. Caracterizînd rolul conducător al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia: „Noi concepem rolul conducător al partidului nu ca ceva deasupra societății, ci integrînd partidul în întreaga viață a poporului. Numai așa ne putem îndeplini rolul de conducător al întregii societăți, putem asigura făurirea socialismului și comunismului în patria noastră”⁴. Esența interacțiunii vii dintre partid și societate iese la iveală cu o deosebită pregnanță din caracterizarea pe care a făcut-o Congresul al X-lea, arătînd că partidul reprezintă nucleul în jurul căruia gravitează întreaga societate și de la care radiază energia și lumina ce pun în mișcare și asigură funcționarea întregului angrenaj al orînduirii socialiste. Partidul la rîndul lui, se regenerează mereu în urma acestei interacțiuni, absorbînd energia și lumina ce-i este transmisă de societate și transformînd-o într-o forță de autodepășire⁵.

³ V.I. Lenin, *Opere complete*, vol. 41, Ed. politică, București, 1966, p. 301—302.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la întîlnirea cu activul de partid din județul Bihor*, „Scînteia”, nr. 8126 din 15 iulie 1969.

⁵ Cf. *Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român*, Ed. politică, 1969, p. 64—65.

Activitatea de generare a noului se realizează, aşadar, sub forma unui metabolism social-istoric propriu socialismului, în virtutea căruia are loc un proces de regenerare continuă a partidului, ceea ce permite reluarea necontenită a activităţii lui la un nivel mereu superior. Procesul implică în mod necesar două cerinţe, strâns legate între ele: pe de o parte cerinţa integrării plenare a partidului în întreaga viaţă socială, iar pe de altă parte cerinţa sporirii continue a dinamismului activităţii sale, accentuând tot mai mult caracterul ei prospectiv.

Încă în *Manifestul Partidului Comunist* Marx şi Engels au indicat una din trăsăturile distinctive ale comuniştilor în capacitatea lor de a prevedea sensul istoric al dezvoltării. Generarea şi crearea noului necesită, dincolo de previziunea istorică generală a direcţiei dezvoltării, o informare continuă şi exactă asupra cerinţelor reale actuale şi de perspectivă, în aşa fel ca ea să permită încadrarea adecvată a rezultatelor activităţii pe termen scurt în cerinţele activităţii pe termen lung. Elaborînd programul ştiinţific al făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate, Congresul al X-lea al P.C.R. a pornit tocmai de la această cerinţă fundamentală.

Practica construcţiei socialiste din ţara noastră, documentele partidului nostru, îndeosebi hotărârile Congreselor IX şi X, precum şi ale şedinţelor plenare care au avut loc în această perioadă, confirmă faptul că partidul nostru, călăuzit de materialismul dialectic şi istoric, îşi concentrează eforturile spre descifrarea esenţei fenomenelor noi, spre surprinderea tendinţelor obiective, ce se prefigurează, în vederea elaborării — în concordanţă cu realitatea social-politică dinamică — a unor soluţii corespunzătoare nevoilor practicii, potrivit ultimelor cuceriri ale cunoaşterii, asigurînd astfel o linie politică realistă, străină de improvizaţii şi de diletantism. Programul adoptat de Congresul al X-lea al Partidului, precum şi hotărârile plenarelor Comitetului Central ce au urmat sînt o mărturie convingătoare a capacităţii partidului nostru de a transforma teoria revoluţionară într-o călăuză în acţiune şi de a da răspunsuri adecvate problemelor cardinale ale orînduirii noastre. Trasînd cadrul activităţii curente şi de perspectivă în toate compartimentele vieţii social-economice, directivele politice ale partidului imprimă întregii activităţi de edificare multilaterală a societăţii socialiste un caracter ştiinţific, planificat, prospectiv.

Funcţia istorică a partidului implică perfecţionarea continuă a întregului său organism, în aşa fel încît acesta, prin natura, prin caracterul lui, să prefigureze funcţionarea şi desfăşurarea întregii activităţi sociale. Parte componentă a organismului social, Partidul Comunist Român — după cum învederează clar experienţa ultimilor ani — trece el însuşi prin procese proprii societăţii noastre, cunoscînd o permanentă regenerare şi transformare, ce-i asigură capacitatea de a se situa mereu în fruntea mişcării maselor şi de a accelera mersul înainte. Aflîndu-se mereu în miezul vieţii, s-a dovedit şi se dovedeşte întotdeauna a fi foarte sensibil la comandamentele sociale, de a înfriuri favorabil mutaţiile din interiorul său. Modificările şi completările aduse Statutului

P.C.R. de către Congresul al X-lea se înscriu organic pe linia preocupărilor permanente ale partidului nostru de a sintetiza procesele înnoitoare și experiența dobândită în lumina tezelor de bază marxist-leniniste cu privire la organizarea și funcționarea partidului comunist.

*

Activitatea de creare, generare a noului este de neînchipuit fără o luptă permanentă împotriva vechiului, a tot ceea ce este sau devine perimat. Socialismul nu este un act decretat la un anumit moment, ci dimpotrivă, el se impune ca un proces neîntrerupt, amplu și profund de dezvoltare multilaterală a forțelor productive obiective și subiective ale omului, de reînnoire continuă a relațiilor sociale, de perfecționare neîncetată a condiției umane, un proces complex și dinamic asupra căruia își pun amprenta o sumă de împrejurări istorice, politice, economice. Îndeplinind rolul de forță conducătoare a acestui amplu proces, partidul comunist se afirmă ca promotor consecvent al noului, ca militant intransigent față de toate elementele, momentele vechi sau învechite. „Lupta împotriva tuturor elementelor vechiului — subliniază secretarul general al Partidului Comunist Român — care încearcă să frneze sau să stînjenească noua operă socială, împotriva a tot ceea ce este perimat, depășit, anchilozat în societate și care nu dispore peste noapte, nu piere de la sine, constituie una din laturile principale ale rolului conducător al partidului comunist în societatea socialistă”⁶.

Critica și autocritica reprezintă un mod nou, propriu inerent exclusiv socialismului, de autoreglare, autocontrol al societății, o mărturie reală, vie a maturității partidului ca forță conducătoare, a capacității lui de a transforma necesitatea obiectivă a progresului istoric continuu într-un scop conștient al întregii activități. Nu întâmplător sublinia Lenin cu atîta stăruință că criteriul adevărat al tăriei, viabilității, maturității partidului marxist rezidă în atitudinea sa față de critică și autocritică. În acest sens îndeplinirea cu cinste de către partidul comunist a rolului său de forță conducătoare a întregii societăți, a întregului proces de făurire a noii orînduiri nu este altceva decît materializarea practică reală a identificării sale plene, fără rezerve, cu spiritul criticii și autocriticii. De aceea, spiritul critic ascuțit, pe care-l afirmă documentele de partid, presa, nu pornește de la neluarea în considerare a succeselor dobîndite, ci tocmai din caracterul realist, din esența marxist-leninistă a politicii partidului nostru. Fără îndoială, un partid comunist — mai ales partid de guvernămînt — care ar ascunde contradicțiile ce se cod în societate, care și-ar impune în mod deliberat, ca o normă de conduită, ocolirea problemelor dificile, nu ar fi în stare să imprime desfășurării procesului social cursul politicii sale de construcție socialistă.

Hotărîrile și măsurile adoptate de Congresele al IX-lea și al X-lea al partidului, de plenarele Comitetului Central, care au avut loc în

---

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Ed. politică, București, 1968, p. 285.

această perioadă, sînt tot atîtea dovezi ale afirmării tot mai constructive a spiritului criticii și autocriticii. Dinamismul crescînd al vieții sociale contemporane și accelerarea procesului de maturizare a societății noastre în cadrul procesului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate vor face ca unele din aceste măsuri — anumite elemente componente sau aspecte ale acestora — să fie depășite; ceea ce ieri a fost realmente înaintat, stimulînd dezvoltarea, poate să devină mîine perimat, o frînă în calea progresului. De aceea, reexaminarea continuă a activității, a formelor și metodelor de organizare, planificare și conducere a vieții sociale se impune ca o cerință vitală a dezvoltării socialiste. Pornind de la acest imperativ, partidul nostru urmărește cu stăruință punerea în dezbateră comuniștilor, precum și a întregului popor a problemelor de importanță majoră, privind perfecționarea conducerii și planificării economiei naționale, îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale a țării, dezvoltarea învățămîntului, sistemul de salarizare, pentru a stimula inițiativa membrilor de partid, a maselor muncitoare, a spiritului lor de răspundere socială, a atitudinii lor critice-autocritice. Stimularea spiritului criticii și autocriticii a permis luarea unor măsuri importante pentru înlăturarea unor practici negative care alimentau metodele de comandă, subiectivismul și arbitrarul în adoptarea unor hotărîri și decizii, favorizau abuzul și ilegalitatea.

Combaterea mentalității necritice, conformiste, respingerea oricăror încercări de înăbușire a criticii, amplificarea și generalizarea spiritului critic și autocritic constituie o condiție indispensabilă a realizării liniei politice a partidului, a înaintării certe pe calea socialismului și comunismului. În activitatea științifică, în cercetările economice și social-politice ale realității noastre, analiza necritică, gîndirea șablon, prezentarea unilaterală a complicatelor procese social-economice și politice nu numai că nu contribuie la realizarea de către partid a funcției sale de promotor consecvent al noului, ci, dimpotrivă, ele implică primejdia trecerii cu vederea a dificultăților, neajunsurilor, a neconcordanțelor dintre cerințele obiective și formele, metodele aplicate, măsurile adoptate, într-un cuvînt, primejdia de a stînjiți desfășurarea necesară a luptei dintre vechi și nou. Or, noul nu se poate afirma decît în și prin această luptă.

Statutul Partidului Comunist Român prevede ca organele de partid să supună în prealabil unei largi dezbateri în organizațiile de partid și cu oamenii muncii principalele măsuri privind activitatea economică și social-politică-culturală ce urmează a fi adoptate. Această metodă nu este un scop în sine, ci are un scop social-politic bine determinat, acela de a elabora soluții bine fundamentate, de a valorifica mai intens tezaurul de gîndire și experiență a comuniștilor și celorlalți oameni ai muncii, de a asigura cadrele necesare desfășurării creatoare a spiritului criticii și autocriticii în vederea promovării consecvente a noului. Consultarea comuniștilor, a oamenilor muncii asupra problemelor majore ale dezvoltării economice și sociale este nu numai o expresie a spiritului democratic, care decurge din însăși esența crînduirii socialiste, ci și o cerință ce derivă din rolul crescînd al maselor, din sporirea răspunderii lor sociale

în procesul făuririi multilaterale a societății socialiste. Conducerea de către partid nu este un act birocratic, care s-ar baza pe ordine și dispoziție, ci urmărește antrenarea organelor de stat, a organizațiilor de masă, a tuturor oamenilor muncii pentru realizarea politicii partidului. Or, această antrenare presupune stimularea organizată în toate domeniile a viziunii critice și autocritice, educarea și ridicarea la un nivel tot mai înalt a conștiinței, răspunderii sociale.

•

Activitatea partidului imprimă societății socialiste calitatea de practică social-istorică ridicată la rangul de știință, depășind astfel discrepanța dintre teorie și practică inerentă societăților antagoniste. Noul caracter, noile dimensiuni ale practicii socialiste permit, și solicită totodată, integrarea organică a tuturor preocupărilor cu adevărat științifice — nu numai ale celor tehnice, aplicative, dar și ale celor teoretice fundamentale — în opera de transformare radicală a condiției umane. În cadrul acestui proces, de o amploare fără precedent, pe lângă științele naturii, științele sociale dobândesc o semnificație din ce în ce mai sporită, mai deosebită. Sociologia, cu diferitele ei ramuri și preocupări, psiho-sociologia, ergonomia etc., au devenit azi instrumente indispensabile ale procesului de autocunoaștere și autocontrol ale socialismului, servind nemijlocit activitatea de creare și promovare a noului, de depășire istorică neîntreruptă a stadiilor atinse. Ar fi însă o viziune îngustă a conștientizării rolului științelor sociale în sensul unei funcții pur tehnice de înregistrare și calcul, ceea ce implică primejdia „îngustării“ practicii socialiste la limitele iminente ale practicii sociale pre-socialiste. Socialismul, ca practică social-politică radical nouă, include în sine necesitatea lărgirii continue a orizontului filozofic, sporirii neconținute atât în extensiune, cât și în intensitate, a gândirii teoretice, a creșterii capacităților de a surprinde conexiunea internă a fenomenelor, proceselor la nivelele de abstracție și generalitate tot mai înalte, a amplificării și dilatării continue a câmpului de viziune. Tehnicizarea și operaționalizarea științelor sociale, specializarea continuă a cercetărilor concrete pe de o parte și intensificarea permanentă a gândirii teoretice-filozofice creatoare pe de altă parte, sînt laturi inseparabile și reciproc condiționate ale aceluiași proces, care — pe măsura afirmării sale tot mai ample —, va face ca și științele sociale să aducă o contribuție „practică“, tot mai eficientă la activitatea partidului de creare și promovare a noului. Numai astfel vor putea științele sociale servi nemijlocit activitatea practică, revoluționară, singura în măsură să ducă la bun sfârșit politica științifică a partidului.

GAVRIL SZTRANYICZKI

PARTIDUL ȘI TINERETUL

Evenimentele sociale din ultimii ani au impus atenției tineretului în ipostaza de factor important în mișcarea socială, obligînd astfel la evaluarea locului și rolului tineretului în istoria socială și la sesizarea specificului aportului său. Predispoziția la folosirea integrală a posibilităților, dezideratul satisfacției nedisimulate și exigența conferirii unui sens acțiunii, aspirația spre perfecționare personală duc cu necesitate pe tînăr la a se chestiona asupra mediului social imediat și apoi asupra totalității sociale. Referindu-se la semnificația acțiunilor tineretului în lumea contemporană, secretarul general al partidului aprecia: „Dorința de a construi o lume în care oamenii să se bucure pe deplin de roadele civilizației moderne, să fie eliberați de perspectiva războaielor este sursa principală a mișcării contemporane a tineretului”¹.

În evantaiul cauzalității acestei mișcări, discordanței dintre idealurile etic-sociale, politice ale tineretului și posibilitățile deschise de structurile social-economice învechite i se adaugă creșterea exigențelor integrării în societatea bazată pe ascendența științei și tehnicii în suita modalităților de raportare la lumea înconjurătoare. În general societatea a ridicat ștacheta integrării, dar în țările capitaliste ea nu a asigurat oportunitățile necesare nici în punctul de plecare al tînărului, nici la celelalte etaje ale ascensiunii lui, sau a condiționat integrarea de acceptarea principiilor ei de organizare, ca societate a privilegiului. Cauze tînînd de structura social-economică au afectat hotărîtor identitatea dintre exigențele societății și autoexigențele tineretului, reducînd astfel posibilitatea colaborării generațiilor sub cupola unui ideal comun.

Recunoașterea unor trăsături generale ale vîrstei tinere este insuficientă pentru înțelegerea acțiunilor tineretului în lumea contemporană, deși ea explică anumite note universale ale acestora. Revendicările formulate de către multiplele variante ale mișcării de tineret și în diferitele momente ale fiecăreia impun depășirea perspectivei supraistorice și înțelegerea problematicei tineretului avînd în vedere în primul rînd conjunctura social-politică și totalitatea societății.

---

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la sesiunea jubiliară a O.N.U.*

Organizarea socialistă a vieții sociale face posibilă excluderea divergenței dintre exigențele societății și perspectivele pe care ea le promite și permite identificarea exigențelor vieții sociale cu autoexigența individuală încît individul să devină în măsură decisivă creator al destinului și personalității sale. Pornind de la certitudinea că „socialismul este singura soluție ce asigură manifestarea deplină a personalității umane”², în concepția partidului nostru se subliniază aspectul perfectibilității vieții sociale socialiste în sensul aprofundării specificului calitativ al socialismului față de orînduirile care l-au precedat și împlinirii unor străvechi, dar mereu tinerești idealuri sociale: „va trebui să găsim toate mijloacele pentru ca socialismul să se realizeze în tot ceea ce are el mai bun, mai desăvîrșit”³.

Transformarea socialistă a țării a cuprins ca momente necesare universalizarea dreptului de acces la învățătură și ascensiune în orice domeniu, măsuri pentru egalizarea șanselor de afirmare socială și perfecționare personală, crearea cadrului instituțional necesar formării multilaterale a tineretului. Prin realizarea acestor momente a fost creat cadrul de bază al preocupărilor centrale și constante în politica partidului pentru problemele formării tineretului, care plecau de la premisa „rolului important pe care îl joacă tineretul în societate, înțelegînd că viitorul patriei socialiste este legat de pregătirea și educarea tinerei generații”⁴.

Modernizarea vieții atrage extinderea gamei situațiilor sociale de realizare a tineretului, accentuarea mobilității sociale, stimularea ascensiunii. Concomitent, modernizarea înseamnă ridicarea nivelului vieții sociale naționale și implicit creșterea actuală și în perspectivă a exigențelor integrării sociale. „Pe măsura înaintării pe drumul progresului și civilizației, exigențele vieții sociale sînt însă tot mai mari”⁵. Exigențele modernizării dublate de perspectiva dinamicii acestora impun ca problemă majoră a întregii națiuni problema formării tineretului. Receptiv la numeroasele ei aspecte, partidul soluționează această problemă pornind de la cerințele ce decurg din planul de progres al națiunii elaborat în congrese, îmbinînd necesitățile vieții sociale cu nevoia de afirmare a tinerei generații, răspunzînd nevoilor actuale și prospectînd modelul personalității umane corespunzător socialismului multilateral dezvoltat. La soluționarea problemei formării și punerea în practică a opțiunilor sînt chemate să participe „cele mai bune forțe ale națiunii”⁶, semn al certitudinii unității de interese a diverselor categorii de oameni ai muncii și generații și al convingerii că grija societății față de viitorul

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 3, Ed. politică, București, 1968, p. 37.

³ *Ibidem*.

⁴ *Op. cit.*, p. 43.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 2, Ed. politică, București, 1969, p. 85.

⁶ *Op. cit.*, p. 86.

tineretului este implicit o grijă față de propriul său viitor și că această grijă verifică cel mai bine intenționalitatea etic-socială a unei societăți.

În concepția partidului, tineretul este privit ca un eșalon socialmente conturat în ipostaza formării pentru muncă și viață, cit și în ipostaza de participant activ la viața socială. Repetata afirmare a ideii îmbinării înțelepciunii și experienței cadrelor vechi cu dinamismul și energia cadrelor tinere vine în sensul sublinierii faptului și dezideratului unei prezențe active în toate domeniile de activitate a generației care beneficiază de „atuul tinereții, care dă îndrăzneală, dă elan și entuziasm, receptivitate față de tot ce e nou”⁷. Este în dialectica unei societăți care realizează din ce în ce mai deplin dezideratul prosperității materiale și al progresului social și spiritual să facă din tinerețe nu numai vârsta integrării, ci mai ales treapta autenticei stabiliri a valorilor sociale ale civilizației. Din unghiul de vedere al unei atari convingeri, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta însemnătatea tineretului în eforturile pentru ca civilizația să realizeze sensul pentru care a fost creată și sublinia că „tineretul trebuie ascultat și trebuie să aibă un cuvânt greu de spus în organizarea vieții sociale de mîine”⁸.

Structura socialistă a societății noastre, sollicitudinea plină de grijă și interesul permanent pentru a crea tineretului condiții optime de viață, inițiativă și afirmare socială fac ca tineretul României de astăzi să considere exigențele societății ca măsură a autoexigenței sale, sarcinile partidului ca propriile sale opțiuni. Aniversarea semicentenarului întemeierii Partidului Comunist Român, eveniment de profundă semnificație pentru întregul popor, reprezintă pentru tineretul acestor ani momentul crucial al unor memorii, al unei comparații, al unei angajări. Pilda trecutului de lupte eroice călăuzite de ideea unui profund patriotism și a unui autentic umanism constituie temeiul angajamentului de a multiplica eforturile, a fortifica dăruirea pentru ca fiecare din noi să devină prețios poporului și folositor operei de înălțare a patriei socialiste.

stud. ANDREI MARGA

---

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 3, Ed. politică, București, 1969, p. 132.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la sesiunea jubiliară a O.N.U.*

LE RÔLE DU DIALOGUE DANS LE DÉVELOPPEMENT DE LA SOCIOLOGIE

GALL ERNÓ

La Table Ronde présente se réfère au thème central de notre Congrès Mondial. En effet, comment saurait-on méditer sur la société actuelle et sur celle de l'avenir, sans recenser les concepts concernant le caractère, les lois et les tendances du développement social? L'analyse fortement actuelle de l'ensemble de la prévision et du planning sociaux suppose et exige même l'élucidation théorique multilatérale de la dynamique sociale. En insistant sur cette corrélation essentielle, je voudrais souligner que cette discussion ne manquera pas non plus de stimuler de façon fructueuse les aspirations vers le développement de grandes synthèses théoriques. En même temps elle est fort propre à nous rendre conscients de fonction du dialogue dans le développement ultérieur de la sociologie mise au service de la connaissance et de la transformation concernant la réalité sociale.

Je suis convaincu que le succès de cette Table Ronde et même du Congrès tout entier dépend dans une large mesure des nouvelles dimensions dans lesquelles — dans son cadre — se développera le dialogue qui fut — rappelons-nous le — l'un des éléments positifs importants du Congrès d'Évian. Cet avis n'est pas seulement le mien, mais celui de tous les sociologues roumains qui — entre autres — sont venus à Varna pour faciliter l'implantation de nouvelles formes et méthodes du dialogue, en continuant dans son esprit l'échange de vues commencé il y a quatre ans.

*

Dans le laps de temps écoulé entre les 6e et 7e Congrès, le travail d'investigation sociologique effectué en Roumanie dans l'esprit du marxisme créateur a fait d'importants pas en avant. La fameuse „explosion sociologique“ qui s'est manifestée partout dans le monde par l'accroissement par bonds du rôle, du poids spécifique et de la responsabilité de notre science, n'a pas manqué de se produire en Roumanie aussi. Aux Universités et aux Grandes Ecoles, des facultés et des chaires de

sociologie furent constituées. Le nombre des secteurs et laboratoires de recherche a grandi de façon heureuse dans l'enseignement supérieur, dans l'industrie, dans les différentes organisations sociales. L'activité d'investigation concrète se concentrant sur les problèmes de l'industrialisation socialiste, de l'urbanisation, de la mobilité et de la stratification sociales, de l'agriculture, de l'éducation de la jeunesse, des mass media etc. ont pris leur essor, et ses résultats servent la généralisation théorique et la pratique concentrant la direction de la société. Nos sociologues mettent l'accent sur l'apprentissage et le développement des procédés modernes d'investigation. Le nombre de livres, d'études et d'autres publications croît d'année en année sur le clavier de plus en plus vaste des différentes branches de la sociologie. L'opinion publique accorde à la sociologie un intérêt croissant. L'autorité des sociologues dans la société s'est accrue, chose facile à vérifier le fait que le nombre des institutions, organisations et entreprises qui recourent à leurs services est de plus en plus grand. Au cours de cette année vient d'être constituée l'Académie des Sciences Sociales et Politiques ayant pour mission de diriger et de coordonner l'activité dans nos disciplines. Permettez-moi de préciser que cette „mutation“ est une partie organique des métamorphoses profondes caractérisant la Roumanie socialiste moderne, alors que le dialogue est du nombre des facteurs stimulateurs efficaces de notre sociologie. En effet, c'est ce dialogue qui nous permet d'assimiler l'héritage vivant national et international des sciences sociales et qui assure en même temps l'échange d'idées avec la pensée sociologique contemporaine non-marxiste, ainsi que la réception critique des opinions et méthodes représentant une réelle valeur scientifique.

De nos jours le dialogue entre le marxisme et les orientations non-marxistes dans le domaine de la philosophie, sociologie, éthique, esthétique, et généralement de la science et de la culture devient de plus synthétique et systématique. Nous y devons voir une manifestation caractéristique — et ajoutons-le — satisfaisante et encourageante de la vie spirituelle de notre époque.

Quand les parties s'engagent dans le dialogue, elles rompent en même temps avec les méthodes implantées dans l'atmosphère de la guerre froide, avec les sentences sommaires et sans appel, avec les rejets globaux ignorant les nuances. Le dialogue produit un argument à l'encontre d'un autre argument, il invoque des faits pour défaire des préjugés, des stéréotypes fossilisés — et cela toujours avec la connaissance solide et objective des conceptions de l'autre partie. Tout cela ne se confond pas avec un armistice idéologique inconditionné; nous autres marxistes n'abdiquons pas la lutte idéologique considérée dans le sens authentique de nos classiques, et évidemment nous ne pouvons pas renoncer à démasquer et repousser l'apologétique impérialiste, la propagande anti-communiste. Par le dialogue nous voulons promouvoir sans doute notre vérité, mais nous sommes aussi prêts à apprendre d'autrui. Dans un esprit réaliste nous comptons avec le fait que le progrès de la science et de la connaissance n'est pas un privilège des marxistes. Le dialogue

implique non seulement la fidélité aux principes mais de plus la reconnaissance du fait que ce n'est pas uniquement au sujet du passé que le marxisme synthétise les conquêtes de la pensée humaine. La nécessité de synthèses critiques toujours nouvelles est évidente dans le monde actuel tellement complexe, où le développement historique et social très compliqué et différencié implique inévitablement la diversité des voies conduisant à la découverte des éléments partiels de la vérité. Il ne s'agit donc pas de relativiser la vérité scientifique, mais de faire prendre conscience du fait qu'il serait illusoire de vouloir nous cramponner aux monopoles spirituels.

La méthodologie du dialogue élaborée jusqu'à présent a prouvé sa viabilité. Ainsi la vie a démontré que la solidité des principes d'une part, une terminologie à la portée du partenaire de discussion d'autre part, ainsi qu'une argumentation adéquate peuvent assurer les résultats requis. Il faut, en effet, trouver une voix commune, il faut aller chercher les points de contact. À son tour, l'„hygiène" du dialogue demande que tous les participants aux discussions développent librement leurs opinions; seuls savent dialoguer les chercheurs qui ne se considèrent pas comme parfaits, eux-mêmes ou les tendances auxquelles ils appartiennent. Le dialogue est incompatible avec les conceptions se posant en systèmes parfaits, mais il suppose et même il exige d'être ouvert, il exige une tolérance n'empiétant pas sur la fidélité aux principes.

Cependant les limites doctrinales du dialogue ne sauraient être effacées. Le dialogue ne doit pas conduire à l'éclectisme, ou simplement à l'abdication des différences et contradictions idéologiques. En effet il deviendrait complètement impossible, si les participants renonçaient à leurs orientations idéologiques fondamentales. Par contre, en tant qu'effet du dialogue, et justement à la suite de l'effet réciproque inévitable, les participants ne sont plus tout à fait identiques à leur propre nature initiale. Ils changent eux-mêmes. Le dialogue favorise aussi l'épanouissement intérieur au sein des orientations diverses. Quant à nous marxistes, il nous a stimulés, entre autres, à réviser et à actualiser nos arguments, à toucher à des questions que nous avions contournées ou laissées de côté, bien qu'elles aient été des problèmes réels, vivants.

Permettez-moi d'insister en outre sur quelques aspects particuliers du dialogue tel qu'il se manifeste dans la sociologie. Voici par exemple le problème des grands systèmes sociologiques intégraux soulevés à Evian par le professeur *P. A. Sorokin*, tout en exprimant son espoir et sa conviction que notre sociologie se développera à l'avenir dans la voie féconde des grandes synthèses. Quant à *E. Shils*, il a apporté des arguments à l'appui de son opinion que l'intégration ayant lieu sur le plan de la théorie, ainsi que l'apparition fréquente des phénomènes identiques ou similaires dans la recherche sociologique concrète des divers pays, mènent inévitablement à l'internationalisation de la sociologie.

Toutefois, l'analyse de la vie sociologique internationale impose de nos jours à l'observateur la conclusion que la recherche sociale s'accomplira,

à l'avenir aussi, dans le cadre de tendances et écoles nationales, appliquant des points de vue idéologiques, théoriques et méthodologiques variés, voire opposés. On peut constater que même les diagnostics et pronostics concernant la „désidéologisation“ de notre discipline n'ont pas été confirmés par la vie; notamment, l'idéologie ne peut être simplement assimilée à la fausse conscience, à l'apologétisme non-scientifique. En outre il est hors de conteste que toute tendance sociologique s'appuie sur une base philosophique (ontologique), d'où s'ensuivent ses principes méthodiques généraux. De la sorte, la sociologie et l'idéologie sont en dépendance mutuelle entre elles; les données de la première s'intègrent à quelque idéologie, et cette dernière exerce — au point de vue théorique et méthodique — son influence sur le spécialiste des problèmes sociaux qui ne saura jamais s'affranchir complètement de l'influence de son époque, de sa nation, de sa classe, ainsi que de la culture et de la tradition dont la hiérarchie de valeurs avait joué un rôle dans la formation de ses concepts et options. Il va de soi que ces déterminismes ne fonctionnent pas machinalement, avec une force fatale. L'origine de classe n'est pas l'argument péremptoire quant à l'établissement du caractère et de la fonction d'une théorie quelconque, et l'intérêt de classe non plus ne peut pas être considéré comme critère unique de la vérité. Nous devons nous méfier avec soin de l'interprétation vulgarisée des dites corrélations. Aussi nous est-il tout à fait étranger de les employer en tant qu'arguments afin de justifier une exclusivité idéologique et, en général, notre hermétisme, notre infailibilité.

Dans la préface de son livre *Les étapes de la pensée sociologique*, M. Raymond Aron — faisant allusion sans doute à une étape antérieure et, espérons-le, dépassée des polémiques entre sociologues, décrit comment la logique de la polémique pousse les savants qui se rencontrent et discutent aux congrès, à caricaturer réciproquement leurs opinions. Cependant il ne faut pas confondre la défiguration caricaturale des contradictions idéologiques avec l'exposition des divergences de vues et des conflits réels, et la reconnaissance de la nécessité d'un point de vue critique ne doit pas non plus devenir un obstacle à la discussion et au dialogue.

D'ailleurs la discussion n'a point entravé les interactions croissantes. Ainsi le 150e anniversaire de la naissance de Marx et le 100e de celle de Lénine nous ont fourni l'occasion d'évaluer à nouveau l'effet fécondant de leurs concepts et méthodes sociologiques sur la recherche sociale actuelle. Il y a quelques années J. P. Sartre a constaté qu'aucun penseur contemporain appréciable ne saurait éviter la confrontation avec l'oeuvre de Marx. Cette thèse de l'éminent philosophe français est intégralement valable sous le rapport de la sociologie. Il a été évident déjà au Congrès d'Evian, dans quelle proportion importante la sociologie de Marx était présente dans les conceptions de sociologues tels que J. Piaget ou C. Lévi-Strauss, qui d'ailleurs avaient franchement reconnu qu'ils devaient beaucoup à Marx. De même, il est généralement connu que le marxisme exerça une influence profonde sur la formation des concepts de C. Wright Mills, Th. W. Adorno, G. Gurvitch et H. Marcuse. Non moins flagrant est

le fait que par exemple dans l'analyse de la dynamique et de la structure des processus sociaux et dans celle des corrélations des structures et fonctions ainsi que des actions sociales, de nombreux sociologues non-marxistes puisent dans notre sociologie en utilisant fréquemment ses catégories.

Par contre, en ce qui concerne la valorisation des conceptions non-marxistes par les sociologues marxistes, en éclaircissant cette relation il faut tenir compte avant tout de la différenciation prononcée de ces conceptions. Nous avons radicalement rompu avec l'interprétation simpliste identifiant toute tendance non-marxiste avec telle ou telle manifestation de l'anticommunisme. Les sociologues roumains se rapprochent avec objectivité et sans parti pris des diverses théories et hypothèses analysant les différents aspects et phénomènes de la réalité sociale, afin d'en profiter au maximum. Bien entendu, ce rapprochement, comme nous l'avons déjà souligné, est toujours critique, toutefois sans perdre de vue que même s'il n'y a pas de sociologie indépendante par rapport à la société, planant au-dessus des classes, cela ne veut pas dire qu'en partant d'hypothèses variées, même opposées, et à l'aide de modèles divers on ne puisse pas saisir certains éléments partiels de la réalité extrêmement compliquée et en transformation continuelle. Ceci est valable en premier lieu pour les recherches des sociologues d'orientation avancée, démocratique et humaniste, pour les systèmes et conceptions ayant une position critique à l'égard du capitalisme. Nous devons considérer comme nos alliés ceux qui les formulent, tout en gardant des réserves résolues vis-à-vis de certaines de leurs vues.

Pour notre part nous ne croyons pas que dans les conditions données l'intégration totale des théories sociologiques soit possible. Cependant nous croyons nécessaire et possible de soutenir les aspirations indiscutablement positives insistant — par le truchement du dialogue — sur la connaissance mutuelle plus approfondie, l'assimilation réciproque des résultats et méthodes, donc sur la collaboration. En dehors de ce qui vient d'être exposé, cette position est encore soutenue par d'autres points de vue. On ne doit pas oublier par exemple que les systèmes divergents, voire antagonistes se différencient à l'intérieur de la société humaine, et que l'*homo sapiens* représente une humanité même dans sa diversité. En dépit des différences et des contrastes fondamentaux, la révolution scientifique et technique de nos jours produit de nombreux phénomènes identiques ou similaires, et l'étude comparée de ces phénomènes, ou plutôt problèmes (telle l'utilisation des loisirs), représente l'une des tendances de la sociologie moderne promettant beaucoup de résultats. En effectuant une analyse thématique des revues sociologiques paraissant dans des pays appartenant à des systèmes sociaux opposés, on se rend compte que dans leurs pages apparaissent de plus en plus nombreux des articles concernant des problèmes identiques ou apparentés (mobilité, stratification, statut social, rôle, etc.). Cela est valable surtout pour les données des recherches empiriques, où l'identité des procédés appliqués et de la technique, ainsi que la grande utilité des interactions, est évidente. Pareillement on ne peut pas négliger la consi-

dération qu'aucun mur de Chine ne saurait être dressé entre les tendances ou écoles qui se spécialisent dans l'exploration de certains côtés de la réalité sociale, dans les divers aspects du développement de la société; c'est que leurs accès à la vérité, bien qu'unilatéraux, peuvent se compléter mutuellement dans la connaissance de la société, à exigence de plus en plus complète.

Il est évident que l'accroissement de l'attrait idéologique du marxisme créateur, le dialogue de plus en plus intensif des théories sociologiques véhiculant l'influence des cultures de certains pays (c'est en ce sens que nous pouvons parler de l'intégration théorique internationale), l'apparition de la sociologie comparative, la multiplication des interactions en général, sont tous des traits caractéristiques de l'évolution de la sociologie moderne. Même si nous devons ranger la thèse de la communauté des sociologues au-dessus des nations parmi les mythes ou les désirs inavoués, les phénomènes énumérés expriment sans aucun doute l'approfondissement des relations internationales, la collaboration de plus en plus accentuée de sociologues travaillant dans des cadres nationaux. C'est une tendance qui est destinée à servir le progrès de la science et que nous devons consolider par le développement de nouvelles dimensions du dialogue — sous le signe d'une sociologie véridique, libre de toute apologie, engagée, d'esprit humaniste.

MOBILITATE SOCIALĂ

PREMISE ȘI IPOTEZE ÎN CERCETAREA FLOTANȚEI

ACHIM MIHU

Intr-una din ședințele Comitetului Județean Cluj, de organizare științifică a producției și a muncii, ținută în 1970, a fost prezentată o informare cu privire la organizarea muncii în întreprinderea „Unirea“. În contextul discuțiilor purtate pe marginea informării respective s-a ivit problema care a constituit obiectul investigației sociologice la care ne vom referi în cele ce urmează doar din punctul de vedere sugerat de titlul acestui articol. Este vorba despre instabilitatea muncitorilor din secția de prelucrare a metalelor.

Această problemă face parte integrantă din sociologia și psiho-sociologia muncii industriale. Ea a fost abordată din mai multe unghiuri de vedere și cu variate metodologii de cercetători din diverse țări. Un inventar succint al rezultatelor obținute în acest sens se găsește prezentat în *Traité de Sociologie du Travail*, apărut sub redacția lui G. Friedmann și Pierre Naville¹. Anumite aspecte ale motivelor instabilității la locul de muncă sînt tratate de asemenea în lucrarea lui B. Berelson și G. A. Steiner, intitulată *Human Behavior. An Inventory of Scientific Findings*². În regiunea Ostrawa din Cehoslovacia sub conducerea prof. K. Wysocky a fost efectuată în anii trecuți o cercetare pe problemele fluctuației potențiale³. La Berlin în 1965 a fost publicată o culegere de studii cu același obiect⁴. În țară la noi Mihail Cernea a

---

¹ Librairie Armand Colin, 1962. Cap. 16, *Moral et Satisfaction au travail*. Scris de Jacqueline Frisch-Gauthier.

² Harcourt, Bran & World, Inc., 1964.

³ Jitka Havlova, *Chief Trends in Czechoslovak Industrial Sociology*, în „Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica“, nr. 2, 1969.

⁴ *Fluktuation* (Begriff, Ursachen, Folgen, Eindämmung). Verlag Tribüne, Berlin. 1965.

publicat două studii în legătură cu fluctuația forței de muncă⁵. Ana Rusu și Oltea Mișcol au efectuat o investigație concretă asupra fluctuației în două întreprinderi bucureștene⁶. Un capitol din lucrarea *Factorii sociali ai productivității muncii* se ocupă cu fluctuația forței de muncă și implicațiile ei economic-sociale⁷. Deși am avut la dispoziție, prin intermediul literaturii de specialitate, un oarecare fond teoretic, o anumită experiență de cercetare și chiar unele rezultate în problema respectivă, ele nu au putut totuși rezolva totul în așa fel încît investigația noastră cu obiectul și obiectivele ei specifice să nu mai ridice nici un semn de întrebare.

Este util, credem, să arătăm că însăși denumirea dată problemei de cercetat în bibliografia consultată nu era suficient de precisă. Francezii îi spun uneori „la rotation“, americanii „turn over“, iar noi și unii cercetători francezi și germani, „fluctuație“. Termenul de rotație este împrumutat din mecanică unde înseamnă învîrtirea în jurul unei axe. Introdus în sociologie el ar putea semnifica, nu fără o anumită bunăvoință, trecerea sau „învîrtirea“ prin mai multe locuri de muncă a unui muncitor sau salariat avînd una și aceeași profesiunea sau ocupație („axa de învîrtire“). Dar rotația presupune și revenirea continuă a ceea ce se mișcă prin aceleași puncte spațiale fapt care nu se întîmplă decît rareori în instabilitatea forței de muncă. „Turn over“ a fost luat din științele economice unde este folosit în special pentru a se desemna circulația mărfurilor. În capitalism forța de muncă este o marfă și mișcarea ei este determinată de legile cererii și ofertei. La noi ea nu mai are această calitate, fapt care motivează respingerea termenului de circulație cu evidente semnificații comerciale. Noțiunea de fluctuație este luată din fizică și se referă la: „abaterea temporară și foarte mică a valorii uneia dintre mărimile care caracterizează un sistem fizico-chimic față de valoarea pe care acea mărime ar avea-o într-un regim staționar“⁸. În cazul instabilității forței de muncă nu este vorba de o plecare de la locul de muncă care poate fi considerată doar ca o mică abatere de la un regim normal și nici despre o revenire (decît doar în rare cazuri) la valoarea etalon, adică la locul de muncă de bază.

Așa se face că am fost puși în situația să găsim un alt concept care să exprime mai bine fenomenul pe care-l studiam. Inițial ne-am gîndit la termenul de instabilitate a forței de muncă. El cuprinde, prin lărgimea ariei lui și problema schimbării locului de muncă. Numai că, instabilitatea poate fi de mai multe feluri și generată de cauze diferite: migrație, schimbarea profesiilor, adîncirea calificării etc. În situația noastră ne aflăm în mod deosebit în fața unui fenomen de schimbare a locu-

⁵ „Lupta de clasă“, nr. 9, 1968 și *Industrial Sociology and Manpower Fluctuation*, in „Revue Roumaine des Sciences Sociales“, Tome 13, 1969.

⁶ *Investigarea sociologică a fluctuației forței de muncă*, „Probleme economice“, nr. 5, 1968.

⁷ Ed. Academiei R.S.R., 1970, apărut sub redacția lui Honorina Cazacu.

⁸ *Dicționar Enciclopedic Român*, vol. II, D-J, p. 420.

lui de muncă sau întreprinderii (variabila) de către muncitorii calificați în așchiera metalelor (constanta). Făcînd o analogie între schimbarea locului de muncă și domiciliul instabil sau temporar în mișcarea populației am optat pentru termenul de flotant (cel care este efemer în întreprindere) și respectiv flotantă (fenomenul ca atare). Noțiunea de flotantă a forței de muncă vrea să aibă drept conținut următoarele aspecte: 1. reședința de lucru este părăsită ca un domiciliu temporar în favoarea altui domiciliu; 2. plecarea de la un loc de muncă la altul nu presupune neapărat reîntoarcerea la reședința de lucru inițială; 3. schimbarea locului de muncă nu presupune modificarea ocupației ci a cadrului spațial-social (ecologic) în care ea este exercitată.

Bineînțeles, analogia dintre schimbarea locului de muncă și domiciliul instabil suferă de anumite limite. În mișcarea populației caracterul temporar al domiciliului este cunoscut deseori din momentul în care individul sau o familie își alege o anumită reședință. Nu același lucru poate fi spus despre schimbarea locului de muncă unde în cele mai multe cazuri (cu excepția locurilor de muncă sezoniere) temporalitatea într-o întreprindere sau alta nu este un fapt prestabilit, uneori nici chiar sub formă vag-intențională. Însă în momentul în care muncitorul sau salariatul care lucrează într-o întreprindere dorește să plece într-un alt loc de muncă, reședința lui de lucru poate fi considerată ca fiind instabilă cel puțin sub raport potențial. Cu această ocazie se ivesc germenii fenomenului de flotantă care în anumite condiții poate deveni realitate. Ajuns într-o nouă întreprindere situația din cea anterioară se poate reedita sau nu.

Ne aflam apoi în fața unei situații concrete: instabilitatea într-o secție a unei întreprinderi, avînd la dispoziție doar anumite considerații generale despre flotantă la nivelul unor grupuri de întreprinderi. Datorită acestui fapt a fost necesară o documentare suplimentară la fața locului. Ea s-a realizat mai ales printr-o serie de discuții avute cu factorii de conducere de la „Unirea“ începînd de la unii maiștri. În felul acesta am aflat părerile unor persoane „dinăuntru“ despre dimensiunile, caracteristicile și eventualele explicații ale fenomenului sub studiu. Iată cîteva dintre ele: o mare parte dintre cei care pleacă lucrează în secția de prelucrare a metalelor (aproximativ 400 de muncitori) considerată ca fiind de bază în ansamblul procesului de producție; cei care pleacă din întreprindere sînt mai ales tineri calificați la locul de muncă; ei manifestă dorința de a pleca (concretizată în cereri adresate serviciului personal) aproximativ după 2 ani de la venirea în întreprindere, etc. Drept cauze prezumptive ale plecării am aflat: existența a trei schimburi, lucrul în acord, slabe posibilități de promovare și continuare a studiilor, serviciul militar nesatisfăcut etc.

Plecînd de la premisele teoretice și metodologice existente în literatura de specialitate și de la relatările și părerile unor cadre din producție despre flotanta din întreprinderea „Unirea“, am elaborat ipotezele și planul de cercetare.

Ipotezele de bază au fost următoarele:

1. Există o flotantă realizată și una potențială⁹. Amîndouă sînt valoroase în direcția cunoașterii fenomenului de studiat. Cea realizată însă nu putea fi cercetată decît la nivelul documentelor existente la serviciul personal (cererile de plecare, înregistrarea plecărilor pe coordonata timp etc.). Cum nu există o evidență a locului unde s-au instalat cei plecați, opiniile lor reale (și nu doar motivațiile oficiale) cu privire la cauzele plecării nu puteau fi aflate. Cea potențială, în schimb, prin cercetare putea scoate în evidență unele resorturi intime ale dorinței de părăsire a întreprinderii. Făcînd o analogie între flotanta realizată și cea potențială ne aflăm în fața unei situații de investigație asemănătoare celei experimentale. Ea poate fi expusă în schema de mai jos în care a exprimă pe muncitorii stabili din situația dinaintea cercetării, a_1 pe cei stabili din cursul efectuării ei, b și respectiv b_1 (cu aceleași precizări ca în cazul lui a) reprezintă pe flotanții potențiali și în sfîrșit c și c_1 flotanții realizați sau care se vor realiza în perspectivă. Cele trei ipostaze a , b și c , respectiv a_1 , b_1 și c_1 exprimă momente diferite de timp (t_1 , t_2 și t_3) ale debutului, evoluției și realizării flotanței (în situația anterioară cercetării și cea din cursul desfășurării ei). Ceea ce cunoșteam poate fi reprezentat prin cele trei căsuțe hașurate, iar ceea ce nu cunoșteam, prin celelalte trei. Avînd anumite date despre b_1 îl putem presupune pe b care a condiționat pe c . Totodată cu cunoștințele despre b_1 și cu unele informații despre c putem face unele inferențe cu privire la c_1 etc.

	t_1	t_2	t_3
Situația X (Dinaintea efectuării cercetării)	a	b	c
Situația Y (Din timpul efectuării cercetării)	a_1	b_1	c_1

2. Flotanta potențială nu este uniformă. Ea se manifestă în diverse grade de intensitate. Pot exista muncitori care doresc să plece din întreprinderea în care lucrează numai în cazul în care condițiile de muncă, programul de lucru, normarea și salarizarea etc. din alte întreprinderi ar fi mai bune, alții care ar pleca în alte întreprinderi cu o situație asemănătoare și, în sfîrșit, unii care ar pleca chiar dacă toate acestea ar fi inferioare celor existente în întreprinderea lor. Bineînțeles, dacă ipoteza este valabilă, șansele cele mai mari de plecare din întreprindere le au cei din urmă. Totodată se pot ivi încă trei situații care modifică structura manifestă a muncitorilor din punctul de vedere al problemei studiate (rezultă din răspunsul dat de ei în mod direct la întrebarea dacă intenționează sau nu să plece din întreprindere), dînd naștere unei noi

⁹ În acest sens sîntem de aceeași părere cu Mihail Cernea, al cărui punct de vedere a fost expus în studiul apărut în „Lupta de clasă”.

structuri pe care am putea-o denumi latentă: viziunea muncitorilor despre alte întreprinderi, intențiile lor după realizarea aspirațiilor liceale și după satisfacerea serviciului militar.

3. Flotanța potențială poate fi constatată într-o măsură mai mare în rîndul tinerilor. De coordonata vîrstă se leagă în special două trăsături ale muncitorilor cu care flotanța se corelează implicit: vechimea în cîmpul muncii (și întreprindere) și statusul marital.

4. Fenomenul studiat depinde (este cauzat și condiționat) de trei tipuri de factori interdependenți, ce țin de: activitatea întreprinderii (inclusiv a secției și de modul în care este organizat locul de muncă), de modul de organizare a vieții industriale (la nivelul ramurei sau chiar al întregului sector economic) și exteriori acestora. Ultimii factori se referă la particularitățile diferitelor categorii de muncitori.

5. Dimensiunile și intensitatea dorinței de-a părăsi locul de muncă actual pentru altul, în socialism oglindește într-o mai mare măsură decît în condițiile societății în care forța de muncă este o marfă (și mobilitatea ei depinde de fluctuațiile prețului ei) o anumită stare de spirit existentă în unitatea de producție părăsită. În ultima analiză această stare se explică prin modul și calitatea organizării și conducerii întreprinderii respective.

Cercetarea și-a obținut datele prin intermediul unui chestionar (cuprînd 32 de întrebări) și ca urmare a studiului documentelor pe o perioadă de doi ani existente la serviciul personal cu privire la plecările din întreprinderea „Unirea”. În administrarea, strîngerea și prelucrarea brută a chestionarelor un ajutor substanțial l-a dat o echipă de 10 studenți de la Facultatea de studii economice din Cluj, secția industrială, care au manifestat un interes deosebit față de problemele de sociologie industrială. Pentru a obține o sinceritate maximă chestionarele au fost anonime și mînuite exclusiv de operatori studenți. Din aceleași motive nu s-a ținut nici măcar evidența aceluia care au primit și înapoiat chestionarele. Au fost recuperate 295 de chestionare de la cei 408 muncitori prezenți în cele 3 schimburi în secția de prelucrare a metalelor în ziua lansării chestionarelor (adică mai mult de 72%). Rezultatele cercetării au fost aduse la cunoștința conducerii întreprinderii „Unirea” și Cabinetului județean Cluj pentru organizarea științifică a producției și a muncii, care în tot cursul desfășurării ei au dat autorului acestor rînduri un ajutor substanțial.

ПРЕДПОСЫЛКИ И ГИПОТЕЗЫ В ИССЛЕДОВАНИИ НЕУСТОЙЧИВОСТИ РАБОЧЕЙ СИЛЫ

(Резюме)

Автор занимается некоторыми аспектами социологического исследования, предметом которого было явление неустойчивости рабочих одного из цехов клужского предприятия „Униря”.

Сначала автор подчёркивает несоответственный характер терминов „rotation”, „turn over” и „fluctuație” (текучесть) в изучении данного вопроса и высказывается за понятие

„flotanță” (неустойчивость). Во-вторых, он выявляет тот факт, что исследование неустойчивости на уровне цеха, а не на уровне групп предприятий, потребовало дополнительной документации на месте. В-третьих, формулируются некоторые гипотезы, которые были приняты как теоретические предпосылки конкретного исследования: а) Существует осуществлённая неустойчивость и неустойчивость потенциальная. Изучение потенциальной неустойчивости может доставить сведения о познании осуществлённой неустойчивости или которая осуществится и обратно; б) Потенциальная неустойчивость имеет разные интенсивности и явную или скрытую форму; в) Неустойчивость более повышена среди молодёжи; г) Она зависит от факторов, относящихся к деятельности предприятия, к организации промышленной деятельности, а также от факторов, внешних по отношению к первым.

Исследование произведено с помощью звена студентов факультета экономических наук, а результаты были доставлены предприятию „Униря” и Клужскому уездному кабинету по научной организации производства и труда.

PREMISES AND HYPOTHESES IN INVESTIGATING THE FLOTANCY

(Summary)

Some aspects connected with planning a sociological investigation of the phenomenon of workers instability in a section of “Unirea”, a factory in Cluj, are presented.

The inadequate character of the terms “la rotation”, “turn over” and fluctuation in studying the respective problem is pointed out by the author who makes his option for the notion of flotancy. The research of flotancy at section level, and not of a group of factories, required a supplementary documentation on the spot. Certain hypotheses were formulated, being considered as theoretic premises of the concrete investigation: a) There is a materialized flotancy and a potential one. The investigation of the potential flotancy can offer certain information concerning our knowledge about the flotancy which is, or will be, materialized and vice versa; b) The potential flotancy presents itself in different intensities and under a manifest and latent form; c) The flotancy is more pronounced among young people; It depends on factors of factory activity, of industrial activity organization and exterior to them.

The research was carried out with the help of a group of students from the Faculty of Economic Studies and the results were offered to the “Unirea” factory and to the Cabinet of Scientific Organization of Work and Production in the district of Cluj.

PHENOMENES MIGRATOIRES DANS DEUX ZONES RURALES DE LA ROUMANIE

ION ALUAŞ

1. Questions de méthodologie. 1.1. Comme on le sait, l'industrialisation détermine la migration du paysannat à un rythme accéléré vers les activités nonagricoles, industrielles ou „tertiaires“. Dans les conditions du capitalisme, ce transfert massif de population active est en liaison étroite — observe Marx¹ — avec le déplacement par paliers successifs de l'activité agricole, dominante dans l'économie des sociétés précapitalistes, vers une activité subordonnée à l'industrie, vers une annexe de cette dernière.

Dans les nouvelles conditions, l'industrie devient ou tend à devenir le pivot autour duquel s'organisent toutes les activités économiques-techniques de la société. Il est donc normal que la force de travail humain (tant intellectuelle que manuelle) et surtout leur contingent devenu excédentaire à la suite de l'organisation industrielle de la production agricole, gravite vers l'industrie et vers les standings de vie citadins que celle-ci engendre.

Le phénomène en question revêt une ampleur et des caractéristiques spécifiques dans les conditions qui existent actuellement en Roumanie. Le développement vertigineux de l'industrie, créant en peu de temps de nombreux postes et lieux de travail, ainsi que la coopérativisation de l'agriculture, libérant à son tour de la force de travail moyennant la technicité et la rationalisation de la production agricole, ont provoqué et continuent à provoquer une intense circulation d'hommes et de biens entre les deux secteurs de l'économie, entraînant de nombreuses implications d'ordre social, économique et culturel. Comme il a été relevé de manière explicite dans les dernières décisions des organes suprêmes de notre pays, le rythme d'accumulation et d'investissement favorisant l'expansion industrielle — laquelle à son tour est la voie principale pour le relèvement du niveau de civilisation de la Roumanie — continuera à l'avenir.

---

¹ Cf. Marx-Engels, *Opere*, vol. 13, Bucarest, 1962, p. 681.

1.2. Dans ce contexte, les sociologies agraire et rurale-urbaine de notre pays considèrent comme leur objectif fondamental l'étude de la migration territoriale et socio-professionnelle des paysans à différents points de vue, tant à la micro qu'à la macro-échelle tant sous l'angle de la structure que de la dynamique globale de la société².

A côté d'autres instituts de notre pays, au cours des dernières années, le Laboratoire de sociologie de l'Université de Cluj a étudié et continue à explorer le phénomène migratoire en tant qu'aspect composant d'autres processus sur lesquels nous avons déjà publié quelques études³, et en tant qu'objectif principal de certaines enquêtes menées à présent sur les lieux.

1.3. Nos investigations *pluridisciplinaires* (effectuées à l'aide d'équipes complexes formées de sociologues, économistes, psychologues, démographes, mathématiciens, historiens, géographes, etc. et utilisant les méthodes combinées de plusieurs disciplines) s'effectuent sur divers plans.

Premièrement nous cherchons à détecter la continuité et la discontinuité (quantitatives et qualitatives) d'entre la migration antérieure aux mutations révolutionnaires ayant eu lieu dans la Roumanie d'après-guerre et celle qui a été consommée ou qui a lieu de nos jours, plus précisément de la migration industrielle du paysannat pour laquelle nous adoptons de manière conventionnelle le terme d'*exagriculturisation*. C'est autour de cette catégorie-pivot que se dispose tout l'appareil notionnel avec lequel nous opérons, c'est autour d'elle qu'est construite la „constellation conceptuelle“ (exagriculturisation, dépaysement, exruralisation, routes géographique, sociale et professionnelle, mobilité verticale, mentalité traditionnelle, de transition et moderne au village, „navettisme“ etc.) nécessaires pour les hypothèses et explications que nous élaborons.

Deuxièmement, nous explorons à l'aide d'analyses, de constatations et de prospections la migration actuelle et la migration virtuelle, ainsi que leurs conséquences agissant sur le village; nous escomptons des résultats qui, le cas échéant, sauraient contribuer à l'optimisation du processus migratoire en fonction des possibilités d'absorption de l'industrie et des besoins de force de travail de l'agriculture.

Troisièmement, nous tâchons de vérifier l'utilité et le rendement de la recherche pluridisciplinaire d'un phénomène majeur de la relation village-ville, ainsi que d'expérimenter certaines techniques (telle celle dite des „lignées“) en vue de la reconstitution du processus migratoire.

---

² Nous signalons sous cet aspect les investigations entreprises dans la zone de la ville de Slatina par un collectif nombreux dirigé par le professeur Miron Constantinescu ainsi que celles effectuées par une autre équipe sous la direction du professeur Costin Murgescu, dont les résultats furent partiellement publiés dans l'étude *Influences du processus d'industrialisation sur la mobilité sociale relevées sur l'exemple de la Roumanie*, dans „Sociologie du développement“, v. la collection „Théorie et méthode dans les sciences sociales“ (en roumain), vol. IV, Bucarest, 1966.

³ Cf. le volume *Intégration sociale de la jeunesse* (en roumain) sous la direction du prof. Miron Constantinescu, Bucarest, 1969.

1.4. Pour atteindre ce triple but, nous observons tout particulièrement dans trois zones rurales le phénomène en question dans sa dynamique du dernier quart de siècle ou même du dernier siècle. Il s'agit avant tout de deux zones rurales (celle de Buciumi où l'investigation est achevée et celle de Girbou où elle se trouve dans une phase assez avancée). Ce sont des zones typiques pour les régions rurales se trouvant en dehors de l'influence directe et distorsionnante de la ville, dans une province plutôt peu industrialisée. D'autre part nous nous occupons d'une zone rurale (le Pays d'Oaş où l'investigation se trouve à ses premiers pas) qui connaît depuis des siècles la migration traditionnelle (rurale-rurale) par „cete“ (équipes) et qui de nos jours vit dans la proximité et sous l'influence d'un puissant centre industriel (Baia Mare).

Dans la zone de Girbou nous surveillons la reconstitution de quatre étapes successives dans la migration territoriale et socio-professionnelle de la paysannerie: a) la période s'étendant de la fin du XIXe siècle (marquée par l'essor industriel relatif de la province roumaine où se trouvent les dites zones) et la fin de la première guerre mondiale (marquée par l'union du territoire en question avec la Roumanie et par l'importante réforme agraire qui eut lieu à ce moment-là); b) la période suivante se clôt par la fin de la deuxième guerre mondiale et le tournant révolutionnaire qui se produisit alors en Roumanie, avec la nouvelle réforme agraire et le nouveau démarrage industriel; c) la troisième période est caractérisée par un processus d'industrialisation intensive du pays et elle finit avec la *coopérativisation complète de l'agriculture* (au début de la VIIe décennie); d) c'est ce même événement qui inaugure la dernière étape du processus migratoire que nous étudions. Encore que les collectivités étudiées soient relativement restreintes et, en tout cas, non-représentatives pour la population rurale de la Roumanie prise dans son ensemble, l'exploration d'une durée relativement étendue de ce processus dans des périodes structurellement différentes offre des séries temporelles assez significatives pour la détermination de la causalité, des mécanismes, rythmes, formes, directions communes et différentielles du phénomène en question ainsi que la possibilité d'effectuer des comparaisons instructives.

2. Résultats et conclusions préliminaires. Dans ce qui suit nous présentons quelques constatations et conclusions provisoires en marge du processus migratoire encore que cette présentation ait nécessairement un caractère schématique dû aux limites d'une communication.

2.1. Tout d'abord, nos investigations prouvent encore une fois que le diagnostic (théorique-explicatif), le pronostic et la valorisation (positive ou négative), réclamant une étude aussi concrète et multilatérale que possible, mais que celle-ci doit aussi être effectuée à partir d'une perspective historique des unités sociales-économiques rurales. Le bourg de Girbou, ce centre de commune (et ancien chef-lieu de canton) présente depuis 1945 les indices migratoires les plus élevés: 92% des familles analysés (309) sont mobiles, la proportion des personnes migrantes par famille mobile est de 2,3 et 54% de 633 personnes parties après 1945

sont des migrants définitifs; en contrepartie, environ 280 personnes sont entrées au village en même temps. En échange, dans les villages avoisinants, en général *plus modestes* à tous points de vue, l'indice de mobilité par famille mobile est inférieur à 2, la proportion des familles mobiles est de 70% et celle des migrants définitifs d'environ 30%. Notre étude a abouti à la constatation que les différences ne peuvent pas être expliquées uniquement par les conditions géographiques ou sociales-économiques données. L'explication restera incomplète tant qu'on ne fera pas appel aux *fondements historiques*. (Nous profitons de l'occasion pour donner, en sociologie, gain de cause à l'orientation historique contre le structuro-fonctionnalisme rigide).

2.2. Les données statistiques générales ainsi que nos enquêtes dans les dites zones indiquent *un premier saut* dans le déroulement de l'exode rural parallèlement au passage à l'industrialisation socialiste massive et au début de la coopérativisation de l'agriculture.

Nos investigations font ressortir l'existence — dans les zones susmentionnées — *d'un deuxième saut brusque* dans l'exode rural (définitif ou temporaire) parallèlement à l'achèvement de la coopérativisation de l'agriculture. Ceci a permis, grâce au processus de mécanisation des travaux agricoles, d'entraîner une partie de la force de travail dans des activités non-agricoles du milieu urbain.

2.3. Du point de vue *qualitatif*, des mutations ou des tendances mutationnelles non dépourvues d'importance ont fait leur apparition dans le phénomène migratoire surtout au cours des 10 dernières années. Les enquêtes effectuées sur place font ressortir le fait que, il y a 3 ou 4 décennies, la majorité des migrants provenant du milieu rural s'engagent dans des activités industrielles non-qualifiées, semi-qualifiées ou encore dans des activités „tertiaires“ à un échelon plus bas (domestiques, hommes de peine, garçons de bureau des institutions, camelots etc.). Ainsi dans les décennies 3 et 4 de notre siècle dans les villes de Ploieşti et Bucarest et leurs environs, en dehors de nombreux manoeuvres, quelques lots de jeunes gens (hommes) âgés de 13 à 20 ans, les uns et les autres originaires de la zone de Gîrbou, s'étaient embauchés comme serviteurs, valets de ferme etc. Aujourd'hui cette migration domestique a complètement cessé.

Dans l'ensemble de ceux qui partent définitivement, prédominent à présent les ouvriers qualifiés, les techniciens et les intellectuels. C'est ce que nous verrons clairement en analysant la structure professionnelle des lots de migrants provenant des zones examinées et établis à Bucarest et à Cluj, à savoir des lots qui s'y sont fixés entre les deux guerres et les lots de ceux qui élurent domicile dans les mêmes localités au cours des dernières 25 années.

La „faim“ de cadres qualifiés provoquée par l'ascension rapide de l'industrie fut étanchée d'une part par la qualification directe, sur le lieu de travail, de beaucoup de migrants adultes, et d'autre part au moyen d'écoles (professionnelles et techniques surtout) où se sont inscrits des lots considérables de porteurs de brevet d'école générale rurale mais ayant

quitté le milieu rural. Plus de 70 p. cent, par exemple, de ceux qui ont terminé leur stage scolaire dans lesdites zones au cours des 5 dernières années se sont inscrits dans diverses écoles urbaines, celles-ci leur assurant, une fois les études terminées, un emploi durable dans un milieu urbain.

Il résulte de tout cela que dans les zones explorées, la migration définitive occasionne avant tout des *passages ascensionnels (verticaux)* des paysans (adolescents surtout), du milieu rural vers l'urbain.

2.4. Sur tout l'ensemble de *facteurs attractifs et répulsifs* déterminant la migration, nous n'attirerons l'attention que sur quelques-uns visant les sous-systèmes économique et culturel, du milieu rural.

L'analyse de la situation de fait et celle des opinions des sujets provenant des dites zones font ressortir au même degré quatre groupes d'arguments plaidant en faveur de l'abandon du village (eu égard à l'état de choses existant au village):

a) d'ordre *technique* (les machines suppléent au travail humain; le travail agricole est une activité inférieure au travail industriel, car il vous oblige de peiner sous la pluie, dans le froid, la boue, etc.);

b) d'ordre *économique*, concernant: b₁) d'une part le montant des revenus réalisés par les coopérateurs et surtout *le montant et la stabilité des revenus au comptant*; b₂) d'autre part le réseau commercial et les services fonctionnant dans le milieu rural;

c) d'ordre *culturel* (concernant l'aptitude des institutions culturelles à satisfaire ou non les besoins culturels);

d) et enfin des arguments visant *les possibilités de mobilité professionnelle et sociale* dans le périmètre du village.

Le rôle important des revenus au comptant dans la détermination de la migration de la population paysanne (surtout de l'adulte) résulte des données suivantes: en groupant les migrants du village de Buciumi selon leur appartenance à des *familles sans salariés* ou à des *familles avec salariés au village même*, nous constatons que sur un total de 295 migrants 240 (donc 81,4%) font partie de la première catégorie (représentant 72,2% des familles ou 70,2% de la population totale du village), et 55 (donc 18,6%) rentrent dans la deuxième catégorie (représentant 29,8% de l'ensemble des familles ou 27,8% du total-population du village en question). Les opinions exprimées par les paysans nous autorisent aussi à parler de la signification importante que revêtent les revenus en numéraire (pour ce qui est de leur volume et stabilité) dans le cadre de la constellation des facteurs excitatifs de l'exode rural. Sur un lot de 166 paysans adultes interviewés dans le village de Girbou, 93,4% préfèrent la situation des familles travaillant dans la coopérative agricole mais comptant en même temps des membres salariés embauchés au village même ou partis temporairement pour la ville, donc la situation des familles semi-agricoles à l'opposé de celle de familles *complètement exagriculturisées* (parties définitivement pour la ville) ou travaillant exclusivement dans la coopérative agricole.

Cependant, selon nos observations directes et les discussions prolongées que nous eûmes avec de nombreux paysans, la chasse à l'argent en numéraire s'explique dans une grande mesure par la pénétration de nouveaux besoins, par l'apparition de certaines aspirations au confort de type semi-urbain ou urbain.

Le village n'offre guère de possibilités pour couvrir intégralement en argent ce genre de besoins.

Il faut remarquer que nos sujets ont catégoriquement exprimé leur préférence pour un revenu en espèce *accru*, réalisé dans le cadre de la coopérative, en regard d'un gain supplémentaire réalisé en dehors de la coopérative, voire en dehors du village.

Comme il a été stipulé par les plus récentes *mesures économiques*, la découverte de nouvelles voies et ressources locales pour l'augmentation des revenus en espèce (entreprise en participation de plusieurs coopératives pour la semiindustrialisation de certains produits agricoles etc.) contribuera à la stabilisation présente et future de la population active (considérée tant numériquement que qualitativement) dont l'agriculture a et aura besoin. En même temps elle fera accroître les possibilités d'embauchage dans le milieu rural pour la population active, dans la mesure où le développement de l'industrie ne saurait assurer l'absorption de tout l'excédent du milieu rural.

2.5. Les conséquences que la migration a pour le village sont multiples et contradictoires. Les données statistiques prouvent qu'à l'échelle nationale 40% des revenus des paysans sont tirés des salaires. A côté des mesures systématiques prises par notre régime dans le dernier quart de siècle (électrification des villages, modernisation des chaussées etc.), ce sont justement ces revenus, ainsi que le contact avec la civilisation urbaine qui représentent une contribution appréciable au renouveau du village du point de vue de l'architecture, de la culture, de la santé publique etc. Des mutations significatives de ce genre furent constatées dans les zones examinées par nous. Il faut remarquer qu'à Buciumi, par exemple, le nombre de constructions de maisons (dont beaucoup de type semiurbain) s'est accru sensiblement dans les 10 dernières années. Ainsi, si entre 1945 et 1960 (donc en 15 ans) 136 maisons ont été construites, entre 1961 et 1968 (donc en 7 ans) les nouvelles constructions de maisons se sont chiffrées à 126 (sur un total de 440 maisons existantes). On peut rappeler, dans le même ordre d'idées l'accroissement du nombre d'appareils de TSF, d'appareils ménagers de type urbain, etc. Dans le village de Girbou, par exemple, en contraste avec les 5 appareils de TSF existant à la veille de la deuxième guerre mondiale, il y en a aujourd'hui quelque 150 (pour 334 familles). C'est d'ailleurs un phénomène courant dans la majorité des villages roumains.

La migration contribue donc d'une manière essentielle au relèvement du standing de civilisation du village. Cependant la migration entraîne aussi des phénomènes anormaux tant dans l'activité productive (féminisation et vieillissement de la force de travail) que dans la vie de famille.

2.6. Parallèlement aux transformations socio-économiques qui ont eu lieu dans notre pays, nous pouvons parler d'une mutation significative dans la *mentalité* des paysans. En liaison avec le problème de la migration que nous avons étudié, nous croyons pouvoir affirmer: tandis que dans le passé le paysan transmigrant du milieu rural vers le milieu urbain „vivait dans la ville le visage tourné vers le village“, avec l'intention nette d'y rentrer pour se créer une métairie propre ou pour agrandir celle qu'il possédait, aujourd'hui nous n'exagérons pas en affirmant qu'une grande partie de la paysannerie „vit dans le village le visage tourné vers la ville“. Ceci signifie, d'une part, que la population adulte (au-dessus de 30 ans), n'étant pas orientée, en général, vers l'abandon définitif du village, a envie, cherche et réalise, d'une manière ou d'une autre, à assimiler certains *standings* urbains dans son comportement économique, culturel etc.

Mais la jeunesse s'oriente puissamment vers l'exode rural. Ainsi, quelque 85% des élèves sortant des écoles générales rurales de 8 classes sur toute l'étendue du district de Sălaj ont déclaré vouloir continuer leurs études dans des écoles qui les feront sortir de l'agriculture, et dans une mesure considérable même du milieu rural (écoles professionnelles industrielles, lycées techniques et lycées théoriques). Pour l'essentiel, ces visées des élèves coïncident avec les projets des parents, concernant l'avenir de leurs enfants.

Il y a des chiffres qui parlent tout seuls touchant les mutations survenues dans l'orientation de la jeunesse campagnarde, des horizons nouveaux où elle évolue, de l'effondrement de l'ancienne inertie caractérisant le village roumain d'autrefois. Cette réorientation de la jeunesse vers des secteurs d'activité non-agricole fait corps, évidemment, avec le développement de l'industrie, avec les changements survenus dans la structure économique du pays, y compris l'agriculture, avec les facilités de s'établir offertes par l'industrie et la ville à une partie importante de la population rurale. En même temps, au point de vue subjectif elle est en liaison étroite avec la dévalorisation de la condition d'agriculteur aux yeux de la population rurale, avec l'assimilation des *standings* de vie urbaine de la part de la jeunesse, et avant tout par le truchement de la culture (il faut retenir que la durée de l'enseignement obligatoire était il y a peu de temps de 8 ans, pour être portée, graduellement, à 10 ans) et des moyens de communication de masse.

2.7. Nous sommes donc d'avis que le décalage objectif entre campagne et ville est moindre que dans le passé, le décalage entre le nouveau set aspirationnel engendré par l'amplification énorme de l'horizon culturel des nouvelles générations — et les possibilités réelles dont dispose le village pour les satisfaire, s'est accru. Nous croyons qu'une synchronisation plus accentuée du développement des divers compartiments du système socio-économique dans notre pays (avant tout à travers l'urbanisation du village à un rythme plus accentué), préconisée par nos projets

économiques, est appelée à faire baisser la tension vécue du dit décalage, à placer et à maintenir entre des limites plus adéquates la relation entre urbain et rural, le déplacement de population rurale dans des lieux correspondants.

FENOMENE MIGRAȚIONALE ÎN DOUĂ ZONE RURALE ALE ROMÂNIEI

(Rezumat)

În această comunicare, susținută de autor la cel de al VII-lea Congres Mondial de Sociologie de la Varna (sept. 1970), se expun sintetic, pe de o parte unele caracteristici metodologice ale unei cercetări multidisciplinare privind procesul migrațional rural-urban, iar pe de altă parte rezultatele și concluziile preliminare la care a ajuns cercetarea începută în 1968. Autorul subliniază utilitatea și necesitatea investigației interdisciplinare nu numai a unităților sociale ci și a fenomenelor sau proceselor sociale cum este și cel migrațional. În același timp autorul insistă asupra necesității delimitării cât mai riguroase a normalului de anomic în mișcarea de translație a populației rurale spre centrele urban-industriale, distincție importantă nu numai din punct de vedere teoretic ci și — și mai cu seamă — din cel practic-aplicativ.

МИГРАЦИОННЫЕ ЯВЛЕНИЯ В ДВУХ СЕЛЬСКИХ ЗОНАХ РУМЫНИИ

(Резюме)

В данном сообщении, с которым автор выступил на VII-ом Всемирном съезде социологии, состоявшемся в Варне в сентябре 1970 г., изложены синтетически, с одной стороны, методологические особенности многопланового исследования сельско-городского миграционного процесса и, с другой стороны, результаты и предварительные выводы полевых исследований, начатых в 1968 г. Автор подчеркивает полезность и необходимость междисциплинарного исследования не только социальных единиц, но и социальных явлений или процессов, в том числе и миграционного. Одновременно автор останавливается на необходимости возможно более строгого разграничения нормального от аномального в перемещении сельского населения в промышленно-городские центры — различие, важное не только теоретически но и, главным образом, с точки зрения практико-прикладной.

ROLUL ȘCOLII ÎN PROCESUL MOBILITĂȚII SOCIALE (Cercetare asupra tineretului din comuna Gîrbou-Sălaș)

MARIA DEMETER

În condițiile adîncirii și specializării cunoștințelor, ale diversificării profesionale, societatea impune membrilor săi noi exigențe. Creșterea gradului de pregătire profesională și culturală, parte organică a progresului social, devenită în epoca noastră tot mai mult o condiție a sa, se înfăptuiește — în primul rînd și pe o primă treaptă, organizată-instituționalizată (ca să exceptăm problemele educației permanente) — în cadrul sistemului de învățămînt. Totodată, însușirea imperativelor unei epoci de intensă dezvoltare, economică, socială, culturală, prin năzuirea la un statut socio-profesional elevat, realizează, în domeniul învățămîntului, o conciliere și suprapunere a intereselor societății cu cele ale individului.

Școala îndeplinește, astfel, din punctul de vedere al unei analize sociologice, structurale-funcționale, rolul de mecanism fundamental al intensului proces de mobilitate socială între generații, o funcție de *mediator* de la o grupă socio-profesională la alta. E canalul prin care „funcționează” migrația de la sat la oraș¹.

Cu extinderea școlarizării — pe verticala timpului de școlarizare ca și pe orizontala maselor largi — se realizează o apropiere tot mai mare între diferitele categorii ale celor ocupați cu munca fizică și a celor ocupați cu munca intelectuală. Astfel că, din punct de vedere formativ, al conținutului său, sistemul nostru de învățămînt — integrat, firește, în contextul unor factori determinanți în ultimă instanță — reprezintă *una din căile omogenizării structurii sociale*.

O cercetare sociologică a mobilității socio-profesionale a tineretului nu poate neglija sondarea unor factori prospectivi, revelatori pentru dimensiunile viitoare ale procesului. În consecință, — dar și ca urmare a constatării unui indiciu ridicat de mobilitate a unei anumite categorii de vîrstă — am examinat tendințele migrației ale tineretului, direcțiile profesiona-

---

¹ Vezi, N. Kallós, *Le rôle de l'école dans la mobilité sociale*, „Studia Univ. Babeș-Bolyai, Series Sociologia”, 1970.

lizării generațiilor de absolvenți ai școlii generale din Gîrbou, respectiv ale orientării lor profesionale.

Anticipînd interpretarea datelor obținute, relevăm mai întii faptul că, pe lângă intensitatea mobilității acestei categorii de vîrstă, s-a putut observa, în cazul lor, și un tip specific de mobilitate: mobilitatea, schimbarea condiției de agricultor, e un ideal al noilor generații, asimilat însă în mare parte și de vechile generații. O dovedește nu numai numărul ridicat de migranți — temporari, sezonieri, definitiv — chiar din rîndurile părinților, dar și acordul total, ba chiar îndemnul la orientarea copiilor spre profesii care să semnifice o ruptură cu cea de agricultor². Însă în timp ce categoriile de vîrstă mai înaintată migrează temporar și sezonier — mai rar definitiv — în funcție oarecum de întimplare, de ocazii, de hazard, tineretul e — cu rare și nesemnificative excepții — subiectul unui proces migratoriu *continuu, sistematic preparat, definitiv*. Aceasta ni s-a părut a fi forma specifică a mobilității tineretului rural, realizată prin intermediul unui cadru instituțional: cel al școlii.

După cum am relatat mai sus, în scopul conturării unei imagini globale a ritmului și direcțiilor esențiale ale mobilității țărănimii, am cercetat „soarta“ promoțiilor de absolvenți ai școlii generale din Gîrbou — incluzînd, începînd cu 1964, anul înființării, pînă la 1969/70, cinci promoții —, profesionalizarea lor ulterioară, utilizînd în acest scop atît documentele școlare, arhiva existentă, cit și datele culese de la informatori. Generația anului 1968/69 a fost supusă unei examinări speciale, detaliate, prin aplicarea de chestionare la fiecare absolvent în parte, ca și prin compararea datelor obținute cu datele cercetării orientării profesionale a elevilor unui alt grup de sate, situate în aria de convergență a orașului Cluj³.

Subliniem, totodată, faptul că cercetarea nu o considerăm încheiată în forma sa actuală, care nu ne îngăduie să formulăm de-acum concluzii definitive. A devenit însă posibilă conturarea unei prime imagini a problemei, ca și o primă și provizorie interpretare a datelor obținute, ceea ce încercăm să întreprindem în cele ce urmează.

În principiu, după absolvirea școlii generale, elevii din mediul rural dispun de următoarele posibilități de alegere: continuarea studiilor — la un liceu teoretic, la un liceu de specialitate, la o școală profesională,

² Cercetînd îndeaproape orientarea profesională a promoției de absolvenți 1968/69 ai școlii generale, a căror majoritate hotărîtoare a părăsit agricultura, precum și factorii de influență în alegerea viitoarei profesii, observăm că pe primele două locuri în ordinea influențării se situează cei doi părinți, agricultori în majoritate. La întrebarea pusă absolvenților dacă „A fost cineva care te-a sfătuit să alegi o altă profesie — dacă da, cine?“, doar grupul mic care intenționa să rămînă în agricultură a răspuns cu „da“, menționînd părinții în primul rînd.

³ Feleac, Macău, Dezmir, Sînicoară. (Cercetarea efectuată în colaborare cu Gh. Cordoș.)

ș.a.m.d. — sau angajarea directă, imediată în câmpul muncii, fără vreo calificare prealabilă, fie în agricultură, fie în industrie. Cu excepția a 4 elevi, care au rămas în agricultură după absolvirea școlii, ca și a altor 2 care s-au întors în agricultură după o părăsire temporară a ei, în scopul specializării într-o profesie agrară, toți ceilalți s-au orientat spre alte profesii decît cea de agricultor.

Constatînd abandonarea profesiei de agricultor de către 92 de absolvenți din 102, accentuăm și modul în care au înțeles acești tineri trecerea la alte categorii socio-profesionale; ea s-a realizat prin intermediul *studiului*, în cadrul diferitelor trepte ale sistemului de învățămînt, ale rețelei școlare. Cifrele demonstrează elocvent acest lucru: din 92 de absolvenți dornici să părăsească agricultura, 84 s-au folosit de posibilitățile deschise de învățămînt, și doar 8 elevi s-au angajat în diverse activități neagricole fără o prealabilă specializare (calificare). Însă chiar și numărul acestora se află în scădere, arătînd, pe parcursul celor cinci promoții, o curbă descendentă.

O asemenea trecere echivalentă cu „ridicarea“ prin studiu — fapt pozitiv ce caracterizează întregul nostru tineret rural —, poartă însemnul unei mobilități sociale ascendente.

La categoria „profesii agricole“ se impun următoarele observații fundamentale: numărul celor care au rămas agricultori (6) este dat: a) în exclusivitate de femei (căsătorite, după absolvirea școlii generale, local sau în alte sate) și b) în exclusivitate din rîndul primelor promoții de absolvenți, deci mai îndepărtate în timp. După cum reiese din tabelul 2, dintre absolvenții anilor școlari 1966/67, 1967/68, 1968/69, — iar pe viitor vom vedea și profesionalizarea promoției actuale, 1969/70 — nici un tînăr (tînără) n-a rămas agricultor.

Tabel 1

Situația absolvenților școlii generale din Girbou cu elevii de proveniență locală. 1964—1969

	Profesii agricole	Profesii neagricole	Altceva	Total
prin școală	2	84	—	86
fără școală	4	8	—	12
altceva	—	—	4	4
Total	6	92	4	102

Analizînd, de astă dată în mod concret, orientarea profesională a lotului de 84 de absolvenți (profesii neagricole, prin școală), constatăm două tendințe, aproximativ egale: 1. continuarea studiilor la liceu — 45 de elevi, dintre care 39 la licee teoretice, 6 la cele de specialitate; 2. înscrierea la școli profesionale — 41 de elevi.

Tabel 2

Situația detaliată a absolvenților școlii generale din Gîrbou, cu elevii de proveniență locală. 1964—1969

	Studiu			Angajat direct		Altceva	Total
	Liceu T.	Liceu Sp.	Șc. prof.	Agric.	Neagric.		
1964/65	8	1	15	2	2	1	29
1965/66	7	1	10	2	2	1	23
1966/67	11	—	6	—	3	—	20
1967/68	4	—	2	—	1	—	7
1968/69	9	4	8	—	—	2	23
Total	39	6	41	4	8	4	102

Considerînd totalul de 134 al elevilor celor cinci serii de absolvenți, indiferent de satul de origine, avem, față de lotul gîrbouan, un plus de 32 de subiecți, din satele Solomon (numeric 19), Popteleac (10) și sporadic din alte sate (3). Situația acestei grupe le elevi aduce schimbări indicilor cercetați, motiv care de altfel ne-a determinat să o analizăm separat, succesiv.

Legat de particularități locale și, probabil, de tradiții, majoritatea solomonenilor au rămas în agricultură: anume 14 din 19 absolvenți. Ceilalți 5 au urmat studiul la liceu teoretic ori s-au angajat direct într-o activitate neagricolă.

Dintre elevii originari din Popteleac, 5 au optat pentru studiul la liceu teoretic, 2 pentru o școală profesională, 3 pentru o angajare directă. Spre deosebire de solomoneni, aici nu întîlnim, deci, cazuri de rămînere în agricultură.

După cum reiese din tabelul 2, dintre 102 absolvenți gîrbouani ai școlii generale, 39 și-au continuat studiile la un liceu teoretic. Nu aflăm însă din acest tabel faptul cifric că dintre acești 39 de elevi doar 26 au optat pentru liceul existent în Gîrbou, în timp ce alți 13 și-au urmat aceste studii în licee din alte localități, de regulă urbane, cum sînt: Dejul, Jiboul, Clujul, ș.a. Astfel că în patru ani de școlari, într-un total de 101 absolvenți ai liceului Gîrbou, tocmai Gîrboul este prea puțin reprezentat. Îndeplinind mai mult o funcție de concentrare și atragere a tinerilor din satele aparținătoare comunei Gîrbou, ca și din împrejurimile mai largi ale sale, liceul a servit în slabă măsură intereselor localității în care funcționa (motiv pentru care se află actualmete în curs de desființare). Această funcție a liceului servește de prilej pentru a sublinia rolul școlii și în procesul mobilității teritoriale a populației rurale.

Depășirea condiției de țaran agricultor prin ascensiunea la o profesie intelectuală presupune, ca o treaptă necesară, intermediară, pregătirea medie, adică urmarea unui liceu (de regulă teoretic). Pentru majoritatea celor care se hotărăsc să o facă, ea este într-adevăr un prim pas în realizarea unui scop viitor, mai îndepărtat. În cazul nostru, peste jumătate

din totalul absolvenților au încercat, după absolvirea liceului, continuarea studiilor într-un institut superior, și din aceștia doar jumătate au reușit: la universități 9, la institute superioare de trei ani 9, la cursuri fără frecvență 7. Cealaltă jumătate, după repetate încercări și nereușite, au rămas încadrați în învățământul sătesc, în calitate de cadre didactice suplinitoare — avînd deci, în ultimă analiză, tot o profesie intelectuală, însă cu pregătire inferioară. Ei sînt în aceeași situație ca și ceilalți 17 absolvenți, încadrați de asemenea în învățămînt ca suplinitori, dar care n-au încercat să dea examen de admitere după absolvirea liceului.

Făcînd un bilanț, din totalul de 101, 66 au reușit să se ridice la condiția de intelectual (indiferent de pregătire) — din care 23 cu pregătire superioară și 43 cu una medie. (O altă problemă rămîne, firește, gradul de însușire și asimilare a unor valori, modele, atitudini, ș.a. specifice păturii intelectualelor).

Mai avem din rîndurile absolvenților o pătură „intermediară“, de funcționari, tehnicieni, cadre auxiliare, etc. — 28 din total — care au mai urmat o școală, tehnică sau de calificare post-liceală. Liceului i-a revenit un rol important în mobilitatea țărănimii: 79 dintre 101 absolvenți ai liceului au intenționat să urmeze studii superioare. Chiar dacă n-au reușit decît 53 dintre ei, însăși opțiunea lor inițială pentru liceu subliniază încă o dată rolul acestui grad de învățămînt în exagriculturizare.

Tabel 3

Situația postliceală a absolvenților liceului Gîrbou. 1965—1969

	Situația postliceală								Total
	Studii superioare			Angajare		Calificare		Altce- va	
	Facult.	Inst. S.	FF.	fără admi- tere	cu ad- mitere	Șc.T.	Calif.		
nr.	9	9	7	17	26	21	7	5	101
Total	25			43		28		5	101

Dacă ne gîndim că, în general — atît în cazul absolvenților școlii generale originari din Gîrbou, cît și pe totalul satelor — în jur de 40—45% dintre elevi urmează studii medii la liceu, iar din totalul absolvenților de liceu, aproximativ 2/3 devin intelectuali de profesie, vom avea ponderea acestei direcții a mobilității populației țărănești: *aproximativ 30% dintre absolvenții rurali părăsesc agricultura și devin intelectuali*. Din care, repetăm, doar o treime cu pregătire superioară, două treimi cu una medie. Circa 15—20% dintre ei devin funcționari, tehnicieni, cadre auxiliare, iar alți 35—40% — deținînd deci, ponderea hotărîtoare —, *muncitori, meseriași, calificați într-o ramură de producție, de activitate fizică*.

Procentul de 5—13% al celor care, moștenind profesia părinților, *au rămas agricultori*, furnizează încă o dovadă, cifrică, despre procesul părăsirii crescînde a ocupației de agricultor.

O primă concluzie, provizorie, care se desprinde din cercetarea noastră e faptul că structura profesională a familiei pare să nu fi avut influență în orientarea diferențiată a copiilor acestor promoții. Ei n-au fost înrîuriți nici de nivelul scăzut și relativ uniform al școlarității părinților. De asemenea, nu se poate atribui vreun rol în această privință structurii demografice a familiei. În schimb, o pondere de loc neglijabilă în formularea concretă a opțiunilor profesionale ale absolvenților credem că a avut însăși perspectiva conturată de rezultatele școlare obținute, conjugată cu atracția „necon condiționată”, într-un fel, a orașului, a unor profesii care să semnifice renunțarea la ocupația de agricultor.

РОЛЬ ШКОЛЫ В ПРОЦЕССЕ СОЦИАЛЬНОЙ ПОДВИЖНОСТИ

(Резюме)

Автор статьи излагает и интерпретирует первые результаты исследования социальной подвижности сельской молодежи деревни Гырбоу, указывая направления её профессионализации через посредство школы. Усвоив требования эпохи усиленного экономического и культурного развития, выпускники общей школы и лицея являются субъектами восходящего процесса социальной подвижности, ориентируются в подавляющем их большинстве путём учёбы к несельскохозяйственным профессиям.

Выявляя удельный вес различных направлений превращения этих категорий крестьянского населения в другие социо-профессиональные категории, автор подчёркивает роль системы обучения как одного из способов гомогенизации социальной структуры.

THE ROLE OF SCHOOL IN THE PROCESS OF SOCIAL MOBILITY

(Summary)

The first results of investigating the social mobility of the rural youth in the village of Gîrbou are presented and interpreted in the paper, as well as the directions of its professionalization through an institutional framework, that of school. Fulfilling the imperatives of an epoch of intense development — economic, social, cultural — the graduates of the general and secondary school are subject to a process of an ascending social mobility and, by studying, orientate themselves, in their great majority, towards non-agricultural professions.

The role of the school system is emphasised as being one of the ways of homogenizing the social structure.

NIVEL DE CUNOȘTINȚE GENERALE LA ȚĂRANII DIN GÎRBOU

PETRU ILUȚ

Problema și scopul cercetării. În încercarea de a surprinde cât mai multilateral viața satului Gîrbou în general și consecințele fenomenului migrațional în special, am considerat necesară și studierea unor aspecte legate de nivelul de cunoștințe. Această întreprindere se înscrie în sfera mai largă de investigare a mentalității rurale din zona supusă cercetării. Delimitarea constă în aceea că am vrut să aproximăm prin studiul de față măsura în care anumite elemente primare de cunoștințe științifice sînt prezente în conștiința individului sătean. Nu ne-am propus, adică, sesizarea structurii globale a mentalității țaranului, ci am căutat să ne apropiem de latura ei științifico-rațională.

Importanța teoretică și practică a unor asemenea studii, în condițiile unei tot mai accentuate pătrunderi a științei și tehnicii (a culturii în general) în mediul rural și al efortului tot mai susținut pe care statul nostru îl depune în acest sens, ne pare evidentă. Vom consemna în continuare doar cîteva probleme la lămurirea cărora cercetările de acest gen își aduc contribuția majoră:

a) Pe baza datelor obținute ne putem face o imagine despre ponderea cunoștințelor științifice în sistemul mentalității generale țărănești. Avem în vedere caracterul cunoștințelor de sistem ierarhic; este greu de admis că dacă anumite cunoștințe elementare (dar de bază) lipsesc, sînt prezente altele complexe.

b) Care sînt direcțiile în care se canalizează interesele de cunoaștere, ale populației anchetate, știut fiind că există un raport strîns între cunoștințe și interese. Răspunsul la această întrebare e posibil pentru că am urmărit obținerea de informații cu privire la mai multe domenii (geografie, politică, medicină, istorie, literatură, industrie, agricultură, astronomie și matematică).

c) Eficiența mijloacelor de informare și culturalizare a satului (școala, mass-media, brigăzile științifice, etc.).

d) Diferențe existente între indivizii populației anchetate, în ce privește nivelul de cunoștințe, în funcție de anumiți parametri: sex, vîrstă, caracteristică migratorie, etc.

Am semnalat în cele de mai sus probleme generale legate de tema luată în studiu. Datorită mai multor cauze, printre care și împrejurării că lucrări închinată acestei teme la noi nu știm să se fi făcut, investigarea noastră a fost în bună măsură o tatonare, avind caracter constatativ în primul rînd. Ea a fost făcută cu scopul de a verifica și îmbunătăți instrumentul de lucru, pe de o parte, iar pe de altă parte de a ne aduce date pe baza cărora să putem avansa ipoteze referitoare la nivelul cunoștințelor generale ale țăranilor din Gîrbou și eventualele diferențe existente între migranți și nonmigranți.

Metodologia. Sînt multe liniile de investigație concretă prin care obținem informații despre viața cultural-științifică a unei comunități sociale. Un asemenea scop (dar nu numai acesta) îl vizează cercetările asupra petrecerii timpului liber, audiție radio, vizionarea TV, statisticii prezenței și cititului cărții. Acestea sînt, însă, căi indirecte și mai puțin eficiente pentru depistarea a ceea ce ne-am propus: nivelul de cunoștințe. Nu e de loc sigur că cel care declară că a ascultat mai mult radioul sau că are mai multe cărți în casă decît alții, are un nivel cultural mai ridicat. Am folosit, de aceea, o probă directă și mult mai validă: chestionarul de cunoștințe.

Alcătuirea chestionarului presupunea respectarea cîtorva principale cerințe:

— întrebările, în general, să nu fie nici prea ușoare, nici prea grele, astfel încît să poată surprinde ceea ce ne-am propus și să poată diferenția indivizii populației anchetate;

— gradul de dificultate al întrebărilor să fie diferit, încît să putem aprecia întinderea cunoștințelor;

— fiind vorba de cunoștințe generale, e necesară abordarea mai multor domenii de cunoaștere, dar a acelor domenii care nu sînt străine vieții materiale și spirituale a subiecților;

— întrebările să fie reprezentative (valide) pentru ceea ce căutăm, să nu se refere la cunoștințe periferice, întîmplătoare. Pe de altă parte, întrebările trebuiau formulate într-un limbaj adecvat subiecților cercetați;

— asigurarea, pe cît posibil, că răspunsurile n-au fost date întîmplător (deci mai multe întrebări pentru un domeniu);

— luarea în considerare a faptului că subiecților anchetați trebuie să le stîrnim și întreținem interesul, întrucît nu se află în fața unui examen cu consecințe pentru evoluția lor socială. Chestionarul trebuia să fie cît mai scurt și să prezinte un interes pentru cei cărora li se aplică.

Îndeplinirea acestor cerințe implica cunoașterea în oarecare măsură a mentalității țărănești înainte de întocmirea chestionarului, ceea ce am realizat printr-un permanent și de lungă durată contact cu viața satului, precum și prin interviuri speciale pe această temă cu reprezentanți ai universului studiat. Am ajuns astfel la întocmirea unui chestionar avînd două părți: prima parte cuprinde un număr de 28 de întrebări, partea a doua o listă de cuvinte al căror înțeles subiectul era rugat să-l

explice. Majoritatea întrebărilor sînt întrebări cu alternative de răspuns, din care subiectul alege pe cea bună. Iată cîte întrebări de acest fel:

În ce parte a lumii se află China?

Europa; Asia; America; Africa; nu știu.

Care dintre următoarele boli este molipsitoare (se ia de la om la om?)

boala de stomac; reumatismul; gălbinarea; bolile de inimă; nu știu.

Ce este cutia de viteză?

o piesă la mașina de cusut; o piesă la televizor; o piesă la camion; o piesă la bicicletă; nu știu.

Chestionarul a fost aplicat oral pe un eșantion de 163 de săteni (n-au fost cuprinși elevi și nici cei ce au mai mult de 8 clase), dintre care 102 nonmigranți și 61 migranți. Înțelegem prin nonmigranți persoanele care n-au părăsit niciodată satul mai mult de 3 luni, iar prin migranți cei care au părăsit satul temporar mai mult de 3 luni. Navetiștii i-am cumulat migranților.

Analiza și interpretarea datelor. Răspunsurilor primite le-am aplicat 4 calificative: bine (B), mulțumitor (M), incomplet (I) și nerăspuns (N)¹. Ele nu se referă la fiecare întrebare, ci înglobează aprecierea răspunsurilor la toate întrebările dintr-un anumit domeniu. Calificativul s-a dat în funcție de numărul răspunsurilor bune și de gradul de dificultate al întrebării.

Dintr-o primă prelucrare a datelor am constatat o diferență puternic semnificativă ($p < .01$) în ce privește distribuția răspunsurilor între migranți și nonmigranți. Migranții se dovedeau cu un nivel de cunoștințe mult mai ridicat. Dar întrucît ne interesa dacă migrația este răspunzătoare prin ea însăși de această diferență, ne-am pus problema analizei eșantionului sub aspectul structurii sale în funcție de principalele variabile ce ar putea concura la explicarea acestei diferențe și anume: sex, vîrstă, școlaritate, posesie de mass-media. Rezultatul analizei a fost constatarea că aceste variabile nu sînt proporțional repartizate, mai mult, sînt prezente într-o anumită corelație. Am găsit astfel de corelații între vîrstă și școlaritate, migrație și sex, migrație și școlaritate. Analiza trebuia împinsă spre compararea datelor prin izolarea variabilelor, lucru nu întotdeauna posibil, pentru că, detailind foarte mult structura eșantionului (și așa destul de mic), prin combinarea celor 5 variabile, am ajuns la cifre nereprezentative. Totuși, pentru unele date comparația a fost posibilă, relevîndu-se cîteva constatări:

1. O diferență puternic semnificativă ($p < .01$) există între sexe în ce privește nivelul de cunoștințe generale. De remarcat că din toate cele 9 domenii incluse în chestionar, doar pentru literatură procentul răspunsurilor bune este mai mare la femei (28,4% față de 24% al bărbaților). Cele mai mari diferențe le-am înregistrat pentru politică, geografie, isto-

¹ În cazul de față, prin „nerăspuns” se înțelege nu faptul că subiectul n-a răspuns la întrebare, ci că a răspuns „nu știu” sau n-a răspuns bine la nici o întrebare din domeniul respectiv.

rie și industrie. Iată, de pildă, diferențele de frecvențe și procente la politică:

Calificativul	Nr.de răspunsuri Femei	%	Nr. de răspunsuri Bărbați	%
B	13	11,9	27	50
M	20	18,3	10	18,5
I	34	31,2	11	20,3
N	42	38,6	6	11,2
Total	109	100	54	100

Pe ansamblu (insumând răspunsurile din cele nouă domenii) situația se prezintă astfel:

Calificativul	Nr.de răspunsuri Femei	%	Nr. de răspunsuri Bărbați	%
B	201	20,5	214	44,2
M	206	21	127	26
I	292	29,6	109	22,4
N	282	28,9	36	7,4
Total	891	100	486	100

Notăm că diferențe (mai mari sau mai mici) în distribuția răspunsurilor după calificate se mențin între bărbați și femei pentru toate clasele obținute prin combinarea parametrilor amintiți.

2. O diferență semnificativă ($.01 < p < .05$) între vîrsta V_1 (22—34 ani) și V_2 (35—54 ani). Am obținut 31,6% răspunsuri bune pentru V_1 și 25,4% răspunsuri bune pentru V_2 .

3. Diferențe puternic semnificative ($p < .01$), în ce privește gradul de cunoștințe între subiecți cu școlaritate diferită. O astfel de diferență ni se arată între: bărbați migranți Șc. 1 (4—5 clase) și bărbați migranți Șc. 2 (6—8 clase); femei migrante Șc. 1 și femei migrante Șc. 2. Redăm în cele ce urmează rezultatele înregistrate pentru femei nonmigrante (diferențele în funcție de școlaritate), unde am avut un număr mai mare de subiecți.

Calificativul	Nr.de răspunsuri Femei Șc.1.	%	Nr.de răspunsuri Femei Șc. 2.	%
B	61	12,5	90	33,3
M	84	17,3	72	26,7
I	164	33,7	62	23
N	177	36,5	46	17
Total	486	100	270	100

4. Prezența unei diferențe semnificative ($.01 < p < .05$), referitor la cunoștințe între posesori (p_1) și neposesori (p_2) de mass-media².

5. Făcînd abstracție (prin izolare) de parametrul vîrstă, sex, școlaritate, posesie, din datele obținute de noi nu rezultă o diferență, privitor la nivelul de cunoștințe, între migranți și nonmigranți.

Neîndoielnic că mai ales ultima noastră constatare nu are o suficientă bază statică. Datorită mărimii eșantionului, folosirea unor tehnici ca analiza de dependență, pentru sesizarea prezenței ori absenței factorului pur migrație, n-a fost rentabilă.

Concluzii. Formulăm, în continuare, cîteva concluzii ce vizează cele două laturi ale scopului cercetării întreprinse: 1. metodologie; 2. constatări privind problema studiată.

1. Cu unele modificări, privind îndeosebi reprezentarea diferitelor domenii, chestionarul întocmit s-a vădit un instrument util pentru depistarea a ceea ce ne-am propus. El poate fi (prin etalonare) transformat într-un test de cunoștințe generale pentru țărani, cu ajutorul căruia să putem face studii comparative între diferite zone ale țării. Ne bazăm afirmatia pe distribuția răspunsurilor în funcție de cele 4 calificative, pe totalul eșantionului: 28,3% B; 22,7% M; 27,3% I; 21,6% N.

Prin prezentarea sa sub formă de întrebări cu alternative de răspunsuri (ceea ce-l apropie oarecum de joc), chestionarul alcătuit de noi are meritul de a crea și întreține interesul subiectului, sau cel puțin este unul din factorii ce poate contribui la aceasta. Observația are ca fundament comparația dintre întrebările cu alternative de răspuns și cele fără.

2. Vom putea aprecia nivelul de cunoștințe generale a țăranilor din Girbou cînd vom deține date comparative cu alte comune, avînd caracteristici economice, social-demografice și culturale deosebite. Totuși, faptul că 50% din bărbați au răspuns bine la toate întrebările legate de politică, 54% din totalul subiecților au dat răspunsuri bune la industrie, etc. ne sugerează că acest nivel este destul de ridicat.

Diferența constatată în ce privește nivelul de cunoștințe generale între migranți și nonmigranți, la o analiză mai atentă, s-a vădit a fi datorată unor parametri ca sex, vîrstă, școlaritate, posesie de mass-media, care se află în corelație cu primul atribut (migrant sau nonmigrant). Datele obținute nu evidențiază o influență directă a factorului migrației. Ceea ce nu înseamnă că el nu exercită o influență indirectă. De asemenea, trebuie să ne gîndim la faptul că migrația are consecințe și asupra nonmigranților, astfel încît constatarea unei nediferențe (prin izolarea celorlalți parametri) între cele două loturi (migranți și nonmigranți) nu duce în mod necesar la concluzia că migrația nu influențează nivelul general de cunoștințe. Din acest punct de vedere, compararea sătenilor din Girbou cu subiecți dintr-o altă comună avînd aceeași putere ca șco-

² În cercetarea de față în mass-media am inclus doar: radioul, TV și abonament la ziar. Dacă subiectul posedă cel puțin unul din aceste mijloace de informare e considerat p_1 , dacă nu posedă nici unul, p_2 .

laritate, sex, vîrstă, posesie de mass-media, dar unde migrația este de loc sau puțin prezentă, ne-ar aduce date interesante.

Oricum, confruntarea materialului adunat de noi cu datele privitoare la structura satului în funcție de migrație, școlaritate, cititul și posesia cărții, vizionare TV și film, mentalitate arhaică, etc., va arunca, credem, lumină asupra multor puncte acum obscure și ne va permite — pe baza acestei asamblări, avînd un eșantion mult mărit și putînd duce astfel analiza statistică în detaliu — formularea unor concluzii cu șanse mai mari de viabilitate.

УРОВЕНЬ ОБЩИХ ЗНАНИЙ У КРЕСТЬЯН СЕЛА ГЫРБОУ

(Резюме)

В статье изложены констатации автора в результате предварительного исследования научно-рациональной стороны образа мыслей крестьян села Гырбоу-Сэлаж.

Автор пытается оценить на основе анкеты знаний степень, в которой определённые первичные элементы научных знаний присутствуют в сознании крестьян села Гырбоу, и различия, существующие с этой точки зрения между опрошенными субъектами в зависимости от определённых параметров (миграционная характеристика, пол, возраст и т. д.). Автор останавливается главным образом на методологических вопросах и даёт рекомендации для исследований, преследующих выявить влияние миграционного явления на уровень знаний крестьян.

GENERAL KNOWLEDGE STANDARD OF THE PEASANTS IN GIRBOU

(Summary)

Some findings of a pilot investigation of the rational-scientific side of the peasants' mentality in Girbou — Sălaj are presented.

By applying a knowledge questionnaire the author set himself the task of estimating the degree to which certain primary elements of scientific knowledge are present in the conscience of the peasants in Girbou, as well as the existing differences between the investigated subjects according to certain parameters (migratory characteristic, sex, age, etc.). The methodological problems are particularly insisted upon and some ideas for investigating the influence of the migrational phenomenon on the peasants' knowledge standard are suggested.

FAMILIA ȘI FENOMENUL MIGRATORIU

GHEORGHE CORDOȘ

I. Problema studiată și metoda cercetării. Studiul nostru constituie o încercare de analiză a raportului dintre familia țărăneasă de astăzi și fenomenul migratoriu.

Pentru evitarea unor confuzii, izvorite din lipsa de precizie a termenilor, notăm că avem în vedere familia în accepția ei restrânsă, ca un ansamblu redus de indivizi (părinți, copii, bunici) care au o gospodărie comună, și nu familia în sens larg (totalitatea unităților familiale desprinse de familia de origine, adică nemoteniile).

Eșantionul cercetat a cuprins 98 de familii (simple și compuse), din care 35 familii de migranți, 33 familii de nonmigranți și 30 familii de navetiști. Au fost intervievați în total 206 persoane bărbați și femei. Nu ne-a interesat în stabilirea eșantionului includerea premeditată a unui anumit număr de familii funcțional carentate sau funcțional normale, urmînd ca acestea să fie dezvăluite întimplător în cadrul cercetării.

Interviului nostru i-au fost supuse doar persoanele căsătorite, fără a face vreo deosebire între familia legală sau efectivă, completă sau incompletă, descompletată sau reconstituită.

Singurul instrument de lucru folosit a fost chestionarul. Acesta, alături de întrebări factuale, a mai cuprins întrebări privind intenția sau opinia, ca și întrebări cu evantai de răspunsuri închise. Avînd mai mult un caracter experimental, investigația noastră urmează să fie completată cu una de profunzime, în cadrul căreia vom folosi și alte instrumente.

II. Analiza rezultatelor obținute. Am pornit de la ipoteza generală a existenței unei relații de determinare între procesul de migrație și mutațiile survenite în cadrul actualei familii țărănești. Ne-a interesat, de asemenea, dacă fenomenul migratoriu influențează sau nu negativ familia în exercitarea funcțiilor sale biologice și, mai ales, sociale.

În cele ce urmează, pe baza datelor statistice referitoare la răspunsurile persoanelor intervievate, încercăm să relevăm măsura în care migrația a produs schimbări în ceea ce privește: A) structura familiei, B) relațiile familiale și C) mentalitatea familială.

A) *Structura familiei.* Privită în general, actuala familie gîrboană

cunoaște o restructurare relativ pronunțată. De la familii cu trei generații, dominante înainte, se tinde să se treacă la familia cu două generații (părinți și copii). De asemenea, fapt rar întâlnit în familia țărănească tradițională, apare un însemnat procent de familii structural deficitare (părinți ai căror copii au plecat definitiv din sat, rămânând să-și trăiască singuri bătrînețea, sau familii în imposibilitate de a mai avea copii).

Un apreciabil număr de părinți ar dori ca unul dintre copii să rămână în familie (aceasta e situația la 70% din familiile cu migranți, la 75% din cele nonmigrante și la 62,50% din cele avînd navetiști). Totuși, tendința reală de restructurare este, indiferent de situația migratorie, pe familia nucleară cu două generații (tabelul 1).

Tabel 1

Structura pe generații

Situația migratorie	Numărul generațiilor						Total	
	1		2		3		Nr.	%
	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%		
Migranți	10	28,5	14	40	11	31,5	35	100
Nonmigranți	6	18,1	22	66,7	5	12,5	33	100
Navetiști	6	20	15	50	9	30	30	100
Total	22	22,5	51	52	25	25,5	98	100

La toate cele trei categorii de familii cercetate observăm dorința de limitare a natalității, fapt ce se poate repercuta asupra sporului natural al populației (tabelul 2).

Tabel 2

Tendințe cu privire la natalitate

Situația migratorie	Dorința de a avea sau nu copii					
	Soțul			Soția		
	da	nu	total	da	nu	total

cifre absolute

Migranți	4	17	21	7	17	24
Nonmigranți	7	16	23	7	18	25
Navetiști	6	15	21	6	16	22
Total	17	48	65	20	51	71

în %

Migranți	19	81	100	29,1	70,9	100
Nonmigranți	52,8	67,2	100	35,7	61,3	100
Navetiști	35	65	100	36,6	63,4	100
Total	26,1	73,9	100	28,1	71,9	100

B) *Relațiile familiale.* Organizarea generală a societății, modul de producție, determină în ultimă instanță conținutul relațiilor familiale. Însăși migrația este generată și condiționată de procesul de industrializare socialistă a României. Dar relațiile familiale sînt condiționate și de o serie de factori cum ar fi vîrsta, gradul de cultură, personalitatea psihosocială a indivizilor, etc. De aceea o investigație sociologică asupra familiei implică cu necesitate și o consistentă analiză psihologică.

Familia își exercită funcția relațională: a) în interiorul familiei, b) cu rudele colaterale, c) cu vecinii.

B.a. *Relațiile din interiorul familiei.* Cercetarea noastră a scos în evidență, în cadrul relațiilor endo-familiale, unele modificări în ceea ce privește „statusul” și „rolul” membrilor de familie, a relațiilor dintre soț-soție, între familia tinăra și cea vîrstnică.

Evidente schimbări au apărut în relațiile de autoritate. Autoritatea patriarhală, specifică familiei tradiționale, începe să fie înlocuită prin consensul tuturor membrilor maturi. E vizibilă o tendință de participare egală a soților în luarea deciziilor ce privesc anumite probleme familiale. Astfel, 73,1% din totalul familiilor cu migranți, 61,4% din cele nonmigrante și 68,8% dintre cele navetiste au declarat că participă egal la hotărîrile care privesc cumpărarea sau vînzarea diferitelor obiecte, viitorul copiilor etc.

Cazurile de nedominare a autorității comune sînt relativ neînsemnate. Puținele excepții cum ar fi autoritatea puterii de decizie a părinților vîrstnici (8,7% la familiile nonmigrante, 2,5% la cele navetiste și 2,8% la cele cu migranți), a soțului tinăra (10,8% la familiile migrante, 11, 8% la cele nonmigrante și 5,8% la cele cu navetiști), a soției tinere (10,2% la familiile migrante, 17,7% la cele nonmigrante și 21,4% la cele cu navetiști) nu infirmă tendința generală spre o familie egalitară.

În familia girboană, fără a avea o pondere mare, sînt prezente unele relații conflictuale (între soț și soție, între generații). Orice încercare — astfel de încercări sînt frecvente în opiniile unor publiciști — de a idiliza familia țărănească actuală trebuie evitată. Aceste conflicte, generate îndeosebi în cazul Gîrboului de „petreceri de timp în afara casei” (mai ales a soțului), din cauza „iritabilității unuia dintre soți” sau din cauza „părinților soțului” (la familiile nonmigrante), nu au, în general, un caracter tensional ce ar putea duce la disoluție, la dezintegrarea familiei. Marea majoritate a neînțelegerilor se manifestă prin discuții trecătoare, uneori cuvinte nepotrivite, certuri mai mult sau mai puțin violente, și foarte rar prin tentativă de divorț (un singur caz în întregul eșantion). Datele statistice din tabelul 3 reflectă răspunsurile subiecților referitoare la conflictele familiale.

Existența unui mod relativ deosebit de gîndire și simțire, de comportament al unei generații față de alta, poate să ducă la anumite relații conflictuale între familia de origine și cea descendentă, deci la carențe de solidaritate familială. Asemenea deosebiri există într-un procent ridicat în cadrul familiei girboane (vezi tabelul 4).

Tabel 3

Neînțelegerile dintre soț-soție

Situația migratorie	Cauzele conflictuale familiale — în procente rotunjite								Total
	Probleme gospodărești	Petreceri de timp în afara casei	Din cauza copiilor	Din cauza părinților soțului	Din cauza părinților soției	Din cauza iritabilității unuia dintre soți	Din cauza fraților (surorilor soțului soției)	Nu este cazul	
Migranți	16	21	20	5	—	16	4	18	100
Nonmigranți	13	12	22	17	3	24	—	9	100
Navetiști	15	16	13	7	11	30	—	8	100
Total	15	16	18	10	5	23	1	12	100

Tabel 4

Deosebiri în modul de gândire, simțire și comportament dintre generații

— în procente rotunjite —

Situația migratorie	Întrebări adresate familiei tinere								Întrebări adresate familiei vîrstnice							
	Vi se apreciază munca depusă?		Vi se apreciază năzuința de a învăța?		Vi se acceptă felul cum înțelegeți să vă distrați?		Vi se aprobă felul cum vă îmbrăcați?		Socotiți că este mai mic respectul față de obiceiuri și tradiții?		Vi se prețuiește faptul că ați rămas să lucrați în agricultură?		Vi se apreciază importanța muncii depuse?		Vă respectă experiența dvs. de viață?	
	da	nu	da	nu	da	nu	da	nu	da	nu	da	nu	da	nu	da	nu
Migranți	69	31	47	53	64	36	65	35	22	78	64	36	74	26	67	33
Nonmigranți	93	7	60	40	77	23	78	22	44	56	50	50	50	50	47	53
Navetiști	76	24	50	50	58	42	65	35	48	52	60	40	60	40	75	25

Măsura în care deosebirea de mentalitate între vârste influențează climatul familial este dată de existența unui concludent procent de familii tinere, 32% din familiile migrante și 33% din cele navetiste, spre deosebire de numai 15% din familiile nonmigrante care declară că nu-și consultă părinții în planurile lor.

S-ar putea, credem, afirma că într-o oarecare măsură procesul migratoriu influențează spiritul de independență al familiei tinere, care repudiază încorsetarea ei de către familia de origine. Existența unor relații conflictuale între generații poate fi dedusă și din tabelul 3 care arată că părinții vîrstnici pot genera neînțelegeri în cadrul familiei tinere.

B.b. Relațiile cu rudele colaterale. Evidente schimbări au intervenit și aici în „rolul” și „statusul” familiei. În general, se confirmă teza că relațiile dintre colaterali, frați și surori, în generația tînără a familiei țărănești sînt mai puțin conflictuale și mai puțin concurențiale decît în gospodăria individuală¹. Conflictele cu rudele colaterale s-au micșorat, căci a dispărut cauza care le genera: proprietatea privată asupra pămîntului. Dar, o dată cu aceasta, „se pare că se produce și o slăbire a conștiinței rudeniei, o repliere a sferei ei asupra unui cerc mult mai restrîns de rude, iar trăirea conștientă ca fenomen social a sistemului de rudenie se circumscrie la grupuri mai mici la relațiile cele mai directe”².

E interesant că, în cazul Gîrboului, legăturile de rudenie apar deficitare nu la migranți (16,6%) sau la navetiști (14,2%), unde s-ar putea crede că absența acestora de acasă i-ar fi putut îndepărta afectiv de rudenii, ci la nonmigranți (45,5%). Această situație invită la reflecție. Sub ce aspect fenomenul migratoriu poate să influențeze aceste relații? Poate tocmai absența unui membru de familie, pe un timp mai mult sau mai puțin îndelungat, face necesar ajutorul reciproc dintre rudenii. Spațiul restrîns ce ne stă la dispoziție nu ne permite o analiză detaliată a acestei probleme.

B.c. Relațiile de vecinătate. Dacă în mediul urban se poate vorbi despre o înclinare a familiei spre izolaționism³, la sate relațiile intervecinale sînt de regulă mai strînse. Timpul de rezistență mai lung ca și relativa omogenitate a familiei țărănești de astăzi, favorizează menținerea unor relații mai intense decît la oraș.

Imigrarea prin exogamie, foarte pronunțată în cazul Gîrboului, poate avea ca efect o eterogenizare a populației, cu urmări asupra relațiilor intervecinale de tip tradițional.

Declarațiile subiecților la această chestiune atestă existența unor relații intervecinale de coexistență și cooperare relativ pozitive. Astfel

¹ H.H. Stahl, Xenia C. Costa-Foru, *Note asupra caracterului devălmaș al familiei nerejane*, „Arhiva pentru știință și reformă socială”, X, 1932, p. 450.

² M. Cernea, *Schimbări ale structurii familiei țărănești în cooperativele agricole*, „Revista de filozofie” 16, 8, 1969, p. 1020.

³ *Procesul de urbanizare în România, zona Brașov*, Editura politică, București, 1970, p. 302—319.

80,5% dintre familiile cu migranți, 75% din cele navetiste și 84,5% dintre cele nonmigrante declară că nu au conflicte cu vecinii. Notăm, de asemenea, ca revelator faptul că 28,7% dintre familiile migrante, 35,5% din cele nonmigrante și 30% din cele navetiste preferă relații de întrajutorare cu vecinii, nu cu rudeniile. Marele număr de subiecți care au declarat că nu întrețin relații de întrajutorare cu nimeni (28,5% dintre familiile nonmigrante, 19% dintre cele navetiste și 32,5% dintre cele cu migranți) scoate în evidență faptul că dacă în genere relațiile interfamiliale cu vecinii, ca și cele cu rudele colaterale, n-au un caracter antagonist, ele sînt totuși slabe sub raportul cooperării.

C) *Schimbări în mentalitatea familiei.* Dintru început facem precizarea că avem în vedere nu mentalitatea în genere, ci aceea care privește viața familială. Aceasta joacă un rol însemnat în raporturile interpersonale din interiorul familiei ca și în cele intervecinale sau cu rudele colaterale. Relațiile de coexistență, de cooperare sau conflictuale sînt, de cele mai multe ori, în directă legătură cu gradul diferit de modificare a mentalității unor anumite persoane din nucleul familial, a familiei descendente față de familia de origine, a unor familii din cadrul unui grup de rudeni (nemenii) sau dintre familiile vecine. Noile condiții de viață oferite migrantului sau navetistului, contactul acestuia cu modelele relațiilor de familie urbane poate să aibă repercusiuni asupra mentalității țărănești tradiționale.

În genere, în familia țărănească girboană, coexistă noua mentalitate cu schemele tradiționale. În cel ce urmează, consemnăm cîteva din datele care ni se par mai semnificative în acest sens.

Au apărut elemente ale noului, în concepția unor țărani asupra modalității de încheiere a căsătoriilor: 15,4% dintre migranți, 8,8% dintre nonmigranți și 8% dintre navetiști consideră de prisos ceremonia bisericască. Ceilalți susțin absoluta necesitate a „consfințirii” oricărei căsătorii de către preot, această „legalizare” fiind motivată fie în numele tradiției, fie prin aceea că ar oferi „un plus de statornicire conjugală”.

Interesantă ni se pare concepția țaranului girboan despre desfacerea căsătoriilor (divorț). Ne-am oprit asupra acestui aspect pornind de la premisa că în familiile urbane, care ar fi putut influența pe migranți, divorțurile sînt mult mai frecvente decît la țară. Tabelul 5 ne dă o imagine de ansamblu privind opinia subiecților despre divorț, imagine în care existența sau inexistența copiilor apare drept criteriu esențial. Vîrsta, sexul, situația migratorie, cu foarte puține excepții, nu ni se înfățișează ca fiind esențiale în determinarea unor diferențe de optică semnificative în acest sens.

III. Concluzii. Appreciate în ansamblu, datele obținute prin investigația noastră ne oferă posibilitatea de a formula unele concluzii de ordin metodologic.

Cercetarea noastră avînd un caracter experimental, rezultatele prezentate sînt preliminare. Obținerea unor date statistice care ni se par neconcludente indică unele deficiențe atît în ceea ce privește modalitatea de interviuare a subiecților, cît și a instrumentului utilizat.

Tabel 5

Opinii despre divorț
— în procente rotunjite —

Situația migratorie	Dacă doi soți nu se înțeleg e bine sau nu să divorțeze ?															
	Soții tineri								Soții vîrstnici							
	Soțul				Soția				Soțul		Soția					
	Dacă au copii		Dacă nu au copii		Dacă au copii		Dacă nu au copii		Dacă au copii		Dacă nu au copii					
	da	nu	da	nu	da	nu	da	nu	da	nu	da	nu				
Migranți	27	73	77	23	36	64	70	30	27	73	55	45	15	85	54	46
Nonmigranți	33	67	85	15	44	56	88	12	18	82	36	64	38	62	30	70
Navetiști	15	85	50	50	30	70	78	22	33	67	56	44	33	67	45	55

Data fiind complexitatea fenomenului studiat, cercetarea noastră a reliefat necesitatea stringentă a completării și îmbunătățirii instrumentelor de lucru. Se impune astfel, alături de chestionarul general, folosirea unor instrumente nestatistice de cercetare în profunzime, cum sînt: interviul neformal, autobiografiile sociologice, confesiunile ca și unele teste sociometrice. E necesară o investigație sociologică complexă, interdisciplinară, în cadrul căreia psihologiei sociale trebuie să i se acorde o deosebită importanță. Căci schimbările survenite în cadrul familiei nu sînt determinate în exclusivitate de cauze externe, obiective, ci și de o serie de condiții interne, subiective, ce țin atît de particularitățile individuale ale fiecărei persoane, cit și de specificitatea fiecărei familii.

СЕМЬЯ И МИГРАЦИОННОЕ ЯВЛЕНИЕ

(Резюме)

В статье приведены результаты предварительного исследования семьи, проведённого в селе Гырбоу-Сэлаж в июле 1970 г.

Автор исследования пытался выявить степень, в которой миграционный процесс вызвал изменения в структуре, отношениях и образе мыслей семьи.

Крестьянская семья из села Гырбоу претерпевает явную перестройку, причём наблюдается переход от семьи с тремя поколениями к семье с двумя поколениями.

В свете полученных результатов обнаружены некоторые изменения „статуса” и „роли” различных лиц внутри семьи, а также в рамках отношений семьи, с одной стороны, с родственниками по боковой линии и, с другой стороны, с соседями.

Что касается взгляда на семью, он сосуществует в крестьянской семье из Гырбоу с традиционными схемами.

Учитывая сложность изученного явления, исследование выявило необходимость дополнения и улучшения инструментов работы.

LA FAMILLE ET LE PHÉNOMÈNE MIGRATOIRE

(Résumé)

L'étude présente les résultats préliminaires d'une recherche-pilote sur la famille, qui a été effectuée dans la commune de Gîrbou (Sălaş) en juillet 1970.

La recherche effectuée tendait à mettre en évidence dans quelle mesure le processus migratoire produit des changements dans la structure, les relations et la mentalité de la famille.

La famille paysanne à Gîrbou connaît une restructuration évidente, passant de la famille à trois générations à la famille nucléaire à deux générations.

A la lumière des résultats obtenus, on a constaté certaines modifications du „statut“ et du „rôle“ des diverses personnes de l'intérieur de la famille; de même que, dans le cadre des relations de famille, d'une part avec la parenté collatérale, de l'autre avec les voisins.

Quant à la mentalité relative à la famille, celle-ci coexiste, dans la famille paysanne de Gîrbou, avec les schémas traditionnels.

Etant donné la complexité du phénomène étudié, la recherche a mis en évidence la nécessité de compléter et d'améliorer les instruments de travail.

LECTURA CĂRȚII ÎN COMUNA GÎRBOU

AGNETA NEMÉNYI

Nivelul cultural al sătenilor poate fi „măsurat“ în parte prin rolul și efectele culturii de masă. Dacă rolul radioului și al televiziunii a fost pus în evidență de o serie de cercetări, lectura cărții, de a cărei problemă ne vom preocupa în continuare, a atras mai puțin atenția cercetătorilor.

Ne-am propus stabilirea gradului de pătrundere a cărții în comuna Gîrbou (jud. Sălaj), calitatea și cantitatea cărților citite și a celor din bibliotecile personale. Ne interesează factorii care determină lectura cărților, canalele prin care sătenii intră în contact cu cartea. Aici intervine rolul radioului și al televiziunii, rol de informare și de popularizare a cărții. Vom prezenta mai ales problemele legate de citirea și posesiunea cărților. (Nu dispunem încă de date cu privire la frecvența cititului în biblioteca comunală; cercetarea noastră nu este încă încheiată.)

În cercetare a fost cuprins întregul sat Gîrbou, totalizînd 299 de familii, respectiv 723 de persoane de peste cincisprezece ani. Pe vîrste și pe sexe se împart astfel:

Vîrsta, ani	Sexul		Total	%
	B	F		
15-24	35	73	108	14,9%
25-34	58	62	120	16,6%
35-44	65	91	156	21,6%
45-54	53	58	111	15,4%
55 și peste	99	129	228	31,5%
Total	310	413	723	100 %
%	42,9%	57,1%	100%	

Observăm că aproape o treime din populație are vîrsta peste 55 de ani.

În această populație, cei ocupați în agricultură au o pondere numerică mai mare (salariații și lucrătorii în C.A.P.: 276, pensionarii și casnicele: 151), dar și numărul celor ocupați în afara agriculturii este considerabil

(158 de salariați, 41 de pensionari, 27 casnice); raportul lor este de 2,3/1. În cadrul populației non-agrare proporția salariaților cu o pregătire școlară superioară (intelectuali, tehnicieni, funcționari) față de cei ocupați în producție, cu sau fără calificare (muncitori sau angajați) este de 1/1,82.

Cu privire la lectura individuală a sâtenilor, în chestionarul anchetei cu obiectivul: „Consecințele exodului rural asupra culturii materiale și spirituale din comuna Gîrbou-Sălaj“, le-am adresat întrebarea: „Ce carte ați citit ultima oară și când?“ și ne-am interesat de autorii și titlurile cărților din biblioteca personală, întocmind, în limita posibilităților, un inventar cuprinzător de cărți existente în casă.

Bilanțul ultimei cărți citite. La întrebarea „Ce carte ați citit ultima oară?: — din totalul de 723 de subiecți ne-au răspuns 585 (80,9%), pe sexe: 252 bărbați (43,1%) și 333 de femei (56,9%). Nonrăspunsurile au înglobat un procent de 19,1% (36,4% bărbați și 63,6% femei).

Din analiza răspunsurilor semnificative reiese că 59,7% dintre subiecți (41% bărbați și 59% femei), cuprinzând 56,7% dintre bărbați și 61,8% dintre femei, citesc, sau au citit¹, 7,2% dintre subiecți (cu vârsta peste 35 de ani) sînt slab alfabetizați, 5,3% (cu vârsta peste 25 de ani) au declarat că au citit numai la școală, iar restul de 27,8% au răspuns că nu obișnuiesc să citească.

Total	Nu răspunde	Total răspunsuri	Slab alfabetizați	Au citit doar la școală	Nu obișnuiesc să citească	Citesc sau au citit
B 310	58	252	15	17	77	143
F 413	80	333	27	14	86	206
Total 723	138	585	42	31	163	349
	%	100	7,2	5,3	27,8	59,7

Pe grupe de vîrstă redăm situația în tabelul de mai jos:

Vîrsta	Total răspunsuri	Slab alfabetizați	Au citit numai la școală	Nu obișnuiesc să citească	Citesc sau au citit	
					nr.	%
15-24	84	—	—	10	74	88
25-34	102	—	9	29	64	62
35-44	132	3	9	40	80	60,6
45-54	86	9	6	25	46	53,4
55- peste	181	30	7	59	85	47

¹ În grupa celor care citesc, sau au citit, am inclus și pe cei care citesc doar cărți religioase (13,20%); scăzînd acest procent, cititorii însumează doar 46,50% (total raportat la totalul răspunsurilor). Cărțile religioase sînt reprezentate cu precădere prin cărți de rugăciuni.

Din analiza tabelului aflăm că tinerii din sat citesc mai mult decât vîrstnicii, deci vîrsta și cititul sînt în proporție inversă. O dată cu creșterea vîrstei, numărul cititorilor descrește de la 88% la 47%.

Pe baza structurii populației pe ocupații, situația generală cu privire la lectură se prezintă astfel: cel mai mult — în afară de elevi (100%) — au citit intelectualii (93,9%), iar cel mai puțin, salariații din grupa B (angajați în afara agriculturii). Acest fenomen e explicabil dacă luăm în considerare că dintre salariații din grupa B mulți sînt muncitori navetiști.

Din confruntarea datelor se evidențiază o corelație între cititul cărților și posesiunea de radio sau de televizor. Dacă dintre neposesorii acestor forme de mass-media citesc doar jumătate, dintre posesorii de radio (sau TV) citesc aproximativ două treimi, iar dintre posesorii de televizor și radio, trei pătrimi.

Analizînd în continuare răspunsurile celor care au declarat că citesc, remarcăm că 22,1% din ei se limitează la cititul cărților religioase, mai ales femeile (27,7% din totalul femeilor cititoare, față de 14% dintre bărbații cu o vîrstă înaintată, mai ales peste 55 de ani — 43%). Restul de 272 de cititori sînt atrași de cărți informative², dar mai ales de cele

Vîrsta, ani	Total cititori	Citesc numai cărți religioase	Cititorii de cărți informative și literare	
			nr.	%
15—24	74	2	72	97,3
25—34	64	6	58	90,6
35—44	80	23	57	71,2
45—54	46	9	37	80,3
55 și peste	85	37	48	56,5

literare. Interesul pentru asemenea lecturi descrește de la prima grupă de vîrstă, care însumează 97,3% (un procent foarte ridicat), pînă la vîrsta de 44 de ani (71,2%), de la care crește considerabil la subiecții între 45—54 de ani (80,3%), descrescînd apoi brusc la cei peste 55 de ani (56,5%).

Analizînd compoziția cititorilor de cărți religioase după criteriul ocupației, observăm că le citesc mai ales lucrătorii agricoli (cu deosebire pensionarii și femeile casnice), lipsind complet din lectura intelectualilor (salariați A) și a tineretului.

Fiind vorba de ultima carte citită, subiecții au precizat în cele mai multe cazuri și perioada cînd au citit cartea respectivă. Din datele culese reiese că 73,5% dintre ei au citit în anul 1970, 11% „în ultimii ani”, 8,8% mai de mult, iar 6,7% nu au indicat perioada. Femeile au citit mai mult decât bărbații. (În continuare, în totalul cititorilor nu mai includem cititorii de cărți religioase.)

Pe grupe de vîrstă, tinerii ocupă primul loc printre cititorii acestui an (90,2% — majoritatea lor sînt elevi), în timp ce dintre subiecții în

² Convențional înțelegem prin cărți informative cărțile neliterare, de specialitate, manualele, cărțile politice etc.

virstă de peste 55 de ani doar ceva mai mult de jumătate (52,1%) au declarat că citiseră în anul 1970.

Pe profesioni pensionarii și salariații (grupa B) din afara agriculturii, precum și pensionarii agricoli au citit cel mai puțin în acest an, menținându-se mult sub nivelul membrilor C.A.P., aceștia din urmă realizând un înalt procent (75,4%), apropiat de cel al intelectualilor (80,4%). Vom vedea că deosebirile esențiale apar în ceea ce privește calitatea lecturii.

Confruntind lista cititorilor din anul 1970 cu lista posesorilor de radio sau TV., aflăm aceeași corelație directă. Cel mai puțin au citit subiecții care nu au în casă nici radio și nici televizor, iar cel mai mult, posesorii de ambele aparate.

Cărțile înșirate ca ultimă lectură au fost grupate în felul următor: lectură ușoară (aventuri, spionaj, romane polițiste, scrieri sentimentale), literatură (română, universală), basme, cărți informative (manuale, cărți de specialitate, cărți politice etc.) și reviste.

	Total	A citit în 1970	A citit în ultimii ani	A citit mai de mult	Indicații neprecise	Total
I. Indicații neprecise	9,8	42,3	7,7	3,8	46,2	100
II. Lectură ușoară	11,3	67,7	19,4	12,9	—	100
III. Literatură universală	21	86,4	11,9	1,7	—	100
IV. Literatură română	20,3	83,9	8,9	7,2	—	100
V. Basme	19,4	67,9	9,5	11,3	11,3	100
VI. Cărți informative	17,1	70,5	11,4	18,1	—	100
VII. Reviste	1,1	100	—	—	—	100
Total	100					

Printre cărțile citite în 1970 cel mai mare procent îl au cele de literatură (universală și română), urmate de cărți informative, basme, lectură ușoară. Interesul accentuat al sătenilor față de valorile literare e un fapt îmbucurător. Un procent ridicat au înglobat și basmele, semnalind atracția satului pentru povești, 9,8% au dat indicații neprecise cu privire la cartea citită. Dintre reviste au fost amintite „Flacăra“ și „Cutezătorii“.

Din totalul cărților citite „ultima dată“, literatura română, cea universală și basmele au fost mai mult preferate de femei decât de bărbați; la cărțile informative situația e inversă, bărbații au citit mai mult cărțile de specialitate, cele politice, depășind prin cititul unor asemenea cărți chiar și procentul celorlalte lecturi.

Făcând bilanțul ultimei lecturi pe profesioni aflăm că literatura deține un loc mai important la subiecții ocupați în afara agriculturii (47,9% față de 19,3%), iar basmele sînt mai mult preferate de lucrătorii din agricultură (28,3% față de 11,7%). Literatura ușoară e mai răspîdită tot printre subiecții din afara agriculturii. La subiecții din afara agriculturii aproape jumătate din lectură (47,9%) este ocupată de literatura

Ce fel de carte a citit? (%)

Total cititorii	Indicații neprecise	Lectură ușoară	Literatură		Basme	Cărți informative	Reviste
			universală	română			
B. 100	12,2	10,6	13,8	17,1	18,7	26,8	0,8
F. 100	7,4	12,1	28,2	23,5	20,1	7,4	1,3
Total 100	9,6	11,4	21,7	20,6	19,5	16,1	1,1

beletristică, iar restul lecturilor dă procente mai mici. La agricultorii literatura și basmele precum și cărțile informative au procente apropiate (29,3%, 28,3%, 20,7%), față de cei din afara agriculturii descrescând procentul literaturii, dar crescînd procentul basmelor și al literaturii informative (de specialitate, politică). La categoria femeilor casnice crește din nou ponderea literaturii (39,4%), pe locul al doilea situîndu-se basmele (27,3%), iar pe locul trei literatura ușoară (18,2%) și nu literatura informativă cum o găsim la bărbați (agricultori).

Din cadrul ultimei lecturi, cărțile de literatură au fost preferate în proporție de 41,3%. Numeric au fost amintite 56 de cărți de literatură română și 59 de cărți din literatura universală, cuprinzînd 20 de autori români și 25 străini. Dintre aceștia 23 (12 autori români și 11 străini) au fost preferați de un singur cititor, restul după cum urmează:

Parcurgînd cu atenție această listă, ne dăm seama că cea mai mare parte a sătenilor citesc mai ales literatură clasică. Rareori și cu totul întâmplător apar autori moderni.

Biblioteca personală a sătenilor. Am încercat să realizăm inventarul cărților din biblioteca personală a sătenilor, interesîndu-ne mai ales de numărul și calitatea cărților din familiile agrare. Din totalul de 299 de familii, la 295 s-a făcut inventarul de cărți, reieșînd că 166 de familii (56,3%) posedă cărți, iar numărul celor neposezoare se ridică la 129 (43,3%). Posesorii de cărți sînt într-un procent scăzut, mai ales dacă luăm în considerare faptul că am inclus în numărul lor și cele 41 de familii care au în casă doar cărți religioase. Scăzînd numărul acestora, procentul posesorilor de cărți se micșorează la 42,4%.

Urmărind stratificarea după ocupații (a,b,c), observăm că familiile agrare (a) au ponderea cea mai mică printre posesorii de cărți.

Nr. crt.	Autorul preferat	Nr. cititorilor
1	A. Dumas	12
2	M. Sadoveanu	11
3	I. Creangă	10
4	L. Rebreanu	8
5	E. Sue	5
6	M. Preda	5
7	V. Hugo	4
8	H. de Balzac	4
9	I. Teodoreanu	4
10	H. B. Stowe	4
11	Stendhal	4
12	E. Brontë	4
13	Ch. Brontë	4
14	I. Slavici	2
15	A. Pann	2
16	G. Călinescu	2
17	Galsworthy	2
18	Jókai M.	2
19	A. Tolstoi	2
20	E. Zola	2
21	Fielding	2

Total inventariați		Poseșori de cărți		Neposeșori de cărți	
nr.	%	nr.	%	nr.	%
a	139	71	51,1	68	48,9
b	103	66	64,1	37	35,9
c	53	29	54,7	24	45,3
Total	295	166	56,3	129	43,7

- a — familii agrare și semiagrare cu pondere agrară;
 b — familii semiagrare (unul din soți lucrează în agricultură, iar celălalt nu);
 c — familii nonagrare (ambii soți lucrează în afara agriculturii).

În ceea ce privește felul cărților, 24,7% dintre familiile posesoare de cărți au numai cărți religioase (mai ales familiile agrare), 12,7% cărți școlare, cărțile informative și de povești însumează cîte 7,2%, iar cele mai multe familii (48,2%) au cărți literare.

Am văzut că cititul și posesiunea altor forme de mass-media (radio. TV) prezintă o corelație, care ne menține și în cazul posesiunii cărților. Cele mai puține cărți sînt în familiile care nu au în casă nici radio, nici televizor (doar 40% din acestea posedă cărți), iar dintre familiile posesoare de televizor, toate au în casă cărți.

Care sînt factorii care determină pătrunderea cărții în mediul familiilor nonintelectuale?

În afară de biblioteca sătească, a cărei importanță este în curs de cercetare, interesant este să vedem în ce măsură existența copiilor în familie constituie un factor de pătrundere a cărții. În această privință, am efectuat inventarul integral al cărților din cadrul a 56 de familii non-intelectuale, dintre care în 29 de familii nu sînt copii, sau sînt copii sub 15 ani, iar în 27 de familii sînt sau au fost copii peste 15 ani. Cu această ocazie, prin comparație, am putut constata numărul mai mare al cărților în general, mai ales al celor literare, în lotul familiilor cu copii.

Felul cărților	Frecvența (pe familie)	
	Familii fără copii (sau copii sub 15 ani)	Familii cu copii (au sau au avut copii peste 15 ani)
Autori români	15	30
Autori din literatura universală	11	15

În lotul celor fără copii apar 11 autori români, iar în celălalt lot 27 de autori. Din primul lot, în 5 cazuri i-au preferat pe Ion Creangă și pe Ion Slavici, în 4 cazuri pe Gh. Coșbuc și Eminescu, în 3 pe Sadoveanu, restul autorilor sînt preferați în cîte un singur caz. În lotul cu copii pe primul loc, cu 8 preferințe, întîlnim lucrările lui Sadoveanu, urmat de Coșbuc și Slavici (5 preferințe), Eminescu (4) și mulți alții. Deci lotul familiilor cu copii întrece cu mult pe celălalt în ceea ce privește

cărțile proprii din literatura română. Diferențele se reduc oarecum în cazul literaturii universale. Dacă în primul lot apar 9 autori din literatura universală, în lotul al doilea numărul lor este de 19. Cărțile autorilor contemporani atât din literatura română, cât și din literatura universală au ajuns într-un număr restrîns la cititorii satului.

Posesiunea de cărți nu înseamnă neapărat și cititul lor, semnaleză doar prezența cărții, dînd posibilitatea de a citi. Amintim acest lucru, fiindcă nici dintre posesorii de cărți nu au citit toți, ci doar 75,3% din ei.

Un factor important în răspîndirea cărților (mai ales a celor literare) îl constituie existența copiilor școlari în familiile nonintelectuale, prezența cărora influențează simțitor îmbogățirea bibliotecii familiale, iar în mod indirect are influență și asupra lecturii.

ЧТЕНИЕ КНИГ В СЕЛЕ ГЫРБОУ

(Резюме)

Статья содержит краткий анализ распространения и чтения книг в местности Гырбоу (Сэлаж).

Данные, собранные на месте, показывают, что молодёжь и женщины, а по профессиям — сельские интеллигенты, читают больше других. Земледельцы любят преимущественно художественную литературу и сказки. В рамках беллетристики, как в отношении румынской, так и всемирной литературы, читатели предпочитают классиков, в то время как современная литература мало распространена в селе.

К числу факторов, оказывающих благоприятное влияние на распространение книг в селе, автор относит владение радиоприёмниками и телевизорами, а также существование детей в сельскохозяйственных семьях.

READING IN THE VILLAGE OF GIRBOU

(Summary)

The spreading of reading books in the village of Gîrbou is briefly analysed. Out of the data, in can be gathered that young peopee, women and the intellectuals of the village, do most of the reading. The agricultural workers favour reading tales and fiction, both Romanian and universal, preferring classical authors. Modern literature is little known in the village.

The possession of radio and T.V. sets and the existence of children in agrarian families are considered to be factors that influence the spreading of the books favourably.

STRUCTURA VENITURILOR LOCUIȚORILOR DIN GÎRBOU

TRAIAN ROTARIU

Lucrarea a fost elaborată înaintea publicării expunerii tovarășului Nicolae Ceaușescu la ședința de lucru de la C.C al P.C.R. din 23 noiembrie 1970, cu privire la îmbunătățirea organizării, planificării și conducerii agriculturii, fapt care explică de ce pe parcursul articolului nu se fac referiri la această expunere.

Dorim să menționăm că din studiul nostru, referitor la un caz particular — localitatea Gîrbou —, se desprind unele concluzii practice care arată justetea măsurilor preconizate în cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu. E vorba în special de utilizarea forței de muncă de la sate. Ponderea mare a celor care lucrează în C.A.P. mai puțin de 9 luni pe an (65,6% la Gîrbou), incluzînd în special femeile (96,3%), demonstrează necesitatea dezvoltării activităților de producție agrare cu caracter permanent și chiar a unor activități industriale și de construcții. De asemenea volumul mic al venitului din C.A.P., în special sub formă bănească, precum și repartizarea acestuia cooperativilor la intervale mari de timp nu era de natură să „lege” — din toate punctele de vedere — pe țaran de cooperativă. De aceea asigurarea unui venit lunar minim garantat va contribui nu numai la stimularea participării permanente la lucru, dar și la o schimbare a opticii, a atitudinii față de cooperativă.

Cercetările noastre continuîndu-se și în anii viitori, vom relua analiza structurii veniturilor în anul 1972, cînd vom avea posibilitatea să descifrăm schimbările importante în acest domeniu intervenite în urma aplicării noilor reglementări.

În cele ce urmează dorim să dezvoltăm cîteva idei referitoare la veniturile locuitorilor din Gîrbou. Precizăm însă de la început că nu este vorba de o tratare exhaustivă a problemei, din mai multe motive. În primul rînd, pînă în momentul de față nu avem suficiente date strînse și prelucrate în această direcție. În al doilea rînd, fenomenul este mult mai complex decît pare la prima vedere — și de ce să nu recunoaștem, cum ni s-a părut nouă la începutul cercetărilor —, în plus neexistînd o metodologie pusă la punct pentru o astfel de investigație în condițiile concrete de azi din țara noastră. În sfîrșit, datele oficiale pe care am contat că vor sta la dispoziția noastră pentru diferite calcule și evaluări au fost cu totul insuficiente. Rămîne deci pentru etapa următoare a investigației, ca problemă principală de studiat, tocmai complexul economic al satului și implicat structura veniturilor.

Cu toate acestea, considerăm că avem suficiente date pentru a expune măcar principal problema și, în anumite compartimente, chiar pentru o analiză amănunțită.

O schemă simplă de cercetare și prezentare a veniturilor ni se pare

Sursa	Natura venitului :	
	în produse agricole	în bani
C.A.P.	+ →	+
Gospodărie personală	+ →	
în sat		+
Salariu în afara satului		+
Pensie		+
Ciștiguri ocazionale	+ →	+

a fi următoarea:

Semnele + indică existența venitului sub forma respectivă, iar săgețile posibilitățile de trecere dintr-o formă în alta.

Să urmărim în cele ce urmează aceste surse și să precizăm, în circumstanțele amintite mai înainte, importanța lor pentru locuitorii Gîrboului.

C.A.P. ca sursă de venituri.
S-ar părea că într-o localitate rurală, unde nu există nici întreprinderi industriale sau de construcții, nici întreprinderi agricole de stat și care nu se găsește în raza de atracție a unui mare oraș, C.A.P. ar trebui să polarizeze în măsură covârșitoare activitatea locuitorilor și să fie sursa principală de venituri. La Gîrbou, lucrurile, așa cum

vom arăta, stau cu totul altfel. Afirmatia se poate motiva urmărind participarea la munca C.A.P. în ultimii ani, veniturile fiind evident direct proporționale cu gradul de ocupare a forței de muncă.

Între 1964—1969 au lucrat efectiv în medie 364 de persoane pe an (din care 169 bărbați și 177 femei), cifră ce reprezintă aproximativ 45% din totalul locuitorilor peste 15 ani. Luată doar ca atare, cifra nu posedă o semnificație deosebită, deoarece trebuie avute în vedere diferențele de participare la muncă între diferiți cooperatori. Acest fenomen se poate observa foarte bine în tabelul 1 și graficele din fig. 1, 2, 3, din care se desprind câteva observații.

Întii de toate, nu trebuie omis caracterul specific al muncilor agricole, caracter care determină o mai mare concentrare de forțe în anumite perioade ale anului (lunile mai—octombrie). Oricât de bine organizată și raționalizată ar fi munca în C.A.P. efectul acesta nu poate fi înlăturat și deci, în mod necesar, o parte a populației în timpul lunilor de iarnă este obligată să-și caute ocupații extraagricole. Din fig. 1 și 2 se observă că influența caracterului sezonier al muncilor agricole este mai mare în rîndul populației feminine. Tabelul 1 (după care s-a întocmit graficul din fig. 1) este revelator în acest sens.

Tabel 1

Distribuția persoanelor după numărul de luni în care au lucrat (1968)

Nr. de luni în care au lucrat	1-2	3-4	5-6	7-8	9-10	11-12	Total
Bărbați	14	9	28	8	24	82	165
Femei	11	25	83	36	2	4	161
Total	25	34	111	44	26	86	326
%							
Bărbați	8,5	5,5	17	4,9	14,5	49,6	100
Femei	6,8	15,5	51,6	22,4	1,2	2,5	100
Total	7,7	10,4	34	13,5	8	26,4	100

Dacă dintre bărbați jumătate (49,6%) au fost ocupați tot timpul anului, numărul corespunzător de femei este infim (2,5%). Cumulând ultimele două coloane ale tabelului 1, raportul devine și mai net în favoarea bărbaților (64,1% la 3,7%). Această diferență este ilustrată și de volumul zilelor-muncă efectuate de cele două categorii. Dacă proporția fe-

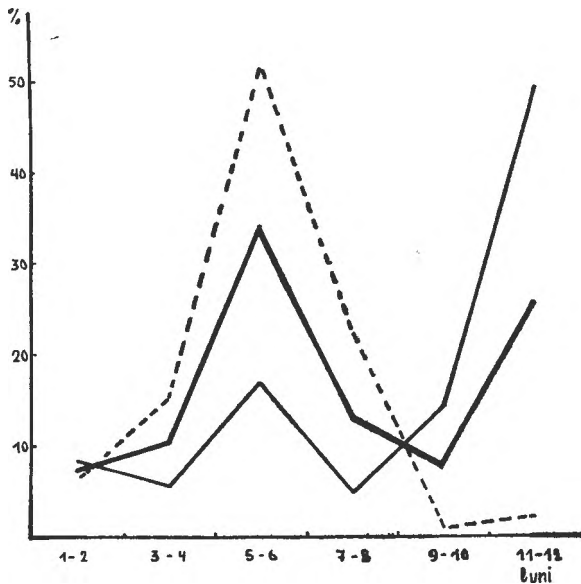

Fig. 1. Distribuția persoanelor după numărul de luni în care au lucrat. 1968.

— Bărbați
 - - - Femei
 — Total

meilor care realizează peste 120 zile-muncă este doar de 11,1%, cea a bărbaților atinge 66,8%. De altfel și în privința mediei anuale de zile-muncă bărbații realizează de trei ori mai mult decât femeile (213, respectiv 70).

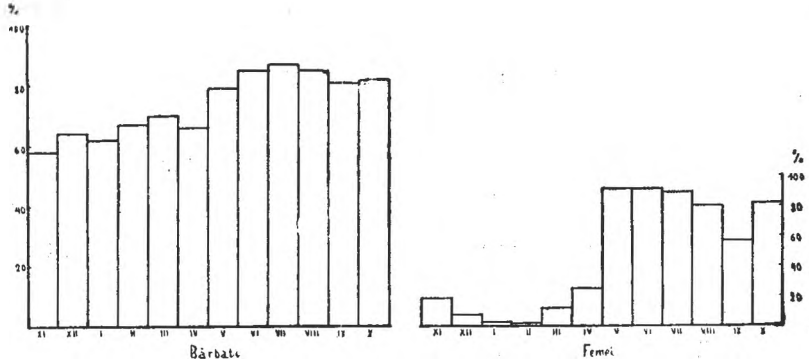

Fig. 2. Proportțiile participării la muncă în C.A.P. în lunile anului 1968.

Aceste fapte ne îndreptățesc să afirmăm că, din punct de vedere metodologic, este obligatorie o analiză separată, pe sexe, a activității membrilor cooperatori și, mai mult, modelul ideal de participare a bărbaților este complet diferit de cel al femeilor, iar comparația propriu-zisă trebuie făcută cu aceste modele și nu între femei și bărbați.

Cum s-ar prezenta aceste modele ideale? Graficul din fig. 1 ne sugerează că pentru femei este caracteristică o curbă de distribuție normală, cu maximum la 5—6 luni de activitate. Pentru bărbați, dimpotrivă, apare ca model ideal o curbă complet asimetrică în formă de J cu maximum în dreapta, adică la 11—12 luni de activitate. Desigur, noi nu dispunem de suficiente date pentru a evalua diverși parametri ai acestor curbe, dar putem afirma că din punct de vedere practic, pentru optimizarea activității, o cerință apare oă evidentă: populația să fie concentrată la maximum în jurul punctelor nodale. Pentru femei, aceasta se traduce printr-o participare efectivă de cel puțin 3 luni pe an, iar la bărbați de cel puțin 9 luni.

Privită prin această prismă situația de la Gîrbou apare ca fiind mai bună în rîndul femeilor. Intr-adevăr, 91,5% dintre femei și doar 64,1% dintre bărbați îndeplinesc cerința amintită. De asemenea media de 5,6 luni lucrate ce revine la o femeie se încadrează în intervalul modal (tipic), pe cînd 8,9 luni la un bărbat se află în afara intervalului tipic corespunzător.

În lumina celor spuse mai sus, putem forma trei categorii în populația ocupată în C.A.P. a căror pondere este relevată în tabelul 2.

Tabel 2

Categoria	Bărbați	Femei	Total
Participare ocazională: 1—2 luni	8,5	6,8	7,7
Participare de tip feminin: 3—8 luni	27,4	89,5	57,9
Participare de tip masculin: 9—12 luni	64,1	3,7	34,4
Total	100,0	100,0	100,0

Se observă că în acest tabel apare termenul de *participare ocazională*. Se înțelege că în rubrica respectivă au fost cuprinși cei care au lucrat 1—2 luni și prin aceasta am delimitat sfera noțiunii respective pe baza unui grad oarecare de convenționalitate, inevitabil, de altfel, în orice clasificare empirică. Ceea ce vrem însă să menționăm este că avem de-a face cu o participare ocazională privită doar în perspectiva *numărului de luni în care au lucrat*. Tot atât de bine putem vorbi de acest fenomen și în perspectiva *numărului de zile muncă efectuate*. Numai că de data asta graficele (fig. 3) ne sugerează în mai mică măsură populația respectivă. O combinare a celor două criterii, eventual și a altora, poate duce la o circumscriere mai precisă a noțiunii, care ni se pare de o însemnătate deosebită în studiul ocupării forței de muncă în agricultură.

Din fig. 2 se observă că nici în perioada de vîrf a activității agricole participarea la muncă nu a fost completă, existînd un surplus de brațe de muncă de 10% atât la bărbați cît și la femei.

Datele de pînă aici trebuie întregite și cu o privire asupra intensității participării la muncă, respectiv cuantumul de zile-muncă obținute de cei care au lucrat. Am arătat care a fost în medie numărul anual de zile muncă realizate în perioada 1964—1968. Întrucît am văzut că pe sexe avem două modele diferite de participare la muncă, e clar că nu ne putem mîrgini doar la o comparație a mediilor anuale (între bărbați și femei). De aceea pentru anul 1968 am calculat un alt indicator și anume *numărul zilelor-muncă pe persoană și pe lună lucrată*. La bărbați am obținut o valoare de 25,2, iar la femei 14,5. Luînd în considerare numai luna de vîrf (iulie, la bărbați și iunie, la femei) obținem valori puțin mai mari: 31 și respectiv 17. Aceste două cifre dau o diferență de intensitate mai adecvată decît mediile anuale. (Pe această bază am și construit histogramele din fig. 2 la scări diferite).

Analiza de pînă acum credem că este suficientă pentru argumentarea afirmației inițiale că C.A.P. nu reprezintă, pentru toți cei care participă efectiv la muncă, o sursă principală de venituri. Am arătat că numărul celor care participă 9—12 luni la munca C.A.P., și deci obțin

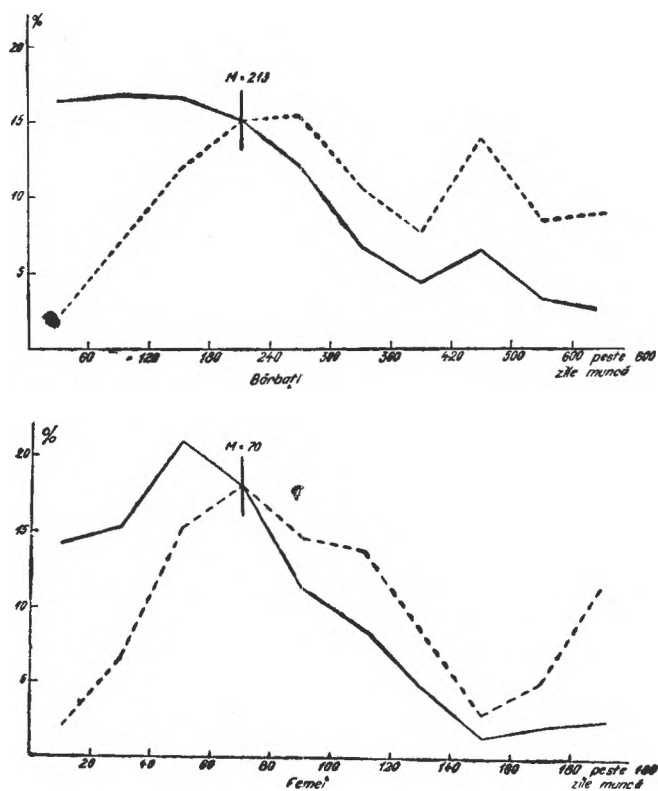

Fig. 3. Distribuția persoanelor după numărul de zile-muncă efectuate și a cantumului de zile-muncă corespunzător acestor persoane

— Ponderea persoanelor în diverse categorii.
 - - - - Ponderea volumului de zile-muncă realizat de persoanele din categoriile respective.

de aici partea cea mai importantă a venitului, este mult mai mic decât totalul și că intensitatea participării lunare este relativ redusă, mai ales în rindul femeilor. Ni s-ar putea obiecta că neparticiparea la muncă în C.A.P. nu înseamnă participarea la muncă în alte părți, dar amintind că valoarea zilei-muncă în acest C.A.P. este relativ scăzută (în jur de 9 lei în perioada ce ne interesează), un număr mic de zile-muncă nu poate asigura un venit satisfăcător. Considerând cele 48.380 de zile muncă realizate în medie anual și evaluându-le — fără pretenții prea mari de exactitate — la 15 lei pentru o zi muncă (ținând cont că valoarea produselor ce le primesc cooperatori se calculează la preț oficial, deci mai mic decât cel de piață), obținem un venit lunar de apro-

ximativ 60.500 lei sau, pe persoană activă, 175 lei. Oricît de multă inexactitate în evaluare am fi introdus, totuși suma reală rămîne mică.

Deși ne-am ocupat de problema forței de muncă în agricultură doar pentru a trage unele concluzii asupra venitului, nu putem să nu remarcăm că, din datele noastre rezultă o populație efectiv ocupată în agricultură inferioară cifrelor oficiale și că, așa cum s-a subliniat și cu alte ocazii¹, este necesară o îmbunătățire a metodologiei de calcul a balanței forței de muncă în acest sector.

Am mai dori să menționăm că situația C.A.P. Gîrbou nu este izolată. Făcînd o comparație cu unele date pe care le avem la dispoziție², putem afirma chiar că, în unele privințe, avem de-a face cu o situație tipică (medie).

De exemplu, pe țară numărul mediu de zile-muncă pe un cooperator participant la lucrări a fost în 1967 de 139, la Gîrbou 140; în 1968 pe țară media a fost 144, la Gîrbou 153. Tot în 1968 pe țară procentul celor care au efectuat sub 120 de zile muncă era 55% și la Gîrbou 59%, iar procentul celor cu mai puțin de 40 zile muncă pe țară era 22% și la Gîrbou 19%.

Salariați, pensionari. Numărul persoanelor din Gîrbou care prestează o muncă salariată sau primesc pensie de stat reprezintă 32% din populația de peste 15 ani. În 1968 existau 185 de persoane cu activitate salariată în afara C.A.P. Gîrbou (144 bărbați și 41 femei) și 19 salariați în acest C.A.P. (17 bărbați și 2 femei). Din rîndul primilor, 92 lucrează în sat, restul sînt navetiști (65) sau plecați la lucru la o distanță mai mare (28).

În total, cei 204 salariați realizează aproximativ 227.000 lei lunar, ceea ce revine pe persoană în medie 1 110 lei. Din această sumă aproape jumătate, 108.000 lei, este realizată de cei care lucrează în alte localități, salariul acestora fiind în medie puțin mai ridicat decît al celor care lucrează în sat: 1 160 lei față de 1 070 lei. De asemenea există o diferență între sexe nu numai ca frecvență dar și în ceea ce privește salariul mediu: bărbați 1 140 lei, femei 1 000 lei.

Pensionari de stat în 1968 erau 41 persoane (21 bărbați și 20 femei) care primeau lunar aproximativ 18.000 lei, cu o medie pe persoană de 430 lei.

Aceste succinte precizări arată că lunar intră în sat pe calea salariului și pensiei aproximativ 245.000 lei, sumă care este de 4 ori mai mare decît venitul (calculat) din C.A.P.

Alte surse de venituri. Cumulînd sursele de venit analizate și raportînd totalul lor la populația de peste 15 ani, din care excludem elevii, un calcul sumar ne arată că, pe persoană, revine un venit lunar de aproxi-

¹ Vezi „Metodologia de determinare și analiza populației active și ocupate“, Sinteza dezbaterii organizate de Academia de Științe Sociale și Politice și Direcția Centrală de Statistică. „Probleme economice“, 7/1970.

² Extrase din referatul prezentat de C. Grigorescu și G. Vilceanu la dezbaterea consacrată analizei utilizării forței de muncă în agricultură „Lupta de clasă“, 6/1970.

mativ 430—450 lei, care considerăm că nu poate să acopere cheltuielile efective ale populației din Gîrbou.

O completare a acestor venituri se realizează din gospodăria personală (incluzînd aici și lotul ajutător pe care țărani îl primesc de la C.A.P.). Pînă în momentul de față nu avem culese suficiente date pentru o evaluare a acestui venit, operație care este mult mai dificilă decît în cazurile anterioare. Putem doar presupune că mărimea lui trebuie să fie cel puțin de același ordin ca și suma celorlalte două. Posibilitatea realizării unui asemenea venit în gospodăria personală există. E vorba în special de un venit bănesc ce se obține prin contractări și vînzări de animale, lapte, ouă, etc. și care este absolut necesar familiilor fără salariați, deoarece din valoarea generală a zilei-muncă partea bănească nu depășește 1 leu.

Toate acestea, repetăm, sînt în momentul de față doar ipoteze, cu suficiente puncte de sprijin, însă totuși ipoteze care rămîn de verificat în etapa următoare a cercetării prin utilizarea metodei bugetului familial. Ne putem permite totuși să atragem atenția asupra importanței gospodăriei personale în ceea ce privește ponderea venitului și deci a utilizării forței de muncă. Se pare că de acest lucru nu se ține în suficientă măsură seama, atunci cînd se fac anumite calcule referitoare la cîștigul țăranilor și la timpul lor de lucru efectiv, ajungîndu-se ca aceste mărimi să apară mai mici decît sînt în realitate.

În privința cîștigurilor ocazionale, amintite în schema de la începutul articolului, credem că ele nu au o pondere atît de mare pentru a necesita o cercetare detaliată. E vorba de cîteva persoane care realizează venituri pe alte căi: păstori (retribuiți în natură sau bani de locuitori satului) sau meșteșugari ocazionali (zidari, croitorese etc.). Veniturile lor nu afectează bugetul general al satului, ci produc doar o redistribuire a veniturilor în interiorul localității.

Un model ideal de familie rurală în funcție de venituri. Nu putem încheia aceste rînduri fără a prezenta și *atitudinea* locuitorilor din Gîrbou în problema veniturilor. În cercetarea din 1969 am aplicat un chestionar de opinii în cadrul căruia o întrebare cerea să se indice tipul de familie rurală care, din punct de vedere economic, este preferabil în momentul de față. Întrucît diferențele după diverși parametri nu sînt semnificative, vom da doar răspunsurile globale ale celor 166 persoane din eșantion.

Majoritatea covîrșitoare (93,4%) optează pentru tipul de familie semi-agrară (adică și cu membri salariați și cu membri în C.A.P.), 4,2% optează pentru familii pur agrare (adică toți membrii apti de muncă să lucreze în C.A.P.), iar restul de 2,4%, pentru familii non-agrară (toți membrii apti de muncă salariați).

Aceste opinii reflectă cîteva lucruri deosebit de importante nu numai în problema veniturilor dar și legat de situația țaranului în general. Opțiunea pentru modelul semi-agrar înseamnă, pe planul veniturilor, insatisfacția cu realizările — bănești în special — din C.A.P., fără însă

ca această să ducă la o repudiere a activităților agricole. Pe planul condiției generale a ruralului, această opțiune reflectă o tendință contradictorie de depășire și în același timp de păstrare a condiției țărănești, o mutație importantă în conștiința țărănimii, o trecere de la un model arhaic la un altul nou. Nu negăm influența multitudinii de factori care acționează în acest sens, însă nu credem că poate fi pusă la îndoială acțiunea determinantă a condițiilor materiale.

Mai dorim să menționăm că această situație existentă în conștiința satului este determinată de situația reală și reflectă tendința concretă de semi-agriculturizare a localității. E interesant că 50% spun că actualmente este preferabilă situația acelor familii care au salariați în alte localități, opțiune influențată de câștigul mai mare al acestor persoane, precum și de lipsa posturilor salarizate în sat.

În ceea ce privește fenomenul migrațional, care stă în centrul cercetărilor noastre, putem afirma că atât complexul economic al satului, respectiv posibilitățile reale de obținere a veniturilor în sat, cât și mentalitatea locuitorilor sînt favorabile acestei mișcări, într-o formă sau alta.

СТРУКТУРА ДОХОДОВ ЖИТЕЛЕЙ СЕЛА ГЫРБОУ

(Резюме)

Важнейшими источниками доходов жителей села Гырбоу являются следующие: работа в сельскохозяйственном производственном кооперативе, работа в личном хозяйстве, наёмный труд и пенсии. Автор анализирует эти источники и пытается оценить их удельный вес в общем доходе жителей.

Так как доход, происходящий из труда в сельскохозяйственном производственном кооперативе, прямо пропорционален с участием в работе, автор проводит анализ распределения числа трудодней по полям и по месяцам. Установлено, что население, участвующее в работе (представляющее 45% общего числа населения от 15 лет и выше) можно сгруппировать по количеству отработанных месяцев в три категории: случайное участие (7,7%), участие женщин (57,9%) и участие мужчин (34,4%). Лишь последняя категория занята относительно полностью в работе в сельскохозяйственном производственном кооперативе. Анализ участия в работе по числу отработанных месяцев пополнен вычислением показателя *число трудодней на одного человека и на отработанный месяц*, который, в условиях двух основных типов участия в работе, лучше отражает интенсивность этого участия, чем среднегодовая величина отработанных трудодней.

В отношении удельного веса источников в доходе жителей, автор оценивает, что в целом доход служащих и пенсионеров (представляющих 32% населения от 15 лет и выше) приблизительно в четыре раза больше дохода, полученного работниками сельскохозяйственного производственного кооператива. Так как изучение личного хозяйства будет произведено на следующем этапе исследования, автор выдвигает предположение о том, что личное хозяйство имеет удельный вес, являющийся по крайней мере равным с суммой остальных источников дохода.

В заключение показывается, что жители села Гырбоу в настоящее время высказываются за модель полусельскохозяйственной семьи как идеальный тип с экономической точки зрения — факт, который отражает как их стремления, так и объективный процесс полуаграризации села.

STRUCTURE DES REVENUS DES HABITANTS DE GIRBOU

(Résumé)

Pour les habitants de Girbou les sources principales de revenu sont le travail dans la C.A.P. (Coopérative agricole de production), le travail d'exploitation du bien personnel, le travail salarié ainsi que les retraites. L'auteur analyse successivement ces sources et tente d'évaluer leur part respective dans le revenu général des habitants.

Le revenu dû à la C.A.P. étant directement proportionnel à la participation au travail, l'auteur analyse la répartition du nombre des journées-travail par sexe et par mois. Il constate que la population participant au travail (soit en moyenne 45% du total de la population au cours de 15 ans) peut constituer d'après le nombre de mois de travail, trois catégories: à *participation occasionnelle* (7,7%) , à *participation de type féminin* (57,9 %) et à *participation de type masculin* (34,4%). C'est à peine la dernière catégorie qui est occupée à peu près complètement par le travail à la C.A.P. L'analyse de la participation au travail d'après le nombre de mois est complétée par le calcul de l'indicateur *nombre de journées-travail par personne et par mois de travail*, qui, dans les conditions des deux types principaux de participation au travail reflète mieux l'intensité de cette participation que la moyenne annuelle de journées-travail effectuées.

Concernant l'importance respective des sources de revenu des habitants, l'auteur estime que, globalement, le revenu des salariés et retraités (soit 32% de la population pour 15 ans) est approximativement quatre fois plus grand que le revenu obtenu par les travailleurs de la C.A.P. L'étude de l'exploitation personnelle devant être effectuée à l'étape suivante de la recherche, on se borne à émettre l'hypothèse que cette exploitation a une importance au moins égale à la somme des deux autres.

En conclusion, l'auteur montre que les habitants de Girbou optent actuellement pour le modèle de famille semi-agraire comme type idéal au point de vue économique, fait qui reflète à la fois leurs aspirations et le processus de semi-agrarisation de la localité.

SOCIOLOGIA SPORTULUI

REFLECȚIUNI DESPRE SPORT

ANDREI BOTH

1. Un fapt de constatare: Mirajul sportului atrage în mod progresiv, tot mai intens, pe tot mai mulți oameni ai epocii noastre. Modelul „modern“ al vieții — modelul industrial-urban, înervat de mass-media — include, drept notă inseparabilă, dintre cele mai bătătoare la ochi, fenomenul „viață sportivă“. Și cum acest model al vieții tinde să devină universal, țările și popoarele mai puțin dezvoltate grăbindu-și pașii în direcția lui, trezirea unor mase de noi și noi milioane la „viața sportivă“ este înărentă și inevitabilă. Sportul atrage, ca un magnet, tineretul; tineretul constituie substratul de masă atât al sportului ca îndeletnicire, cât și al sportului ca spectacol. Dar acest magnet nu-și slăbește, cu trecerea anilor, forța de atracție: tinerii devin adulți, apoi virstnici, dar interesul lor pentru sport nu dispăre, astfel încât cercul „suporterilor“, „microbiștilor“, „cunoscătorilor“ și al practicantilor devine tot mai larg și mai larg, în țările socialiste și în cele capitaliste deopotrivă, pe toate paralelele și meridianele Pământului. În mod vizibil, amatorii de sport se recrutează din cele mai diverse categorii profesionale, din toate straturile ierarhiei social-economice și politice a societății; nu cred să existe vreo importantă categorie socială care să facă excepție. Profesioniștii activității intelectuale sînt și ei înfierbîntați, nu mai puțin decît cei ai activităților manuale, de rezultatele spectaculare ale exercițiilor și performanțelor fizice. Interesul față de sport, dragostea față de sport, înalta prețuire a sportului au pătruns adînc în conștiința epocii noastre; dezinteresul față de acest fenomen social a devenit desuet, iar atitudinea negativă față de el — totalmente anacronică.

2. Nici exercițiile fizice, nici măcar cultul performanțelor fizice nu sînt inedite, ci quasi-permanente în decursul istoriei. Totuși, în forma sa socială actuală, sportul este un produs specific al vieții „moderne“,

are rădăcini, dar nu are termen analogic în epoci trecute. Sportul ca mișcare de masă, ca spectacol de masă, ca *problemă* de masă este un produs al vieții industrial-citadine moderne, din acest mediu iradiază el spre toate colțurile globului.

Cauzele acestui fenomen sînt multiple. Unele sînt foarte la îndemînă, ușor de sesizat. Ruperea de natură a omului „civilizat“, închiderea sa în mediul artificial al urbanismului și industrialismului modern creează o enormă sete de activitate fizică „naturală“. Ridicarea generală a standardului igienico-sanitar al populației stimulează mișcarea sportivă, căci medicina modernă a așezat pe baze științifice recunoașterea efectului curativ și mai ales profilactic al oțelirii organismului prin exerciții fizice și jocuri sportive. S-a înțeles efectul binefăcător al practicării sportului asupra unor aptitudini psihice foarte necesare în condițiile producției, circulației și în general a vieții moderne: capacitatea de concentrare, dezvoltarea atenției, a vitezei de reacție (a reflexelor), a puterii de rezistență la efort. S-au recunoscut și sînt tot mai intens exploatate virtuțile educative ale sportului, influența sa binefăcătoare asupra unor trăsături morale mult prețuite: voința de a învinge dificultățile, spiritul de emulație, perseverența și curajul, disciplina și autodisciplina, spiritul de echipă, solidaritatea și abnegația. Sistemul de educație și instrucție în învățămîntul școlar de toate gradele include de aceea, în chip necesar și justificat, cultura fizică și sportul, contribuind în mod substanțial la lărgirea caracterului de masă al acestui fenomen. Mijloacele comunicațiilor de masă amplifică nemăsurat forța percutantă a sportului ca spectacol: televiziunea, mai ales, transformă performanța sportivă în spectacol universal, influențînd totodată, în mod complex și contradictoriu, ansamblul mișcării sportive. Despre toate acestea și despre altele din același șir s-a scris și se scrie, s-a vorbit și se vorbește mult, uneori frumos și pertinent. Dar toate acestea nu vizează, cred, esențialul, nu explică specificul fenomenului social examinat.

3. La întrebarea: de ce sportul, în accepțiunea sa modernă, de masă, este un fenomen al societății industriale (capitaliste și socialiste), de ce, mai precis, nu a apărut el în societățile antagoniste *precapitaliste* (agricole, tradiționale, rurale), nu vom găsi răspunsul dacă vom cerceta doar sferile producției, „loisir“-ului, modului de trai. Răspunsul trebuie căutat, cred, în sfera vieții social-politice: el se află în legătura internă dintre sport ca fenomen de masă și rînduiriile *democratice* ale vieții publice, rînduiriile bazate *cel puțin* pe principiul *egalității* formale, juridice și politice, a oamenilor. În măsura în care, în accepțiunea sa modernă, sportul este inseparabil de competiție, el nu poate deveni fenomen de masă decît acolo și atunci, unde și cînd indivizii ce compun o societate se pot întîlni pe stadioane, își pot măsura forțele în întreceri ca indivizi egali în drepturi, adică indivizi cu șanse egale din unghiul de vedere al statutului juridic; la temelia oricărei întreceri sportive se află ideea, cel puțin subînțeleasă, că rezultatul trebuie să depindă exclusiv de capacitățile și de pregătirea indivizilor sau echipelor participante, cu totul indiferent de proveniența sau situația lor socială, de apartenența lor la

orice grup social sau la orice instituție socială. În absența acestei condiții preliminare, întrecerea sportivă, activitatea sportivă nu-și află rațiune de a fi. Olimpiada antică sau turnirul cavaleresc erau întreceri între indivizi egali în drepturi ai unui grup social delimitat, ai unei stări sociale; omul neliber nu-și putea măsura forțele cu unul liber, cavalerul nobil s-ar fi înjosit luându-se la întrecere cu un iobag. În acest sens deci mișcarea sportivă modernă se întemeiază pe organizarea democratică a vieții publice și slujește, la rindul său, idealul democratic al egalității sociale.

4. În strinsă legătură cu aceasta se află, cred, o trăsătură esențială a activității sportive: ea reprezintă o asemenea activitate omenească, în care însușirile, capacitățile, virtuțile omenești se afirmă ca fiind nemijlocit determinante în raport cu rezultatul obținut și acest fapt este în mod concret senzorial sesizabil în fiecare caz individual, în fiecare întrecere sau manifestare sportivă în parte. Tînărul negru are o condiție socială inferioară în Statele Unite ale Americii, dar în ringul de box sau pe pista de atletism are șanse egale cu acelea ale oricărui tînăr alb; rezultatele sale sportive depind de calitățile sale ca individ, de tăria mușchilor săi, de curajul său, de abilitatea sa, de perseverența sa și de dăruirea sa la antrenamente, deci de însușirile sale nemistificate de forța alienatoare a inegalității sociale. Terenul de sport este printre puținele tărîmuri ale activității sociale în care el își poate valorifica capacitățile în mod nestingherit de inechitățile sociale, căci aici, într-un mod ușor de înțeles și de controlat, învinge cel care aleargă mai repede sau lovește mai puternic: Întrecerea sportivă exclude în principiu denaturarea raportului firesc și direct dintre talentul, efortul, pricepera și pregătirea puse în joc și rezultatul obținut. Orice acțiune contrară acestui principiu (de pildă un arbitraj greșit sau tendențios) trezește repulsie și atrage oprobiul public, ca manifestare *nesportivă*, deci contrară esenței sportului. De altfel, peste tot unde acest lucru este posibil, mijloace moderne de cuantificare a rezultatelor (cronometrajul electronic etc.) și de control (filmarea ș.a.) tind să excludă sau să reducă la minimum vicierea rezultatelor prin aprecieri subiective. Nu se poate îndeajuns accentua această trăsătură esențială a activității sportive. Sportul ca fenomen social de masă — precum arătasem mai sus — este incompatibil cu rînduierile formațiunilor precapitaliste împărțite în stări cu statut politic și juridic inegal; acest fenomen este cu putință abia începînd cu realizarea egalității formal-juridice a oamenilor. Nu mai puțin importantă este însă împrejurarea că trăsătura aici cercetată se manifestă prin opoziție cu inegalitatea socială reală a societății capitaliste, cu inegalitatea șanselor de reușită în viață a indivizilor, cu necorespondența — în medie statistică — dintre capacitățile, aptitudinile, talentele, calitățile oamenilor și rezultatele sociale ale activității lor. Într-un cuvînt: activitatea sportivă se afirmă ca avînd o calitate și un efect contrar fenomenului înstrăinării esenței omenești, ca factor al dezînstrăinării. Nu este desigur unicul asemenea factor și nici pe departe cel mai important, căci el nu modifică — sau nu modifică substanțial — relațiile social-economice și politice hotărîtoare ale societății. Dar este un

factor ce acționează pe scară de masă, într-o mișcare ce cuprinde multe milioane de oameni și în aceasta rezidă marea sa importanță. Și această importanță a sa nu scade în societatea socialistă: mișcarea sportivă își află aici mediul favorabil, căci esența sa dezalienatoare acționează convergent cu tendința generală principală a evoluției acestei societăți în direcția înlăturării inechităților sociale, a egalizării progresive — după desființarea proprietății private — a condițiilor sociale ale activității omenești, a condițiilor de afirmare a individualităților.

5. Un mare performer al epocii noastre, cuceritor al celui mai înalt pisc de pe Terra, întrebat fiind despre motivele escaladării Everestului, a răspuns laconic: muntele cel mare trebuia urcat „pentru că există“. Răspuns precis și pătrunzător: existența însăși a semețului virf este o continuă provocare la adresa curajului, tăriei fizice și morale, priceperii omenești. Ascensiunea pe pisc, în calitate de performanță sportivă, nu are altă rațiune *decît* dovada faptului că el poate fi cucerit de către om. Dar acest „decît“ e în realitate enorm de mult: căci dovada capacităților omenești este totodată o contribuție la *amplificarea* capacităților omenești, deci la autoperfecționarea ființei umane. Cu alte cuvinte, activitatea sportivă este purtătoare a unei trăsături esențiale comune a oricărei activități omenești *creatoare*; ea răspunde cerinței formulată de Marx, într-o celebră frază din *Capitalul*, în fața activităților ce vizează imperiul libertății omenești, cerința de a contribui la „dezvoltarea forței omenești, dezvoltare care este considerată ca scop în sine“¹. Dezvoltarea forțelor omenești — fizice, morale, intelectuale — este un *scop în sine*: nu are *nemijlocit* vreun scop utilitar, dar contribuie esențialmente, în mod mijlocit, prin producerea unor noi *disponibilități creative*, la îmbogățirea patrimoniului creațiilor omenești obiectualizate în diferitele sfere ale vieții practice și spirituale a societății. Și iarăși: activitatea sportivă nu este nici singura, nici cea mai importantă asemenea activitate, dar este extrem de valoroasă prin caracterul său de masă.

6. Înțelegerea esenței dezalienante, deci umaniste a sportului, propusă de noi, nu trebuie să ne împingă spre o imagine idilică a fenomenului. Examinat din unghi de vedere sociologic — situat adică în contextul multiplelor sale conexiuni și consecințe sociale concrete, mișcarea sportivă modernă se vedește a nu fi lipsită de aspecte contradictorii. La suprafață, mișcarea sportivă modernă se divide, mai întâi, într-una organizată (instituționalizată) și alta neorganizată (neinstituționalizată). Alături de ceea ce se desfășoară în școli generale și speciale, în cluburi și asociații de tot felul, milioane de oameni fac sport în afara unor cadre organizatorice, cu regularitate sau ocazional, pentru propria lor plăcere, fortificare sau destindere. *Amatorismul* joacă un rol important și în cadrul mișcării sportive organizate, distingându-se de *profesionalism*, chiar dacă această distincție nu este întotdeauna netă și ușor de sesizat. Se deosebesc, de asemenea, *activitatea sportivă „de masă“* față de cea „elitară“,

¹ Karl Marx, *Capitalul*, vol. III, partea a II-a, E.S.P.L.P., București, 1955, p. 773.

adică de *sportul de performanță*, acesta din urmă constituind adevăratul copil răsfățat al secolului nostru.

Relația bilaterală dintre sportul de masă și cel de performanță este binecunoscută specialiștilor și chiar marelui public. Numai o largă mișcare sportivă de masă poate constitui temelia pentru selectarea vîrfurilor sportive, capabile de performanțe, respectiv pentru continua reimpărtășire, reproducere lărgită a rindurilor performerilor. Și invers: performanțele elitelor sportive constituie cel mai puternic stimulent al mișcării sportive de masă, al atragerii unor noi și noi contingente de practicanți ai sportului.

Tocmai aceasta este — sau ar fi trebuit să fie — principala rațiune de a fi a sportului de performanță, contribuția sa la dezvoltarea forței omenești pe scară de masă. Fără aceasta, fără ecoul adecvat într-o mișcare de masă, rezultatele sportive excepționale, rămînînd demne de admirat, se pot transforma în *mijloace* pentru realizarea unor scopuri externe și străine față de esența umanistă a sportului. Pierzîndu-și calitatea de *joc*, de exercițiu liber al forțelor omenești, sportul de performanță se poate transforma în mijloc al unor scopuri venale (sportul-spectacol este și sport pentru bani), al avansării în ierarhia socială (gloria sportivă poate fi „fructificată“ în relații străine de sport și în moduri cu totul nesportive). Vedetismul, cultul idolatrizant al performerilor, extinderea aprecierii rezultatelor sportive asupra tuturor laturilor personalității sportivului, pretinderea și acordarea de avantaje sociale care depășesc sfera vieții sportive — toate acestea au consecințe sociale contrare esenței dezalienante a sportului. Dacă am constatat, deci, influența reciprocă stimulativă a sportului de masă și a sportului de performanță, trebuie de asemenea să clarificăm prioritatea axiologică a primului față de cel de-al doilea.

7. Una din problemele serioase, care trebuie privită în față cu tot realismul, este aceea a legăturii necesare tot mai evidente între sportul de performanță și cel profesional. Contrar unor păreri curențe, în tot mai mare măsură și în mod tot mai evident, amatorismul se limitează la sfera sportului de masă, care nu poate aspira la performanțe serioase; spre a deveni apt de înaltele competiții, capabil de a înfrunta rigorile marilor întreceri, sportivul trebuie să renunțe în mod tot mai fățiș la amatorism și să practice sportul în chip profesionist. Profesionalizarea nu înseamnă numai și neapărat practicarea sportului în scopuri lucrative, ci preocuparea sistematică și constantă, cu un mare sacrificiu de energie și de *timp*, de pregătirea, reeditarea și depășirea performanței. Consumul de timp necesar ridicării în rindurile performerilor nu se mai poate limita, actualmente, la timpul *liber*, aflat în afara timpului normal de lucru și de studiu în toate sezoanele. Performanțele contemporane extrem de ridicate la nivel mondial, inimaginabile acum cinci sau măcar trei decenii, obligă pe sportiv la o pregătire cu totul specială și specializată — însuși această specializare însemnînd, din unghi de vedere sociologic, profesionism — cu folosirea unor metode, tehnici și mijloace științifice și bucurîndu-se de asistența unor specialiști — antrenori, medici, organizatori — profesioniști, la rîndul lor, în mod nedisimulat. Un întreg angrenaj instituționa-

lizat înconjoară activitatea sportivă de performanță, ea nemaifiind cu puțință în afara acestui angrenaj. René Maheu observă, cu dreptate: „Astăzi, campionul nu poate practic să iasă din masa sportivilor decât printr-un regim special care face din el un atlet al statului, sau un atlet al universității, sau un atlet al unei societăți comerciale. El nu mai este un amator în sensul strict al cuvântului”². Desigur, din unghi de vedere sociologic, nu este tot una dacă sportivul e atlet al unei societăți comerciale sau al statului socialist. Consecințele sociale ale apartenenței la o instituție sau la alta depind de natura instituțiilor respective. Alt caracter capătă profesionismul în sistemul capitalist, mai ales în cazul dependenței atletului de o întreprindere de factură economică, și iarăși altul în sistemul socialist, când statul organizează și finanțează mișcarea sportivă. Nu profesionismul în sine este reprobabil, ci profesionismul pus în slujba unor interese străine de esența specifică a mișcării sportive, profesionismul care slujește altceva decât dezvoltarea sportului însuși ca joc liber al forțelor omenești, ca dezvoltare a forțelor omenești, pe o scară de masă cât mai largă cu puțință.

8. Sportul de performanță constituie marele spectacol al epocii noastre. Nici un eveniment politic, științific sau artistic, nici un spectacol teatral sau muzical nu mobilizează într-un mod atât de spontan și totodată atât de sistematic și constant mase atât de mari de participanți-spectatori ca marile întreceri sportive. Nici un alt gen de spectacol nu solicită o atât de intensă participare afectivă a spectatorilor, nu trezește atâtea pasiuni ca marele spectacol sportiv. Un enorm aparat social, organizatoric și publicitar, slujește acest spectacol. Mijloacele comunicațiilor de masă — presa, radioul și televiziunea — amplifică nemăsurat acest aspect al vieții sportive contemporane. Îl amplifică, dar, bineînțeles, nu-l creează. Nici o publicitate din lume n-ar reuși să obțină acest efect dacă fenomenul nu ar avea rădăcini în specificul modului de viață al societății contemporane în general, în însuși specificul mișcării sportive în particular.

Cred că mirajul irezistibil al sportului ca spectacol rezidă mai întâi în esența, mai sus cercetată, a sportului. Spectatorul se entuziasmează la vederea *realizărilor* excepționale ale forței, iscusinței, curajului, la vederea desăvârșirii *in actu* a capacităților omenești. În acest sens, spectacolul sportiv prezintă un element comun cu spectacolul artistic, performanța sportivă este înrudită cu actul realizării artistice — măestria, apropierea de perfecțiune impresionează în mod irezistibil.

Acest aspect al sportului-spectacol acționează, cum am arătat, în direcția afirmării tot mai bogate a esenței omenești, în direcția dezalienării omului, avînd deci, implicit, o înaltă valoare umanistă. Dar acest aspect nu este singurul de luat în considerare.

Celălalt aspect asupra căruia cred că trebuie să se îndrepte reflecția sociologică este influența mișcării sportive în general a performan-

² René Maheu, *Civilizația universalului*. Editura Științifică, București, 1968, p. 144.

ței-spectacol în particular asupra simțului de „noi“, asupra conștiinței apartenenței individului la un grup social determinat, asupra trăirii afectiv-emoționale a acestei apartenențe. Spectatorul-microbist este prin natura sa un partizan și un susținător al unui sportiv sau al unei echipe pe care îl sau o consideră *reprezentant al său*, mai precis ca *reprezentant al unui grup social determinat* de care sportivul sau echipa și spectatorul-susținător aparțin deopotrivă. Spectatorul susține echipa școlii, instituției sau întreprinderii sale, echipa orașului său, echipa țării sale și trăiește, cu mare intensitate, victoria sau înfrângerea echipei susținute ca pe propria sa victorie sau înfrângere. Această *participare* a spectatorului este inseparabilă de atracția spectacolului sportiv; fără aceasta, spectatorul n-ar putea gusta din plin plăcerea de a vedea, de a admira performanța.

Aspectul relevat este contradictoriu în semnificația sa și în consecințele sale sociale. Pe de-o parte, conștiința de „noi“, cultivată la spectatori și mai ales la sportivii înșiși, constituie o contrapondere socialmente utilă a simțului exagerat al personalității, individualismului, prezent și el, inevitabil, printre mobilurile activității sportive, ale rivnei spre performanță. Se cunoaște în general — amintisem la începutul reflecțiilor de față — valoarea educativă a activității sportive în direcția cultivării spiritului de echipă, a colectivismului, a solidarității. Pe de altă parte însă, mai ales la cei care participă la viața sportivă numai în calitate de spectatori-suporteri, conștiința de „noi“, exacerbat de pasiunea competiției, poate avea efecte contrare esenței dezalienante a sportului, despre care am vorbit mai sus.

Identificarea spectatorului-suporter cu sportivul favorit sau cu echipa favorită îl transformă în părtaș iluzoriu la o performanță la care el, ca individ real, nu poate aspira și la a cărei înfăptuire nu contribuie printr-o acțiune reală pe tărîmul sportului însuși. Suporterul se autoautoreolează prin triumful echipei preferate sau prin performanța admirabilă a sportivului adulat; „noi“ am câștigat, „noi“ sîntem în stare de aceasta, deci și persoana mea, făcînd parte din grupul acestor „noi“, și-a găsit afirmarea, și-a sporit prestigiul social. Este vorba aici de compensarea iluzorie, prin succesele activității altora, a nerealizărilor individuale. Este o compensare *iluzorie* a înstrăinării, iluzorie deoarece nu se întemeiază pe activitatea proprie a individului, pe valorificarea propriilor sale aptitudini și calități.

Microbismul prea inflăcărat, alimentat de această iluzie, împerechiat uneori cu mentalități străine de specificul sportului — spre pildă de local-patriotismul exagerat sau de prejudecăți naționale, rasiale etc. —, poate produce efecte care depășesc cu mult limitele întrecerii sportive. Uitîndu-se că această întrecere este totdeauna prin esența sa un joc, o desfășurare liberă a forțelor omenești în vederea dezvoltării acestor forțe ca scop în sine, se ajunge uneori la hipertrofierea bucuriei în cazul triumfului sau a tristeții și deznădejdiei în cazul înfrîngerii, ceea ce se poate canaliza — viața sportivă mondială oferă destule exemple chiar în anii din urmă — în acțiuni fanatice de masă, cu totul străine de natura

însăși a mișcării sportive. Cazul „războiului fotbalului“ — al unui război în toată legea, cu morți și răniți, cu regiuni devastate, între două țări sud-americane, război avînd cel puțin ca pretext, dacă nu drept cauză, rezultatul unei întîlniri fotbalistice între echipele celor două țări —, constituie un elocvent exemplu. Un caz-limită, desigur, dar nu unicul caz, impunîndu-se deci reflecției sociologice despre sport.

РАЗМЫШЛЕНИЯ О СПОРТЕ

(Резюме)

Констатируя растущую притягательную силу „спортивной жизни“ в современном обществе, автор рассматривает вкратце некоторые социальные причины и последствия этого явления. Он подчёркивает тот факт, что современный массовый спорт, будучи связан с состязанием, стал возможным лишь в результате социальных преобразований, позволивших соревнование лиц, равных по крайней мере в отношении их юридического статуса в обществе, таким образом, чтобы результаты зависели в принципе исключительно от способностей и подготовки физкультурников и не от факторов, внешних по отношению к их физкультурной деятельности. В связи с этим автор высказывает своё мнение о разотчуждающей сущности физкультурной деятельности, состоящей в развитии человеческих сил как цель в себе, без какой-либо непосредственной утилитарной цели, но как опосредствованный вклад, путём образования творческих запасов, в обогащение достояния объектуализированных человеческих творений. В дальнейшем рассматриваются отношения между любительством и профессионализмом, а также между массовым спортом и спортом отборным, рекордсменским. Исследуется затем связь, существующая в настоящее время между рекордсменским и профессиональным спортом и некоторые социальные последствия этой связи. Наконец, автор изучает чувство „мы“, культивируемое спортивным спектаклем, подчёркивая его противоречивые последствия.

REFLECTIONS ON SPORT

(Summary)

Noticing the growing attraction force of the "sportive life" in the contemporary society, the author briefly analyses some causes and social consequences of this phenomenon. He stresses the fact that modern, mass sport, being a competitive activity, became possible only following the social transformations which allowed the competition between individuals equal at least as far as their juridical status is concerned so that the results should depend, in principle, only on the capacity and training of the sportsmen and not on factors which are external to their sportive activity. Consequently the author expresses his opinion concerning the de-alienating essence of the sportive activity, which consist in developing the human forces as an end in itself without any unmediated utility aim, but as a mediated contribution to enriching the patrimony of the objectified human creations by producing some creative availabilities. Then the relations between amateurism and professionalism are examined, as well as those between mass and performance sports. The relation between professional sports and sports of performance is investigated as well as some of its social implications.

Finally the conscience of "us" cultivated by the sportive performance is dealt with, its contradictory consequences being emphasised.

CITEVA PROBLEME PRIVIND EDUCAȚIA FIZICĂ ȘI SPORTUL ÎN
MEDIUL RURAL
(Sondaj sociologic)

GEORGE TOMUȚA

Procesele revoluționare ce caracterizează epoca noastră determină mutații, nebanuite uneori, în cele mai diverse domenii ale activității și vieții umane. Acestei dinamici vertiginoase i se supune și o asemenea componentă a formării și dezvoltării personalității umane, cum este educația fizică și sportul. Generată de necesitățile procesului de producție în primul rînd, această latură a educației s-a constituit, ca fenomen social, încă de pe primele trepte ale istoriei omenești, dobîndind însă conținutul concret și forme diferite în funcție de specificul formațiunilor social-economice ce s-au succedat.

În prezent educația fizică și sportul au devenit — cum se exprimă René Maheu, directorul general al U.N.E.S.C.O. — un „fenomen social de dimensiuni planetare, care-și întinde rădăcinile cu multiple ramificații în viața tinerilor și a adulților, a bărbaților și a femeilor — practică și spectacol, asceză și divertisment, profesie și educație, igienă și cultură... De acum înainte — remarcă în continuare directorul general al U.N.E.S.C.O. — îl găsim strîns legat — cînd cauză, cînd efect sau simplu indiciu, dar întotdeauna demn de cel mai mare interes — de datele marilor probleme, a căror soluționare condiționează viitorul civilizației noastre: întinderea populației, urbanizarea, organizarea comunitară în societățile pe cale de evoluție rapidă, structurarea tinerelor state ajunse rapid la independență, utilizarea timpului liber ca rezultat al mecanizării muncii...“¹.

Ca urmare, nu e nimic surprinzător în faptul că educația fizică și sportul au devenit o importantă problemă de stat, de care se ocupă atît instituții guvernamentale naționale și internaționale, cît și numeroase organizații și asociații de profil, ce înglobează milioane și milioane de oameni de diferite vîrste, ocupații, sexe etc.

---

¹ Vezi René Maheu, *Civilizația universalului — inventar al viitorului*, Ed. științifică, Buc. 1968, p. 148.

În cazul orînduirii noastre socialiste, preocuparea față de o astfel de problemă reprezintă o necesitate imperioasă, izvorită din însăși structura relațiilor de producție noi, ca și din scopul final spre care țintim. Or, se știe că, în această direcție, partidul și statul nostru au depus și depun eforturi pentru a transforma realmente activitatea sportivă într-un bun al întregului popor, într-un mijloc eficace de dezvoltare a fizicului și intelectului, de potențare a sănătății și vigoarei tuturor cetățenilor. Într-o astfel de intenție a fost promulgată de către M.A.N. legea de organizare a mișcării sportive din țara noastră și s-a constituit Consiliul Național pentru Educație Fizică și Sport — ca instituție specializată, cu rol de coordonare și îndrumare a activității în acest domeniu. Același sens îl are și indicația expresă din Directivele C.C. al P.C.R. privind dezvoltarea învățămîntului în R. S. România, prin care se subliniază că: „*Educația fizică, sportul, mișcarea în aer liber*, vor trebui să devină, în mai mare măsură, factori compensatori de o deosebită importanță pentru menținerea sănătății, constituind, în același timp, mijloace prețioase în educarea voinței și a caracterului, în dezvoltarea multilaterală a tinerei generații“, indicîndu-se, totodată și mijloacele cele mai adecvate pentru realizarea dezideratului amintit².

De altfel, vom fi de acord cu toții că, în anii de după eliberarea țării noastre de sub jugul fascist, s-au obținut însemnate rezultate și în domeniul la care ne referim. Nu-i mai puțin adevărat că, de multe ori, aceste rezultate au fost denaturate, hiperbolizate, forțîndu-se succesele de suprafață, îndeosebi atunci cînd era vorba de atragerea efectivă a maselor spre educația fizică și sport. Avîntul tineretului nu a fost întreținut pe parcurs în mod corespunzător, prin măsurile ce le revendică o activitate ce se impune a fi permanentizată și mereu extinsă. Aceasta atît sub aspectul bazelor sportive în școlile de cultură generală — în primul rînd, unde trebuie să se inoculeze „microbul“ pasiunii, al obișnuinței activității fizice — cît și în afara lor, precum și sub aspectul practicării sistematice a sportului, nu sporadic, ocazional.

Sonda_jul sociologic pe care ne-am propus să-l realizăm în unele localități, cu precădere din mediul rural, urmărește tocmai constatarea stării de fapt, a stadiului în care se găsește educația fizică și sportul în cadrul și în afara școlilor din acest mediu social, a atitudinii diverselor categorii sociale și a factorilor de răspundere (pe plan local) față de fenomenul social dat. Desigur, am urmărit nu aspectele pedagogice pe care le implică predarea educației fizice și a sportului mai ales în școală, ci măsura în care școlile respective sînt încadrate cu profesori calificați sau nu, dacă este asigurată baza materială minimă pentru desfășurarea unei activități sportive continue, atitudinea cadrelor didactice de alte specialități decît educația fizică, atitudinea celorlalți intelectuali din mediul rural și a

² Directivele C.C. al P.C.R. privind dezvoltarea învățămîntului în Republica Socialistă România, aprobate de Plenara C. C. al P.C.R. din 22—25 aprilie 1963. Editura politică, 1968, p. 36.

sătenilor (în special a părinților) față de această problemă, a raportului dintre profesorul de educație fizică și căminul cultural, gradul de organizare a tineretului în asociații sau echipe sportive, precum și atitudinea autorităților locale față de problema în cauză.

În vederea stabilirii *ariei de cercetare*, am recurs la *eșantionarea simplă aleatoare*, impusă de împrejurările specifice în care s-a efectuat investigația. Anume, fiind vorba de o aplicație practică cu studenții care au urmat cursul de Sociologia educației și învățămîntului, aplicație realizată în timpul vacanței de iarnă, am optat pentru localitățile de domiciliu ale studenților-operatori, cu atît mai mult cu cît majoritatea dintre ei sînt din mediul rural și urmează să lucreze în mediul respectiv, fiind studenți la un institut pedagogic de 3 ani. Prin aceasta s-a contribuit și la cointeresarea studenților în efectuarea investigației, prin inițierea lor în cercetarea unor aspecte ale realităților din mediul social în care își vor exercita profesia pentru care se pregătesc.

Drept urmare, am reușit să obținem date prelucrabile de la 43 operatori (26 studenți la Facultatea de educație fizică și 17 studenți la Facultatea de filologie a Institutului pedagogic de 3 ani Cluj), despre tot atîtea școli și localități, dintre care 34 școli de cultură generală obligatorie, din mediul rural, și 9 licee de cultură generală din mediul urban. Datele obținute despre liceele respective ne-au servit mai mult pentru compararea situației existente în școlile din mediul rural. Localitățile investigate sînt răspîndite în 15 județe ale țării, dintre care numai unul — jud. Alba — cuprinde 8 localități, urmat de Bistrița-Năsăud și Sibiu cu cîte 5 localități, iar restul județelor — în medie — cîte două, ceea ce ne arată că eșantionul este suficient de reprezentativ și deci acceptabil.

Din același motiv al specificității sondajului, am utilizat instrumentele de investigație care să reducă pe cît posibil distorsiunile, dată fiind lipsa de experiență a operatorilor, să reducă la minimum coeficientul erorii, dar în același timp să stimuleze interesul operatorilor și să-i activeze. Astfel, am aplicat *metoda interviului formal și observația directă*. Ca atare, fiecare operator a primit un *formular cu întrebări detaliate, factuale și de opinie, care se adresau profesorului (sau suplinitorului) de educație fizică din școală; un al doilea formular*, cu un număr restrîns de întrebări, *adresat la 5 cadre didactice de alte specialități, inginerului agronom, medicului* — respectiv unor intelectuali mai mult sau mai puțin competenți — *președintelui consiliului comunal și secretarului organizației U.T.C.; un alt formular viza înregistrarea anumitor date personale și opinia unor săteni* (părinți în special). În sfîrșit, operatorilor li s-a cerut să completeze cîte o *fișă de observație*, în care să consemneze propriile lor constatări și opinii, fiind — în cazul acesta — nu numai observatori, ci și subiecți activi, în calitate de consăteni, deci cunoscători nemijlociți ai fenomenului cercetat.

Informațiile și datele recoltate în felul acesta, corelate cu unele constatări tangente din literatura de specialitate autohtonă, ne oferă un tablou suficient de semnificativ, care permite desprinderea unor concluzii

Tabel 1

Terenuri sportive simple existente

Pe ramuri de sport:	în cele 34 școli anchetate
Fotbal ³	6
Volei	8
Baschet	3
Handbal	—
Tenis de câmp	—
Tenis de masă	1
Piste de atletism	—
Popice	1

și formularea unor propuneri de ameliorare a situației existente, demne de atenția factorilor de răspundere și decizie.

O primă fațetă a situației educației fizice și sportului în mediul rural — ca de altfel și în mediul urban — ne-o oferă, desigur, *baza sa tehnico-materială*. Existența sălilor de gimnastică, a terenurilor sportive bine amenajate și întreținute, asigurarea aparatajului și echipamentului necesar, reprezintă prin ele înseși ambianța corespunzătoare unei activități fructuoase, un îndemn și o garanție a înrădăcinării preocupărilor sistematice pentru educația fizică și sport. Or, starea de lucruri existentă în prezent, sub aspectul amintit, este departe de a corespunde necesităților intrinsece ale societății noastre, ale educării și dezvoltării multilaterale a personalității.

Astfel, după cum rezultă din datele ce ne stau la dispoziție, din cele 34 de școli de cultură generală obligatorie investigate, numai una (comuna Cricău, jud. Alba) dispune de o sală de gimnastică. Evident, o asemenea situație face imposibilă practicarea

educației fizice, chiar și în cadrul orelor obligatorii prevăzute de programele școlare, îndeosebi pe timp nefavorabil, și cu atât mai mult exclude posibilitatea continuității, a formării unei tradiții intra și extrașcolare.

Carențe în asigurarea bazei materiale apar și în cazul lipsei unor amenajări de terenuri sportive și instalații simple, prea puțin costisitoare, după cum rezultă și din tabelul 1.

Faptul că școlile din mediul rural dețin un număr atât de mic de baze sportive simple reflectă, desigur, și o mare doză de subiectivism, de neglijență sau desconsiderare a educației fizice și a sportului de către cadrele de conducere din școli și a celor de alte specialități. La această situație contribuie însă și alți factori.

Unul dintre aceștia este *numărul restrâns de specialiști cu calificare superioară*. Din investigația noastră rezultă că, în anul școlar trecut, procentul școlilor din mediul rural, încadrate cu profesori calificați de educație fizică a fost de numai 29,4%, celelalte având profesori suplinitori (și aceștia schimbându-se destul de des) sau orele respective fiind atribuite

³ De menționat că, în afara terenurilor de fotbal improvizate la cele 6 școli, mai sînt destinate acestui scop terenuri în peste 90% din localitățile rurale investigate. Ele nu pot fi însă utilizate frecvent, îndeosebi de către elevi în timpul orelor afectate de programa școlară, fiind la distanță prea mare, de obicei în afara satului.

drept „completare de normă“ cadrelor de alte specialități (științe naturale, istorie etc.). Sub acest aspect, situația este destul de precară și în mediul urban. Așa, de pildă, la dezbaterile organizate de redacția ziarului „Sportul“ cu notabilitățile municipiului Pitești — urbe cu peste o sută de mii de locuitori — se menționa existența doar a 55 de profesori de educație fizică și cinci săli de gimnastică la 39 de școli generale profesionale și licee cu peste 30.000 de elevi⁴.

Lipsa acută a cadrelor calificate menține starea de lincezeală a activității sportive în școli, dar mai ales în afara lor, având consecințe nefaste sub multiple aspecte, îndeosebi în mediul rural pe care-l vizăm. Anumite implicații au fost relevate — tangențial — și în lucrarea *Tineretul rural '68*, apărută sub egida Centrului de cercetări pentru problemele tineretului și a Institutului de cercetări pentru economia agrară, subliniindu-se printre altele că „practicarea sportului lasă uneori de dorit la sate, începînd chiar cu orele de educație fizică de la școală, care se țin pe apurate, adesea fără specialiști, iar uneori nu se țin de loc.“⁵

Circumstanțele devin agravante cînd tendințelor și solicitărilor firești ale tineretului, în condițiile date, nu li se poate răspunde cu măsuri eficiente, ci doar cu paleative. Astfel, analiza datelor furnizate de sondajul efectuat de noi pune în evidență rezultatul negativ al unor acțiuni inițiate cu intenții pozitive, constructive. Avem în vedere de pildă faptul că, în 18 din cele 34 localități rurale investigate, erau constituite echipe de fotbal ale tineretului, dintre care însă nici una nu desfășura antrenamente sistematice și nu se bucura de o îndrumare competentă. Ca urmare, marea majoritate a acestor tineri — și alții ca ei — dornici de a practica sportul, după o jumătate de zi de joc (de obicei duminică), lipsiți de pregătirea fizică necesară, acuză în următoarele 2—3 zile (uneori mai multe zile) indispoziții, febră musculară, ajungîndu-se la scăderea randamentului în muncă sau chiar la absențe, fără să mai vorbim de accidente posibile cu consecințe mult mai grave. Desigur, practicarea sportului doar la sfîrșit de săptămînă, în „asalt“, este rezultatul unui mod greșit de a privi cultura fizică — *loisir* și nu „drept un imens mijloc de profilaxie socială contra agresiunii zgomotului, agitației, oboselei nervoase, sedentarismului, acești redutabili inamici fortificați de condițiile moderne și, în același timp, ca o zonă importantă a culturii de masă“⁶.

O pondere însemnată în atitudinea ce se constată față de educația fizică o deține poziția pe care se postează părinții elevilor și tineretului din mediul rural. Or, pozițiile variază în funcție de gradul de cultură,

⁴ Vezi „Sportul“ nr. 545 din 16 mai 1969.

⁵ Ancheta sociologică *Tineretul rural '68* sub conducerea lui O. Bădină, D. Dumitru, O. Neamțu, Ed. Acad. R.S. România, Buc., 1970, p. 126—127.

⁶ Vezi Oltea Mișcol, *Sportul — componentă a culturii de masă*, în vol. „Contribuții la sociologia culturii de masă“, sub redacția lui Mihail Cernea, Ed. Acad. R.S.R., Buc., 1970, p. 281—282.

după sexe, vîrstă, tradiție etc., reliefind o serie de obstacole suplimentare ce trebuiesc învinse pentru a înrădăcina și cultiva pasiunea față de practicarea sistematică a sportului. În cadrul investigației noastre am urmărit îndeosebi motivația atitudinii părinților, în funcție de vîrstă și sexe, întrucît ei exercită cea mai puternică influență asupra copiilor (în special în mediul rural) și pe o mare durată a vieții. Astfel, din totalul de 226 de subiecți intervievați, 165 aveau calitatea de părinți și bunici, ceea ce reprezintă un procent de 73%.

După sex, părinții intervievați prezintă componența dată în tabelul 2.

După vîrstă, luînd ca limită inferioară vîrsta celui mai tînăr subiect interviuat, părinții prezintă componența dată în tabelul 3.

De remarcat că cei care se pronunță fără rezervă în favoarea desfășurării activității sportive atît în cadrul școlii cît și în afara ei, inclusiv după terminarea instrucției obligatorii, sînt părinții din generațiile mai tinere și îndeosebi bărbații. Astfel, dintre tați, 69, respectiv 88,5% recunosc necesitatea educației fizice și a sportului, motivînd-o „printr-o dezvoltare fizică mai bună“, „pentru întărirea organismului“ sau pentru „a fi mai rezistenți la muncă și boli“, în timp ce dintre mame numai 35, adică un procent de 40,2% se pronunță în acest sens.

Corelînd proporția părinților care răspund pozitiv cu categoriile de vîrstă, constatăm că marea majoritate se încadrează între primele două limite de vîrstă menționate în tabel, (din 104 subiecți, 83, respectiv 79,9%). Aceasta demonstrează că interesul și atitudinea favorabilă educației fizice și sportului descrește în cazul generațiilor mai vîrstnice, fapt pe care

Tabel 2

Din totalul de 165		%
Bărbați	78	47,3%
Femei	87	52,7%

Tabel 3

Vîrsta	Total: 165	%
25—35 ani	45	27,3%
36—45 ani	59	35,8%
46—55 ani	38	23,0%
peste 55 ani	23	13,9%

ni-l putem explica atît prin lipsa de tradiție în mediul rural, cît și prin persistența unor prejudecăți ce se răsfrîng asupra tineretului și îndeosebi asupra fetelor. Semnificative sînt în acest sens răspunsurile negative date de un număr relativ însemnat dintre mame. Astfel, 41 din cele 87, respectiv 47,1%, susțin că „tinerii pierd doar vremea“ prin sport, „își pot rupe picioarele și mîinile“ sau că „nu ajută la nimic și nu cîștigă nimic din sport“. O parte din atitudinile motivaționale negative, acuză tineretul de sex feminin — în special — de lipsă de decență, întrucît „fetele au multe altele de învățat și nu are rost să-și piardă timpul cu sportul“ și nici „nu e frumos ca fetele să se dezbrace în costume de gimnastică în fața profesorului

și a colegilor“ sau pur și simplu se apreciază că „educația fizică nu este necesară, dăunînd organismului“.

Asemenea poziții și mentalități constituie, desigur, un indiciu că, alături de numeroase greutăți de ordin material și administrativ-organizatoric, trebuie învinse și bariere de natură etică, spirituală, expresie a unui nivel de cultură încă redus, care menține la suprafață concepții de mult perimate, împotriva cărora trebuie luptat cu perseverență, dar și cu mult tact.

Aspectele abordate în cadrul acestui sondaj sociologic sînt departe de a epuiza complexa și importanta problemă a educației fizice și a sportului, ce se profilează în contextul marilor mutații ale epocii și societății noastre socialiste. Considerăm însă, că a atrage atenția asupra unor stări de fapt din acest domeniu poate contribui la adoptarea unor măsuri de ameliorare ce se impun cu necesitate. Aceasta cu atît mai mult, cu cît organele centrale de partid și de stat au luat importante hotărîri, ce vizează intensificarea preocupărilor și spirit de inițiativă din partea factorilor de conducere pe plan local și în direcția la care ne-am referit.

Avem în vedere, în primul rînd, hotărîrea privind extinderea învățămîntului general obligatoriu pe o perioadă de 10 ani. În acest cadru, educația fizică și sportul dobîndesc noi dimensiuni și semnificații, fapt care se reflectă, printre altele, în preconizarea de către Ministerul Învățămîntului a transferării treptate a orelor de educație fizică cadrelor de specialitate încă din clasa I-a. Pentru traducerea în viață a acestui deziderat este necesară sporirea numărului de cadre calificate și o justă repartizare a lor. Concomitent, Ministerul Învățămîntului, pe baza unui studiu minuțios, a elaborat încă în 1969 un proiect al „Planului de construcții al bazelor sportive necesare învățămîntului de cultură generală pentru perioada 1971—1975“,⁷ și a adoptat o serie de măsuri menite să îmbunătățească predarea educației fizice în școli.⁸ Eforturile însă trebuie conjugate, rezolvîndu-se mai operativ problemele ce sînt de competența organelor locale. Ne gîndim, de pildă, la posibilitățile amenajării de terenuri sportive simple, la confecționarea unor aparate și instalații sportive din mijloacele disponibile și o mai bună corelare a activității școlilor cu cea a căminelor culturale.

O judicioasă colaborare între organizația de tineret U.T.C. și căminul cultural ar putea să îmbine sarcinile de pregătire fizică și educare pentru apărarea patriei și să reanimeze activitatea acestor instituții, integrînd acțiunea sportivă ca spectacol și act de civilizație. Organizarea sistematică a unor gale de box, demonstrații de gimnastică artistică,

⁷ Vezi Eugen Bliedeanu, director general în M.I., *Aportul școlii la succesele sportului nostru*, „Scînteia“ din 12 mai 1969.

⁸ M. Simionescu, inspector general în M. I., *Un echilibru stabil și judicios între sportul de masă și cel de performanță*, „Gazeta învățămîntului“, nr. 1033 din 11 martie 1970. Vezi și „Scînteia“ din 5 oct. 1970.

concursuri de șah, tenis de masă etc., ar constitui puncte de atracție mobilizatoare.⁹ Prin aceasta nu intenționăm să reducem rolul căminului cultural la cel de club sportiv, dar, în mediul rural, ar fi necesară preluarea unor asemenea funcțiuni, ceea ce ar asigura vigoare și perenitate preocupărilor sportive pe care școala poate și trebuie să le cultive în rîndurile tinerilor generații.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ФИЗКУЛЬТУРЫ И СПОРТА В СЕЛЬСКОЙ СРЕДЕ

| [(Социологический опрос)]

(Резюме)

В статье изложены некоторые *предварительные выводы*, выделяющиеся из социологической анкеты, проведенной в 34 сельских местностях, в связи со стадией, в которой находятся физкультура и спорт в селе, а также в связи с отношением различных социальных категорий и ответственных факторов (на местном плане) к данному социальному явлению.

Автор излагает использованную методологию, положение спортивных баз и кадров по специальности, необходимость усиления заботы об этом вопросе со стороны уполномоченных органов власти.

Анкета проведена с помощью студентов физкультурного и филологического факультетов Клузского трехгодичного пединститута, в качестве практического занятия в рамках курса социологии воспитания.

QUELQUES PROBLÈMES CONCERNANT L'ÉDUCATION PHYSIQUE ET LE SPORT DANS LE MILIEU RURAL

(Sondage sociologique)

(Résumé)

L'objet de cette communication concerne certaines *conclusions préliminaires* qui se dégagent d'un sondage sociologique effectué dans plus de 40 localités, dont 34 du milieu rural, concernant le stade où se trouvent l'éducation physique et le sport dans les villages, et l'attitude des diverses catégories sociales et des facteurs qui portent la responsabilité (sur le plan local) à l'égard du phénomène social donné.

La communication présente la méthode employée, la situation des bases sportives, des cadres de spécialité, la nécessité d'intensifier les préoccupations à l'égard de ce problème de la part des services dirigeants.

Le sondage a été effectué à l'aide des étudiants de la faculté d'éducation physique et de philologie de l'Institut Pédagogique de 3 ans de Cluj, comme application pratique dans le cadre du cours de Sociologie de l'éducation et de l'enseignement.

⁹ Actualitatea unei asemenea „infuzii” în activitatea căminelor culturale rezultă și din alte investigații sociologice. Vezi, de pildă, volumul *Două sate, Structuri sociale și progres tehnic*, Editura politică, București, 1970, p. 126—127.

DIN ISTORIA GÎNDIRII SOCIALE

PROGRESUL ROMÂNIEI ÎN CONCEPȚIA LUI C. DOBROGEANU-GHEREA

I. LEICU

Printre fruntașii de seamă ai mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră, care au desfășurat o vie și amplă activitate de investigare multilaterală a realităților economice, sociale, politice și culturale românești de pe pozițiile ideologiei marxiste, se numără și C. Dobrogeanu-Gherea, personalitate proeminentă a vremii sale. El a lărgit sfera preocupărilor socialiștilor români, făcînd remarcabile încercări de aplicare creatoare a învățăturii lui Marx la realitățile României, urmărind astfel să stabilească deosebiri esențiale dintre țările capitaliste dezvoltate și patria noastră, să le explice, pentru a putea sesiza direcțiile, căile și perspectivele dezvoltării țării noastre.

Înzestrat cu reale calități de cercetător și militant revoluționar, el a apărut marxismul, susținînd legitimitatea socialismului în țara noastră, luînd poziție hotărîtă împotriva ideologiei burgheze, a curentelor neștiințifice din gîndirea social-politică românească. Aproape că nu a fost curent de idei care, abordînd problemele fundamentale privind progresul multilateral al României, să nu fi constituit obiectul preocupărilor sale critice. Ideile și concepțiile conservatorilor și junimiștilor, ale liberalilor, sămănătoriștilor și poporaniștilor au constituit ținta unei analize critice, sistematice și principiale din partea autorului *Neoiobăgiei*.

Categoria de progres social a constituit obiectul unor ample confruntări între curentele ideologice ale vremii, fiind abordată și interpretată de pe poziții diferite de către doctrinele respective.

Astfel, liberalismul, admițînd progresul social, îl considera posibil și realizabil numai în cadrul orînduirii capitaliste, avînd la bază, după

cum preciza I. G. Duca, postulatele proprietății private, ordinii, democrației, naționalismului și armoniei sociale¹. Totodată era acreditată ideea rolului permanent progresist al burgheziei, supralicitându-se calitățile și posibilitățile reale ale acestei clase în realizarea progresului social². Pe măsura stingerii ecourilor revoluției pașoptiste, a cărei protagonistă a fost burghezia, ideea dezvoltării pe cale revoluționară a fost treptat eliminată din concepția liberală.

Doctrina conservatoare, ostilă înnoirilor sociale, concepea progresul — după cum susținea T. Maiorescu — realizabil doar printr-o evoluție extrem de lentă, excluzând salturile și dezvoltarea rapidă a societății. Reluând aceste idei, Al. Marghiloman remarcă că „... progresul real, durabil, nu se poate face prin salturi; el nu poate fi decât rezultatul unei legături armonioase a trecutului cu prezentul...” și trebuie să aibă la bază tradiția religioasă și cea a marii proprietăți³. Ca și liberalii, conservatorii erau ostili concepției revoluționare de înnoire a societății și priveau „armonia socială” ca o condiție fundamentală a dezvoltării.

Poporanismul, apărut în primul deceniu al secolului al XX-lea, considera păstrarea structurii agrare, bazate pe mica gospodărie țărănească, ca o cerință esențială a progresului social în România. Evoluția economică, ca și întreaga structură a statului nostru — preciza C. Stere —, trebuia să păstreze caracterul său specific țărănesc, iar progresul economic trebuia să tindă, în special, la organizarea vieții economice a națiunii pe baze țărănești⁴.

Acestor modalități de interpretare a categoriei de progres social, curentul socialist le-a opus un mod nou de abordare.

Concepția lui C. Dobrogeanu-Gherea despre categoria de progres social s-a caracterizat printr-o largă viziune științifică. Revelăm în acest sens modul corect în care el a interpretat de pe poziții marxiste diferitele aspecte ale categoriei de progres social și critica originală făcută teoriilor de factură idealistă privind dezvoltarea societății. Analizând pluralitatea cauzelor dezvoltării sociale, el a evidențiat limitele și caracterul neștiințific al teoriilor care susțineau rolul primordial al intelectului și spiritului omenesc (Comte și Mill), al mediului geografic (Buckle), al pasiunilor, pornirilor și sentimentelor (Spencer și Maiorescu) sau al factorilor de ordin fiziologic, rasial (Taine). El relevă imposibilitatea explicării științifice a dinamicii sociale prin factorul politic, prin lupta dintre indivizi pentru existență (darwinismul social) sau prin intervenția divinității (teoriile teologice).⁵

¹ I. G. Duca, *Doctrina liberală*, în *Doctrinile partidelor politice*, 19 prelegeri organizate de Institutul social-român., Buc., 1923, pp. 103—105.

² Șt. Zeletin, *Revoluția burgheză în România*, „Arhiva pentru știință și reformă socială”, organ al Institutului social-român, Buc., 1922, nr. 2 p. 194.

³ Al. Marghiloman, *Doctrina conservatoare*, în „Doctrinile partidelor politice”, pp. 112, 115.

⁴ C. Stere, *Social-democratism sau poporanism*, „Viața românească”, vol. IX, anul III, Iași 1908 p. 59.

⁵ C. Dobrogeanu-Gherea, *Concepția materialistă a istoriei*, edițiunea I, Buc., 1892, pp. 5—10.

Situându-se pe poziția materialismului istoric, C. Dobrogeanu-Gherea a oferit o explicație științifică cauzelor fundamentale ale progresului social, relevând rolul determinant al factorilor materiali. „După concepția materialistă, factorul hotărîtor în mersul istoric al omenirii n-a fost nici intelectul, nici pornirile și pasiunile omenești ci bazele materiale ale societății, modul de producere și de împărțire a produselor trebuincioase traiului“. Instituțiile politice, juridice, ca și conștiința socială cu diferitele ei forme erau considerate de el ca factori derivați, determinați fie direct fie indirect de „... organizația economică a societății, de modul cum se produc și se distribuie bogățiile în societate“⁶.

Relevînd primordialitatea modului de producție în dezvoltarea societății, el a explicat corect modalitatea specifică în care acest factor potențează evoluția socială. Astfel, el ilustrează că izvorul mișcării sociale rezidă în antagonismul ce se naște treptat între laturile modului de producție în diferitele orînduirii sociale bazate pe proprietatea privată.

Succesiunea logică a orînduirilor sociale este înțeleasă de socialistul român ca fiind generată de dezvoltarea forțelor și relațiilor de producție, de reînnoirea concordanței dintre ele. În acest sens el releva că necesitatea obiectivă a apariției orînduirii socialiste este determinată de cerința rezolvării contradicției dintre caracterul tot mai social al producției și relațiile de producție capitaliste. „Iată pentru ce ... societatea socialistă — spunea Dobrogeanu-Gherea — este nu o dorință deșartă, nu un vis, ci o necesitate neînlăturabilă, provocată de procesul economic al societății însăși, provocată de absoluta nevoie de a se armoniza socializarea întregii vieți, socializarea producției, care există deja, cu socializarea apropierei“⁷.

Evidențiind rolul hotărîtor al progresului economic în dezvoltarea diferitelor compartimente ale vieții sociale, C. Dobrogeanu-Gherea nu a exclus acțiunea inversă a elementelor suprastructurale și în consecință a arătat importanța organizării politice democratice, a culturii, moralei și eticii în evoluția societății. El concepea progresul ca un proces social complex, care nu putea fi redus doar la progresul economic sau la o stare de mulțumire sufletească — cum susținea T. Maiorescu⁸ — relevînd și existența altor forme, ca de pildă: progresul politic, cultural, etic etc.. Totodată socialistul român scoate în evidență strînsa legătură dintre formele progresului social, interdependența lor reciprocă, modalitatea specifică prin care ele se realizează.

C. Dobrogeanu-Gherea a arătat că aceste forme ale progresului nu pot fi explicate izolat, în afara raportului dialectic, existent între ele. Prin această concluzie el depășește punctul de vedere exprimat de K. Kautsky, care nega legătura dintre progresul social și cel etic pe

⁶ *Ibidem*, pp. 10—11.

⁷ *Ibidem*, p. 34.

⁸ C. Dobrogeanu-Gherea, *Domnul Maiorescu*, în „Presa muncitorească și socialistă din România“, vol. I (1865—1900), Partea a II-a (1890—1900), E. P., Buc., 1964, p. 260.

motivul că progresul social nu era subordonat unui ideal etic. De asemenea el a criticat teoriile anarhiste susținute de Stirner, după care fericirea omului, evoluția lui rezidă în însuși „eul“ său, lumea înconjurătoare fiind o iluzie, ajungând astfel la negarea existenței întregului edificiu social. Dezvoltarea individului — arăta Dobrogeanu-Gherea — fiind un „... rezultat al evoluției naturale ... un product al evoluției sociale...“, este determinată de tipul istoric de societate în care trăiește, de condițiile materiale, sociale, politice, culturale și etice⁹.

Privind istoria umană în mișcarea ei de la inferior la superior, C. Dobrogeanu-Gherea a surprins existența fenomenului continuității și discontinuității în acest proces. Continuitatea este explicată de el prin nașterea noii orînduiri în sinul celei vechi, prin preluarea de către nou a unor elemente ale vechiului, iar discontinuitatea prin desființarea vechiului de către nou, a unei orînduiri inferioare de către alta, superioară. Trecerea de la vechea orînduire la cea nouă se putea înfăptui, după părerea sa, doar în urma epuizării rolului progresist al celei vechi, în măsura în care acumulările cantitative pregăteau saltul calitativ¹⁰. Avînd în vedere alternanța unor perioade lungi de dezvoltare evolutivă cu momentele de schimbări rapide, C. Dobrogeanu-Gherea releva limitele concepțiilor liberale și conservatoare despre progres, care absolutizau forma evolutivă.

Cerințele obiective ale dezvoltării sociale, potrivit concepției sale, au fost realizate de-a lungul istoriei de forțele sociale și politice progresiste, de masele largi populare. În condițiile orînduirilor bazate pe proprietatea privată lupta dintre exploatați și exploatatori, dintre clasele retrograde și cele progresiste a dat conținut istoriei, a constituit forța propulsoare a noului¹¹. D. Gherea subliniază rolul istoric al proletariatului, menirea acestuia de a reorganiza societatea pe baze noi, socialiste. Astfel, el arăta că progresul nu era realizabil prin armonia socială, cum susținea liberalismul și conservatorismul, ci numai prin lupta de clasă, prin revoluții sociale. Numai în socialism — releva el — solidaritatea dintre clase urma să fie reală, iar unitatea poporului va constitui o forță motrice a dezvoltării sociale.

C. D. Gherea, referindu-se la caracterul contradictoriu al progresului în societățile axate pe exploatarea omului de către om, sublinia că „... mersul propășirii omenеști a fost așa de greu, cuceririle culturale au costat așa de mult sînge și suferinți“¹².

Arătînd că direcția progresului social este determinată de cerințele obiective ale dezvoltării de la inferior la superior, el a subliniat

⁹ C. Dobrogeanu-Gherea, *Anarhism și socialism. Anarhia cugetării. Deosebirea dintre anarhism și socialism*, ediția a II-a, Cercul de editură socialistă, Buc., fără an de apariție, p. 22.

¹⁰ C. Dobrogeanu-Gherea, *Ce vor socialiștii români?*, în „Presa muncitorească și socialistă din România“, vol. I, Partea a I-a, p. 330.

¹¹ C. Dobrogeanu-Gherea, *Concepția materialistă a istoriei*, p. 11.

¹² C. Dobrogeanu-Gherea, *Karl Marx și economiștii noștri*, în „Presa muncitorească și socialistă din România“, vol. I, Partea a I-a, p. 288.

caracterul istoric al orînduirii capitaliste, inevitabila trecere la societatea socialistă¹³. El a criticat teoriile liberale, conservatoare și poporaniste care limitau progresul la societatea bazată pe proprietatea privată. Totodată a dezvăluit netemeinicia afirmațiilor lui Spencer, care nega superioritatea orînduirii socialiste. Socialistul român arată că societatea socialistă, desființînd asuprirea socială, oferă condiții reale pentru o autentică libertate, iar munca, din robie, cum era în capitalism, se transformă într-o condiție a libertății¹⁴.

Preocupările teoretice ale lui G. Dobrogeanu-Gherea privitoare la categoria de progres social, concretizate în lucrări originale, unele fiind traduse și în alte limbi¹⁵, îl situează între teoreticienii marxști de seamă. În același timp el a căutat, prin investigarea realităților românești, să descopere modalitățile de înlăptuire a progresului social al României, iar prin concluziile sale să sprijine lupta forțelor social-politice interesate în dezvoltarea patriei noastre.

*

Dezvoltarea capitalismului în România a început mai tîrziu decît în țările vest-europene, cunoscînd o evoluție relativ lentă, cu trăsături specifice. Astfel, alături de elementele noului care își croia drum, continua să existe vechiul cu corolarul său de consecințe opuse înnoirilor sociale. Aceste trăsături specifice ale evoluției capitaliste au îngreunat interpretarea realităților românești, definirea stadiului de dezvoltare, direcția mișcării și modalitatea realizării ei.

Definirea etapei de dezvoltare a României avea o importanță principală, deoarece, în raport cu precizările făcute în această privință, curentele ideologice ale vremii urmau să-și cristalizeze pozițiile față de această realitate, iar partidele politice, prin activitatea social-politică urmăreau s-o modeleze în conformitate cu interesele claselor sociale pe care le reprezentau.

Astfel, liberalismul doctrinar, cit și cel politic, aprecia în general just că România devenise un stat capitalist, milita pentru evoluția în continuare a țării noastre pe acest drum, desigur dovedind și unele inconsecvențe, mai ales în ceea ce privește ritmul și căile de realizare a acestui deziderat.

Ideologii conservatori, în pofida dezvoltării capitaliste a țării noastre, încercau să minimalizeze acest proces și, în consecință, să nege nece-

¹³ C. Dobrogeanu-Gherea, *Concepția materialistă a istoriei*, p. 34 și urm.

¹⁴ C. Dobrogeanu-Gherea, *Robia și socialismul*, Ediția a III-a, Edit. P.S.D., Buc., 1945, p. 60 și urm.

¹⁵ Studiile *Concepția materialistă a istoriei și Anarhia cugetării* au fost publicate în limba franceză de revista „L'Ère nouvelle”. De asemenea, lucrarea *Concepția materialistă a istoriei* a fost tradusă în limbile sîrbă și bulgară (Apud D. Hurezeanu, *O figură proeminentă a mișcării socialiste din România — C. Dobrogeanu-Gherea*, prefață la C. Dobrogeanu-Gherea, *Scrieri social-politice*, E.P., Buc., 1968 p. 16).

sitatea unor schimbări profunde reclamate de această evoluție, cu scopul de a menține marea proprietate moșierească și relațiile generate de aceasta. De aceea, marile probleme, de rezolvarea cărora depindea progresul patriei, nu și-au găsit locul și soluționarea potrivită în producțiile ideologice conservatoare.

Deși din alte considerente decît acelea ale conservatorilor, poporismul nega și el dezvoltarea burgheză a României. C. Stere, părintele spiritual al acestui curent, interpreta realitatea românească ca un mediu propice pentru evoluția ulterioară a țării noastre pe un drum nou, opus celui capitalist și socialist, și anume acela al statului țărănesc.

Cunoașterea evoluției societății românești, la cumpăna dintre cele două veacuri — cel trecut și cel prezent —, a trăsăturilor specifice ale dezvoltării capitalismului, a suscitât permanent interesul lui C. Dobrogeanu-Gherea. În vederea definirii stadiului de dezvoltare a României, el a întreprins o analiză amănunțită asupra vieții economice, structurii sociale, instituțiilor politice și culturii.

Rezultatele investigației multilaterale a realităților românești l-au condus treptat pe D. Gherea la concluzia justă, potrivit căreia țara noastră, în urma înfăptuirii revoluției burghezo-democratice de la 1848, se afla în plin proces de dezvoltare capitalistă¹⁶. El aprecia că „... după întreaga noastră viață socială, în toată imensa ei complexitate, după viața economică, după viața de stat organizat, viața politică, juridică, morală culturală, sîntem o societate modernă, burghezo-capitalistă, și, cu unele modificări, care reies din înapoierea noastră, sîntem supuși aceluiași legi sociale care guvernează și societățile înaintate capitaliste”¹⁷. Privitor la gradul de dezvoltare a capitalismului, preciza nivelul slabei evoluții a acestuia, fapt ce situa România între țările capitaliste înapoiate.

Dificultatea și caracterul de pionierat al muncii întreprinse de Dobrogeanu-Gherea, ca și realitatea atît de complexă și contradictorie, au generat o serie de aprecieri eronate în scrierile sale. Astfel, el a supraapreciat rolul factorilor externi în explicarea dezvoltării capitaliste a României, a exagerat gradul de prezență a rămășițelor feudale, a minimalizat importanța reformei agrare din 1864 etc.

Aceste teze eronate nu au putut să umbrească și să anuleze valoarea aprecierilor realiste, științifice, făcute de socialistul român cu privire la stadiul și cerințele dezvoltării României.

Urmărind să descopere legitățile și particularitățile de dezvoltare a țărilor înapoiate, el sesizează corect viitorul lor socialist, dar remarca că spre deosebire de țările capitaliste dezvoltate, acestea nu stăteau în mod nemijlocit în fața revoluției socialiste, ele avînd de străbătut etapa de dezvoltare burghezo-democratică. Această particularitate a țării noastre a generat discuții contradictorii, lupte de opinii în rîndul socialiștilor

¹⁶ C. Dobrogeanu-Gherea, *Ce vor socialiștii români?*, în „Presa muncitorească și socialistă din România”, p. 332.

¹⁷ C. Dobrogeanu-Gherea, *Socialismul în țările înapoiate*, Edit. P.S.D., Buc. 1945, pp. 15—16.

români privind rolul mișcării socialiste și al clasei muncitoare în condițiile în care momentul trecerii la socialism constituia un aspect relativ îndepărtat. Criticînd pe cei care au părăsit mișcarea socialistă și au trecut în tabăra politică a burgheziei sub pretextul lipsei de teme și a mișcării muncitorești independente, motivat de stadiul burghezo-democratic în care se găsea țara noastră, Dobrogeanu-Gherea releva necesitatea unei activități de sine stătătoare a proletariatului în vederea grăbirii acestei evoluții, pentru înfăptuirea revoluției socialiste. El cerea clasei muncitoare și socialiștilor o atitudine „...specială socialistă față de această realitate și ...această evoluție”.¹⁸

Participant activ la discuțiile și dezbaterile care se duceau pe tema dezvoltării țării, la care luau parte reprezentanții partidelor claselor dominante, ai diferitelor curente social-politice, fruntașul socialist român, exprimînd interesele clasei muncitoare și ale poporului, a militat activ pentru înlăturarea înapoierii țării, susținînd cu convingere desființarea totală și definitivă a tuturor rămășițelor raporturilor de producție feudale, industrializarea țării, lărgirea libertăților democratice și desăvîrșirea unității de stat.

Opera lui D. Gherea argumentează cu convingere necesitatea stringentă a traducerii în viață a acestor probleme vitale, fiind socotite pe bună dreptate alfa și omega dezvoltării României. Totodată în lucrările sale el demască caracterul antiprogresist al conservatorismului, care, datorită intereselor de clasă pe care le exprima, manifesta ostilitate față de înnoirile economice și sociale reclamate atît de stringent de evoluția patriei.

Moderata, inconsecvența, ca și tergiversarea de care a dat dovadă burghezia în soluționarea acestor obiective, în care era firesc interesată, cît și modalitatea în care aceasta concepea să le rezolve, sînt surprinse cu finețe de autorul *Neoiobăgiei* și supuse unei critici întemeiate. Iluziile poporaniste, incapacitatea acestui curent de a înțelege realitatea și direcțiile ei de mișcare, fac de asemenea obiectivul unor justificate critici.

În jurul problemei agrare, a modalităților ei de soluționare, s-au dus aprige dispute între curentele social-politice ale vremii, fiecare aborînd-o în conformitate cu interesele de clasă pe care le exprima.

Lucrările lui D. Gherea cuprind una dintre cele mai virulente critici la adresa rămășițelor feudale — care constituiau principala stavilă în dezvoltarea României —, cît și a celor care le susțineau teoretic și politic.

Tezelor susținute de P. P. Carp — ideolog și lider al Partidului Conservator — privitoare la faptul că „proprietatea mare (moșierească, n.n.) este o necesitate în țară la noi; că ea este o condițiune de existență și de propășire” și de „bunăstare pentru țărani”, iar situația precară a țărăni-

¹⁸ C. Dobrogeanu-Gherea, *Neoiobăgia*, Edit. Viața românească, Buc., 1910, p. 417.

mii s-ar datora inculturii, administrației necinstite și viciilor țaranului¹⁹, D. Gherea le opune realitatea existentă în viața satului și relevă că adevăratele cauze ale situației materiale și culturale disperate ce caracteriza țărănimea sînt generate de menținerea anacronicelor rămășițe feudale.

Neoiobăgia, ca și celelalte lucrări ale lui Dobrogeanu-Gherea, conțin o amplă demascare a consecințelor nefaste pe care le avea pentru progresul social al țării menținerea rămășițelor relațiilor feudale. „Desființarea totală și definitivă a tuturor raporturilor de producție și a servitutiilor medievale... — după cum preciza autorul *Neoiobăgiei* —“ ... reiese din toată lucrarea noastră, aproape din fiecare pagină...²⁰.

De asemenea D. Gherea critică cu asprime nepăsarea manifestată de burghezie în rezolvarea problemei agrare, cît și caracterul limitat al măsurilor luate de P.N.L. după înăbușirea răscoalei țărănești din 1907. A trebuit să vină sîngerosul an 1907, după cum se exprima socialistul român, pentru a arăta că sînt chestiuni sociale, probleme grave, care cereau o grabnică soluționare. P.N.L. de-abia în cadrul Congresului din luna octombrie 1913²¹ va pune în discuție problema unei reforme agrare, iar în situația critică din 1917 va modifica constituția, în sensul posibilității expropriării unei părți a proprietăților moșierești.

C. Dobrogeanu-Gherea nu a reușit să formuleze un punct de vedere suficient de clar în ceea ce privește modalitatea de desființare a rămășițelor feudale, el are totuși meritul de a sesiza că acestea constituiau imensa piedică pentru dezvoltarea societății și a militat cu perseverență pentru abolirea lor.

Alături de problema agrară, dezvoltarea industrială a țării a constituit de asemenea obiectul unor ample confruntări între curentele social-politice respective.

Relevînd poziția retrogradă a conservatorilor, D. Gherea arăta că moșierimea „este și va fi împotriva dezvoltării industriale“, deoarece „Dezvoltarea industrială ar distra atenția și protecția statului de la agricultură la industrie, ar distra de acolo și forțele producătoare...“, fapt ce afecta grav interesele moșierimii²².

Necesitatea dezvoltării industriale a României a constituit în anumele privințe un punct de convergență între ideile liberale și cele socialiste. Ideile înaintate susținute în acest sens de A. D. Xenopol, Dimitrescu-Iași, P. S. Aurelian și alții, cît și preocuparea P.N.L. în anii cînd s-a aflat la guvernare ne stau mărturie în acest sens. Cu toate acestea, deziideratul industrializării este privit de pe poziții și din unghiuri diferite de cele două curente din gîndirea social-politică românească. Burghezia avea în vedere prin industrializare, în primul rînd, după cum bine sesiza Gherea, interesele înguste de clasă și nu îmbunătățirea situației materiale a poporului, așa cum doreau socialiștii.

¹⁹ C. Gane, *P. P. Carp și locul său în istoria politică a țării*, vol. II, Buc., 1936, p. 342.

²⁰ C. Dobrogeanu-Gherea, *Neoiobăgia*, p. 375.

²¹ *Istoricul P.N.L. de la 1848 și pînă astăzi*, Buc., 1923, p. 89.

²² C. Dobrogeanu-Gherea, *Scrieri social-politice*, p. 219.

Argumentînd posibilitatea industrializării României, el a analizat și consecințele pozitive ale acesteia pentru țară, subliniind convingător necesitatea ei. Polemizînd cu poporanistii, care negau necesitatea industrializării țării pe motivul că viitorul țării este la sate, D. Gherea arată că dacă într-adevăr „... acesta ar fi viitorul țării, țara ar fi fără viitor“. În concepția sa, numai prin industrializare se puteau dezvolta forțele productive ale României și asigura dezvoltarea intensivă a agriculturii, era posibilă îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață ale poporului și progresul în domeniul culturii și civilizației. O societate ca cea precognizată de poporanisti — remarcă el — „... ar fi o societate înapoiată și economică și politică și culturală... O societate bazată pe cultura mică, agrară, și pe industria casnică țărănească ar fi țara mizeriei economice și, deci, și culturale și morale, naționale“²³.

În concepția lui D. Gherea, progresul României nu presupunea doar desființarea rămășițelor feudale, înfăptuirea industrializării, ci era legat de necesitatea lărgirii democrației pentru ca masele să poată profita mai mult de organizarea democratică a statului burghez în folosul lor, al pregătirii condițiilor în vederea trecerii la revoluția socialistă.

Liberalismul, deși era interesat în lărgirea democrației burgheze stabilite prin constituția din 1866, a trebuit și pe acest teren să facă concesii moșierimii, care era ostilă democrației. Așa se explică jumătățile de măsuri luate în această direcție de P.N.L. după 1866. Prevederea privitoare la votul universal a apărut doar în cadrul congresului acestui partid ținut în octombrie 1913 și va fi pusă cu mai multă acuitate abia în 1917.

Ca și în problema agrară-industrială, conservatorii au manifestat o deosebită rezistență și în ceea ce privește lărgirea libertăților democratice, deoarece vedeau în ele o cale sigură de eliminare a moșierimii din viața politică. Motivînd imposibilitatea democratizării țării, sub pretextul că populația ei era prea înapoiată pentru participarea la viața politică, P. P. Carp declara cu tărie că „în România nu trebuie să facă politică decît oamenii care au un venit anual de la 40.000 lei în sus“. El vedea în lărgirea sistemului libertăților democratice pentru popor calea care va duce „... din zguduire în zguduire... la ura între clase și la nestabilitate în instituțiuni...“²⁴. Aprecierile lui P. P. Carp potrivit cărora „... cîrmuirea maselor prin mase este o utopie care veșnic va duce la o dureroasă dezamăgire“, ca și desconsiderarea poporului²⁵ sînt edificatoare pentru felul în care conservatorismul privea democrația.

Criticînd rezistența conservatorilor, ca și moderația liberalilor în problema democratizării țării, D. Gherea susținea introducerea votului universal, lărgirea drepturilor cetățenești, garantarea acestora, democratizarea instituțiilor de stat. Deci „... prefacerea statului nostru într-un adevărat stat democratic burghez, ... realizarea, conservarea ... și lărgi-

²³ C. Dobrogeanu-Gherea, *Neoiobăgia*, p. 482, 497.

²⁴ C. Gane, *P. P. Carp și locul său în istoria politică a țării*, vol. I, ediția a II-a, Buc., 1937, pp. 156, 329.

²⁵ C. Gane, *P. P. Carp și locul său în istoria politică a țării*, vol. II, p. 8

rea libertăților și drepturilor dobândite, ...²⁶ erau considerate de el, alături de transformările reclamate de dezvoltarea economică și socială, drept factori ai progresului multilateral al României.

De asemenea, o condiție favorizantă a împlinirii acestor deziderate era desăvârșirea unității statale a românilor, întrucât după aprecierea sa, „o țară ca un organism social, trebuie să se dezvolte ca un organism întreg în marginile sale etnice. Împărțită în mai multe părți, cum e Polonia sau cum e în parte România, dezvoltarea sa devine anormală și nesănătoasă în cel mai înalt grad²⁷.”

Analiza caracterului acestor sarcini evidențiază limpede esența lor burghezo-democratică. Dacă admitem conținutul burghezo-democratic al acestor cerințe obiective reclamate de progresul social, atunci se impune să subliniem justetea punctului de vedere al lui Dobrogeanu-Gherea, potrivit căruia numai soluționarea lor pregătea terenul pentru trecerea la socialism. După părerea noastră, D. Gherea, deși n-a precizat expres faptul că România se află în faza desăvârșirii revoluției burghezo-democratice, el a intuit acest fapt.

*

Dobrogeanu-Gherea aprecia că lichidarea înapoierii țării noastre se poate realiza pe două căi: de către burghezie, ceea ce ar însemna menținerea situației grele și a mizeriei pentru masele muncitoare de la orașe și sate; sau de către poporul muncitor, ceea ce ar însemna dezvoltarea și înflorirea țării, îmbunătățirea situației celor ce muncesc.

Încrezător în rolul maselor în făurirea progresului social, el considera că poporului îi revine această sarcină și nu burgheziei, care nu urmărea decât propriile ei interese materiale de înavuțire și care „... din moment ce interesele ei... vin în conflict cu această dezvoltare, ... trădează cauza dezvoltării...²⁸.”

Subliniind ideea rolului hotărîtor al maselor, el relevă că proletariatul — care avea misiunea istorică de a reorganiza societatea pe baze noi — și țărănimea sînt cele mai interesate în realizarea progresului social, apreciind ca necesară și posibilă alianța dintre ele.

Rezolvarea sarcinilor burghezo-democratice în concepția lui D. Gherea presupunea o susținută luptă de clasă dusă de proletariat împotriva burgheziei și moșierimii. „Pe acest teren... — scria el — se aprind cele mai acute conflicte, cele mai strașnice lupte dintre burghezia capitalistă, de o parte, și organizațiile muncitorești și social-democratice, pe de cealaltă²⁹.”

Masele de muncitori și țărani, spre deosebire de burghezie, erau vital interesate în dezvoltarea unei puternice industrii naționale, deoarece

²⁶ C. Dobrogeanu-Gherea, *Socialismul în țările înapoiate*, p. 37.

²⁷ *Ibidem*, p. 23.

²⁸ *Ibidem*, p. 25.

²⁹ *Ibidem*, p. 26.

— arăta sociologul marxist român — în societatea industrială se creează mai bune condiții materiale, morale și spirituale, care facilitau implicit și lupta de emancipare socială.

Desființarea rămășițelor feudale în concepția lui D. Gherea trebuia să fie de asemenea opera maselor muncitoare, întrucît burghezia atît datorită slăbiciunii sale, cît și compromisurilor încheiate cu moșierimea, nu a stăruit în soluționarea acestei probleme vitale. Alături de țărănimea care suferea în mod deosebit din cauza lipsei de pămînt și era supusă exploatării moșierești, autorul *Neoiobăgiei* menționa că proletariatul industrial, mica burghezie orășenească nu pot fi decît vrăjmașe neoiobăgiei și tuturor rămășițelor feudale.

În împrejurările concrete ale României de atunci, cînd P.N.L. dădea dovadă de timiditate în lărgirea libertăților democratice și introducerea votului universal, D. Gherea releva că „această sarcină mare revine iarăși maselor muncitoare și avangardei lor — social-democrației...“, aceasta urmînd să aibă „... un rol pe cît de temeinic, pe atît de însemnat“.

„Așadar — conchidea D. Gherea — activitatea burgheziei capitaliste și cea a social-democrației și organizațiilor muncitorești socialiste... chiar față de obiectiv și un scop comun — larga dezvoltare capitalistă — sînt cînd profund deosebite, cînd diametral opuse“³⁰.

Fără să nege în întregime existența unor valențe de progres în rîndul burgheziei, la intersecția dintre cele două veacuri — cel trecut și prezent —, Dobrogeanu-Gherea atrage atenția asupra dispariției treptate a acestora, cît și a politicii burgheziei caracterizate de inconsecvență, șovăială, pactizare și alianță cu moșierimea, clasă reacționară, ostilă oricărei forme de progres.

Semnul de întrebare pus de Dobrogeanu-Gherea asupra capacității și posibilității obiective a burgheziei de a duce la bun sfîrșit sarcinile burghezo-democratice care-i reveneau în mod virtual, susținerea rolului important pe care trebuie să-l îndeplinească proletariatul și aliații săi (țărănimea, mica burghezie) sub îndrumarea social-democrației în acest proces, reprezintă un cîștig deosebit de important în clarificarea teoretică a problemei privind forțele motrice ale acestei revoluții.

Acordînd o atenție sporită studierii rolului statului burghezo-moșieresc din țara noastră, el evidențiază caracterul de clasă al acestuia, funcția de instrument și mandatar al intereselor claselor exploatoare pe care o îndeplinea. Sociologul român, dînd dovadă de luciditate politică, releva opoziția sigură a statului burghezo-moșieresc la care trebuiau să se aștepte forțele sociale luptătoare pentru progresul social, pentru îmbunătățirea condițiilor de trai ale poporului muncitor. În acest sens Dobrogeanu-Gherea scria: „... ar fi o prostie, utopie, a crede că statul modern, reprezentantul burghezimei, va face de bună voie astfel de treburi. Nici un parlament — continua el referindu-se la sarcinile de rezolvare a cărora depindea progresul — nu le va decreta și, dacă s-ar găsi atare parlament, care, avînd mulți socialiști în sînul său, s-ar apuca să le decreteze, știm

³⁰ *Ibidem*, pp. 36—37, 26.

bine că îndată ar fi dizolvat...³¹. Adâncirea studiului asupra factorilor de care depindea în ultima instanță renovarea economică și politică — doi termeni „strînși și indisolubil legați între ei” — el ajunge la concluzia importantă din punct de vedere teoretic privitoare la necesitatea înlăturării puterii politice din mina claselor exploatoare. „Trebuie deplasată, ... — scria socialistul român — puterea politică de la oligarhia noastră politicianistă de azi, pentru că așa, politicește vorbind, se poate face posibilă o renovare radicală a organismului nostru social întreg³². El vedea de asemenea rezolvarea sarcinilor de nuanță burghezo-democratică prin participarea la viața politică a maselor de la orașe și sate, ceea ce trebuia să constituie o „... unealtă puternică în dezvoltarea țării către un ideal și o societate din care să dispară mizeriile societății moderne³³.”

Reușind să interpreteze realist în multe privințe realitățile concrete din țara noastră, C. Dobrogeanu-Gherea a contribuit la efortul socialiștilor români în elaborarea unei strategii și tactici pe baza coordonatelor generale ale ideologiei marxiste, corespunzătoare condițiilor concrete ale României. În acest sens el scria că drumul practic al social-democratismului nostru trebuie să se deosebească de cel al social-democratismului din alte țări, întrucît împrejurările în care se petrece lupta fiind deosebite, deosebită trebuie să fie întrucîtva și tactica practică³⁴.

Concluziile teoretice formulate de C. Dobrogeanu-Gherea privind direcțiile și modalitatea de realizare a progresului social în România au constituit un îndreptar în activitatea social-politică a clasei muncitoare din țara noastră.

Ideile programului mișcării socialiste din 1886, elaborat de Dobrogeanu-Gherea, care cuprindea în esență revendicările burghezo-democratice, au fost prezente în programele P.S.D.M.R. din 1893 și ale P.S.D. din 1910 și anii următori.

Prin activitatea social-politică, clasa muncitoare — condusă de P.S.D. — masele țărănești, mica burghezie, intelectualitatea democratică, au impus claselor dominante rezolvarea unor deziderate, ca reforma agrară, votul universal, contribuind astfel la progresul social al României.

Fără îndoială, studierea în ansamblu a lucrărilor social-politice ale lui Dobrogeanu-Gherea oferă cercetătorului mult mai multe idei de certă valoare din care am amintit doar câteva, fără pretenția de a fi epuizat gama lor. Tot atât de adevărat este și faptul că în scrierile sale se întilnesc confuzii, aprecieri eronate, greșeli datorate pe de o parte nivelului de dezvoltare a gândirii socialiste pe plan mondial în acea perioadă, influenței crescînde a oportunistului în mișcarea muncitorească internațională,

³¹ C. Dobrogeanu-Gherea, *Ce vor socialiștii români?*, în „Presa muncitorească și socialistă din România”, p. 355.

³² C. Dobrogeanu-Gherea, *Neoiobăgia*, p. 481.

³³ *Ibidem*, p. 411.

³⁴ C. Dobrogeanu-Gherea, *Socialismul în țările inapoiate*, pp. 38—39.

schimbărilor rapide survenite în evoluția fenomenelor economice, sociale și politice, insuficienței dezvălurii a consecințelor acestora în viața țării noastre, iar pe de altă parte unor aspecte derivate din înțelegerea greșită de către Dobrogeanu-Gherea a unor categorii și teze marxiste sau aplicarea lor fără suficient discernământ.

Alături de meritele incontestabile ale lui Dobrogeanu-Gherea, recunoscute de majoritatea cercetătorilor, ca de pildă activitatea prodigioasă depusă pe terenul răspindirii marxismului, apărarea acestei învățături de atacurile adversarilor ideologici, demonstrarea legitimității mișcării socialiste din România, primele încercări de aplicare creatoare a ideilor lui Marx și Engels la realitățile concret-istorice românești, considerăm că se înscrie și un alt aspect major al activității sale teoretice și anume încercarea de a descoperi legile, particularitățile evoluției țărilor capitaliste înapoiate spre socialism. Aprecierile sale cu privire la viitorul socialist al României sînt îndeobște necontestabile. Credem că de necontestat este și părerea sa, potrivit căreia România în acea perioadă nu se afla în mod nemijlocit în fața revoluției socialiste, așa cum se găseau țările capitaliste dezvoltate, ci în mod obiectiv trebuia să parcurgă etapa de dezvoltare burghezo-democratică, necesară pentru maturizarea condițiilor materiale și spirituale reclamate de victoria socialismului. De asemenea măsurile, soluțiile susținute cu fermitate în vederea înfăptuirii progresului multilateral al țării noastre vizau dezvoltarea burghezo-democratică a acesteia, deci apropierea momentului de trecere la socialism.

Rolul hotărîtor pe care Dobrogeanu-Gherea îl atribuia poporului muncitor în frunte cu clasa muncitoare sub conducerea social-democrației în înfăptuirea acestor transformări burghezo-democratice, neîncrederea în posibilitățile obiective ale burgheziei de a rezolva această sarcină, relevarea luptelor aprinse dintre poporul muncitor și burghezie duse pe acest teren al dezvoltării burghezo-democratice, ca și sublinierea necesității deplasării puterii politice din mîna oligarhiei, — condiție a renovării economice, sociale și politice a societății românești — reprezintă elemente înaintate din gîndirea lui, care îl apropie, după părerea noastră, în multe privințe, de tezele lui Vladimir Ilici Lenin privitoare la conducerea de către proletariat a revoluției burghezo-democratice și transformarea acesteia în revoluție socialistă.

Aprecierile eronate prezente în opera lui Dobrogeanu-Gherea, ca de pildă exagerarea rolului factorului extern asupra evoluției capitaliste în țările înapoiate, neînțelegerea raportului dintre bază și suprastructură, condiționarea victoriei revoluției socialiste în țara noastră și în celelalte țări slab dezvoltate de victoria revoluției socialiste în Occident, neelucidarea pînă la capăt a problemei puterii de stat ce trebuia instaurată de către forțele progresiste în procesul transformărilor burghezo-democratice, exagerarea rolului căii pașnice în înfăptuirea acestui proces, ca și multe altele, nu sînt în măsură să umbrească ceea ce este valoros și cu nuanță științifică în scrierile sale social-politice.

Deși n-a reușit să elaboreze în ansamblu o teorie științifică privind evoluția țărilor înapoiate spre socialism, problemă rezolvată magistral de

V. I. Lenin în aceeași perioadă istorică, activitatea teoretică a lui Dobrogeanu-Gherea, concretizată, după cum am arătat mai sus, în multe aprecieri realiste, științifice, prezintă importanță prin însăși abordarea unei asemenea problematici majore, atestă nivelul avansat al gândirii socialiste românești la începutul veacului al XX-lea.

Ideile înaintate, valoroase din scrierile social-politice ale lui Dobrogeanu-Gherea cu privire la stadiul dezvoltării României, necesitatea evoluției burghezo-democratice a acesteia, sarcinile și forțele sociale și politice chemate să realizeze acest proces, constituie, după părerea noastră, elemente teoretice majore care au facilitat efortul Partidului Comunist Român în direcția e laborării strategiei și tacticii sale în vederea desăvârșirii revoluției burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă.

ПРОГРЕСС РУМЫНИИ В КОНЦЕПЦИИ К. ДОБРОДЖАНУ-ГЕРИ

(Резюме)

Автор статьи излагает вкратце — без претензии на исчерпывающий анализ — вклад К. Доброджану-Гери в выяснение способов осуществления социального прогресса Румынии конца XIX-го и начала XX-го века.

Ликвидация феодальных пережитков, необходимость индустриализации страны и демократизации буржуазных учреждений, а также завершение государственного единства Румынии, осуществлённые прогрессивными социальными силами, должны были ускорить эволюцию нашей родины и приготовить почву для высшей реорганизации общества на социалистических началах. В этом смысле, автор подчёркивает превосходство выводов К. Доброджану-Гери над взглядами либерализма, консерватизма и „попоранизма“ (от рум. „porog“ = народ), а также способность социалистического направления к исследованию и реалистическому решению жизненных вопросов, от которых зависел прогресс нашей родины.

LE PROGRÈS DE LA ROUMANIE DANS LA CONCEPTION DE C. DOBROGEANU-GHEREA

(Résumé)

L'auteur relève de façon succincte et sans prétendre en traiter exhaustivement la contribution de C. Dobrogeanu-Gherea à l'élucidation des différentes voies du progrès social en Roumanie à la fin du siècle dernier et au début du XXe siècle.

L'abolition des vestiges féodaux, la nécessité d'industrialiser la pays, de démocratiser les institutions bourgeoises, ainsi que l'achèvement de l'unité de la Roumanie comme Etat, réalisés par les forces sociales progressistes, devaient hâter l'évolution de notre pays et, implicitement, préparer le terrain pour la réorganisation supérieure de la société sur des bases socialistes. En ce sens, l'auteur souligne la supériorité des conclusions de D. Gherea en face de celles soutenues par le libéralisme, le conservatorisme et le „poporanisme“ (populisme), l'aptitude du courant d'idées socialiste à la prospection et à la résolution réaliste des problèmes vitaux dont dépendait le progrès de notre pays.

MIGRAȚIA POPULAȚIEI DIN MEDIUL RURAL. ISTORICUL PROBLEMEI LA NOI ȘI PREMISELE SALE

GEORGE EM. MARICA

1. Problema exodului rural a preocupat opinia românească încă din a doua jumătate a veacului trecut, o dată cu pătrunderea capitalismului în agricultura noastră. Dar ea n-a constituit obiectul unei cercetări științifice, neexistând la noi pînă în preajma primului război mondial o gândire sociologică stringentă și un învățămînt universitar de specialitate ca atare. A constituit doar una din tematicile literaturii noastre, ce a cultivat cu predilecție subiecte din viața țărănească, însă sub semnul unei ideologii paseiste și anticvare. Satul era socotit ca fondul de bază al poporului român, ca sursa principală a etnicității, din care trebuie să se regenereze mereu existența națională. Cu toate greutățile prin care trece — ziceau apologeții acestui mod de viață — satul urmează să fie păstrat mai departe în formele sale autohtone. Această mentalitate semănătoristă, țărănistă s-a mai strecurat și în cercetările întreprinse după primul război mondial.

Dar înainte de a vorbi despre ele, să spunem cîteva cuvinte cu privire la datele ce găsim în presa muncitorească din primul deceniu al secolului nostru. Interesată în primul rînd de situația lucrătorilor de la orașe, nu putea să-i scape totuși faptul că „Majoritatea lucrătorilor nespeciali sînt țărani de prin satele din împrejurimi...“¹. Deși migrația spre industrie nu constituia un obiectiv propriu al său, anchetele presei muncitorești îndreptate spre investigarea situației în genere a proletariatului românesc pot fi socotite ca o primă etapă a cercetării problemei care ne interesează.

2. După cel dintîi război mondial, prin organizarea unei rețele de catedre sociologice în învățămîntul superior, interesul pentru cercetarea științifică în această disciplină ia un mare avînt. E meritul profesorului D. Gusti de a fi inițiat, animat și organizat studiul concret al realităților sociale rurale românești. Fără să beneficieze de același prestigiu științific, fiind mai mult o operă de amatori, o mîină de intelectuali bănățeni au întreprins și ei cercetări de teren meritorii — mai ales dacă ținem seama

---

¹ I. C. Frimu, *Anchete muncitorești*, în „România muncitoare“ din 28 sept. 1908, apud *Presa muncitorească și socialistă din România*, II, 1 (1900—1907), 1966, p. 343.

de mijloacele reduse pe care le-au avut la dispoziție — în regiunea sud-vestică a țării noastre, dispunând și de un periodic, „Revista Institutului Social Banat — Crișana“, unde sînt consemnate rezultatele acțiunii lor. Același lucru se poate spune și despre însemnările sociografice din revista clujeană „Societatea de miine“, și ele contribuții nepretențioase cu toate că uneori au o directivă foarte înaintată.

Din păcate, mișcarea sociologică românească concretă dintre cele două războaie mondiale a fost simțitor grevată de o serie de premise subiective care au handicapat în mare măsură valoarea rezultatelor sale. În primul rînd, de optica semănătoristă menționată, de ideea că satul reprezintă cel mai bine specificul național, urmînd să fie cît mai mult păstrat, așa cum ne-a venit din trecut, sau cel puțin să-și mențină coordonatele esențiale moștenite. Nu se manifestă o preocupare vădită în sociologia monografică românească pentru formele noastre de viață urbane, care, deși mai modeste din punct de vedere cantitativ, jucau totuși un rol important, conducător în viața națională și de stat. În atitudinea relativ indiferentă față de ele se prelungea ceva din mentalitatea junimistă a „formei fără fond“, pentru care orașul era o excrescență parazită. Pentru o astfel de perspectivă, deplasarea populației de la sat la oraș și pătrunderea influențelor urbane în lumea rurală nu prezenta un interes de primul rang. Dimpotrivă, asemenea tendințe erau ignorate sau mediatizate. Nu se poate spune că mișcarea sociologică de la București a avut o viziunea paseistă — n-au lipsit însă asemenea tendințe și ecouri² —, dar nu se poate contesta că obiectivul său principal, inițial, a fost în mod precumpănitor etnografico-folcloric și de istorie socială, adică de a urmări reconstituirea formelor de viață țărănești din trecut, pe baza relictelor încă existente, a face o operă de arheologie socială, cum spunea cu un termen plastic H.H. Stahl, promotorul la noi a acestei ultime direcții. Așa se explică într-o bună măsură alegerea satelor cercetate cu predilecție: Nerej, Drăguș, Fundul Moldovei, Runcu, Șanț — sate de munte, mai izolate și mai închise, cu emigrări și imigrări reduse, ca atare mai tradiționaliste, mai pitorești, mai bune conservatoare a ceea ce a fost înainte. Totodată cu o compoziție socială ceva mai omogenă, lipsind în genere în cadrul lor marea proprietate, care n-a avut interes să cuprindă pămînturi sărace, deținute de o populație mai densă în loturi mici. Nu numai că această grupă a fost preferată numeric, dar și calitativ. Ei îi aparțin unitățile cele mai bine și mai minuțios analizate de către echipa sociologică de la București.

Așa se explică și preferința ei pentru satele libere, cele foste iobăgești sau clăcașe fiind mai puțin studiate. Cu primele — s-a spus — trebuie să înceapă cercetarea, reprezentînd forme mai arhaice și deci de o valoare documentară mai mare. Prin ele vom înțelege mai bine și pe cele iobăgești, care ar fi apariții ulterioare. Punct de vedere explicabil în special pentru perspectiva istoricului, mai puțin pentru aceea a sociologului, a cărui orientare primordială se îndreaptă spre prezent și spre liniile lui de

² Cf. D. Gusti, *La science de la réalité sociale*, 1941, p. 41.

prelungire în viitor, fiind interesat în primul rînd nu de vechimea unei forme de viață, ci de frecvența și greutatea ei determinativă actuală. Oricum, de aici nu urma să se centreze investigația asupra celor dintii, cunoscută fiind însemnătatea cantitativă a celor din urmă, ele constituind majoritatea și punînd în același timp probleme sociale mai grele, incitînd chiar la reflecții sociologice mai adinci.

Favoarea acordată satelor libere mai avea o rădăcină: mentalitatea proprietarială a vechii noastre pături conducătoare, ce culmina în disprețul pentru neposessori. În spiritul ei, satul liber — în genere mai ridicat, mai înstărit — era mai demn de considerație decît cel fost clăcaș. În tot cazul, interesul pentru satul liber dinainte, cu o structură comparativ mai omogenă dar nu lipsit de tensiuni sociale, a adus și el după sine o îndepărtare a atenției de la gravele probleme pe care le punea exploatarea moșierului, a arendașului sau de la samavolniciile jandarmului, perceptorului, primarului, și în genere a autorităților rurale. Mai mult, se socotea prin prisma unei viziuni cuazi-idilice că satele libere ar fi fost lipsite multă vreme de opresiune nu numai din afară ci și dinăuntru, adică n-ar fi cunoscut antagonisme în sinul lor. În asemenea condiții nu era nici un motiv pentru nemulțumiri și plecări din sat, mobilitatea socială reducîndu-se la mutări în cele vecine prin căsătorii.

Cercetătorii români mai pătrunzători și-au dat seama că satul are și el o istorie, dar traiectoria sa a fost simplificată reducîndu-se la două etape: perioada sa arhaică (socotită cea autentică) și cea nouă, ivită la noi mai ales în a doua jumătate a secolului trecut și apreciată oarecum negativ, fiindcă ar fi distrus un echilibru social verificat de secole. Nu s-a sesizat suficient, mai ales la început, diferențierea socială ce a rezultat din această evoluție — apariția unei stratificări sociale accentuate la țară, remarcabilă îndeosebi prin prezența chiaburimii exploatoare a celor săraci — și nici inevitabilitatea, caracterul normal al profundelor transformări ivite în viața rurală, cauzate în ultima analiză de pătrunderea capitalismului în agricultură. În fond, la baza studiilor anterioare românești de istoria satului — în special pînă la declanșarea crizei mondiale — a prezidat o concepție predominant statică. Ne-am mulțumit îndeosebi să descifrăm trecutul vieții rurale, n-am urmărit decît sporadic tendințele ce deschideau o poartă spre viitor, perspectivele de dezvoltare și eforturile de restructurare, de adaptare la noile împrejurări. Însăși culegerea folclorului s-a efectuat sub semnul unei optici anticvare. S-au urmărit în primul rînd produsele mai vechi socotite ca fiind mai autentice și deci mai prețioase. Creațiile populare mai recente, ieșite din năzuința de adaptare la noile împrejurări au fost în genere neglijate, ca fiind mai puțin semnificative pentru civilizația noastră rurală.

Spațiul nu ne permite să insistăm analitic asupra premiselor teoretice și metodologice ale școlii gustiene, premise care, pe lîngă atmosfera ideologică care a inspirat-o, au contribuit prin anumite carențe funciare — concepția dominant idealistă și tendința spre enciclopedismul eclectic — la orientarea deficitară a investigațiilor pe teren, inclusiv a acelor care priveau exodul rural.

E adevărat că în cercetările întreprinse după 1935 se poate constata o amendare a schemelor gustiene, sub presiunea realităților, în direcția unei mai juste înțelegeri a corelației diverselor componente ale realității sociale. Exemple grăitoare în această privință sînt lucrările *Nerejul și 60 sate românești*. Numai în ce privește explicația sociologică concepția școlii de la București rămîne neschimbată, ea fiind mai departe idealistă. Cu o singură excepție, a lui Miron Constantinescu, datorită formației sale marxiste, care, pe lângă că atrage atenția asupra importanței determinante a factorilor social-economici asupra migrației țărănimii, caută totodată să scoată în evidență antagonismele existente între diferitele categorii ale satelor cercetate, ca și exploatarea țăranilor nevoiași atît în cadrul propriei așezări cît și în afara ei. Dar poziția sa, în această privință, e absolut izolată³. Celelalte lucrări, ieșite sub auspiciile școlii sociologice de la București, se încadrează mai departe în coordonatele teoretice cunoscute. Monografia Nerejului deși recunoaște inevitabilitatea dispariției satului arhaic, cuprinzînd un bogat material economic, nu rupe nici ea cu totul cu trecutul. Căci greutatea cade în acest capitol pe inventarierea amănunțită a ustensilelor și tehnicii țărănești, un material foarte prețios pentru cel ce va face odată istoria practicilor agrare și industriale rurale, dar care nu lasă să iasă suficient în relief problematica și optica propriu-zis sociologică (structurile și procesele sociale interioare). Expunerea continuă să fie regizată pe baza cadrelor și manifestărilor, adică în acord cu directivele fundamentale ale conducătorului școlii bucureștene. Deși spiritul de sistem era depășit în sociologie încă din anii de după primul război mondial, ba el începea să fie părăsit chiar și în filozofie, totuși D. Gusti ținea foarte mult la sistemul său, cu toate că personal nu l-a dezvoltat niciodată, rămînînd doar un proiect.

Cu aceste rezerve, repetăm, nu se poate tăgădui că ultimele publicații ale școlii sociologice de la București nu au reprezentat un real progres față de ceea ce s-a făcut înainte, la noi, în materie. Ele mai au meritul că au determinat preocupări similare și în alte instituții și centre, care s-au cristalizat în monografiile de sate sau studii consacrate ruralilor, opera unor foști elevi, colaboratori sau cel puțin a unor cercuri afiliate mișcării lui Gusti⁴. Se creează o adevărată mișcare socială în

³ Cf. studiile sale. *Bogații, un sat de negustori de fructe și de emigranți la oraș din Dîmbovița*, în *60 sate românești*, V, p. 184—205; *Procesul de sărăcire în Oarja*, în „Sociologie românească”, IV (1942), nr. 7—12, p. 464—469.

⁴ Menționăm între acestea: *Clopotiva. Un sat din Hașeg. I—II*, 1940, lucrare redactată în cea mai mare parte de I. Conea, pe baza materialului cules de o echipă studențească în 1935, condusă de autor; *Un sat dobrogean. Ezibei, 1939* (alcătuită de C. D. Constantinescu Mircești, cu concursul unor profesori, pe baza materialului adunat de elevi de liceu din ultimele clase), etc. Dintre studiile tipărite în alte publicații, dar legate într-o măsură mai mică sau mai mare de activitatea depusă de mișcarea de la București, merită amintite: G. Retegan, *Condițiile de viață ale oamenilor de serviciu de la o instituție publică din capitală (1941)*; N. Dunăre, *Condițiile de viață ale fiilor de țărani vînzători ambulanzii în Capitală (1890—1940, nepublicată integral)*. Ambele au apărut în „Analele Institutului Statistic al României”, II (1945), p. 99—174, 175—231.

acest sens, îndreptată spre cercetări concrete de teren la țară, în special în vederea redresării vieții rurale, în limitele politicii sociale burgheze.

Un loc aparte, în această privință, se cuvine Institutului Social Banat — Crișana. Activitatea sa sociologică a fost și ea inspirată substanțial de realizările bucureștene, dar are totuși un profil mai aparte, prin problematica sa proprie. Nu e o întâmplare că în afară de București, care cumula elementele cele mai bine pregătite din punct de vedere științific, s-a afirmat tocmai la Timișoara un nucleu cu interese sociologice mai hotărâte și mai diferențiate. A ajutat faptul că unul din elevii și colaboratorii principali ai lui D. Gusti, A. Golopenția, el însuși bănățean, a îndrumat pe cercetătorii timișoreni. A făcut însă acest gest pentru că a fost solicitat. Ceea ce înseamnă că a existat în regiunea apuseană a țării noastre un grup de intelectuali care, fără să aibă o pregătire sociologică metodică, s-a consacrat unor astfel de probleme, care nicăieri la noi nu se impuneau așa de presant. Să nu se uite că între cele două războaie mondiale satul din Banat era cel mai înaintat, prezentind vădite tendințe de urbanizare și modernizare. Problematika sociologică ca atare s-a desprins aici mai bine din ansamblul cercetărilor enciclopedice-etnografice consacrate vieții rurale. A mai contribuit la aceasta existența unor aspecte negative acolo: scăderea populației țărănești, din cauza natalității reduse, consecința unei mentalități de origine citadină rău înțeleasă. Depopularea locală a fost prima problemă căreia i s-au consacrat cercetătorii bănățeni, urmînd ca apoi să analizeze influența industrializării asupra săteanului român din Banat⁵. Pe lângă că au editat o revistă proprie, „Revista Institutului Social Banat — Crișana“ (1933—1946), menționată, ei au publicat și două monografiile satești⁶. Mijloacele materiale mai precare avute la dispoziție, componența echipei timișorene de investigație din amatori ai sociologiei, au împiedicat ca realizările sale, cu toată bunăvoința manifestată, să corespundă unor exigențe științifice pretențioase. Dar într-o istorie oricît de sumară a cercetărilor noastre sociologice de teren se cuvine să fie semnalată și acțiunea de la Timișoara, mai ales că a avut un specific al său. A adoptat și ea, ca un fel de cadru de referințe generale, sistemul lui Gusti, dar interesul său principal s-a îndreptat spre anumite teme.

După cum nu pot lipsi nici contribuțiile sociologice ascunse în paginile revistei „Societatea de miine“ (1924—1945), care a apărut pînă în 1940 la Cluj. Prin profilul acestui periodic, o publicație nu de caracter doctrinar, abstract ci militant, merită să atragă atenția asupra problemelor noastre de bază, articolele cu implicații sociologice din coloanele

⁵ C. Groșoreanu, *Influența industrializării asupra țaranului român*, în „Sociologie românească“, IV (1939), nr. 1—3, p. 22—24; același, sub un titlu similar, în „Revista Institutului Social Banat—Crișana“, X (1942), p. 130—146. Cf. și E. Botiș, *Urbanizarea țaranului român*, idem, VIII (1940), p. 639—652, (1941), p. 105—11.

⁶ *Ancheta monografică în comuna Belint, 1938; Monografia comunei Sîrbova, 1939.*

sale se rezumă la materialele sociografice, reportaje sau mici anchete făcute cu scopul de a îmbunătăți practica imediată. Se face apel în cadrul lor și la o aparatură documentară (îndeosebi date statistice), dar ele nu depășesc, în genere, caracterul unor strigăte de alarmă a mizeriei în care se zbătea în special populația Munților Apuseni. Constatare valabilă nu numai pentru comentariile referitoare la moși din cuprinsul revistei clujene — care reprezintă aportul ei cel mai prețios⁷ — ci și la altele de conținut similar (de exemplu, despre Cîmpia Ardealului). Dar prin orientarea înaintată a conducerii „Societății de mîine“, situația de la sate e privită de la început nu prin prisma folclorică-etnografică ci realist, scoțîndu-se în evidență fără nici o reticență proletarizarea țărănimii noastre, ca un fenomen firesc legat de structura capitalismului evoluat, a cărui menționare terminologică nu e evitată, cum se proceda în mod obișnuit, nu numai la noi, înainte de cel de al doilea război mondial. Datorită acestei optici sociologice, revista clujeană se plasează de la început în miezul temelor noastre sociale celor mai arzătoare, cău-tînd să le găsească o dezlegare eficientă, chiar dacă mijloacele sale științifice sînt modeste, cele mai multe emanînd de la practicieni fără o pregătire teoretică riguroasă.

3. S-a putut constata din cele spuse pînă acum că noua orientare a cercetărilor sociologice românești, în special după 1935, arată un interes sporit pentru procesele în curs de desfășurare. A fost natural ca de această perspectivă favorabilă să beneficieze și fenomenele migratorii, care sînt puse acum sub lumină mai puternică, dată fiind ponderea lor tot mai mare. Cu chipul acesta intră și orașul — cel puțin sub aspecte periferice — în cîmpul vizual al cercetării sociologice. Seceta din unele regiuni, micul început de industrializare și cu deosebire activitatea de construcții la București după 1930 pun în mișcare un număr însemnat de țărani în căutare de lucru. Se declanșează un fenomen care n-a lipsit în forme moderate nici înainte — s-au deplasat sezonier oierii, țărani săraci la munca pe moșii, oltenii cu comerțul ambulant, moșii pentru desfacerea propriilor produse —, dar acum ia o amploare mai mare, accelerat de criza mondială din 1929—1933, care nu putea să nu aibă consecințe și la noi. Dislocarea populației din mediul rural, consecință logică a dezvoltării capitalismului, ia forme mai pregnante și în România. Țăranii noștri pauperizați sau amenințați de această perspectivă părăsesc acum în mod mai masiv agricultura (temporar, sezonier sau definitiv). Nu pentru că ar fi fost eliminați de superioritatea agriculturii tehnicizate — ceea ce nu era cazul la noi — ci, dimpotrivă, din cauza arhaismului agriculturii rurale, nu numai a acelei țărănești dar și a celei a marii proprietăți. Lipsindu-ne însă o industrie puternică capabilă să absoarbă excedentul economic și demografic al forței de muncă rurală, marea masă a țărănimii românești nu se transformă în muncitorime industrială. Căci pe lângă un număr apreciabil de migranți care se angajea-

⁷ Cf., între altele, Petru Suciș, *Țara moșilor. Regiunea Industriei lemnului*, 1928 (extras din „Societatea de mîine“).

ză în industrie, întâlnim în orașe o masă mai mare de țărani care devin mici funcționari, negustori, meseriași, oameni de serviciu. Marea majoritate nu vine nici acum cu gândul să se stabilească în centrele urbane, cei mai mulți după ce realizează mici câștiguri se întorc acasă.

Aceste fenomene, dat fiind relieful lor, nu puteau să nu fie sesizate și de cercetătorii școlii sociologice de la București⁸. Spre a sugera cercetări riguroase cu privire la soarta acestor emigranți și pentru a pune la îndemână elemente de început, „Sociologia românească” publică unele materiale despre viața muncitorilor sezonieri și a țăranilor cu ocupații anexe⁹. Dar acest interes sporit pentru deplasările de populații rurale din regiuni mai sărace spre regiuni mai bogate, în speță de la sat la oraș, ocupă un loc mic în economia generală a preocupărilor mișcării bucureștene, după cum se poate ușor întrevedea din lectura revistei menționate. În al doilea rând, atenția ce se acordă migrației țărănimii nu se datorează atât importanței ei ca atare, cât pretensei sale semnificații negative, mișcarea populației spre centre citadine și în genere urbanizarea țărănimii fiind nedorite, socotite în mod precumpănitor ca un simptom de patologie socială. Cu atât mai puțin se sesizează sensul major al transformării țărănimii în muncitorime industrială, astfel că nu se rupe nici acum cu concepția romantică că pauperizarea și proletarizarea ei sînt operații nesănătoase, care trebuie evitate, sau dacă sînt în ultima analiză acceptate, ele sînt socotite ca un mijloc inevitabil, ce deschide însă calea afirmării unei elite rurale, a chiaburimei, căreia i se acordă un rol deosebit în viitor. Idealul rămîne mai departe păstrarea civilizației rurale sau cel mult se pune problema: cum împăcăm

⁸ *Marginalii la cuprinsul numărului de față, în „Sociologie românească”, III (1938), nr. 1—3, p. 101.*

⁹ M. Vulcănescu, *Excedentul populației agricole și perspectivele gospodăriei țărănești*, în „Sociologie românească”, II (1937), nr. 2—3, p. 95—100; I. M. Iovescu, *Marchitanii din comuna Spineni—Olt*, idem, p. 133—137; V. Opreșcu-Spineni, *Emigrarea la orașe a locuitorilor din Spineni—Olt*, idem, nr. 4, p. 183—184; I. Measnicov, *Schimbul de populație între sate la Leșu-Năsăud*, idem, nr. 5—6, p. 243—245; M. Livezeanu, *Oltenii de la Bălcești—Vilcea*, idem, nr. 5—6, p. 251—255; P. Bartoș, *Un sat expansiv. Căianul mic, Someș*, idem, nr. 9—10, p. 430—439; I. I. Berca, *Mișcarea spre orașe a locuitorilor din Arcani—Gorj*, idem, p. 465—471; F. Florescu, *Problema moșilor*, idem, p. 248—255; același, *Drumurile prin țară ale unor moși vidreni*, idem, nr. 7—9, p. 374—377; Șt. Popescu, *Zidarii teleormăneni la București*, idem, nr. 10—12, p. 528—531; G. Reteganul, *Ocupațiile anexe ale locuitorilor din Căianul mic, Someș* idem, IV (1939), nr. 1—3, p. 60—67; G. Bucurescu, *Voștinăritul*, idem, p. 68—71; I. Gugiuman, *Migrațiunea sezonală a bulgarilor hușeni*, idem, p. 72—76; Șt. Popescu, *Măturătorii capitalei*, idem, p. 85—89; I. Measnicov, *Migrațiunile interioare în România*, idem, IV (1942), nr. 7—12, p. 394—411. Același profil îl are și un articol ceva mai vechi al lui M. Marina, *Butinarii maramureșeni*, publicat în „Societatea de mîine”, X (1933), nr. 12, p. 244. La acestea mai trebuie adăugate și patru contribuții din volumul 60 *Sate românești*, V, care ating și ele problema deplasărilor populației noastre rurale: G. Retegan, *Căianul Mic, un sat de voștinari și strîngătoare de lînă din Munții Someșului*; F. Florescu, *Vidra, un sat de negustori și meșteșugari ambulanți*; M. Constantinescu, *Bogații, un sat de negustori de fructe și de emigranți la oraș din Dimbovița*; M. Tiriung și C. Durdun, *Tîrnava—Caraș, un sat de plugari, muncitori industriali*.

cerințele vremii cu nevoia de păstrare a culturii noastre etnice? Ca și cum aceasta n-ar putea să se dezvolte în mod creator și în condițiile vieții urbane. În al treilea rînd, contribuțiile referitoare la migrarea populației rurale, apărute în cadrul publicațiilor școlii sociologice din București — impresionante uneori ca documente umane — sînt modeste ca valoare științifică, reducîndu-se cele mai multe la simple reportaje sau lucrări de seminar.

Perspective optime pentru cercetarea exodului rural se deschid numai după instaurarea puterii populare, adică după 23 August 1944. În primul rînd, prin adoptarea concepției științifice marxiste, singura care a analizat în toată adîncimea legile de dezvoltare ale capitalismului și ale fazelor de trecere spre socialism. Cu ajutorul ei putem înțelege în toată amploarea caracterul legic, resorturile mobilității sociale și ceea ce ne interesează în deosebi pe noi: problema deplasării de la sat la oraș. În al doilea rînd, prin industrializarea masivă a țării noastre și mecanizarea agriculturii, mișcarea populației spre centrele urbane a luat dimensiuni excepționale, astfel că fenomenul avînd un mare relief poate fi cercetat în condiții incomparabil mai favorabile decît înainte. Mai mult, cercetarea lui e astăzi o necesitate de stat; întrucît un fenomen de astfel de proporții, ce implică o restructurare socială de asemenea importanță — în final populația urbană a țării trebuind să ajungă la 80%, iar cea rurală la 20%, adică invers decît înainte — pune probleme grele de încadrare în viața urbană, dat fiind ritmul foarte dinamic al acestor transformări. E vorba nu numai de distribuirea justă a noilor forțe de muncă, conform necesităților majore ale producției și de asigurarea lor cu mijloacele primordiale de existență (locuințe, alimentație), iar pentru naveștiți de punerea la dispoziție a mijloacelor de transport, ci și de găsirea formelor celor mai eficiente de reorganizare a vieții psiho-sociale a celor emigrați de la țară, de a-i ajuta în acest sens, de a le crea o atmosferă umană corespunzătoare, care să înlocuiască cu succes modul lor de viață anterior. Or, fără cunoașterea situației reale, a noilor condiții de existență și a dificultăților de adaptare nu se pot propune soluții practice de îndreptare, preocupare care trebuie să fie în ultima analiză imboldul principal al oricărui sociolog, cu deosebire al cercetătorului de teren.

Roadele acestei atmosfere favorabile cercetării sociologice în genere și problemei migrației în special au început să se vadă în mod foarte îmbucurător. Nu sînt decît trei ani decînd sociologia a căpătat din nou o importanță de primul ordin la noi și rezultatul cercetărilor întreprinse, îndeosebi de specialiștii din București dar și din alte centre din țară, sînt de-a dreptul impresionante. Lăsînd la o parte marele număr de articole și studii mai mici, ne limităm să atragem atenția că numai în acest ultim an (1970) au apărut cinci lucrări, consacrate importantelor transformări sociale care au avut loc în țara noastră în ultimul timp: *Procesul de urbanizare în România. Zona Slatina—Olt*; *Procesul de urbanizare în România. Zona Brașov*; *Industrializare și urbanizare. Cercetări de psihosociologie concretă la Boldești*; *Două sate. Structuri sociale și progres tehnic*; *Buciumi. Un sat din țara de sub munte*. Deja din simpla lectură a titlu-

rilor se poate discerne un prim aspect al noului spirit care însufletește investigația. Anume, atenția principală se dă acum procesului de urbanizare, în acord cu imensa importanță pe care o capătă el în România socialistă. Cercetarea sa amplă nu se face însă cu nesocotirea vieții rurale, care constituie și ea un obiect al preocupărilor noastre, firește nu cel predominant ca înainte.

Perspectiva față de probleme e apoi, dinamică, după cum se poate constata și din importanța atribuită chestiunii migrației. Mai departe, toate aceste lucrări se bazează pe investigații minuțioase și pe un bogat material empiric, fiind opera unor colective de cercetători. Ceea ce le distinge mai ales față de cele anterioare întreprinse la noi e faptul că nu se lasă înecate de factologie, de materialul adunat, reușind să-l stăpânească și să-l sistematizeze. Renunță, apoi, la teme adiacente, adică la enciclopedism, centrînd analiza asupra proceselor sociale ca atare, lăsînd etnograficul în seama specialiștilor săi. În sfîrșit, superioritatea lor se mai datorează și metodei adoptate, explicației adîncite, în funcție în ultima analiză de factorii social-economici, năzuindu-se să se stabilească, dacă nu legități, cel puțin corelații importante. Acest climat judicios, mulțumită unei asimilări temeinice și creatoare a concepției marxiste, a înlesnit în genere maturizarea cercetării sociologiei românești. Datorită lui, teme mai vechi discutate înainte au putut fi reluate și tratate în zilele noastre în condiții superioare, prin lărgirea și aprofundarea problematicii. Astfel investigațiile lui H. H. Stahl asupra vechiului sat românesc, pornite de mai bine de trei decenii, și-au găsit împlinirea și definitivarea numai în anii puterii populare, autorul beneficiînd acum de posibilitatea unei interpretări degajate de orice preconcepție, formația sa genuină marxistă putîndu-se afirma în toată plenitudinea ei. Să se compare diferitele sale încercări anterioare, în această privință, începînd de la prima versiune din 1929¹⁰, închinată acestui subiect, trecînd prin cele din 1939¹¹, din 1946¹², pînă la lucrarea sa excepțională, în trei volume, apărută în anii 1958—1965¹³, avînd de curînd și o variantă franceză¹⁴. Se impune nu atît prin bogăția mai mare a materialului prelucrat cît prin marele său orizont sociologic. Așa că în fond ea nu e atît o lucrare de istorie socială cît una de sociologie istorică.

Nu e singura care a beneficiat de aceste condiții favorabile. Dar e cea mai importantă în genul ei, constituînd o bună ilustrare a rolului lor pozitiv, dînd posibilitatea comparației. Ele explică și aportul de dimensiuni neașteptate al tineretului în mișcarea sociologică actuală de la noi.

¹⁰ *Contribuții la problema răzășiei satului Nerej*, în „Arhiva pentru știința și reforma socială”, VIII (1929), nr. 4, IX (1930), nr. 1—3.

¹¹ *Nerej. Un village d'une région archaïque*, I (1939) (în special capitolul *Le problème du village archaïque roumain*).

¹² *Sociologia satului devălmaș românesc*, 1946.

¹³ *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, I, 1958, II, 1959, III, 1965.

¹⁴ *Les anciennes communautés villageoises roumaines. Asservissement et pénétration capitaliste*, 1969.

Deși n-a avut parte de un învățămînt sociologic complet, așa cum se predă astăzi în special la București, totuși mulțumită bunei orientări ideologice a reușit să se angreneze fructuos nu numai în munca de teren, dar și în discuția teoretică. Contribuția celor tineri doar într-un scurt interval de cîțiva ani a avut aproape un caracter exploziv. Cu chipul acesta, hiatusul care părea că amenință continuitatea sociologiei românești a putut fi ușor depășit; ceea ce e de bun augur pentru perspectivele cercetării noastre viitoare.

МИГРАЦИЯ НАСЕЛЕНИЯ ИЗ СЕЛЬСКОЙ СРЕДЫ

(Резюме)

Вопрос о массовом сельском переселении не явился у нас в прошлом предметом объективной заботы — кроме краткой заметки в рабочей печати 1908 г. — из-за романтико-пассенстского настроения правящих кругов. Отзвуки этого вопроса проникли и в мышление Социологической школы, руководимой Д. Густы, которой принадлежит заслуга начатия конкретного исследования румынской общественной действительности. Поэтому не был оценен как следует нормальный характер глубоких преобразований, происшедших в сельской жизни — в данном случае, раздробление обнищавшего крестьянства, — обусловленных в конечном итоге проникновением капитализма в сельское хозяйство. Действия вышеупомянутого бухарестского движения, известного и под названием монографической социологии, были обременены впоследствии его этнографико-историзирующей перспективой, которая привела к исследованию главным образом более древних и статических сёл, а также и теоретическими предпосылками системы Д. Густы, его энциклопедизмом и идеализмом. Отрицательно сказались на полученные результаты и его дескриптивно-фактологическая методология, которая стала отжившей лишь после 1935 г., когда организовались первые анкеты в более обширном масштабе, с целью прийти к заключениям более общего порядка, для оздоровления повседневной жизни.

Эта эволюция в ориентации румынской полевой социологии открыла путь первым систематическим наблюдениям миграции сельского населения в город. Однако они не превысили до второй мировой войны социографической стадии, так как и тогда румынская социология не уловила основного смысла превращения крестьян в промышленных рабочих. Систематическое исследование движения сельского населения началось у нас лишь после 1944 г. Ему способствовали исключительные размеры сельской миграции, усилившейся благодаря ударению, поставленному в настоящее время на индустриализации и урбанизации. В нашей стране изучение этого вопроса является государственной потребностью, так как явлением таких размеров следует управлять, чтобы оно протекало в нормальных условиях с экономической и общественной точки зрения. Плоды этой обстановки, благоприятной социологическому анализу вообще и анализу миграции в частности, стали очевидными. Прошло лишь 3 года с тех пор как социология снова приобрела большое значение в нашей стране, и результаты проведенных анкет стали весьма ценными. Помимо ряда небольших работ, в эти последние годы вышло в свет 5 книг, посвященных важным преобразованиям, происшедшим в нашей стране в последнее время. Все эти книги особенно исследуют вопрос миграции из села в город.

LA MIGRATION DE LA POPULATION DU MILIEU RURAL

(Résumé)

Le problème de l'exode rural n'a jamais constitué chez nous, dans le passé le sujet d'une préoccupation objective — sauf une brève mention dans la presse ouvrière de 1908 — en raison de la mentalité de passéisme romantique qui dominait

dans l'opinion dirigeante du pays. Des échos s'en sont glissés jusque dans la pensée de l'École de sociologie de D. Gusti, à qui revient le mérite d'avoir inauguré l'étude concrète des réalités sociales roumaines. C'est pourquoi on n'a pas apprécié comme il convenait le caractère normal des profondes transformations de notre vie rurale, à savoir la dislocation du paysannat paupérisé, causée en dernière analyse par la pénétration du capitalisme dans l'agriculture. L'attitude de l'école bucarestoise qu'on vient de nommer et que l'on connaît aussi sous le nom de „sociologie monographique“, a été grevée en outre par sa perspective ethnographico-historisante, qui l'a poussée spécialement à l'investigation des villages plus archaïques et plus statiques, ainsi que par les prémisses théoriques du système de Gusti, son encyclopédisme et son idéalisme. Ce qui a aussi influencé négativement les résultats obtenus, c'est sa méthode descriptive „factographique“, qui n'a guère commencé à s'élargir qu'après 1935, lorsqu'on a organisé les premières enquêtes sur une aire plus étendue dans l'intention d'aboutir à des conclusions d'ordre plus général et de redresser la vie quotidienne.

Cette évolution dans l'orientation de la sociologie roumaine de terrain a ouvert la voie aux premières observations systématiques relatives à la migration de la population rurale vers les villes. Ces observations toutefois n'ont pas dépassé, jusqu'à la deuxième guerre mondiale, le stade sociographique; car elles n'ont pas saisi, même alors, le sens majeur de la transformation des paysans en travailleurs industriels. La recherche systématique sur le mouvement de la population rurale ne s'est imposée chez nous qu'après 1944, favorisée par ses dimensions exceptionnelles, dues à l'importance accordée depuis cette époque à l'industrialisation et à l'urbanisation. L'étude de ce problème est même devenue, dans notre pays, une nécessité d'état, car un phénomène de telle proportion demande à être dirigé de façon à se dérouler dans des conditions normales au point de vue économique et social. Les effets de cette atmosphère favorable à l'analyse sociologique en général et à celle de la migration en particulier ont commencé à se manifester de façon encourageante. Il n'y a que 3 ans que la sociologie a repris chez nous une importance appréciable et que les résultats des enquêtes entreprises sont devenus véritablement remarquables. Outre de nombreuses contributions plus réduites, il a été publié dans la seule **année 1970 cinq ouvrages consacrés aux transformations importantes** qui ont eu lieu chez nous dans les derniers temps, ouvrages qui tous étudient spécialement le **problème de la migration du village à la ville.**

PREZENȚE STUDENȚEȘTI

INTELLECTUALUL ÎN MEDIUL RURAL

Ancheta de față s-a desfășurat în 1970 printre intelectualii care activează în comunele Coșteiu și Găvojdia din județul Timiș, Gîrbou din județul Sălaj și Mociu din județul Cluj, scopul ei fiind studierea situației intelectualului în mediul rural. Instrumentul de lucru a constatat dintr-un chestionar care conținea întrebări factuale, motivaționale și de opinie, un test de preferințe (aplicate intelectualilor) și un interviu (realizat printre săteni). Criteriul alegerii subiecților a fost exercitarea unei profesii considerată prin tradiție drept intelectuală, la care se adaugă cerința de a avea cel puțin studii medii sau echivalente. În felul acesta au fost selecționați 102 subiecți. Din tabelul de mai jos rezultă structura eșantionului pe grupe de vîrstă, sex și studii:

Vîrsta	Școlaritate înaltă			Școlaritate medie			Total		
	B.	F.	Total	B.	F.	Total			
— 30 ani	10	15	25	—	12	12	10	27	37
31 — 40 ani	13	3	16	7	11	18	20	14	34
41 — 40 ani	12	1	13	2	6	8	14	7	21
51 și peste	6	—	6	4	—	4	10	—	10
Total	41	19	60	13	29	42	54	48	102

(Școlaritate înaltă = facultatea sau Institutul Pedagogic de 3 ani;
școlaritate medie = liceu sau școală pedagogică, tehnică.)

Din totalul subiecților, 33,3% au absolvit o facultate (10 ingineri, 9 profesori, 8 preoți, 5 medici, 2 medici veterinari), 25,4% — institut pedagogic (24 profesori, 1 învățător, 1 inginer), 33,3% au studii de învățători (28 învățători, 2 profesori, 4 educatoare) și 7,8% liceu sau liceu și școală tehnică (2 profesori, 2 învățători, 2 educatoare, 2 asistente medi-

cale). Grupa a treia de vîrstă cuprinde cel mai mare număr de absolvenți de facultate (52,8% din grupă și 10,8% din totalul subiecților), după care urmează grupele întii și doi de vîrstă. Institutul pedagogic de trei ani este cel mai bine reprezentat la grupa întii de vîrstă (48,2% din numărul ei și 15,7% din total) și la a doua (20,6% din numărul ei și 6,8% din total). Grupa a doua de vîrstă deține primul loc în ce privește subiecții cu studii de învățatori (50% din grupă și 16,7% din total), iar cei care au numai liceul se găsesc, cu o excepție, în grupa întii. Se poate constata că, din punctul de vedere al instrucției, bărbații sînt superiori femeilor (75,9% din numărul bărbaților și 40,1% din total au facultate sau I.P.3., pe cînd femeile reprezintă numai 18,6% din totalul subiecților, iar din totalul celor cu studii superioare doar 31,7%). Femeile ocupă locul întii în ce privește studiile de învățatori (21,6% din totalul subiecților, față de 11,8% reprezentat de bărbați). Numărul celor cu studii superioare este remarcabil, ei reprezentînd peste jumătate din totalul celor anchetați, ceea ce înseamnă că pregătirea profesională atinge un nivel destul de ridicat. Acest fapt se reflectă și în autoaprecierea subiecților: 66,6% dintre ei consideră că pregătirea lor profesională este corespunzătoare cerințelor locului de muncă, 27,4% că e superioară și numai 5,9% că e inferioară. Grupa a doua de vîrstă atestă mai mult corespondența, iar grupa întii cuprinde extremele: cei mai mulți dintre cei care își consideră pregătirea superioară și cei mai mulți dintre cei care o cred inferioară, situație datorată faptului că aici se încadrează atît proaspăt absolvenții de facultate, cî și cei care au numai liceul. Bărbații cred în mai mare măsură decît femeile că pregătirea lor e superioară cerințelor locului de muncă (numărul acestora este 16,7% din total, față de 10,8% femei). Categoriile care consideră că pregătirea lor e superioară sînt inginerii, profesorii și preoții.

Interesul pentru cultură, atitudinea față de profesiune, de condițiile de muncă și succesele profesionale obținute, aspirațiile personale și socio-profesionale sînt cîteva elemente importante care permit circumscrierea personalității intelectualilor anchetați.

Sursele de informație de bază ale subiecților sînt lectura presei și audiția radio-TV. 66,7% din total citesc presa, 24,1% aproape zilnic sau mai rar. Preferințele se îndreaptă spre ziarele locale și centrale, după care urmează lectura revistelor de specialitate. În domeniul emisiunilor de radio și TV (frecvente la 89,2% din total) primează cele de știință (preferate de bărbați) și cele distractive (preferate de femei). Se pare că lectura de carte rămîne în urmă față de cea a presei: cu toate că 95% dintre subiecți mărturisesc că obișnuiesc să citească și cărți, timpul afectat lecturii acestora este, în medie, doar cîteva ore pe săptămînă (ceea ce se reflectă și în imposibilitatea în care se găsește majoritatea celor anchetați de a indica titluri și autori recenți citați). Alegerile vizează beletristica (48% din total) față de care femeile manifestă o atracție ceva mai mare decît bărbații, lucrările de specialitate și de știință (37,1% dintre subiecți) citite mai ales de bărbați (25,5% față de 11,8% femei) și lecturile distractive, în egală măsură obișnuite printre femei și bărbați.

Din totalul subiecților 49% manifestă o atitudine foarte favorabilă față de profesiunea lor (dintre aceștia 19,7% se găsesc în grupa a doua de vîrstă). Atitudine favorabilă au 39,4% și puțin sau de loc favorabilă, 10,9%, majoritatea celor din urmă aparținînd grupei întîi de vîrstă. Bărbații manifestă ceva mai mult entuziasm pentru profesiune decît femeile. Condițiile de muncă în care se desfășoară activitatea celor 94 de subiecți (fără preoți) sînt apreciate ca fiind foarte bune de 5,3% dintre ei, bune 21,3%, satisfăcătoare de 39%, iar nesatisfăcătoare de 40,4%, din rîndul celor din urmă făcînd parte mai ales învățători, profesori și ingineri. Părerile însă nu sînt univoce, pentru că persoane care lucrează în aceleași condiții le apreciază foarte diferit. O mulțime deosebită față de succesele profesionale obținute în timpul activității în sat atestă 11,8% dintre subiecți. 78,4% își apreciază activitatea ca fiind satisfăcătoare, iar 8,8% sînt nemulțumiți de rezultatele ei. Cu toate că aproape jumătate dintre cei anchetați mărturisesc o atracție deosebită față de profesiunea lor, marea majoritate consideră că rezultatele lor profesionale ating doar un nivel mediu, ceea ce denotă că subiecții ar putea depune mai multe eforturi pentru ca succesele profesionale să fie la înălțimea pasiunii declarate pentru profesiune.

Nivelul de aspirație (aproximat cu ajutorul răspunsurilor date la întrebarea referitoare la dorințele de viitor) dovedește că subiecții înșiși tind spre depășirea acestei situații: una dintre dorințele de viitor cel mai des exprimată este aceea de a obține succese profesionale (10,8% din totalul subiecților). Dorința care se situează pe primul loc este aceea de a termina sau de a face în continuare studii (cum e și firesc, ea apare cu precădere în cadrul grupei întîi — 32,4% din totalul ei — și a doua de vîrstă — 17,6% —), după care urmează dorința de a obține un post într-un oraș (manifestată, de asemenea, mai ales de cei din grupa întîi de vîrstă — 24,3% din totalul ei — și de cei din grupa a doua — 20,6% dintre membrii ei —).

Pentru o mai exactă determinare a nivelului de aspirație socio-profesional s-a aplicat (pentru 43 de subiecți din comunele Gîrbou și Mociu) un test de preferințe din care rezultă alegerile subiecților în ce privește profesiunea, localitatea în care ar dori să activeze și colectivul de muncă ideal. În cazul profesiunii s-a făcut distincția între profesiunea reală, profesiunea posibilă (pe care subiectul ar alege-o actualmente) și cea ideală (considerată de el ca fiind cea mai bună, indiferent dacă îi este sau nu posibil s-o exercite) și s-a comparat profesiunea aleasă cu cea ideală. Profesiunea aleasă corespunde cu cea reală în 23 de cazuri, este superioară (ca statut social) în 16 cazuri și inferioară în 5 cazuri. Profesiunea ideală este identică celei posibile în 22 de cazuri, superioară în 13, inferioară în 5, iar 3 subiecți nu se pot decide. Tendința de a alege o profesiune superioară apare la învățători, profesori și preoți. Reiese că atașamentul față de profesiunea actuală este mare, iar deosebirile dintre aceasta și cea ideală nu sînt prea flagrante, ceea ce înseamnă că profesiunea exercitată corespunde în cea mai mare parte aptitudinilor și dorințelor subiecților. În privința localității s-a făcut aceeași distincție între

real, posibil și ideal, dar s-a comparat atit alegerea posibilă cît și cea ideală cu realul. Localitatea aleasă este în 14 cazuri localitatea actuală sau una din apropiere, în 26 de cazuri este superioară (oraș) și în 5 cazuri inferioară (sat mai puțin dezvoltat decît cel în care activează subiectul). Raportată la situația reală, localitatea ideală este identică în 13 cazuri, superioară în 26 de cazuri, inferioară în 5 cazuri, iar un subiect nu se poate decide. Cu toată că, cifric, localitatea posibilă coincide cu cea ideală, este vorba de o deosebire de grad: în alegerea posibilă sint vizate orașe mici, aflate în imediata apropiere, în timp ce ca localitate ideală este aleasă mai ales Capitala.

Pentru trăsăturile moral-intelectuale ale colectivului de muncă ideal voturile se referă, în ordine descrescîndă, la următoarele calități: colaborare, cinste-conștiinciozitate, sinceritate, pasiune penru muncă, simpatie reciprocă, pregătire profesională—inteligentă, perseverență—modestie și cultură. Cu toate că pretențiile în ce privește componența acestui colectiv ideal sint destul de scăzute, numai 12 dintre subiecți au avut deja ocazia (în alte părți) să lucreze în cadrul unui asemenea colectiv.

Intelectualii vin în contact cu populația satului nu numai în cadrul activității lor profesionale, ci au cu sătenii și raporturi nemijlocite și neinstituționalizate. 95% dintre cei anchetați cred că întrețin cu sătenii asemenea raporturi directe, materializate mai ales în diverse discuții de interes comun care se referă la viața satului, probleme social-politice care îi interesează pe săteni, probleme personale ale sătenilor etc. Din exemplele concrete relatate de intelectuali rezultă însă că raporturile lor cu sătenii sint axate preponderent tot pe domenii care țin de profesiune. Raporturi mai diverse cu sătenii au numai aceia dintre intelectuali care sint localnici și, cunoscînd bine viața satului, vădesc o preocupare deosebită pentru problemele lui. Această concluzie își găsește confirmarea într-un interviu care a fost aplicat printre țărani. Din păcate, interviul a putut fi realizat numai cu un număr redus de subiecți (70 de săteni adulți pentru toate satele anchetate) dar, avînd în vedere faptul că subiecții exprimau o opinie generală în cercul lor, se poate considera că datele interviului pot constitui baza pentru formularea citorva ipoteze: 1. relația săteni—intelectuali este una funcțională, nu afectivă; 2. intelectualul reprezintă numai în mică măsură un factor de cultură printre săteni, lucru pe deplin firesc dacă se ține seama de nivelul crescut al pretențiilor sătenilor care pot uza de mijloace de comunicare în masă ce reprezintă un volum de cunoștințe și o realizare artistică mult superioară celor ce pot fi obținute cu mijloace locale; 3. intelectualii localnici sint preferați, în timp ce față de navetiști sătenii manifestă indiferență sau chiar neîncredere; 4. influența directă a intelectualului este în funcție de personalitatea sa, nu de status (preotul este considerat deja un simplu executant al tradiției, astfel că adesea acțiunea lui este lăsată în umbră de cea a învățătorilor sau profesorilor); 5. părerea unanimă a sătenilor este că numărul medicilor umani este prea mic, din care cauză activitatea lor are de suferit și sătenii se adresează cu mai multă încredere medicilor de la oraș.

Unul dintre principalele obiective ale anchetei a fost determinarea modului cum este influențată situația intelectualilor de gradul integrării lor în structura satului. Se pot decela două nivele ale integrării: integrarea persoanei și integrarea activității, primul nivel constituind baza pentru cel de-al doilea. Condiția esențială a integrării persoanei este ca intelectualul să aparțină satului, să nu fie un simplu funcționar care își execută orele de muncă și apoi pleacă. De aceea naveta este principalul impediment în calea realizării unei bune integrări. Dintre comunele cuprinse în cercetare numai Coșteiu și Găvojdia se găsesc în apropierea unui oraș (Lugoj), în timp ce Gîrbou și Mociu sînt relativ izolate de un centru urban (totuși, în Mociu există navetiști și 2 dintre cei 31 navetiști din eșantion lucrează în această comună). Cauzele navetismului sînt multiple. Cea mai importantă este lipsa condițiilor de locuit în sat sau nivelul lor scăzut. La aceasta se adaugă dificultatea de a asigura locuri de muncă pentru familiile intelectualilor, precum și atracția pe care o exercită orașul. Trei sînt elementele care fac ca orașul să fie preferat satului: nivelul mai ridicat de confort, mediul cultural mai dezvoltat și posibilitatea asigurării mai lesne a viitorului copiilor. (La întrebarea care cere să se specifice ce deosebiri găsesc subiecții între oraș și sat, 5,9% preferă satul, iar restul notează în favoarea orașului următoarele domenii: nivel cultural-sportiv, aprovizionare, posibilități de petrecere a timpului liber, confort și transporturi.) Implicația negativă cea mai gravă a navetei este neputința de a participa din plin la îndeplinirea datoriei profesionale, fapt care împieteează mai ales asupra activității medicilor, inginerilor (dintre cei 5 medici, 3 sînt navetiști și dintre cei 11 ingineri — 9). Apoi, naveta duce la o slabă cunoaștere a locuitorilor și a situației satului, precum și la eschivarea de la o serie de activități extraprofesionale. Altă consecință este fluctuația: navetiștii sînt cei care rămîn cel mai puțin în sat (aproape jumătate din numărul celor care lucrează în sat de mai puțin de cinci ani sînt navetiști). Tot navetiștii furnizează majoritatea celor care sînt nemulțumiți de succesele profesionale obținute în sat și de relațiile lor cu sătenii. Ei sînt în număr mai mare decît localnicii nesatisfăcuți în ce privește realizarea generală a aspirațiilor în condițiile satului.

Un fenomen care dă de gîndit, deoarece poate fi dovada unei insuficiente integrări a persoanei, este fluctuația potențială ce își găsește expresia în dorința a 62 dintre subiecți de a părăsi satul în caz că s-ar ivi această posibilitate. Dorința de a pleca din sat este determinată de mai mulți factori: motivul alegerii satului la repartizare, cunoașterea lui prealabilă, aspirația spre o anumită localitate, nivelul de cultură și pregătire profesională al intelectualului, la care se adaugă pentru fiecare subiect în parte motive personale. Majoritatea celor care ar pleca din sat fac parte din grupa întii de vîrstă (42,6% din grupă și 25,4% din total). Faptul se explică prin aceea că tinerii, fiind recent veniți în sat, încă nu s-au adaptat la condițiile lui de muncă și viață, găsesc viața satului prea monotonă, cu puține modalități de petrecere a timpului liber, au ales satul respectiv în lipsă de altceva mai bun și speră că în condițiile orașului își vor realiza mai bine aspirațiile. Femeile manifestă o tendință de

plecare mult mai puternică decât bărbații: 72,9% din numărul lor și 34,3% din total, față de 48,1% din numărul bărbaților, ceea ce reprezintă 25,4% din total. Pentru femei principalul motiv al dorinței de a pleca este dificultatea aprovizionării în sat, precum și problema copiilor. În ce privește profesiunile, pe total, cea mai mare dorință de a pleca o dovedesc profesorii. Vor să plece mai ales acei subiecți care au ales satul respectiv din lipsă de ceva mai bun (18,7% din total), urmînd cei care l-au ales datorită condițiilor care li se ofereau (16,7% din total), ceea ce înseamnă că aceste condiții n-au corespuns așteptărilor. Dorința de a pleca este mai mare la cei care nu cunoșteau satul respectiv în prealabil și la cei care lucrează de puțin timp în sat. În mod destul de straniu, dorința de a pleca apare chiar și la cei care sînt mulțumiți sau foarte mulțumiți de situația lor în sat (54,5% din numărul lor).

Cu toate acestea, în fapt, este puțin probabil ca fluctuația să atingă nivelul estimat, chiar dacă s-ar ivi posibilitatea obiectivă, deoarece intelectualii localnici sînt legați de sat prin multe legături: mediu cunoscut, relații interumane stabilite, succese profesionale atestate. Este foarte probabil că fluctuația potențială poate fi stăvilită prin îndeplinirea unui program minim de îmbunătățire a situației satului din punct de vedere cultural și al aprovizionării și prin găsirea unor forme adecvate de antrenare a intelectualilor la viața satului.

Integrarea persoanei și participarea din punct de vedere profesional la viața satului își găsesc desăvîrșirea în angajarea la activități extraprofesionale. Este adevărat că o angajare reală, nu numai cu suprafață întinsă, ci și de adîncime, implică ocuparea unui buget de timp foarte mare. Dar se poate constata că tocmai acei intelectuali care participă la o gamă variată de activități se dovedesc a fi cei mai legați de sat. Mulți subiecți afirmă că ar prefera ca viața în sat să fie mai tumultuoasă (47% din total) și un număr însemnat (24% din total) arată că ar fi dispuși să aibă mai multe răspunderi personale în diferite domenii de activitate, iar o serie de subiecți sînt de acord că satul este avantajat față de oraș în ce privește posibilitățile de activitate.

Dar, cu toate aceste posibilități, 18,6% dintre cei anchetați nu participă de loc la activitățile extraprofesionale care se desfășoară în sat, proporția neparticipării fiind mai mare în cazul navetiștilor decît al localnicilor (25,8% navetiști și 10,8% dintre localnici). Dintre activitățile la care se participă din plăcere locul întîii îl ocupă cele culturale și de înfrumusețare a satului, primele fiind preferate de grupa întîii de vîrstă, iar ultimele de grupa a treia. Din obligație sînt executate mai ales activitățile administrativ-economice (la grupa a doua și a reia de vîrstă). Navetiștii participă în mai mare măsură decît localnicii numai la activitățile extraprofesionale impuse.

În urma autoaprecierii subiecților, rezultă că numai 50% dintre ei se simt antrenați în rezolvarea problemelor care țin de bunul mers general al satului (și chiar și dintre aceștia numai un mic număr pot să dea exemple concrete), 20,6% consideră că încă nu li s-a întîmplat să li se ceară părerea în această privință, iar 28,4% afirmă că nu sînt consultați.

Majoritatea celor care nu sînt antrenați fac parte din grupele întâia și a doua de vîrstă și sînt navetiști.

Interesul pentru dezvoltarea viitoare a satului este pronunțat la 65,7% dintre subiecți, iar propunerile făcute vizează următoarele domenii: participarea mai activă a tuturor intelectualilor la viața satului, ridicarea nivelului cultural-sportiv al acestuia (spectacole susținute de formații de la oraș, conferințe, informări politice, dotarea mai generoasă a căminelor culturale, brigăzi artistice, baze sportive, organizarea de excursii), îmbunătățirea gradului de civilizație (magazine, baie comună, cofetărie, complex alimentar, cantine pentru salariați, trotuare, pavarea drumurilor). Interesul pentru dezvoltarea viitoare a satului este mult mai mare la localnici decît la navetiști și, dintre localnici, la cei care exercită diverse activități obștești sau au funcții de răspundere.

Așadar, integrarea reală presupune și participarea multilaterală la viața satului, antrenarea în problemele lui generale, asumarea răspunderilor pentru bunul mers al satului și preocuparea pentru viitorul lui. Numai unitatea dintre integrarea persoanei (apartenența la comunitatea satului) și integrarea activității (participarea la domenii extraprofesionale) asigură intelectualului o reală influență în structura socială a satului, influență care se repercutează favorabil și asupra activității profesionale.

Datorită eșantionului mic care a putut fi analizat în cadrul anchetei de față, rezultatele ei nu pot fi în întregime extrapolate, dar ele permit totuși formularea unor concluzii:

1. Intelectualii localnici (cei mai bine integrați) obțin rezultate mai bune și sînt mai satisfăcuți de succesele lor profesionale decît navetiștii.

2. Influența unui intelectual în viața satului este cu atît mai mare cu cît sfera activității lui este mai largă, cu cît este mai mult antrenat în funcții de răspundere și depinde de felul în care se realizează o legătură cît mai eficace cu masa populației satului.

3. Condiția pentru a obține o integrare reală din partea intelectualilor este să se satisfacă unele deziderate de bază ale acestora: condiții de locuit în sat, formarea unui colectiv de intelectuali care să colaboreze, crearea posibilităților pentru realizarea unei satisfacții maxime în muncă.

4. Necesitatea antrenării mai largi a tinerilor la activități extraprofesionale și de răspundere.

5. Este necesar să se pună un accent mai mare pe posibilitățile de activare ale intelectualilor cu profesii tehnice. Alături de cadrele didactice, ei pot să contribuie la ridicarea nivelului de cultură al țăranilor, mai ales în ce privește cultura științifică.

STUD. ECATERINA TIMIȘAN

ИНТЕЛЛИГЕНТ В СЕЛЬСКОЙ СРЕДЕ

(Резюме)

— Автор статьи приводит результаты анкеты, проведенной среди 102 интеллигентов, работающих в сельской среде. Анализируется вкратце ряд координат, определяющих личность субъектов: личные сведения, образование, профессия, культурный уровень.

личный и социопрофессиональный уровень стремлений, для получения которых был использован вопросник и тест на вкусы. На основе ответов интеллигентов и интервьюирования крестьян, автор пытался установить внепрофессиональные отношения между интеллигентами и крестьянами. Наиболее важное место в работе занимает вопрос интеграции, который автор считает основой влияния интеллигента в жизни села. Интеграция рассматривается в её двойном аспекте интеграции лица (принадлежность интеллигента к сельскому коллективу) и интеграции деятельности (участие в видах внепрофессиональной деятельности, развернутой в селе). Ежедневное прибывание из других населённых пунктов оказалось важнейшим дезинтегрирующим фактором, так как оно оказывает отрицательное влияние главным образом на интеграцию деятельности, а также на отправление профессиональных обязанностей. В заключение формулируются некоторые предложения, осуществление которых способствовало бы лучшей интеграции и, следовательно, большему влиянию интеллигентов в жизни села.

THE INTELLECTUAL IN RURAL ENVIRONMENT

(Summary)

The results of an investigation made on a sample of 102 intellectuals working in rural environment are presented. A series of defining co-ordinates of the personality of the subjects are analysed: personal data, studies, profession, cultural standard, personal and socio-professional standard of aspiration. A questionnaire and a test of preferences was used in order to obtain them. An attempt was made to establish the extra-professional relations between the intellectuals and peasants on the basis of their answers to interviews. The problem of integration and the influence of the intellectual in the rural life is insisted upon in the paper. The integration is considered in its double aspect of integratng both the person (affiliation of the intellectual to the village collectivity) and its activity (participation in the extra profesional activities of the village). The fact that some intellectuals do not live in the villages where they have their jobs was proved to be a main desintegration factor, having a negative influence especially on the activity integration and at the same time on their practising the profession proper. Some suggestions are given for a better integration and, consequently, for a greater influence of the intellectuals in the village life.

NOTE DE LECTURĂ ȘI RECENZII

Petre Andrei, **Sociologie generală**.

Recent, sub îngrijirea lui Mircea Măciu, a fost reeditată opera de căpătii a sociologului Petre Andrei intitulată *Sociologie generală*. Apărută în prima ediție în Editura „Scrisul Românesc”, Craiova, 1936, lucrarea de mai sus prezintă cursul de sociologie ținut de Petre Andrei la Universitatea din Iași în perioada anilor 1922—1940.

Înainte de a trece în revistă problema lucrării, se cuvine, credem, a releva efortul lui Mircea Măciu, care și-a făcut o plăcută indeletnicire din valorificarea critică a operei lui Petre Andrei. Privitor însă la ediția de față a *Sociologiei generale*, avem de făcut câteva observații, care țin de anumite modalități concrete de îngrijire a textului. În nota asupra ediției, Mircea Măciu ne avertizează că „tipărirea tratatului de *Sociologie generală* a lui Petre Andrei a impus unele intervenții în text”¹, aceasta pentru a reda cât mai exact structura lucrării și pentru a elimina acele pasaje ce descriau fapte și aspecte larg cunoscute de specialiști. Dacă în ceea ce privește primul gen de intervenție putem fi de acord cu Mircea Măciu, față de al doilea avem unele rezerve.

Altfel spus, nu credem că era necesară eliminarea unor pasaje din textul original, aceasta și numai pentru faptul că argumentul în numele căruia s-a procedat așa s-ar putea aplica lucrării în

totalitatea ei, îndoindu-ne că ar putea exista astăzi vreun specialist în sociologie care să nu cunoască și lucrarea lui Petre Andrei încă în forma ei originală. Credem că principiul revalorificării critice a unor opere de seamă din istoria culturii noastre nu presupune neapărat și intervenții în text.

Dar aceste aspecte nu sînt de natură a nega meritul celui ce s-a îngrijit de reapariția *Sociologiei generale*.

Fără a încerca o prezentare, fie ea și sumară, a gândirii filosofice și sociologice a lui Petre Andrei (acest lucru îl realizează foarte bine studiul introductiv) și nici o analiză detaliată a lucrării propriu-zise, vom încerca să luăm în discuție actualitatea unor idei formulate în *Sociologie generală*, cu toate că de la prima lui apariție au trecut mai bine de trei decenii.

Prima idee a lui Petre Andrei, pe care încercăm a o confrunța cu contemporaneitatea, este cea privind obiectul sociologiei. Replicînd acelor gânditori care contestau sociologiei un obiect propriu de cercetare pe motivul că aceasta se confundă cu filosofia istoriei sau, în cel mai fericit caz, se reduce la un ansamblu al științelor sociale, sociologul român demonstrează specificitatea sociologiei ca știință și sub aspectul obiectului propriu de cercetare. „Sociologia — va scrie Petre Andrei — studiază societatea în genere, arătînd care este natura și esența ei, ce structură și ce funcțiuni are ea și cum evoluează”².

¹ Mircea Măciu, *Noă asupra ediției*.

² Petre Andrei, *Sociologie generală*, Ed. Acad. R.S.R., Buc., 1970, p. 100.

Sociologia în viziunea lui nu poate fi decât integralistă, celelalte științe sociale se ocupă doar de un aspect sau altul al socialului, nu se ocupă însă de întreg, de societate în totalitatea ei, nu reușesc să ne redea ceea ce este esențial și general din fenomenele sociale.

Aceste opinii, raportate fiind la discuțiile contemporane privind obiectul sociologiei, putem afirma că ele pot fi acceptate, în anumite limite, ca puncte de plecare. De altfel, majoritatea părerilor cercetătorilor contemporani converg spre această viziune integralistă asupra sociologiei. „Sociologia este știința societății, a socialului . . ., adică a societății în esențialitatea și globalitatea fenomenelor și proceselor sale în istoria sa”³ sau „obiectul sociologiei este studiul societății ca totalitate”⁴.

Confruntarea ideilor lui Petre Andrei cu discuțiile marxiste asupra problematicii luate în discuție nu o facem cu scopul de a-l scoate peste noapte marxist, ci doar de a releva „piesele” de rezistență ale sociologiei sale, cele care-i conferă și azi o deosebită actualitate. Sigur că o analiză amănunțită a poziției fundamentale a sociologului român demonstrează și unele inconsecvențe cu propriile puncte de plecare, inconsecvențe care uneori îngreunează descifrarea părerii sale proprii din multitudinea punctelor de vedere cărora încearcă să le facă loc în concepția sa (ceea ce și explică în parte o anumită notă de eclecticism, caracteristică operei sale), dar asta nu ne poate îndreptăți să considerăm în bloc de domeniul trecutului ideile din *Sociologia generală*.

A doua idee care ni se pare valoroasă și care, cu puține excepții, poate fi acceptată și astăzi, privește metodele pe care se sprijină sau ar trebui să se sprijine sociologia în investigarea realității sociale. De la început discuția asupra metodei este considerată de Petre Andrei ca fiind de mare importanță „pentru că a explica metoda înseamnă a lămuri în bună parte și obiectul de cercetat”⁵.

Prima constatare care se impune privind metodele sociologiei este judiciosul raport pe care profesorul ieșean îl stabilește între empiric și teoretic. În viziunea sa, sociologii, indiferent de concepția lor generală, au nevoie de fapte exacte, concrete, dar „acest material își așteaptă sociologul care să scoată din el concluzii generale propriu-zise, căci altfel nu este decât o sumă de constatări și de descrieri”⁶.

Cu alte cuvinte „Sociologia nu poate fi concepută nici ca o știință care numai înregistrează și clasifică, dar nici ca o metafizică care elaborează doar scheme teoretice, independente de realitate și de cercetarea concretă a acesteia”⁷.

Metodele care servesc sociologiei trebuie — după Petre Andrei — să se completeze una pe alta, să fie metoda sociologică integralistă: „fiecare fenomen social trebuind să fie privit prin prisma totului social în raport cu întregul care-i dă forma sa specială”⁸. Metodologic, problema nu se pune în a alege „între studierea unui fenomen social sau altul, ci de a studia fenomenele sociale în totalitatea lor”⁹.

Metoda sociologică integralistă promovată de Petre Andrei nu-l împiedică să avanseze idei valoroase privind modalitățile concrete de investigare a realității sociale, precum și raportul dintre acestea. Cu alte cuvinte, cerința ca fenomenele sociale să fie privite prin prisma „totului social” nu exclude, în viziunea sociologului român, posibilitatea unei analize metodice, cercetarea unui fenomen social sau a momentelor care compun viața societății. „Sociologia va trebui să utilizeze întotdeauna observația și experimentul, clasificarea și generalizarea, inducția și deducția, pentru că toate fenomenele sociale sînt determinate de factori numeroși și variați”¹⁰. Este formulată aici o cerință metodologică deosebit de actuală. În fața diversității fenomenului social, sociologia trebuie să utilizeze o gamă variată de me-

³ Op. cit., p. 257.

⁷ Ion Iordăchel, *Unitatea dintre teorie și metodologie în sociologia contemporană*, în „Studii de sociologie și psihologie socială”, Ed. pol., Buc. 1968, p. 38.

⁸ Petre Andrei, *Sociologie generală*, p. 268

⁹ Petre Berar, *Teoretic și empiric în sociologie*, în „Studii de sociologie și psihologie socială”, Ed. pol., Buc., 1968, p. 35.

¹⁰ Petre Andrei, *Sociologie generală*, p. 245.

³ Ovidiu Trăsnea, *Obiectul sociologiei: sociologie — materialism istoric*, în „Sociologia militans”, vol. 1, Ed. șt., Buc., 1968, p. 183.

⁴ Vasile V. Caramelea, *Obiectul sociologiei față de celelalte științe sociale și ale omului*, în „Sociologia militans”, vol. 1, Ed. șt., Buc., 1968, p. 153.

⁵ Petre Andrei, *Sociologie generală*, p. 253.

tode și tehnici în stare să surprindă o fațetă sau alta a realității sociale.

Problemele *Sociologiei generale*, care pot fi privite, fără riscul de a greși, sub unghiul actualității lor, nu se reduc la cele prezentate aici. Le-am ales pe acestea dat fiind faptul că, prin problematica lor, se înscriu mai direct în discuțiile ce se duc astăzi în literatura de specialitate.

Acestea, corelate cu altele (raportul societate-natură, unele aspecte legate de determinismul social, problematica claselor sociale etc.), ne pot permite să pleedăm pentru ideea că *Sociologie generală* poate îndeplini și acum o funcție de informare și pregătire a studenților.

Întemeindu-se pe o poziție ce poate fi apreciată ca raționalist-științifică, ea dezvoltă o gândire teoretică activă, de natură să dea o înfățișare obiectivă, dezinteresată, a realității sociale.

AUGUSTIN BUDUȘAN

Industrializare și urbanizare* —
Cercetări de psihosociologie concretă la Boldești.

Două serii de fapte cauzale desfășurându-se un timp total independent una de alta își dau întâlnire, se înfruntă și se amestecă într-un lanț causal ce le înglobează pe amândouă. De o parte industria și urbanizarea, de cealaltă agricultura și satul. Două moduri diferite de a munci, de a însuși și valorifica câștigul după muncă, de a se comporta și de a aspira — două modalități, în ultimă analiză, specifice de a privi lumea — ajung dintr-o dată față-n față, nevoite fiind a forma din acel moment o unitate mai mult sau mai puțin încheată. Situație cuasiexperimentală. Care sînt consecințele sociale și psihologice ale unei astfel de întâlniri pentru suporterii umani ai celor două serii?

Este întrebarea, de loc ușoară, la care se străduie să răspundă cartea apărută sub redacția lui T. Herseni.

Autorii lucrării consideră că asemenea condiții cuasiexperimentale le îndeplinesc localitatea Boldești-Prahova. Pînă la

descoperirea zăcămintelor de petrol și instalarea schelei aici (1929), Boldeștiul era o așezare tipic rurală. Astăzi e oraș și nu numai ca aspect exterior.

Apariția schelei la Boldești a fost un fenomen întâmplător în raport cu dezvoltarea internă a satului. Schela venea de aiurea; ea însemna tehnică, știință, capital, oameni și obiceiuri noi. Industria și cu ea urbanizarea pătrund în mijlocul satului. Și asta nu lent și pe nesimțite, ci la modul violent. Desigur, oamenii satului au mai avut contacte cu industria și orașul, Boldeștiul fiind așezat la 11 km de Ploiești. Una este, însă, să lucreze câteva luni sau chiar ani la oraș ca țărani și alta cînd urbanizarea cu valorile sale apare brusc în sat. În prima ipostază satul rămîne sat, iar orașul oraș; orașul este pentru sat altă lume.

În al doilea caz demonstrarea modelului orășenesc de a trăi se face permanent și pe viu. Contactul n-a fost simplu și nici lipsit de dramatism pentru oamenii ce l-au suportat. Rezultatul a fost un nou mod de viață în care elementul nou (industrie și urbanizare) și cel tradițional (agricultură și sat) se amestecă cu pondere diferită în diferite sectoare ale noii configurații sociale.

Iată motivul pentru care istoria localității Boldești poartă puternice semnificații teoretice. „Este ca și cum ne-am fi propus noi, cercetătorii, să înființăm o mare explorare industrială într-o localitate românească de tip tradițional pentru a urmări, apoi pas cu pas, ce se întâmplă cu viața oamenilor, ce modificări se ivesc în cuprinsul ei“ (p. 221).

Pentru a putea consemna consecințele unei întâlniri de acest fel este clar că cercetarea trebuie să cuprindă următoarele probleme: a) reconstituirea cît mai fidelă a imaginii satului înainte de apariția schelei aici, b) surprinderea — tot prin reconstituire — momentului contactului schelă-sat, c) analiza rezultatelor întâlnirii: localitatea Boldești astăzi. Aceasta și este structura lucrării de care ne ocupăm: cap. I — Boldeștiul de altădată, cap. II — Întreprinderea industrială, cap. III — Primele reacții ale satului, cap. IV — Etapa actuală. Industrializare și urbanizare.

Trebuie să precizăm că intenția cercetării făcute și a lucrării rezultate a fost să examineze în special consecințele psiho-sociale ale urbanizării satelor prin

* *Industrializare și urbanizare*, sub redacția lui Tr. Herzeni, Editura Academiei, București, 1970.

industrializare, oprindu-se asupra aspectelor topografice, demografice, etc., în măsura în care sînt necesare pentru a le explica pe primele. Sîntem avertizați că nu e vorba de o monografie de tip gustian. Care au fost metodele folosite pentru atingerea scopului propus? Studiul introductiv semnat de profesorul T. Herseni, caută să ne lămurească în această privință.

Metoda principală folosită — precizează autorul — a fost cea a observației (cu diferitele ei tipuri), secundată de următoarele tehnici: participarea (trăirea în mijlocul oamenilor ca participant la bucuriile, necazurile și idealurile lor); genealogia: convorbirea; prezența cercetătorului ca oricare altul în locuri aglomerate (gară, restaurante, cantine, ștrand, etc.); folosirea documentelor oficiale despre sat; cartografierea. Ne exprimăm în acest punct nedumerirea de ce aceste tehnici de lucru — sau cel puțin unele — (denumite, de altfel, cînd tehnici cînd metode, p. 20, 21) sînt privite „înafară de metoda observației, cu multiplele ei modalități“ (p. 19). Tehnica prezenței în locuri aglomerate nu presupune observația în cel mai riguros sens? Insuși autorul remarcă, că în acest caz cercetătorul trebuie să nu fie decît ochi și urechi, să nu devină din observator un observat. Foarte probabil, considerații de detaliu asupra raportului metode-tehnici, observație și celelalte metode vom găsi în cartea ce se ocupă de teoria observației, lucrare pe care domnia sa o anunță. Ceea ce nu înseamnă că problemele metodologice legate de cercetarea întreprinsă, discutate din acest unghi de vedere, nu trebuiau clarificate în cartea de față.

Aflăm, tot din Introducere, că autorii lucrării s-au ferit pe cît posibil de folosirea chestionarului în cercetare. Concepția profesorului T. Herseni este că în acest gen de cercetări (monografiile psiho-sociologice cu caracter local) „a întocmi o listă de întrebări sau un formular, cu răspunsuri închise sau deschise, codificate și necodificate, și a le distribui oamenilor spre completare, după noi înseamnă a face orice afară de știință“. Afirmatia ni se pare prea categorică, mai ales că nu este susținută cu nici un fel de argumente.

Totusi, considerăm că atitudinea autorului față de modul cum sînt utilizate

chestionarele, în altă parte și la noi, este în bună măsură justificată. În condițiile în care, chiar dacă nu teoretic dar practic, chestionarului i se asigură, nu numai primordialitate, ci în multe cazuri exclusivitate, în cercetarea unor probleme ca motivație, atitudine, aspirație, fără să i se cunoască și preciza limitele, o asemenea atitudine este firească și în interesul științei. Cercetări multiple au dovedit distorsiunea rezultatelor datorită nu numai nerespectării regulilor de eșantioane dar și efectelor psihologice (de prestigiu, memorie, etc.).

Chestionarele își vădesc limitele, este necesar, însă, să vedem și limitele celorlalte metode, care suferă de unele din aceleași neajunsuri sau de altele în plus. În cazul cercetării de față, de pildă, reconstituirea vieții psihice a satului Boldești dinaintea apariției școlii, precum și a reacției afective și comportamentale a sateanului față de valorile urbanistice (momentul înfîlțirii sat-schelă), a fost făcută pe baza memoriei colective, utilizîndu-se ca principală metodă convorbirea. În ce măsură imaginea astfel obținută corespunde modelului real? Din răspunsurile intervievaților reproduse în lucrare se poate constata eterogenitatea aprecierilor referitoare la un eveniment sau altul din viața satului (de exemplu, utilizarea ciștigurilor). Cîți au fost intervievați, pe baza cărui criteriu și care răspunsuri au fost luate în considerare pentru a ajunge la reconstituirea propusă?

Apar cazuri în lucrare unde afirmațiilor cu caracter de generalitate nu li se adaugă și suportul faptic, nu se indică pe baza căror date s-a făcut această generalizare.

Întîlnim, bunăoară, observația: „... tocmai boldeșteni mai înstăriți, mai cultivați și mai umblați în lume — excepțind pe moșieri — s-au cramponat de vechile poziții și au refuzat deci posibilitățile noi de cîștig prin muncă. Pentru micul proprietar de pămînt, a lucra la alții, indiferent de cîștigul obținut, însemna a te băga la stăpîn, deci o degradare (declasare), fără a distinge statutul de slugă feudală de statutul de salariat industrial“ (p. 228). Explicața pare plauzibilă (trezind peste inconsecvența terminologiei: micul proprietar de pămînt se confundă cu țaranul înstărit?). Cum a

fost însă obținută? Putem presupune, dar era mai firesc să aflăm din prezentarea datelor faptice.

Utilizând metodele și tehnicile amintite, pe baza unui material factual variat și bogat — poate nu destul de judicios ca semnificație prezent în lucrare —, colectivul de autori ajunge la interesante constatări de larg interes teoretic, ce vizează fenomenul studiat. Este dat astfel răspuns întrebării stîrnite de situația considerată cuasiexperimentală. Trecerea la interpretarea datelor culese și la generalizări este prezentă în fiecare capitol, dar această sarcină este realizată mai ales în Încheiere. Consemnăm în cele ce urmează câteva din concluziile generale ale cărții.

Contactul dintre industrie și urbanizare (reprezentate prin schela petrolieră) pe de o parte, agricultura și sat, pe de altă parte — care pe un plan mai larg reprezintă întâlnirea dintre două orinduri —, a fost suportat în mod diferențiat de moșieri și țărani. Moșierii și o parte din chiaburi au înțeles semnificația și consecințele acestui moment, profitînd de pe urma lui, pe cînd țărani, ca de atîtea ori în istorie, l-au privit cu uimire, fără să fie în stare să domine împrejurările. Cei mai mulți, cu ocazia concesiunii pămînturilor de către patroni, au căzut victime șarlataniei intermediarilor (avocați, funcționari). Apoi, banii primiți de ei prin concesiuni și din alte surse au fost cheltuiți de multe ori nerațional, fără consecințe pentru îmbunătățirea stării lor economice. Sînt interesante urmările unei atari situații pentru viața satului: se înmulțesc circumiile, scandalurile și apar crime. Autorii accentuează faptul că în conștiința țăranilor acești bani, cîștigați în parte fără muncă, apăreau ca „căzuți din cer“, „de pomână“ (p. 129), erau bani „dobîndiți fără înțelegere și cheltuiți tot fără înțelegere“ (p. 225). E vorba, credem, de o exagerare care îl scoate pe țăranul boldeștean — găsindu-se doar la 11 km de Ploiești și care, așa cum direct ne este relatat în lucrare, a mai avut de-a face cu bani și înainte de concesiuni — mult înafara istoriei. Că lucrurile stau așa ne-o dovedește și constatarea relatată tot în lucrare (p. 135), anume că majoritatea oamenilor au folosit banii pentru construcția de case noi, pentru cumpărare de pămînt sau în alte feluri nu tocmai fără înțelegere.

O dată schela instalată, cu oamenii și normele sale, sătenilor li se face demonstrația pe viu a unui alt model de viață. Acest nou mod de viață, cu un standard de trai vizibil mai ridicat, n-a întîrziat să devină pentru localnici foarte deziderabil. Mai mult, schela și cartierul nou construit în urma așezării ei la Boldești au oferit în scurt timp ș. posibilitățile materiale pentru realizarea modelului respectiv de către sătenii înșiși, prin numeroase surse de cîștig (angajare la schela propriu-zisă, transport de materiale, construcții de drumuri).

Tot mai mulți boldeșteni devin salariați (chiar dacă nu toți în Boldești) și, aflîndu-se în posesia noului lor status economic-social, își însușesc modelul orășenesc de viață, ponderea fiind diferită în diverse sectoare ale vieții materiale și spirituale. Treptat-treptat vechiul sat tradițional Boldești, cu tiparele sale de viață bine precizate, cedează în fața noului. Obiceiuri vechi sînt părăsite, distracțiile sînt altele, se modifică substanțial scara de valori și optica aprecierii oamenilor. Dacă înainte școala și învățătura erau valori periferice pentru țărani, acum ele devin unele centrale. Ceea ce se răsfrînge și asupra tipului de copil ideal. Se schimbă relațiile din sinul familiei, atitudinea față de căsătorie și modul de a o săvîrși.

E adevărat că diferențe notabile se mai mențin și astăzi între noul și vechiul cartier al localității Boldești, tendința netă este, însă, de urbanizare și a acestuia din urmă. Industria și o dată cu ea urbanizarea au spart tiparele de viață (comportamentale, atitudinale, etc.) ale localnicilor. Alte obiceiuri, alte valori și alți oameni. De aici efectul pe planul psihologicului numit de autori „străinare“, avînd cauze de ordin demografic (imigrații masive), de ordin economic (noile profesii) și de ordin cultural (noua școlarizare). Semnalăm remarcabila analiză dedicată acestui fenomen în cap. IV și în studiul ce încheie lucrarea.

Prin poziția sa geografică și mai ales economică Boldeștiul reprezintă un „cap de pod“ pentru localitățile cu un nivel economic și cultural mai scăzut (în special satele de la munte) în migrația locuitorilor lor spre oraș. Datorită unui complex de cauze, dintre care nu lipsesc cele de natură psihologică, mulți

boldeșteni lucrează în alte părți — mai cu seamă la Ploiești — în vreme ce numeroase locuri de muncă existente în Boldești sînt ocupate de străini de localitate. Fenomenul are implicații neplăcute pentru viața boldeștenilor.

Sînt surprinse și alte aspecte negative din fragmentul de realitate socială studiat. Astfel, frații mai mari, deși ei înșiși au încă nevoie de îngrijire și supraveghere, în lipsa de acasă a părinților, se ocupă de cei mai mici. Cu multă atenție este examinată situația femeii în condițiile în care ea este angajată ca salariată, dar nu este dispensată de greul sarcinilor casnice. Meritul lucrării sporește cu atît mai mult cu cît se fac nu numai constatări, ci și propuneri pentru ameliorarea situației. De asemenea, pe baza studierii trecutului și a prezentului localității Boldești, autorii încearcă să întrezărească viitorul ei.

Din perspectiva aprecierii de ansamblu a cărții de față, avînd în vedere tema propusă și semnificația ce i se acordă, se ridică trei principale întrebări:

1. O monografie psiho-sociologică, dat fiind specificul ei și necesitatea de a coordona forțele de cercetare și posibilitățile materiale în funcție de acest specific (întrucît aceste forțe și posibilități sînt limitate), nu poate face abstracție de studierea și consemnarea în lucrarea rezultată a unor aspecte ca: zăcămintele subsolului, istoricul structurii culturilor agrare, etc.? Ce rol a avut în acest sens „orchestrația“?

2. Care este gradul de reprezentativitate a întîlnirii dintre schela petrolieră (cu particularitățile ei în raport cu industria în general) și Boldești (un sat situat foarte aproape de un centru urban, cu oameni „umblați prin lume“) pentru fenomenul general de contact brusc dintre industrie și agricultură, urban și rural? Nu se face nici o referire la alte situații concrete identice sau asemănătoare.

3. Chiar dacă pentru situația respectivă considerăm izolate cele două variabile (urban și rural) cum o putem aprecia cuasiexperimentală din moment ce contactul s-a produs atunci, iar studiul s-a făcut acum?

Vom încheia arătînd că lucrarea, a cărei analiză succintă am încercat să o realizăm în această recenzie, se înscrie ca o reușită în literatura noastră de specia-

litate, ocupînd prin specificul temei abordate și a metodelor folosite un loc aparte printre tot mai numeroasele studii cu caracter concret de sociologie și psihologie. Ea depășește cu mult sarcina, nu prea dificilă, de a demonstra faptul că, „saltul de la o formă la cealaltă de viață socială... a fost provocat și realizat datorită mai ales schelei și complexului industrial legat de ea“ (p. 251). Nu e numai atît, este o bună descriere și explicare a acestui fenomen (saltul), și a consecințelor lui, prins „in vivo“.

PETRU ILUȚ

Procesul de urbanizare în România; zona Brașov*.

Lucrarea pe care o recenzăm reprezintă o parte a studiului procesului de urbanizare în România pe care-l efectuează Catedra și Laboratorul de sociologie de la Universitatea din București în colaborare cu Institutul de filozofie al Academiei R.S.R.; ea vizează o zonă (Brașovul) considerată „ca fiind pe o treaptă superioară a industrializării socialiste din țara noastră, față de zona Slatina (treaptă mediană) sau Vaslui (treaptă incipientă)“ (p. 14).

Trebuie precizat că, pe de o parte, procesul de urbanizare nu este privit în întreaga lui complexitate, sub unghi de vedere multidisciplinar și, pe de altă parte, investigația nu se întinde pe vreo zonă industrializată în jurul Brașovului, ci cuprinde cîteva întreprinderi, cămine muncitorești și blocuri de locuințe din zona cartierului „Steagul Roșu“. De asemenea trebuie precizat că este vorba de un studiu strict sociologic și deci considerațiile noastre în mod necesar se vor îndrepta în acest sens.

Lucrarea este compusă din trei părți: I. *Fabrica. Integrarea industrial-profesională în zona Brașov.* II. *Căminul muncitoresc. Locul său în procesul urbanizării și integrării sociale.* III. *Cartierul. Aspecte ale integrării umane în noile blocuri de locuit din cartierul „Steagul Roșu“ Brașov.*

* Editura politică, București, 1970. Coordonatori: T. Bogdan, M. Cernea, M. Constantin. P. Cristea.

Se analizează deci, în principal, două aspecte: integrarea profesională și integrarea în viața orașului. Dacă despre prima problemă literatura noastră sociologică cuprinde mai multe studii, despre cealaltă s-a scris destul de puțin, și în această direcție meritul lucrării este incontestabil.

Semnalăm câteva dintre concluziile ce se desprind din lectura cărții.

a) Căminele muncitorești cunosc o largă răspindire în zonele cu o industrializare accelerată; numai în Brașov numărul acestora depășește 100.

b) Căminul se înscrie cu „o funcționalitate importantă printre *verigile sistemului organizațional* al întreprinderii socialiste” (p. 125), dar de multe ori conducerea întreprinderii nu este conștientă de acest lucru. Desigur, faptul că majoritatea căminelor se află într-o situație precară în privința dotațiilor igienico-sanitare și gospodărești depinde și de condițiile obiective existente. Totuși și aici, dar mai ales în desfășurarea unor activități culturale educative — demonstrează autorii — este necesară și posibilă o mai mare atenție din partea uzinei. Se pare că cercetarea a ajutat organele competente în acest sens.

c) Căminul acționează ca un „mijlocitor al urbanizării”, cu repercusiuni pozitive sau negative în acest proces. Se constată o corelație pozitivă între gradul de confort al căminelor și gradul de urbanizare al indivizilor care le populează.

d) Procesul de urbanizare al ruralilor este complex și contradictoriu; el depinde de o serie de parametri individuali: vîrstă, pregătire școlară și profesională etc. Se constată însă o „deschidere” cuasi-generală spre oraș, o încercare conștientă de însușire a modelelor urbane, evident pe un fond mai mare sau mai mic de reminiscențe rurale.

e) În privința ritmului de însușire a acestor modele, lucrarea demonstrează că într-o primă fază au loc schimbări de ordin material-gospodăresc (mobilier, echipament casnic, televizor) și că „însușirea comportamentelor superioare, interiorizate, caracteristice unui mod de viață urban complex, multilateral, cunoaște un ritm mai lent” (p. 409).

Ceea ce impresionează în mod deosebit este efortul autorilor de depășire a unor descrieri pur empirice; fiecare parte a cărții începe cu considerații teoretice privind problematica și fondul no-

țional corespunzător, expunerea rezultatelor integrându-se apoi în mod organic în țesătura teoretică. Se ajunge astfel la verificarea sau infirmarea anumitor ipoteze, la nuanțarea unor idei și, în sfîrșit, la o mai adevărată înțelegere a fenomenelor. În felul acesta a fost posibil ca de multe ori să se facă sugestii practice valoroase organelor competente nu numai din Brașov dar și din alte orașe ale țării.

Valoarea lucrării este însă diminuată de unele carențe, datorate în primul rînd, deși nu exclusiv, lipsei unor cercetări autohtone pe teme abordate.

Lipsa unor date statistice fundamentale, la scara proceselor sociale de ansamblu, impietează serios asupra considerațiilor primei părți. De fapt din cauza acestui lucru suferă aproape toate cercetările concrete efectuate la noi în țară și el prezintă unul dintre obstacolele care îngreunează saltul de la *constatare* la *interpretare*. Publicațiile statistice prezintă date atât de sumare încît sociologul este nevoit — și nu întotdeauna reușește — să strîngă el însuși o informație pe care în mod normal ar trebui să o aibă la dispoziție. De aceea autorii ajung la o caracterizare a populației brașovene în felul următor: „1. fluctuația mare; 2. un mare număr de salariați care fac naveta zilnic la distanțe apreciabile; 3. un număr relativ mare de salariați recrutați din județe îndepărtate...” (p. 42—43); afirmații comparative fără termen de comparație.

Diviziunea muncii de cercetare — inevitabilă, în general, într-o atare investigație — a fost, în cazul de față, prea mare, lucru ce a făcut ca volumul să fie deficitar în privința unității. Legătura dintre capitole lipsește în bună măsură și datorită faptului că s-a lucrat pe eșantioane diferite. Ar fi fost mai normal, după noi, ca aceiași indivizi să fie cercetați și în ipostaza de salariați ai uzinelor și ca locatari ai căminelor sau blocurilor de locuit. De asemenea sîntem nevoiți să remarcăm că volumul eșantioanelor nu permite analize atât de fine cum se încearcă uneori în lucrare. În unele rubrici de tabele, în dosul procentelor se ascund frecvențe extrem de mici. Bunăoară în tabelul 51, p. 382, se calculează procente la un total pe linie de... 3! Adăugînd și lipsa oricărui calcul de semnificație, este clar că rămîne pe sea-

ma cititorului aprecierea valabilității comparațiilor.

Din contextul lucrării se reliefează și unele neajunsuri în întocmirea chestionarelor. Lipsa unor întrebări de control sau a unei confruntări cu realitatea duc la afirmații ale autorilor puțin plauzibile. De exemplu, se afirmă că 92,1% dintre subiecți se declară satisfăcuți de muncă (p. 80 și p. 5 în cap. introductiv). Or, acest procent ridică semne de întrebare în condițiile în care anual pleacă 1/3 din efectivul întreprinderilor cercetate, iar printre căminiști aproape 3/4 sînt fluctuanți potențial. Tot așa s-a ajuns la o insuficiență explicare, după noi, a unor fenomene cum ar fi spinoasa problemă a corelației dintre progresul tehnic și calificare (descalificare) sau problema fluctuației forței de muncă — fundamentală într-un studiu de integrare — ș.a. în legătură cu care considerațiile autorilor sînt departe de a fi convingătoare. Tot legat de utilizarea chestionarelor trebuie să menționăm și situația cînd nonrăspunsurile apar în cantități apreciabile. Este cazul căminiștilor care în proporție de 25% nu returnează chestionarul, iar din cei care l-au predat, la unele întrebări tot în acest procent nu răspund. De altfel acest procedeu de ocire a unei analize a populației care nu răspunde și de neevaluare a semnificației non-răspunsurilor se întîlnește destul de des în cercetările noastre, introducîndu-se distorsiuni însemnate în rezultatele obținute.

În fine, ca o opinie cu totul personală, ni se pare că ar fi fost interesantă o comparație între bugetul de timp al căminiștilor și al celor care locuiesc în blocuri. În general vorbind, procedeu bugetului de timp poate duce la rezultate pe care un chestionar obișnuit, oricît de bine întocmit ar fi, nu le pune în evidență; iar o confruntare a rezultatelor celor două procedee este extrem de rodnică.

Analiza sumară din rîndurile de mai sus a insistat în mod evident mai puțin asupra aspectelor pozitive ale lucrării. Semnificația sa adevărată poate apare doar încadrînd-o în complexul de lucrări pe care colectivele amintite le efectuează în diversele zone ale țării dar pentru aceasta trebuie să așteptăm și rezultatele ulterioare. Sîntem convinși că acestea vor evidenția aspecte importante ale procesului urbanizării în România, rele-

vabile doar printr-un studiu sociologic. În felul acesta se poate demonstra aportul pe care sociologia și-l aduce la elucidarea complexelor probleme ale vieții sociale din țara noastră.

TRAIAN ROTARIU

M. Cernea, Gh. Chepeș, V. Constantinescu, H. Ene, El. Gheorghie, M. Larionescu. **Două sate. Structuri sociale și progres tehnic**, 1970.

Punctul de plecare al acestei lucrări a fost participarea la o cercetare sociologică internațională comparativă, inițiată de U.N.E.S.C.O. Tema analizată s-a axat pe problema difuziunii inovațiilor tehnice în mediul rural — factorii de care depinde —, urmărită în cîteva țări socialiste și capitaliste. De aici particularitatea sa, dar și dificultățile pe care le-a pus anchetarilor noștri — reale în adevăr, dar totuși prea mult subliniate de ei —, întrucît nu toate ipotezele și instrumentele de lucru recomandate de forurile de peste hotare puteau să fie însoțite *tale quale* la noi. Așa că a fost nevoie de o amplă adaptare a metodologiei preconizate. S-a mai cerut de către agenția internațională ca investigațiile să aibă loc în două așezări de șes cu profil net agricol, dintre care una să fie situată într-o regiune agrară mai tradițională, iar cealaltă în una mai modernizată și pe cît posibil ca satele respective să fie cît mai reprezentative pentru zona din care fac parte. Situația s-a mai complicat apoi și prin faptul că autorii acestei lucrări, pentru a putea evalua cît mai bine progresele realizate, s-au gîndit să aleagă chiar sate cercetate la noi înainte de cel de al doilea război mondial. Cum însă anchetele de teren ale școlii sociologice de la București au avut un caracter eclectic, monografic etc., nu se puteau încadra în profilul investigației internaționale. Astfel că în cele din urmă s-a recurs la o soluție mai puțin ambițioasă, dar mai practică: numai unul din satele propuse face parte din cele studiate anterior, comuna Belinț din Banat, prezentînd avantajul că cercetarea anterioară efectuată în cadrul ei, deși mult diferită de obiectivul actual, s-a îndreptat spre probleme speciale (denatalitatea și

urbanizarea). Celălalt sat ales, Comana din Dobrogea, a intrat pentru prima dată acum în circuitul investigației sociologice.

Pornind această lucrare, inițiatorii săi s-au gândit că ea constituie totodată un bun prilej de a urmări noutățile intervenite în țara noastră în direcția modernizării satului — amploarea și ritmul lor, așa cum se observă în munca și traiul cotidian — prin trecerea de la mica proprietate țărănească la sistemul cooperatist—socialist. Ei sînt conștienți că o analiză statistică pe scară națională ar fi dus la rezultate de valabilitate mai generală, dar n-ar fi cuprins date privitoare la motivațiile comportamentului uman, a căror elucidare a constituit al doilea obiectiv principal al cercetării pe plan național. Prin restrîngerea ariei teritoriale a investigației, adică optînd pentru un studiu intensiv al unor comunități rurale bine delimitate, s-a renunțat la reprezentativitate, fără ca totuși analiza să nu fi scos la iveală unele concluzii cu un grad mai mare de importanță. Acest prim capitol, care fixează coordonatele lucrării, mai dă referințe cu privire la tehnicile de lucru utilizate. Ancheta — factuală ca și atitudinală — s-a făcut asupra cîte unui eșantion pentru fiecare dintre cele două sate. Pentru cercetarea locuinței țărănești s-a recurs la un eșantion special, iar pentru aceea a aspectului sanitar al celor două comune s-a lucrat cu un al doilea eșantion special. Componenta echipei operatoare a fost interdisciplinară.

În continuare, lucrarea tratează următoarele probleme: inovația în procesul de producție, tehnica în traiul cotidian, structuri sociale și potențe de dinamism, rezultate divergente în funcționarea celor două comunități cooperatiste. La sfîrșitul textului propriu-zis, sub formă de anexe, se publică un bogat material documentar: hărți, diagrame, desene, tabele statistice, observații, rapoarte etc. Nu vom putea atinge toate detaliile și rezultatele comunicate, ne vom restrînge numai la discutarea tezelor principale.

Autorii pleacă de la premisa că în țările capitaliste factorul principal al rapidității adoptării unei inovații e legat de coeficientul raționalizării, adică de dorința țăranului ca individ, pe cînd în țările socialiste factorul decisiv al modernității trebuie căutat, în primul rînd, în

capacitatea cadrelor de conducere locale, în abilitatea lor de a organiza activitatea și producția cooperativilor. Așa s-ar explica în cea mai mare parte diferențele în situația celor două sate românești studiate. Deși ambele unități investigate au beneficiat la fel de sprîjinul material al statului, totuși asistăm astăzi la situația paradoxală că satul dobrogean Comana a reușit să depășească pe cel bănățean — care era mult mai înaintat în trecut din toate punctele de vedere — întrecînd toți indicii de tehnicitate atinși în agricultura de la Belinț. Consecința acestei împrejurări au fost venituri mai mari în primul, ceea ce a avut însemnate rezultate pozitive pentru ridicarea nivelului vieții lui de toate zilele. În schimb, conducerea defectuoasă de la Belinț a avut urmări negative, ceea ce s-a răsfrînt și asupra atitudinii membrilor cooperativei față de opera lor comună. O bună parte din locuitorii Belințului au devenit navetiști, intrînd în serviciu; o altă parte s-a concentrat asupra cultivării lotului individual, orientîndu-se spre legumicultură, practică intensiv și înaintă.

Nu tăgăduim cîtuși de puțin importanța unei conduceri eficiente, dar din examinarea celor spuse de autori înșiși de-a lungul lucrării lor rezultă că determinația procesului social cercetat e mai complexă, trebuind să se țină seama mai mult de specificul fiecărei localități. Să ne gîndim, în primul rînd, la faptul că, Comana cu 800 locuitori exploatează aproape aceeași întindere de pămînt (pe deasupra cernoziom) ca și Belințul, care are 2000 de locuitori. În al doilea rînd, lucrurile merg mai greu în ultima comună și din cauza vechii mentalități economice, care persistă încă acolo. Să nu se uite că Belințul făcea parte înainte dintr-o zonă agricolă unde predomină un ascuțit spirit economic individualist — a cărui existență e recunoscută de autorii acestei lucrări (p. 48) — care la noi n-a fost însoțit de dezvoltarea mai recentă a unei mentalități și practici cooperatiste de factură burgheză, ca în o sumă de țări capitaliste. O asemenea structură implică greutăți mai mari de adaptare la o nouă formă de organizare a muncii agricole — superioară — dar opusă celei exercitate pînă de curînd, decît e cazul acolo unde avem de-a face cu una mai puțin evoluată, cum a fost Comana. Locuitorilor ei — avînd și con-

diții materiale favorabile — le-a fost mai ușor să se încadreze în stilul agriculturii socialiste.

Dar subordonarea lor față de propria conducere, care nu e criticată nici când măsurile sale s-au dovedit păgubitoare — suportate mai ușor fiindcă gospodăria colectivă din Comana e mai bogată — nu poate fi apreciată totdeauna ca ceva pozitiv. După cum spiritul critic mai dezvoltat al belințenilor față de organele lor diriguitoare din sat nu e ceva negativ, dacă pornește din năzuințe constructive. De altfel, se concede că în ambele sate nu se remarcă un efort în direcția îmbogățirii cunoștințelor profesionale, cel mult belințenii relevă necesitatea unei bune organizări a propriei munci. Nici aceasta nu e de disprețuit, dacă va fi ulterior încadrată în șuvoiul colectiv. La fel, tendința de economisire — Belințul are chiar o unitate C.E.C. în comună (e curios că nu ni se dă în această privință nici o informație despre activitatea similară în Comana) — nu e o simplă supraviețuire burgheză condamnată. Bine întrebuințate aceste economii pot fi folositoare nu numai individului ci și obștei. Cu ajutorul lor belințenii și-au construit case noi din cărămidă și beton, instalații sanitare mai civilizate, pe când edificiile recente ale celor din Comana sînt mai departe din chirpici și fără anexe igienice. Concludentă pentru o atitudine mai diferențiată a primilor sînt și obiectele dorite pentru a fi achiziționate: preferă pe cele care duc la o mai bună utilare a gospodăriei, pe cînd ultimii se reped la televizor. Ceea ce nu înseamnă că aceștia sînt mai doritori să fie informați, căci și pe plan cultural tot locuitorii din Belinț sînt în frunte, după cum reiese din faptul că citesc mai mult.

Din cele spuse rezultă, deci, că există în comuna bănățeană destule premise favorabile dezvoltării raționalității, ele trebuie numai captate în folosul colectivului. Aici intervine rolul conducerii locale, care bine îndrumată poate duce la realizări deosebite. În tot cazul, procesul reorganizării vieții sociale la Belinț e mai complex, cerînd mai multă răbdare și timp. Dar o dată atins, el va fi de o calitate superioară decît cel actualizat mai ușor, dar fără intervenția coeficientului personal. Sînt idei schițate și în cadrul lucrării de față, nu se insistă însă suficient asupra lor. Exprimînd

aceste observații n-am vrea să lăsăm nici un moment o imagine nedreaptă asupra ei, dat fiind spiritul științific de care e animată și atîtea rezultate valoroase pe care le aduce. Menționăm, de pildă, constatarea justă că C.A.P.-urile au determinat o restructurare a rostului familiei în viața economică rurală, care nu mai e acum o unitate de producție ca înainte. De asemenea, e bine sesizat și rolul televizorului în ce privește lărgirea spațiului locuit ca atare la țară, prin faptul că impune utilizarea și a unei alte încăperi decît cea în care își petrec în mod obișnuit țărani viața de toate zilele. Constatare verificată și de noi pe teren, în unitățile investigate. Lucrarea tov. Cernea, Chepeș, Constantinescu, Ene, Gheorghe și Larionescu dă totodată și sugestii metodologice prețioase, urmînd să fie consultată cu folos de toți cei care fac cercetări de sociologie rurală, la noi ca și aiurea.

GEORGE EM. MARICA

Procesul de urbanizare în R. S. România, zona Slatina—Olt. Editura Academiei R. S. România, 1970.

În condițiile revoluției tehnico-științifice contemporane problema urbanizării capătă o importanță din ce în ce mai mare. Amplu abordată în lucrările de sociologie de peste hotare, ea oferă sociologilor un cîmp de cercetare deosebit de fecund. Pe linia acestor preocupări se înscrie și lucrarea Laboratorului de sociologie a Universității din București, *Procesul de urbanizare în R. S. România — zona Slatina — Olt*, sub redacția lui Miron Constantinescu și H. H. Stahl.

În ansamblul ei, lucrarea constituie o operă sociologică de o incontestabilă valoare științifică, deschizînd perspective adinci înțelegerii specificului urbanizării în țara noastră.

Propunîndu-și o descifrare a fenomenului în zona Slatina, pornind de la o tratare foarte analitică, autorii ajung în final să ne dea o sinteză integrativă referitoare la această arie.

Noțiunea de zonă este înțeleasă ca „un complex de relații economice și sociale specifice, conturate pe baza anumitor coordonate“ (p. 8). Ea „a fost extinsă și

în ordinea fenomenelor social-economice atunci când acestea sînt analizate ca realități teritoriale, ca forme ale raportului oameni-natură, mijlocite de forțele de producție" (ibid.).

Relativ modestă ca întindere, dar densă în idei fructuoase, precedate de un admirabil și substanțial capitol introductiv, opera prof. univ. Miron Constantinescu, lucrarea constituie o reușită și foarte utilă experiență.

Din multe idei valoroase ce se degajă din conținutul acestei lucrări, încercăm să desprindem cîteva în rîndurile ce urmează.

Autorii operează just distincția între dublul caracter procesual al urbanizării — cel social-politic și tehnic-industrial. Conținutul procesului de urbanizare nu este limitat la aspectul tehnicist, ingineresc, el este înțeles și ca un proces de restructurare socială, de integrare crescîndă și continuă a activității umane. „... orice proces de integrare, zic ei, se produce în ritmuri, nivele și sensuri diferențiate după gradul de structurare a unității sociale integratoare. Din acest punct de vedere, în zonele puternic urbanizate, orașul devine — prin funcțiile și instituțiile sale stabilizate, consolidate și conservate în praxis — factorul decisiv al integrării. Acolo unde urbanul însuși închide în sine un „spațiu de variație“ al unor relații modelabile, implantarea în întreprinderi industriale dă naștere unui flux de restructurări și de mutații considerabile, al căror izvor se află în cerințele obiective pe care spațiul industrial le adresează zonei sociale înconjurătoare“ (p. 255).

Fenomenul urbanizării este tratat în toată complexitatea sa pornind de la principalul factor care-i generează dinamica — industria — și încheind cu pătrunderea influențelor urbane în zonele înconjurătoare. Acest proces îmbrățișează, deci, în același timp, aspecte de sociologie industrială cît și aspecte de sociologie rurală. Dar legătura urbanizării cu industrializarea nu este tratată unilateral în sensul conștientizării ei ca o funcție a industrializării ci dialectic, „dinamismul său depinde de ritmul industrializării, după cum procesul urbanizării sprijină și stimulează industrializarea“ (p. 12).

Paralel cu procesul de industrializare și urbanizare a orașului, un proces similar are loc și în mediul sătesc. Aceas-

tă urbanizare trebuie înțeleasă „în chip complex, nu neapărat al mutării în oraș, ci al transformării întregi zone, al schimbării modului de viață al masei rurale în sens urban“ (p. 361).

Preocuparea pentru conturarea unor concluzii care să servească organelor de decizie e vizibilă pe întreg cuprinsul lucrării. Volumul recenzat demonstrează că în faza actuală orice cercetare sociologică concretă trebuie să fie prospectivă, urmînd să aibă un caracter fundamental și aplicativ deopotrivă. Concepția materialismului dialectic și istoric care stă la baza acestei lucrări îi asigură o înaltă și deplină ținută științifică.

Condițiile tehnico-redacționale excepționale în care a apărut cartea ne îndreptățesc să apreciem statornicul interes al Editurii Academiei în acest sens.

În concluzie, merită remarcate analiza documentată, observațiile pertinente și valoroase, aparatul critic complex, bogăția și calitatea informației bibliografice utilizate. Competența și probitatea științifică ce caracterizează această carte o situează printre cele mai valoroase lucrări de sociologie concretă românească din ultimul timp.

GH. CORDOȘ

D. Gusti, *Opere. Texte stabilite, comentarii, note* de Ovidiu Bădina și Octavian Neamțu, I—IV, 1968—1970.

Prin apariția vol. III și IV ale operelor lui D. Gusti se încheie republicarea scrierilor sale. A mai rămas numai tipărirea manuscriselor lui, care e o misiune aparte, oarecum independentă de cea săvîrșită pînă acum. Se poate deci aprecia și judeca străduința depusă de O. Bădina și O. Neamțu, care au îngrijit editarea celor patru volume. Nu e prima repunere în circulație a concepției lui Gusti — în 1966 O. Bădina a scos un volum de scrieri alese ale lui — dar opera de față reprezintă o realizare mult mai valoroasă și asupra căreia merită să ne oprim mai de aproape.

În general, autorii, cunoscuți ca vrednici cercetători, completîndu-se în mod fericit pentru tema îmbrățișată de ei — au năzuit să redea tot ceea ce a semnat Gusti de-a lungul vieții sale. Au lăsat

la o parte numai contribuțiile sale cu un conținut științific dubios, eliminate de autor însuși din ediția operei sale de bază, *Sociologia militans*, din 1946. A fost firesc apoi să înlăture unele pasaje cu implicații reacționare din studiile lui Gusti, în ansamblul lor valoroase. E un procedeu curent pretutindeni, care se marchează în mod convențional prin câteva puncte încadrate într-o paranteză colțată. Nu totdeauna s-a respectat acest lucru, în ediția de față, cum e cazul de pildă cu conferința *Partidul politic*. La sfârșitul paragrafului 4 al textului ei (după *Opere*, vol. IV., p. 85) s-a îndepărtat un aliniat fără să se menționeze aceasta, ceea ce dă o imagine necorespunzătoare despre gândirea politică a lui Gusti în 1922. Tot în vederea unei cunoașteri cât mai depline a ideilor lui, ar fi fost de dorit să se fi dat și o bibliografie cronologică exhaustivă a scrierilor sale, absolut necesară pentru cei care vor să adîncească studiul lor. Ceea ce se oferă la sfârșitul primului volum al acestei culegeri sub titlul *Bibliografia principalelor lucrări ale lui D. Gusti*, e numai o listă foarte selectivă a contribuțiilor sale, lipsind totodată a unele indicații unde au apărut ele mai întii.

În afară de depistarea și selecționarea materialelor organizate pe teme — vol. I scrieri sociologice, vol. II etice, vol. III și IV politice —, ceea ce mai constituie o operă personală a lui O. Bădina și O. Neamțu e, în primul rînd, studiul introdus semnat doar de primul (ce reia în mod prescurtat cele spuse de ambii autori în monografia lor din 1967, închinată lui Gusti). În comparație cu cele dintîi considerații consacrate lui de către Bădina (teza sa de doctorat din 1965), care erau uneori prea puțin nuanțate în aprecieri, cele din urmă, incomparabil mai bine informate, au adesea un caracter prea apologetic, așa că nu mai reies destul de pregnant limitele gândirii sociale a lui D. Gusti. Avînd la dispoziție un jurnal inedit al acestuia, O. Bădina s-a lăsat furat pe alocuri de o tendință de literaturizare în expunerea sa.

În scopul unei înțelegeri cât mai depline a punctului de vedere al lui Gusti ar fi fost mai potrivit să se renunțe la unele amănunte biografice puțin revelatoare, insistîndu-se mai mult asupra concepției dascălilor săi și în genere asupra

autorilor care l-au influențat mai adînc pe reputatul sociolog bucureștean. Nu lipsesc asemenea elemente, dar ele nu sînt suficiente. De exemplu, vorbind despre Wundt, la care Gusti și-a trecut doctoratul în filozofie și ale cărui idei au lăsat urme apreciabile la elevul său român, ar fi fost binevenit dacă se atrăgea atenția asupra momentului cînd se inserează ucenicia lui Gusti la acest maestru, care încearcă să depășească la sfârșitul secolului XIX perspectiva sa inițială psihofiziologică unilaterală, năzuind să se îndrepte spre o viziune mai realistă, evolutivo-socială a vieții sufletești. Așa se explică disponibilitatea lui Wundt de a accepta ca disertație, un subiect cu puternice reflexe și implicații sociologice, cu atît mai mult cît avea tangențe și cu preocupările lui etice.

Un alt aport incontestabil al acestei ediții a operelor lui D. Gusti îl reprezintă notele și comentariile celor doi autori. Deși activitatea remarcabilului sociolog român s-a bucurat în timpul vieții sale de cea mai largă publicitate, cum n-a cunoscut-o dintre contemporani decît N. Iorga, totuși n-a fost ușor pentru O. Bădina și O. Neamțu să adune atîtea date și materiale referitoare la textele publicate în prima parte a volumelor. Cîteodată ei au exagerat însă, în această privință, unele comentarii nefăcînd altceva decît să rezume mai explicit textul autorului. Repetări ce se explică nu numai din dorința editorilor de a scoate cît mai mult în lumină contribuția pozitivă a lui Gusti, dar prin faptul că multe din articolele acestuia sînt reveniri în alt context asupra unor idei dezvoltate de el anterior. Pe cît sînt însă de bogate detaliile cu privire la activitatea lui științifică, pe atît de puține amănunte ni se dau — comparativ — despre proiectele și măsurile sale în calitate de ministru al învățămîntului (publicate în partea a doua a volumului III). Acestea ar fi avut nevoie chiar de mai multe întregiri, întrucît evenimentele de la baza lor sînt de mult uitate, spre deosebire de idei care se leagă mai ușor între ele. S-ar mai putea releva, între alte lacune, omiterea unor realități importante datorită cîrturarilor din Cluj (Institutul de psihologie, Extensivitatea universitară), pe cît tot ce a ieșit din București e copios subliniat. Numele autorului german despre clasele de vîrstă și

asociațiile de tineri (*Altersklassen und Männerbünde*) e Heinrich (nu Brema) Schurtz; Hendrik de Mann e de naționalitate flamand (din Belgia), nu olandez.

Oricite alte obiecții s-ar mai putea aduce acestei ediții a operelor lui D. Gusti, nu se poate contesta meritele ei substanțiale. Ne dă pentru prima dată o imagine integrală despre activitatea celui mai cunoscut sociolog român de-a lungul a 50 de ani de muncă rodnică teoretică și practică. Se poate urmări astfel foarte bine cu ajutorul textelor împărtășite, dintre care unele uitate prin reviste vechi chiar de autor, evoluția gândirii lui Gusti. A fost foarte bună ideea de a reda, cel puțin în traducere, primele sale lucrări, scrise în limba germană (mai ales cele două teze de doctorat, în filozofie și în drept, foarte dense ca material și cu o literatură bibliografică extrem de bogată). În anii următori, D. Gusti se va îndepărta nu numai de temele tratate acolo, dar și de maniera în care a lucrat inițial. Referințele la alți autori vor fi tot mai rare — dintre sociologii epocii singurul care e menționat pozitiv e Tönnies, Simmel e pe nedrept depreciaț, iar Max Weber și Durkheim nici nu sînt discutați —, efortul autorului român îndreptîndu-se spre elaborarea sistemului său și spre cercetări de teren, forma realității în care supraviețuiește năzuința sa de o documentare cît mai bogată. Cu timpul vor fi depășite și aceste cadre, Gusti, mînat tot mai puternic de tendința sa de a pune teoria în slujba practicii, adică a vieții, îndreptîndu-se spre acțiunea social-culturală, în folosul nu numai al propriului lui popor, ci al întregii umanității.

GEORGE EM. MARICA

Tineretul factor de schimbare.

Volumul *Tineretul factor de schimbare* (coordonator Ovidiu Bădina) face parte din publicațiile *Centrului de cercetări pentru problemele tineretului* (Colecția „Studii și sinteze”, nr. 2—3, București, 1970, p. 440) și reunește tematic studii realizate în cadrul Centrului de cercetări pentru problemele tineretului și în grupurile sale interjudețene. El este completat cu valoroase studii ale cola-

boratorilor externi ai Centrului și ale unor sociologi din Polonia, Cehoslovacia și Bulgaria.

În prima parte a volumului sînt grupele studii mai ample privind *cercetarea, prognoza și integrarea tineretului*.

Studiul care deschide volumul, *Corelația transformărilor socio-profesionale ale tineretului cu modificările sociale globale în perspectiva dezvoltării planificate*, semnat de Ovidiu Bădina, analizează amplu mutațiile socio-profesionale din țara noastră din ultimele două decenii și face o prospectare a deceniului al optulea sub acest aspect. Alături de numeroase date și cifre privind problema în țara noastră, se fac referiri și la alte țări și continente.

Fred Mahler, în studiul *Tineret — dezvoltare*, arată că integrarea nu trebuie să însemne *adaptare* ci *angajare*, deoarece statutul de marginalitate a tineretului nu este o inevitabilitate, ci mai degrabă „produsul unor anumite împrejurări sociale, economice, al unor anumite raporturi sociale și ideologice”.

În studiul *Statutul social al tineretului* de Andrei Roth, se constată că prin acțiunea și rolul social al tineretului din ultimul timp, se ridică problema conceptualizării sociologice a problematicii tineretului. Pentru lămurirea acesteia, autorul găsește necesară definirea prealabilă a două noțiuni: *grupa de vîrstă* și *generația*, definire ce se face în prima parte a studiului. În continuare se discută situația tineretului în societățile industriale.

Abordînd tema *Cercetarea științifică a tineretului și prospectarea tendințelor și preocupărilor acestuia*, Ovidiu Bădina și Alex. I. Bejan susțin că cercetările asupra tineretului trebuie să fie în primul rînd prospective și că în cercetarea problemelor tineretului de la noi, în condițiile actuale, se pot obține rezultate valoroase numai dacă: 1. se realizează o largă cuprindere a fenomenului studiat, 2. metodologia folosită este adecvată, 3. se realizează o cunoaștere concretă a fenomenului, 4. se face o prelucrare științifică și rapidă astfel ca soluțiile și sugestiile să poată fi date în timpul desfășurării fenomenului. În continuare sînt expuse modurile în care au fost respectate și realizate aceste cerințe în unele cercetări ale Centrului de cercetări pentru problemele tineretului.

Aspecte privind *Migrarea potențială a tineretului sătesc spre oraș*, din Bulgaria, sint redată în studiul, cu același titlu, semnat de A. Semov.

În studiul *Problematika sociologică a integrării tineretului*, Ovidiu Bădina și Fred Mahler analizează atît parametrii sociali ai integrării (*subiectul integrării, sistemul integrator și motivația*), cît și parametrii necesari ai integrării (*aptitudinî, preferință, pregătire*).

Aspectele sociologice ale învățămîntului superior sint studiate atît în România (Gheorghe Crăciun, *Orientarea profesională universitară — premisă a calității selecției în învățămîntul superior*), cît și în Polonia (Jean Szczepanski, *Probleme sociologice ale învățămîntului superior în Polonia*).

Numeroase probleme sociologice și psihosociologice ale învățămîntului și elevilor sint abordate în studiile semnate de I. M. Nestor (*Cercetări psihologice la admiterea în școala profesională*), Vl. Krasnaseschi (*Strategia dezvoltării și perfecționării învățămîntului*), I. Aluaș și colaboratorii (*Contribuții la cunoașterea profilului spiritual al liceenilor*), Tiberiu Popescu (*Schema relațiilor profesor—elev în cercetarea socială a lecțiilor*) și Adrian Nicolau (*Liderii școlari în dinamica clasei*).

Adolescența și preadolescența sint studiate de Dumitru Bazac, Ion Dumitrescu, Fred Mahler, Virgiliu Radulian (*Social și individual în structura și dinamica idealului de viață la adolescenții școlari*), Nicolae S. Dumitru (*Personalitatea adolescentă ca obiect al cercetării sociologice*), Petru Niță (*Probleme metodologice ale cercetării imoralității adolescente*) și T. Prună (*Modele de comportare la adolescenți și preadolescenți*).

Prin studiile *Poliprofesionalizarea de Octavian Neamțu și Clasificarea profesioniștilor în perspectiva orientării profesionale* de Florina Iacomi, sint abordate aspecte noi, atît actuale cît și prospective, de orientare profesională.

Un grupaj de studii semnate de cercetători cunoscuți ca Leon Țopa, Petre Bărbulescu, Octavian Berlogea ș.a., abordează *problematika socială a tineretelor familii și a pregătirii tineretului pentru viața de familie*, iar un alt grupaj, semnat de mai mulți autori, aduce în dezbatere *integrarea tînrului sportiv*.

Dinamica timpului liber la tineret este studiată amplu sub două aspecte: *De la*

consumul de cultură la acțiunea creatoare în educația tineretului (Constantin Schifirneț, Octavian Neamțu) și *Raportul dintre static și dinamic în structura timpului liber la unele categorii de tineri* (Al. I. Bejan, Doina Buruiană, Petre Dăculescu).

În alte studii sint abordate competente probleme ca: *Scientifica — sistem de sociologie, etica și politica științei* (Ovidiu Bădina, Octavian Neamțu, Vl. Krasnaseschi), *Indicele de refracție al microgrupurilor și contingentele cu macrosocialul la tineret* (Vl. Krasnaseschi, Cătălin Mamali), *Contribuții la teoria sociologiei personalității* (František Kahuda) și *Experiența școlii sociologice române în cunoașterea și acțiunea socială* (Ovidiu Bădina, Octavian Neamțu).

Volumul, deosebit de util sociologilor, pedagogilor și psihologilor, teoreticienii și practicienii — se încheie cu rubricile *Recenzii, Reuniuni Științifice, Cronică* și rezumatele studiilor din cuprins în limbile română, engleză, germană, franceză și rusă.

VOICU LASCUȘ

Tradițiile revoluționare și educația tineretului.

Intrînd ca preocupare de seamă în cercetările și manifestările științifice ale *Centrului de cercetări pentru problemele tineretului*, rolul tradițiilor revoluționare în dezvoltarea conștiinței socialiste, patriotice a tineretului a făcut obiectul unui simpozion (București, 25—26 iulie 1969) cu largă participare a cercetătorilor și specialiștilor în istorie, cadrelor didactice, activiștilor de partid și U.T.C. și a ziariștilor.

Volumul *Tradițiile revoluționare și educația tineretului* (Colecția „Manifestări științifice”, nr. 4, București, 1970, p. 181, coordonator conf. univ. dr. Ovidiu Bădina, membru al Academiei de Științe Sociale și Politice) cuprinde comunicările susținute în cadrul simpozionului amintit.

În comunicări sint abordate teme ca: integrarea energiei și elanului creator al tineretului din țara noastră în munca întregului popor de edificare a patriei, a idealului, socialist, sensul conceptului de

tradiție: tradiție și simboluri; problema tinerii generații și apărarea valorilor culturii.

Un mare număr de comunicări prezintă studiul participării tineretului la lupta ideologică și politică, începând cu crearea Uniunii Tineretului Comunist, continuând cu studiul luptei tineretului în anii premergători celui de al doilea război mondial (cu aspecte concrete din Cluj, Brașov, și întreaga Transilvanie), și culminând cu participarea tineretului la insurecția din august 1944.

Activitatea tineretului militar este studiată, sub mai multe aspecte, în patru comunicări.

Mai multe comunicări, semnate de numeroși autori, aduc aspecte concrete din viața și activitatea tinerilor din zilele noastre ca cetățeni și oameni ai muncii.

Volumul se încheie cu două comunicări care dezbate, bazându-se pe date concrete, procesul de formare și dezvoltare a patriotismului și internaționalismului la tinerii din țara noastră.

V. L.

O remarcabilă lucrare despre știința politică.

Ca o încoronare a unor vechi preocupări — într-o problemă care, în ultimele decenii, a focalizat atenția multor filozofi, juriști, sociologi și economiști —, Ovidiu Trăsnea a publicat, de curând, lucrarea *Știința politică — studiu istoric-epistemologic*. Năzuind să aducă un punct de vedere marxist, riguros fundamentat, în analiza științei politice — domeniu atât de controversat, cercetat cu o deosebită amploare cel puțin acum, de către politologii nemarxiști —, autorul își înscrie analiza sa epistemologică în perspectiva istorică. O face nu dintr-un interes sau pasiune de istoric, ci din „convingerea că dezbaterile actuale despre știința politică nu pot fi realmente fructuoase dacă ele sînt, într-un fel sau altul, rupte de istoria științei“.

În al doilea rînd, autorul întreprinde o astfel de cercetare din intenția de a umple un gol existent în analiza istorică a științei politice („...nu s-a scris încă, cel puțin din cîte cunoaștem — nici în tabăra cercetătorilor nemarxiști și nici

dintr-un punct de vedere marxist — o istorie, fie chiar tot atât de sumară ca cea de față, a științei politice“ — p. 15).

Împotriva unui punct de vedere propriu epistemologiei neopozitivistă după care știința politică contemporană este o știință absolut nouă, nelegată de istoria gândirii politice de pînă acum, dar, în același timp, respingînd și reflecția după care „știința politică este tot atât de veche ca și gândirea umană“, autorul consideră că drumul istoric al științei politice nu se deosebește, în esență, de acela al altor științe sociale; precizînd totodată că nu se poate identifica istoria ideilor politice cu istoria științei politice.

Cu intenția de a descifra liniile fundamentale ale evoluției științei politice de la debutul său și pînă la mult dezbătutul stadiu contemporan, de la „învățătura“ omului de stat egiptean Ptahhotep și pînă la cele mai diverse concepții contemporane, autorul creionează cu o certă competență, nu o sumară (după cum pretinde cu modestie), ci o densă analiză istorică a științei politice.

Intr-o deosebit de bogată literatură de specialitate — marxistă și nemarxistă, din țara noastră și de peste hotare — autorul dovedește, alături de siguranță, și un ascuțit spirit de cercnămint. Prelucrînd critic cele mai variate concepții, el discernе cu grijă elementele pozitive, reale, prezente în gândirea unor autori sau școli, întreprinde o analiză nuanțată a diferitelor poziții.

Minuțiozitatea cu care-și conduce analiza considerațiilor principalilor săi preopinienți, îl duce la formularea unor notabile contribuții proprii în problema obiectului științei politice, a funcțiilor ei în societatea contemporană, a raporturilor ei cu sociologia, știința dreptului și socialismului științific.

În partea a doua a lucrării — consacrată analizei stadiului actual al științei politice — autorul prezintă opiniile după care știința politică ar fi, sub raportul obiectului, locul întîlnirii diferitelor științe sociale — deci o știință de confluență —, ar avea rolul unei discipline complementare — deci o știință reziduală —, sau este redusă la o știință de sinteză a datelor oferite de celelalte științe sociale. Apoi se analizează punctele de vedere conform cărora obiectul științei politice este statul (Marcel Prélot ș.a.), puterea (M. Duverger, G. Catlin, ș.a.), relații de autoritate între indivizi și

grupurile stabilite în interiorul comunităților (Raymond Aron), structurile, forțele, comportamentele și problemele care determină deciziile politice, mecanismul exercitării controlului, relațiile politice dinăuntrul societății și din arena internațională (F. M. Burlațki), problemele practice ale conducerii, administrării și dirijării proceselor social-politice (V. G. Afanasiev, M. Kral, J. Klofac, V. Tlusty).

După examinarea competentă a acestor opinii, ca și a altora de o mai redusă circulație, Ovidiu Trăsnea conchide că știința politică studiază geneza, esența și legitățile dezvoltării politicului, ansamblul laturilor ideologice și social-psihologice, relaționale, instituționale ale suprastructurii politice în determinarea lor social-istorică și de clasă și în dinamica lor istorică. Ea cercetează formele și mijloacele acțiunii politice, colective și individuale, degajând valoarea socială care o orientează, funcționalitatea specifică a politicului. Această circumscriere mai precisă a sferei și obiectului științei politice, ca o știință de sine stătătoare, îi permite să abordeze și problema contingentelor relațiilor ei cu celelalte științe sociale, să încerce și aici formularea unor valide puncte de vedere.

Autorul pornește de la faptul că în stadiul actual de dezvoltare al științelor, date fiind conexiunile, întrepătrunderile lor, nu mai pot fi trasate granițe riguroase, rigide, între ele. Prin urmare, însuși raportul științei politice cu sociologia și mai ales cu sociologia politică trebuie examinat tocmai în lumina acestor considerații.

Fără să pună la îndoială faptul că sociologia și dezvoltarea cercetărilor sociologice au exercitat o înfrurire deosebită asupra stadiului contemporan al științei politice, că se poate vorbi nu numai de un transfer continuu de date și procedee, ci și de o labilitate extremă a granițelor acestor discipline, de o confundare parțială a domeniilor lor, autorul consideră nesatisfăcătoare orientarea care reduce, identifică știința politică cu sociologia politică. El are în vedere faptul că atât pentru una cât și pentru alta obiectul de cercetare îl constituie sistemul politic în determinarea sa concretă, esența, geneza și legitatea dezvoltării politice, natura, locul și rolul social al sistemului politic. Fiecare, însă, abordează

ză acest obiect din unghiuri de vedere diferite, ceea ce conferă drept de existență amindurora. Complexitatea domeniului cercetat, tendințele contemporane în dezvoltarea științelor fac necesar un studiu concomitent și convergent, atât din perspectiva științei politice cât și a sociologiei politice. Aceste două discipline se presupun și se completează reciproc. Dacă sociologia politică analizează politicul în perspectiva sistemului social total, integrându-l în funcționalitatea socială generală, știința politică urmărește să desprindă funcționalitatea sa specifică, politică și manifestările concrete ale acesteia.

Alăturându-ne punctului său de vedere, considerăm că cercetarea politicului cu ajutorul metodelor sociologice poate duce la rezultate deosebit de fructuoase.

Autorul *Științei politice* se oprește în analiza sa și asupra tabloului pe care îl oferă literatura politologică din țara noastră. Deși avertizat de autor că-și propune să se oprească doar asupra concepțiilor celor care s-au ocupat în mod expres de știința politică, cititorul ar putea pretinde o mai detaliată analiză a literaturii politologice românești. Poate că aceste probleme ca și cele referitoare la unele aspecte ale funcțiilor științei politice — creionate sau sugerate în unele capitole, vor fi dezvoltate — după cum de altfel însuși autorul promite — într-o viitoare cercetare.

Prin bogata informație pe care o oferă, prin observațiile judicioase și punctele noi de vedere afirmate, prin solida sa documentare și înalta ținută științifică, cartea se recomandă ca utilă, importantă nu numai pentru politologi ci, deopotrivă, și pentru juriști, sociologi, istorici, etc.

STELA MARICA

Lucrări sovietice despre migrație.

Prezentate la cel de al VII-lea Congres mondial de sociologie (Varna, septembrie 1970), sub forma unor comunicări rezumative, studiile cuprinse în două volume ale unor sociologi, economiști și

matematicieni din Novosibirsk*, supun analizei un fenomen socio-economic major, cel al migrației rural-urban.

1. Ele se remarcă, mai întâi, prin punerea unui accent convenit pe semnificația reală a fenomenului în complexul vieții contemporane, pe semnificația teoretică și practică a studierii lui. Într-adevăr, translația intensivă a populației, în speță tinere, de la sat spre oraș este, cum judicios subliniază autorii, caracteristică pentru foarte multe țări (b, 73), ea putând fi considerată în etapa actuală drept mai mult sau mai puțin *neoptimală* (b, 6). Pornind de la această premisă, investigația polidisciplinară efectuată de sociologi, economiști, matematicieni în zona Novosibirsk e destinată să contribuie la mai buna cunoaștere a mecanismelor, funcțiilor, „legilor empirice” — expresia aparține autorilor (b, 3) — ale migrației populației rurale în vederea optimizării ei practice prin propuneri de măsuri tactice și strategice organelor de planificare.

2. O constatare curentă — insuficiența surselor statistice obișnuite în determinarea tuturor parametrilor esențiali ai migrației — a îndemnat grupul cercetătorilor siberieni să recurgă la o explorare sistematică a fenomenului respectiv, cu ajutorul unei foi de recensământ a tuturor migranților din perioada 1961—1966, al chestionării familiilor rurale cu privire la cei plecați din sat și al unui chestionar aplicat tinărului lucrător din mediul rural. Investigația a fost efectuată în patru unități agricole (două sovhozuri și două colhozuri), două avansate și două mijlocii, situate la distanțe diferite de centrele socio-culturale și de comunicație (a, 10—11).

3. Ceea ce a urmărit, în principiu, grupul din Novosibirsk a fost o „cunoaștere sistematică” — adică o cunoaștere a sistemului ierarhizat „natural” (= anterior posibilei intervenții bazate pe studiul

special al fenomenului) — în vederea „acțiunii (dirijării) sistemale” a procesului investigat prin intermediul unor „intervenții din exterior” care, modificând anumiți parametri să asigure o circulație echilibrată, optimală a forței de muncă între sat și oraș, între diverse zone agricole, între industrie și agricultură. Numai o atare abordare evită determinările unilaterale — frecvente, afirmă autorii, în literatura sociologică consacrată problemei — și ineficiența sau redusă eficiență a propunerilor inspirate de o atare cercetare.

În optica autorilor, abordarea „sistemală” a fenomenelor sociale reclamă: studiul lor multilateral, studiul legilor, mecanismelor, al nexului cauzal și condițional care le guvernează; dezvăluirea funcțiilor lor sociale, adică a locului și rolului concret ce le ocupă în structura socială globală; stabilirea scopurilor generale ale dirijării lor planice; determinarea „intrărilor în sistem” sau a acelor pîrghii cu ajutorul cărora instituțiile sociale pot interveni în desfășurarea fenomenelor, modificându-le cursul; determinarea „cercului exterior de fenomene care influențează indirect procesul studiat” (b, 5).

Din păcate aceste recomandări n-au fost integral traduse în practică de către autori în investigația lor. Mărturisesc ei înșiși acest lucru. Nu ne spun, însă, și motivele care i-au împiedicat să respecte proiectul propus. Bănuim însă că printre motivele posibile e inclusă și insuficiența operaționalitate a criteriilor și conceptelor schemei utilizate. Aceste concepte ni se par prea generale, insuficient specificate pentru a putea satisface exigențele operaționalității în cercetarea de teren. Ne permitem să formulăm această obiecție deoarece, în intenția autorilor, dacă bine am înțeles-o, a fost nu să soluționeze o problemă locală ci, folosindu-se de cazul migrațional al zonei siberiene exploreate, să elaboreze metodologia socio-economică capabilă să contribuie la optimizarea migrației țărănești în condițiile societății socialiste. Și regretăm că n-au insistat asupra schemei propuse, căci cei care ne ocupăm cu fenomenul discutat simțim acut necesitatea și absențele schemei teoretice a migrației țărănimii în context socialist. Oricum, recunosc sincer autorii, în stadiul ei actual, investigația efectuată de ei nu satisface exigența sistematicității și „re-

* a) Akademia Nauk SSSR. Sibirskoe otdelenie. Institut ekonomiki i organizații promișlennovo proizvodstva. *Sofialnie problemi trudovih resursov sela* (Problemele sociale ale resurselor de muncă ale satului), sub redacția T. I. Zaslavskaja, membru corespondent al Academiei U.R.S.S., Novosibirsk, 1968.

b) Akademia Nauk SSSR. Sibirskoe otdelenie. Institut ekonomiki i organizații promișlennovo proizvodstva. *Migrația selskovo naselenia: jeli, zadaci i metodi regulirovania* (Migrația populației rurale: țelurile, sarcinile și metodele regularizării ei) sub redacția T. I. Zaslavskaja, Novosibirsk, 1969.

zultatele... suferă de aceleași neajunsuri" ca și celelalte cercetări consacrate migrației (b, 5).

4. Din multiplele funcții posibile ale migrației autorii definesc două grupuri de funcții: pe cel al funcțiilor economice și pe cel al funcțiilor sociale. „Funcțiile economice asigură, mai întâi, corespondența cantitativă dintre cererea și oferta forței de muncă de profil diferit și din diverse zone... ale țării. În al doilea rând, ea (migrația — n.n.) contribuie la reproducerea cadrelor calificate ale societății punând la dispoziția sistemului școlar profesional și tehnic un contingent de elevi pe seama locuitorilor altor localități.

Funcțiile sociale ale migrației constau în aceea că aceasta, mai întâi, lărgeste posibilitățile membrilor societății în privința alegerii sferei activității, a locului de muncă și a profesiei concrete în conformitate cu capacitățile și înclinațiile individuale și, în al doilea rând oferă membrilor societății posibilitatea ca în limitele legii repartiției după muncă, să-și maximalizeze nivelul de satisfacere a nevoilor personale pe seama schimbărilor calitative a complexului de condiții de viață...”

De reținut ca valoroasă ni se pare precizarea că funcțiile sînt contradictorii, că, de ex., „plecarea intensivă a tineretului din satele siberiene în orașe nu este din punctul de vedere al primei funcții economice, dar din acela al celei de a doua, ea este progresivă și foarte importantă” (b, 8). Autorii insistă mereu asupra extremei complexități a procesului, prevenindu-ne că orice simplificare teoretică, metodologică are consecințe esențiale asupra aplicabilității rezultatelor cercetării.

Antrenați în migrație, indivizii pot executa, cum se știe, o dublă mișcare, orizontală și verticală, strădania autorilor fiind destinată descifrării cauzale-lege și optimizării fiecăreia din aceste căi ale mobilității sociale.

Aci intervine un moment metodologic esențial al lucrării recenzate, momentul legat de tentativa aplicării aparatului matematic în studiul migrației, a modelării matematice a acestuia. Interesantă (deși nu nouă) este utilizarea procedeeilor analizei factoriale și ale celei de regresie în vederea deter-

minării ponderei multiplilor factori în cauzarea migrației, a orientării acesteia și în vederea prognozei și optimizării migrației potențiale (a, 87—142; b, 10—20). Aplicarea analizei factoriale și de regresie impune o serie de operații preliminare care permit selecția, gruparea ierarhizarea și traducerea factorilor cauzali-condiționați ai mișcării populației în indicatori operaționali. (Autorii operează cu 22 de indicatori, grupați în 8 categorii: indicatori ai nivelului de trai, cei cu privire la serviciile comunale, cei privitori la educație, sănătate, cultură, indicatori ai distribuției populației și exploatarea economică a zonei, cei privitori la gradul de ocupație în producție și, în fine, indicatori demografici și ai structurii populației).

5. Lucrările recenzate comunică o serie de date, rezultate valoroase, interesante, cu privire la volumul, direcțiile, intensitatea migrației în zonele investigate, relevînd cu deosebire masivul exod al tineretului rural spre centre urban-industriale și consecințele negative ale acestuia asupra structurii și compoziției calitative a populației sătești și agricole. Este subliniată cu tărie creșterea „dispoziției” migratorii în funcție de gradul de școlarizare și cultură al populației rurale. Soluțiile propuse se reduc, în fond, la una, anume la micșorarea pînă la limite care să asigure optimizarea mișcării migratorii, a decalajului, diferenței de potențial economic și cultural dintre sat și oraș, dintre diverse zone ale regiunii studiate.

Deși după lectura studiilor nu ești scutit de anumite decepții, anume în privința decalajului între efortul teoretic-metodologic și tehnic apreciabil de pus de autori și rezultatele modeste obținute (analiza factorială și de regresie confirmă ipoteza că condițiile de muncă și viață a diverselor raioane reprezintă factorul decisiv al diferențelor regionale în ce privește rezultatele forței de muncă, [a, 140]), trebuie să recunoaștem că acest decalaj e deocamdată o servitute, un blestem pentru investigația sociologică și că, în comparație cu cele mai multe din studiile existente despre fenomenul migratoriu în țările socialiste, cele ale specialiștilor din Novosibirsk au reușit să atenueze în bună măsură neajunsul amintit și să circum-

scrie cu multă limpezime, precizie, problemele semnificative ale migrației, dînd totodată dovadă de multă onestitate și sinceritate în considerațiile lor.

ION ALUAȘ

Erwin Stengel. *Selbstmord und Selbstmordversuch*, S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main 1969.

Lucrarea reprezintă ediția germană, lărgită cu noi date de către autor, a cărții *Suicide and Attempted Suicide* publicată inițial în 1964 în Anglia. Ea constituie o nouă, solid documentară piesă în dosarul voluminos al literaturii consacrate problemei sinuciderii ca fenomen social-uman.

Specificul studiului întreprins de autor ar putea fi indicat în caracterul său interdisciplinar: unghiul de vedere sociologic se împerechează la el cu cel socio-psihologic și psihologic. De aceea, referindu-se la marile lucrări și teorii predecesoare, se ocupă atît de Durkheim, cît și de Freud. În întreaga carte răzbate străduința de a viza atît aspectul social-obiectiv, cît și cel individual-subiectiv al sinuciderii, de a pune în evidență atît cauzele și consecințele sociale ale fenomenului, cît și motivația sa specific-particulară, ancorată în desfășurarea — irepetabilă prin natura sa — a fiecărei vieți omenești.

Un alt element caracteristic al viziunii autorului este tratarea distinctă — în primele două părți ale lucrării sale — pe de o parte a sinuciderii ca fapt împlinit, deci cu efect ireversibil, pe de altă parte a tentativei de sinucidere, a actului nefinalizat, cele două acțiuni sau moduri de comportament prezentînd atît elemente comune cît și diferențiale. (Se subliniază totodată dificultățile inerente dobîndirii unor date statistice complete cu privire la încercările de sinucidere și necesitatea de a se include și aceste acțiuni în raza investigației științifice).

Cea de a treia parte a lucrării este consacrată notelor comune ale celor două tipuri de comportament suicidal, în primul rînd psihodinamicii acestui comportament.

În partea finală se găsesc observațiile autorului cu privire la posibilitățile și șansele profilaxiei — sociale și individuale — a comportamentului suicidal.

A. R.

Un politolog american despre societatea post-industrială*.

Lucrarea specialistului american în științe politice Victor C. Ferkiss, a apărut sub un titlu foarte la modă astăzi: *Omul tehnologic: mit și realitate*. În maniera încetățenită astăzi în științe sociale, autorul abordează problema actuală, exprimată în titlu, în lumina unei bibliografii impunătoare de mai mult de 700 de titluri, bibliografie pe care o folosește efectiv și cu pricepere în argumentarea tezelor sale și nu ca simplă decorație.

Ideea de bază a lucrării e că societatea industrială se apropie de sfîrșitul său — teză de altfel pe deplin acceptată în cercurile specialiștilor —, dar că societatea post-industrială n-a creat încă omul tehnologic care ar reprezenta temelia ei. „Profeți-sociologi“ vorbesc despre faptul că schimbările din producție generează acele modificări esențiale în societate potrivit cărora numărul tehnicienilor și administratorilor crește vertiginos pe seama diminuării numărului muncitorilor angajați nemijlocit în producție, importanța științelor pure pentru economie devine tot mai mare iar numărul celor ocupați în servicii depășește numărul persoanelor angajate direct în producție. Aceste schimbări în structura de bază economică ar determina acea mișcare care ar duce la o modificare esențială în structura de clasă a societății și, indirect, în profilul politic și cultural al întregii civilizații.

Ferkiss, analizînd societatea post-industrială actuală, ajunge la concluzia că schimbările de mai sus nu apar cu necesitate. El așează în centrul analizelor sale sistemul economic și social american, considerat ca cel mai dezvoltat din punct de vedere tehnic. El ajunge la concluzia că societatea post-industrială e domina-

* Victor C. Ferkiss, *Technological Man: the Myth and the Reality*, Ed. George Braziller, New York, 1969.

tă nu de către tehnician, ci de către burghez. Dar burghezul lui Ferkiss nu corespunde celui definit în teoria marxistă a claselor, ci este tipul opus omului tehnologic orientat ferm spre progres. Cum argumentează autorul această teză? Folosind două serii de argumente corelate, autorul se străduiește să demonstreze că noua societate reclamă schimbări de bază, pe de o parte, înăuntrul structurii sociale, pe de alta, în hotărârile superioare care privesc societatea în ansamblu.

Analizând societatea globală, autorul ajunge la constatarea că în imaginile curente care circulă despre ea se amestecă în proporții diferite mitul și realitatea. E adevărat, scrie autorul, că mai mult de 50% din populația Americii de Nord nu este angajată nemijlocit în producerea bunurilor materiale, dar numai 10% din aceasta este formată efectiv din tehnicieni și intelectuali. Restul, chiar dacă nu ia parte direct la producție, trăiește intens fenomenele „alienării”, pe care Marx le-a descris și definit atât de bine. Muncitorii de la stațiile de benzină sau învățătorii pot să suporte în egală măsură alienarea, în pofida faptului că în munca lor ei nu cunosc acea epuizare fizică precum muncitorii de la banda rulantă. Mai mult, nici măcar condițiile umane de locuit sau mijloacele care asigură confortul zilnic nu pot să diminueze în chip esențial alienarea. Această analiză ar duce în chip natural la acceptarea tezei lui Marcuse despre omul unidimensional. Dar Ferkiss repudiază concepția lui Marcuse potrivit căreia societatea post-industrială ar fi caracterizată printr-o unilateralitate falansteriană. Tocmai modul de producție este acela care împiedică evoluția omului în direcția unidimensionalizării, întrucât „chiar și acolo unde se produc în proporții de masă bunuri standard, gama posibilităților de alegere ale individului este atât de mare... încît combinațiile posibile sînt virtual infinite. Fiecare persoană e în măsură să-și făurească propria subcultură”.

Și tocmai în această situație găsește autorul cauza faptului că descentralizarea cîștigă tot mai mult teren în fața centralismului. Dar în același timp Ferkiss susține teza că existența unor particularități individuale pronunțate, variate și numeroase are și consecințe negative asupra funcționării societății globale așa cum demonstrează acest lu-

cru disfuncționile tot mai grave ale instituțiilor politice, culturale și de ordine publică.

Abordînd problema degradării instituțiilor destinate să asigure interesele publice, Ferkiss trece la analiza contextului negativ, după el, în societatea post-industrială. Prin analizele sale el ne conduce spre concluzia că deciziile privind interesele și ordinea publică provin nu de la oameni înzestrați cu o gândire tehnică și științifică ci de la tipul uman opus lor, adică de la burghez.

Cum își argumentează teza? Într-un capitol consacrat analizei raportului dintre tehnologie și politică, el constată și demonstrează că în deciziile financiare cheltuielile militare se bucură, de cele mai multe ori, de prioritate față de cheltuielile destinate îmbunătățirii nivelului de trai. Chiar și atunci cînd deciziile vizează ameliorarea unor condiții de viață, în ele primează diferite interese înguste ale unor grupuri și nu se au în vedere interesele întregii colectivități umane. „Cele mai importante decizii — scrie autorul — sînt aduse de către generali și amirali, președinții și congresiștii le aprobă, o opinie publică pasivă le susține, sau chiar dacă nu le susține nu le dezaprobă”. În ce privește situația internațională, autorul este de părere că ea se caracterizează prin faptul că se află la pragul prăbușirii sau, din alt punct de vedere, într-un stadiu de primitivism. Toți acești factori împreună constituie, după autor, principala piedică în calea formării noului tip de om, reclamat de dezvoltarea tehnologică.

Cele mai slabe și vulnerabile puncte ale lucrării recenzate sînt aliniatele destinate dezbaterii unor probleme filozofice. Deși pornește de la recunoașterea existenței obiective a materiei, în desfășurarea ideilor sale autorul alunecă pe panta unui idealism de tip teilhardian.

În ultima parte a cărții autorul încearcă să schițeze portretul omului tehnologic, om de tip nou, cu vederi largi, a cărui apariție este reclamată de dezvoltarea tehnicii, dar frînată de o serie de cauze inerente societății post-industriale. Schițînd acest portret, autorul se delimitează de părerile „profeților” criticați de el. „Omul tehnologic — scrie autorul — va fi stăpîn pe destinul lui. Înaintea apariției lui contururile civilizației tehnice nu se vor evidenția în toate detaliile, dar va apare limpede recunoașterea fap-

tului că această civilizație se va baza pe o viziune unificată asupra universului, pe echilibrul ecologic, pe convingerea despre identitatea esențială a speciei umane“.

Citind aceste pagini ale lucrării lui Ferkiss se naște întrebarea dacă autorul oferă sau nu o viziune mai bună despre viitorul omenirii decât aceea oferită de Marx acum o sută și mai bine de ani. Răspunsul la această întrebare este categoric: nu. Cu toate acestea socotim că lucrarea recenzată este interesantă și demnă de atenție, nu atât pentru încercarea de sintetizare a problemelor puse de societatea post-industrială, cât pen-

tru surprinderea unor aspecte semnificative ale dezvoltării societății industriale contemporane. Autorul minuieste un material atât de vast și bogat, încît cartea lui va reprezenta fără îndoială o lucrare indispensabilă de referință pentru toți cei care studiază problemele societății contemporane. Parafrazînd un dicton des citat de Ferkiss, conform căruia „întregul este mai mult decît suma componentelor sale“, vom surprinde, credem, just valoarea cărții afirmînd că prin părțile ei oferă mai mult decît ansamblul.

BIRÓ LAJOS

Al șaptelea Congres al Societății Europene de Sociologie Rurală.

Între 10 și 14 august 1970 s-au desfășurat la Münster, Republica Federală a Germaniei, lucrările celui de al șaptelea Congres al Societății Europene de Sociologie Rurală. Intrunind delegați din 25 de țări, Congresul a avut ca temă generală *Aportul sociologiei la dezvoltarea rurală și la politica agricolă*. Pe agenda lucrărilor congresului s-au înscris două ședințe plenare și 11 grupe de lucru consacrate următoarelor probleme: 1—2. Transformări structurale în agricultură; 3. Transformări în sectorul serviciilor agricole; 4. Abordarea sectorială a dezvoltării agricole și rurale; 5. Abordarea integrală a dezvoltării rurale; 6. Politica socială și sisteme sociale rurale; 7. Posibilități și limite ale cercetărilor internaționale sau interregionale; 8—9. Evoluția sociologiei și rolul sociologului rural; 10. Raportul între teorie și practică în sociologia rurală; 11. Cercetarea universitară și nonuniversitară. Programul a cuprins și o excursie cu tema *Modificări în structurile socio-economice*, ale cărei concluzii au fost expuse de participanți în ședința plenară de încheiere a lucrărilor. Prin întreaga sa activitate, Congresul de la Münster a prilejuit confruntarea sociologiei cu unele probleme majore ale lumii rurale, beneficiind de prezența unor renumiți sociologi ca: E. W. Hofstee, A. K. Constandse, A. W. van den Ban din Olanda, M. Cépède din Franța, E. Carpo din Italia, M. Golob, V. Puljiz din Iugoslavia, M. Lerner și D. Weintraub din Israel, Al. Bertrand din S.U.A., O.

Grande din Norvegia, R. Riedler din Austria, Th. Bermann, U. Planck și mulți alții din țara gazdă, ca și din alte țări. Din țara noastră au participat N. Petrescu, secretar științific al Academiei de Științe Agricole și Silvice, Dr. M. Cernea, șef de sector la Institutul de filozofie, V. Constantinescu, lector la catedra de sociologie a Universității din București și autoarea acestor rânduri.

Încercînd o sinteză a lucrărilor congresului evidențiez trei probleme care, după părerea mea, au concentrat cu deosebire atenția participanților, și anume:

- probleme ale politicii și dezvoltării rurale care solicită aportul sociologiei;
- rolul sociologului în raport cu evoluția sociologiei și a cerințelor practicii;
- probleme ale cercetării în domeniul sociologiei rurale.

1. Introducerea în lucrările congresului a fost făcută pe un ton grav care a dominat cele două rapoarte prezentate în prima ședință plenară. Dr. Norbert Thienel, secretar de stat la Ministerul Alimentației, Agriculturii și Silviculturii din R.F.G., în raportul intitulat *Probleme ale practicii politicii agrare și ale dezvoltării rurale în atenția sociologiei rurale*, a adresat participanților la congres chemarea de a discuta tot ceea ce este necesar pentru înțelegerea *deplină* a situației agriculturii.

S. Suvar și V. Puljiz, autorii referatului despre *Rolul sociologiei rurale în politica agrară a Iugoslaviei*, după ce au enunțat un adevărat program al cercetărilor de sociologie rurală, conchid: „problemele

dezvoltării comunităților rurale și agricole în Iugoslavia sint așa de numeroase și complexe încît politica agrară nu poate și nici nu va fi în stare să le rezolve cu succes pînă cînd nu se va baza pe cercetări intense și pe o scară largă în sfera sociologiei rurale“.

Este cunoscut că așezările rurale, caracterizate pînă în trecutul nu prea îndepărtat prin rutină, ritmuri lente de dezvoltare și o relativă izolare, sint atrase în sfera unor transformări radicale determinate de revoluția științifico-tehnică contemporană „...ce a produs un impact profund asupra agriculturii și a destinului său, asupra oamenilor ocupați în agricultură“ (Jan Tauber, Cehoslovacia). Schimbarea în ritmuri și forme diferite a structurilor economice și sociale ale agriculturii, migrația și reducerea absolută și relativă a populației ocupate în această ramură, urbanizarea și modificarea modului de viață, a sistemului de valori, a întregii psihologii a „ruralilor“ reprezintă tot atîtea aspecte ale unei *cotituri* cu adînci consecințe asupra satului și a societății în ansamblul ei.

Firul roșu care a străbătut lucrările congresului a fost ideea că sociologia rurală trebuie să se valideze ca știință printr-o contribuție eficientă la elaborarea fundamentată a programelor și a politicii agrare prin luarea în considerare nu numai a scopurilor economice ci a ansamblului factorilor sociali, căci „dezvoltarea agriculturii este o problemă socială“ și trebuie să realizeze „ameliorarea condiției omului“ (Hofstee). Desigur fiecare comunicare sau intervenție a adus nota specifică a opției din care a fost prezentată importanța contribuției sociologiei la soluționarea problemelor concrete pe care le ridică agricultura din diverse țări.

Nota comună a mai multor comunicări din diferite grupe de lucru a fost ideea necesității abordării globale, integrale a mediului rural (zone, regiuni, așezări) și în strînsă conexiune cu dezvoltarea societății globale. C. Barberis (Italia) a insistat în comunicarea sa asupra necesității elaborării unor planuri de dezvoltare „nu a sectorului producției agricole ci a societății rurale“ pentru că „problemele populației rurale nu pot fi rezolvate printr-un plan de dezvoltare agricolă ci după un plan de dezvoltare *zonală* care trebuie să fie global“. Este

vorba aici de a lua în considerare toate resursele și formele de activitate social-economice pentru folosirea forței de muncă astfel încît „locuitorii să-și găsească de lucru fără a-și părăsi casele și să-și poată satisface exigențele multiple ale vieții moderne“. În concepția autorilor care s-au pronunțat în această problemă, abordarea globală a dezvoltării rurale nu se poate priva de aportul sociologului, căci orice plan de dezvoltare a unei zone, regiuni sau comunități „are două dimensiuni: una intersectorială și alta interdisciplinară“ și „ține cont de realitățile psihosociologice ca și de imperatiile tehnico-ecologice și de condițiile economice“ (M. Cépède).

Un interes deosebit a suscitat comunicarea lui N. Petrescu despre *Abordarea globală a dezvoltării rurale* care a polarizat discuțiile în grupa de lucru nr. 6, marcînd o contribuție importantă a delegației române la lucrările congresului. Ea a făcut cunoscută experiența țării noastre privind dezvoltarea rurală prin integrarea agriculturii într-un plan unic al dezvoltării tuturor zonelor țării. Comunicarea a cuprins și un proiect al modelului de dezvoltare globală a zonei inundabile a Dunării, indicînd elementele necesare prefigurării profilului economic, social și urban al unității cercetate. Acest model indică de asemenea importante directive pentru cercetarea sociologică.

Aceeași problemă a contribuției sociologiei la dezvoltarea rurală a fost tratată și dintr-o altă perspectivă. Avem în vedere comunicările unor sociologi ca: W. Heidtmann (R.F.G.), A. Hauser (Elveția), A. Levesque (Franța) etc., care s-au referit la rolul sociologiei în formarea „conștiinței de sine“ a țărănimii pentru înțelegerea situației reale în care se află și a perspectivelor de viitor. Este vorba de concepția care pledează pentru luarea în considerare a factorilor noneconomici și îndeosebi a celor psihosociologici, pentru înlesnirea procesului de adaptare prin acțiuni care să ducă la modificarea *atitudinilor* cu privire la progresul tehnic, participarea la diferite forme de asociere sau trecerea la activități neagricole. Referindu-se la o amplă cercetare în acest domeniu, W. Heidtmann și-a încheiat comunicarea despre *Atitudinea și reacțiile populației rurale și posibilitățile schimbării acestora*, prin ur-

mătoarele: „... schimbarea și adaptarea populației rurale nu se realizează în mod automat și nici nu poate fi influențată prin măsuri politice și structurale. Dar ea poate fi impulsionată în mod eficient printr-o activitate intensă de informare, sfătuire și educare...”. N. Thiennel în raportul amintit se referea de asemeni la dificultățile psihologice ale adaptării țărănimii la activități extraagricole, întrucât, după opinia sa, pentru mulți această trecere este considerată un declin social.

2. Prezentă cel puțin tangențial în multe din lucrările comunicate la congres, problema statutului și rolului sociologului rural a fost abordată explicit și multilateral în grupa de lucru cu tema *Evoluția sociologiei și rolul sociologului rural*. La examinarea problemei și-au adus contribuția prin comunicări sau intervenții J. Tauber (Cehoslovacia), I. F. Chosson, J. Darré, J. Guigou, M. Cépède (Franța), L. E. Virone (Anglia), Maria Larionescu, V. Constantinescu (România), E. Carpo, D. Solomon (Italia), M. Golob (Iugoslavia), precum și A. Mikhalevitch (Franța) și Dr. M. Cernea (România) în calitate de secretari ai acestei grupe.

Unul din adevărurile principale formulate în cadrul dezbaterilor a fost ideea despre evoluția sociologiei rurale ca știință, modificarea produsă în substanța obiectului acesteia de mediul rural în schimbare, de noile imperative pe care i le fixează practica. „Dacă în mod tradițional mediul rural nu constituia decât obiectul studiilor și cercetărilor mai mult sau mai puțin academice fără a beneficia, decât foarte rar, de rezultatele concrete ale acestor lucrări”, astăzi „mediul rural a devenit locul de unde izvorăște cerea (la demande) de sociologie, care modifică nu numai rolul sociologului rural ci tinde mai ales să transforme chiar sociologia” (Guigou). „Tematica sociologiei rurale se extinde cuprinzând domenii noi, adevăruri admise devin puncte de întrebare, metodele de investigare se adaptează noilor realități” (M. Cernea). Evoluția sociologiei rurale poartă inevitabil pecetea contextului social-istoric. În țara noastră, transformarea profundă a relațiilor agrare, a ansamblului vieții rurale prin cooperativizarea și modernizarea agriculturii ridică probleme cu desăvârșire noi în cercetarea sociologică, necesitând „elaborarea modalităților teoretice și operaționale de studiu a acestor transformări sociale” (Maria Larionescu). Unii

sociologi s-au întrebat, pe bună dreptate, dacă sociologia rurală este suficient de maturizată pentru a da un răspuns pertinent noii problematici, evidențiindu-se necesitatea dezvoltării bazei teoretice și metodologice, creșterea prestigiuului ei ca știință.

În atari circumstanțe, care este sau trebuie să fie rolul sociologului? Mai întâi se cuvine o remarcă: dacă în definierea obiectivelor generale s-a evidențiat o tendință mai mult sau mai puțin clar exprimată spre o contribuție tot mai importantă la fundamentarea științifică a programelor și politicii agrare — căci „politica atunci când nu se bazează pe cooperare cu știința poate ajunge la fantasmagorii sociale” (E. W. Hofstee) —, problema rolului sociologului nu a fost abordată în toate cazurile de pe aceleași poziții.

În comunicări, ca și în discuții, au fost dezvăluite numeroase fațete ale problemei, o seamă de incertitudini și întrebări care frământă realmente pe unii sociologi; în fond a fost reluată vechea dispută despre vocația cognitivă sau acționalistă a sociologului. J. Guigou în comunicarea sa *Sociologul în mediul rural*, se întreabă: care trebuie să fie atitudinea sociologului în raportul sociolog — „demandeur”? solicitat și dependent de acesta din urmă, sociologul este condamnat la empirism?; care sînt pozițiile profesionale și științifice de pe care poate să intervină? Răspunsul, caracterizat de M. Thomine-Desmazures și A. Mikhalevitch drept „ambiguu”, îndeamnă la o analiză atentă a cauzelor cercetării „prin prisma unei teorii și a unui proiect științific și politic distinct de intențiile sistemului «demandeur»”.

Antrenat în realizarea unei comenzi sociale, sociologul va fi într-o anumită măsură dependent de „client”, de organele puterilor publice sau de reprezentanții acestora. „Între practicieni și sociologi trebuie să se instaureze oare războiul sau o anumită colaborare?” se întreabă M. Thomine-Desmazures, A. Mikhalevitch.

Subliniem că în comunicările sociologilor francezi citați mai sus nu este negată posibilitatea și libertatea de acțiune, de intervenție a sociologului rural. „Nimic nu împiedică pe sociolog să devină în anumite momente un om de acțiune, un practician, un individ capabil de a promova schimbarea socială

intemeindu-și intențiile chiar pe datele muncii sale teoretice. El trebuie să aibă doar conștiința că de fapt încetează atunci de a mai fi un savant" (Thomine-Desmazures, A. Mikhalevitch).

O contribuție deosebită la aceste dezbateri au avut-o membrii delegației noastre care prin Dr. Mihail Cernea, ca secretar al grupei de lucru, Maria Lario-nescu, prin comunicarea *Angajamentul social al sociologului rural* și Virgil Constantinescu cu tema *Sociologia rurală ca sociologie a acțiunii*, au adus punctul de vedere al sociologiei românești. Problema raportului dintre sociolog ca om de știință și practicieni, organe administrative etc. este reală. Dar ea nu trebuie abordată în termenii unei antinomii. Așa cum a arătat M. Cernea în nota introductivă a lucrărilor grupei, indiferent de rezultatul disputelor teoretice, în practică sociologia rurală s-a angajat deja pe calea unor cercetări necesare diferitelor organisme, grupe, instituții care se ocupă de problemele agriculturii și astfel răspunsul la întrebarea: război sau colaborare a fost dat de evoluția însăși a sociologiei. „Problema autentică este aceea a condițiilor concrete ce trebuiesc asigurate pentru o colaborare optimă între sociologii rurali și practicienii dezvoltării agricole“. Desigur sînt necesare anumite precauții epistemologice care să asigure obiectivitatea științifică a cercetărilor chiar cînd ele urmăresc obiective practice. Dar, a-l amenința mereu pe sociolog că atunci cînd devine om de acțiune încetează a mai fi un savant nu este de loc încurajator. Există anumite riscuri privind utilizarea în anumite condiții sociale a rezultatelor cercetării științifice în scopuri străine aceluia pe care le-a avut în vedere savantul. Dar aceasta nu-l poate priva de posibilitatea de a contribui efectiv la dezvoltarea rurală.

Evocînd tradițiile militante ale sociologiei rurale românești, V. Constantinescu sublinia că în concepția noastră sociologia rurală este „o știință a faptelor (sociale) și totodată o disciplină teoretică despre realitățile sociale rurale“, aptă să „elaboreze proiecte de acțiune pentru modificarea realității rurale“. Răspunzînd unor întrebări, autorul a pre-

zentat unele aspecte ale relațiilor de colaborare fructuoasă dintre sociologi, oameni de știință și instituțiile care inițiază sau se folosesc de rezultatele cercetărilor de sociologie rurală în țara noastră.

Problema raportului dintre sociologia rurală și practică, respectiv politica agrară, a fost amplu analizată și în cuvîntarea de încheiere a lucrărilor ținută de E. W. Hofstee, fostul președinte al Societății Europene de Sociologie Rurală. Referindu-se la unele dificultăți în utilizarea rezultatelor cercetării științifice, prof. Hofstee a insistat asupra necesității dezvoltării sociologiei rurale ca știință, care să permită elaborarea unor soluții practice fundamentate, precise, în stare să convingă pe reprezentanții organelor puterii.

3. Așa cum rezultă din tematica grupelor de lucru, Congresul de la Mûnster a analizat multilateral tema *Aportul sociologiei la dezvoltarea rurală și la politica agrară*. Un loc deosebit a fost rezervat problemelor organizării cercetărilor științifice în domeniul sociologiei rurale. Comunicările: *O critică a problemelor metodologice în cercetarea secțiunilor spațiale în ansamblul național* — de A. L. Bertrand (S.U.A.); *Analiza comparativă: macrosistem și teorii auxiliare* de H. Teune (S.U.A.); *Probleme ale organizării cercetării internaționale* de A. K. Constansse (Olanda); *Cercetarea universitară și nonuniversitară* de E. A. Wilkening (S.U.A.), *Relații între sociologia rurală și aplicarea practică* de R. Riedler (Austria), sînt cîteva din contribuțiile importante în cadrul dezbaterilor.

La încheierea lucrărilor Congresului a avut loc ședința plenară a Societății Europene de Sociologie Rurală pentru alegerea consiliului de conducere și a comitetului executiv. Cu acest prilej a fost apreciată pozitiv activitatea sociologilor din țara noastră care, sînt membri ai Societății, activitatea desfășurată în cadrul congreselor de sociologie rurală și la revista „Sociologia Ruralis“, cîștigînd astfel dreptul de a avea un reprezentant în consiliul de conducere, ales în persoana dr. Mihail Cernea.

MARIA OLAH

ERRATA

<i>Page</i>	<i>Ligne</i>	<i>Au lieu de:</i>	<i>Lisez:</i>
72	8 d'en bas 9 d'en haut	pour 15 ans au cours de 15 ans	au-dessus de 15 ans au-dessus de 15 ans

(Sociologia 1971)

În cel de al XVI-lea an de apariție (1971) *Studia Universitatis Babeș—Bolyai* cuprinde seriile:

matematică—mecanică (2 fascicule);
fizică (2 fascicule);
chimie (2 fascicule);
geologie—mineralogie (2 fascicule);
geografie (2 fascicule);
biologie (2 fascicule);
filozofie:
sociologie;
științe economice (2 fascicule);
psihologie—pedagogie;
științe juridice;
istorie (2 fascicule);
lingvistică—literatură (2 fascicule).

На XVI году издания (1971) *Studia Universitatis Babeș—Bolyai* выходит следующими сериями:

математика—механика (2 выпуска);
физика (2 выпуска);
химия (2 выпуска);
геология—минералогия (2 выпуска);
география (2 выпуска);
биология (2 выпуска);
философия;
социология;
экономические науки (2 выпуска);
психология—педагогика;
юридические науки;
история (2 выпуска);
языкознание—литературоведение (2 выпуска).

Dans leur XVI-me année de publication (1971) les *Studia Universitatis Babeș—Bolyai* comportent les séries suivantes:

mathématiques—mécanique (2 fascicules);
fizică (2 fascicules);
chimie (2 fascicules);
géologie—minéralogie (2 fascicules);
géographie (2 fascicules);
biologie (2 fascicules);
philosophie;
sociologie;
sciences économiques (2 fascicules);
psychologie—pédagogie;
sciences juridiques;
histoire (2 fascicules);
linguistique—littérature (2 fascicules).

43906